

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 11 grudnia 2025 r.

Poz. 7466

Podpisany przez:
Elżbieta Barbara Żabicka-Lakomy
Data: 11.12.2025 08:20:27

UCHWAŁA NR XXI/278/25 RADY MIEJSKIEJ CIESZYNA

z dnia 26 listopada 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Cieszyn na lata 2026-2029”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) i art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.)

Rada Miejska Cieszyna uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjąć „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Cieszyn na lata 2026-2029” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierzyć Burmistrzowi Miasta Cieszyna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej Cieszyna

Janusz Kolder

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr XXI/278/25
Rady Miejskiej Cieszyna
z dnia 26 listopada 2025 r.

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	2
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
2.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
2.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU	9
2.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY	17
3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA CIESZYNA	27
3.1. ZARYS HISTORII MIASTA	27
3.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY	50
3.3. ZABYTKI NIERUCHOME	58
3.4. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	74
3.5. ZABYTKI RUCHOME	78
3.6. ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH	83
3.7. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE	89
4. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	95
4.1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	95
4.2. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	103
4.3. ZABYTKI RUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	104
4.4. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA CIESZYNA	108
5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	110
6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	118
7. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	126
8. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	129
9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	131
9.1. DOTACJE I FINANSOWANIE ZE ŚRODKÓW KRAJOWYCH	131
9.2. ŚRODKI EUROPEJSKIE I FUNDUSZE ZEWNĘTRZNE	136
9.3. PARTNERSTWA PUBLICZNO-PRYWATNE I INICJATYWY LOKALNE	138
10. PODSUMOWANIE	139

1. WSTĘP

Cieszyn, miasto o proveniencji średniowiecznej, od wieków pełnił funkcję ważnego ośrodka kulturowego, politycznego i gospodarczego, stanowiąc przestrzeń przenikania się wpływów polskich, czeskich, austriackich i niemieckich. Zachowany krajobraz kulturowy miasta, obejmujący historyczny układ urbanistyczny, obiekty sakralne, rezydencjonalne, zabytki techniki oraz liczne materialne i niematerialne świadectwa historyczne, odgrywa kluczową rolę w budowaniu tożsamości lokalnej i podtrzymywaniu ciągłości kulturowej regionu.

Dziedzictwo kulturowe Cieszyna jest jednocześnie istotnym zasobem sprzyjającym zrównoważonemu rozwojowi społeczno-gospodarczemu, determinującym atrakcyjność miasta jako ośrodka turystycznego, naukowego i kulturalnego. Konsekwentna i skuteczna polityka ochrony zabytków sprzyja poprawie jakości życia mieszkańców, wzmacnia potencjał edukacyjny oraz wspiera rozwój lokalnej gospodarki, w tym branży turystycznej i sektora kreatywnego.

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Cieszyna na lata 2026-2029 jest dokumentem, który wyznacza kierunki działań na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego miasta. Został opracowany zgodnie z wymogami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek przygotowania i realizacji tego rodzaju programów. Program wpisuje się także w krajową i regionalną politykę ochrony dziedzictwa, uwzględniając aktualne wytyczne Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz inne dokumenty strategiczne związane z planowaniem przestrzennym i rozwojem Cieszyna.

Podstawowym celem Programu jest zintegrowana ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego miasta Cieszyna, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz polityką przestrzenną gminy. Program określa priorytetowe kierunki działań konserwatorskich, wskazuje zagrożenia dla zabytków oraz proponuje mechanizmy finansowania i narzędzia wspierające właścicieli obiektów zabytkowych. Obejmuje również działania edukacyjne i promocyjne, mające na celu zwiększenie świadomości społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa.

Realizacja Programu powinna odbywać się w ścisłej współpracy z instytucjami konserwatorskimi, organizacjami pozarządowymi, właścicielami obiektów zabytkowych oraz mieszkańcami miasta. Wdrożenie zaplanowanych działań przyczyni się do zachowania

unikalnego charakteru Cieszyna, a także do dalszego rozwoju miasta jako ośrodka kultury i turystyki.

Program obejmuje okres czteroletni (2026-2029), a jego realizacja będzie podlegała systematycznej ewaluacji. Zgodnie z przepisami, co dwa lata Burmistrz Miasta Cieszyna przedstawi Radzie Miejskiej sprawozdanie z postępów wdrażania Programu, a wnioski z jego realizacji posłużą jako podstawa do opracowania kolejnych edycji dokumentu.

Dokument składa się z następujących części:

1. Podstawa prawna opracowania – omówienie uwarunkowań legislacyjnych i strategicznych,
2. Charakterystyka dziedzictwa kulturowego Cieszyna – analiza stanu dziedzictwa kulturowego w tym głównie zabytków,
3. Analiza szans i zagrożeń – ocena czynników wpływających na ochronę zabytków,
4. Priorytety i kierunki działań – wskazanie celów strategicznych i operacyjnych,
5. Instrumenty wdrażania Programu – źródła finansowania, mechanizmy zarządzania i narzędzia prawne,
6. Zasady monitoringu i ewaluacji – metodologia oceny skuteczności działań podejmowanych w ramach Programu,
7. Załączniki – wykaz zabytków objętych ochroną konserwatorską, zdjęcia.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292), w szczególności przepisy art. 87, które nakładają na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z ustawą, celem programu jest:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W programie uwzględniono również przepisy innych aktów prawnych, które mają zastosowanie w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym:

1. Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., która w art. 5 oraz art. 86 wskazuje na obowiązek ochrony środowiska i dziedzictwa narodowego jako wspólnego dobra.
2. Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1465), która w art. 7 ust. 1 pkt 9 określa zadania własne gmin w zakresie kultury, ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3. Ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1130), która reguluje kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego w procesie kształtowania przestrzeni.

4. Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2024 r. poz. 1478), w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego jako elementu środowiska naturalnego.
5. Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2024 r. poz. 54), która wspiera działania zintegrowane w zakresie ochrony środowiska i dziedzictwa.

Ponadto, opracowanie programu zostało dostosowane do Krajowego program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026.

Program po przyjęciu uchwałą Rady Miejskiej Cieszyna stanowi element założeń rozwoju gminy, integrując ochronę dziedzictwa kulturowego z działaniami w obszarach planowania przestrzennego, ochrony środowiska oraz rozwoju społeczno-gospodarczego.

2.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Ochrona dziedzictwa kulturowego stanowi jedno z kluczowych zadań państwa, realizowanych zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz strategiami i programami rządowymi. Zabytki są nieodłącznym elementem tożsamości narodowej, historycznej i kulturowej Polski, a ich zachowanie jest warunkiem zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Państwo polskie realizuje politykę ochrony zabytków na poziomie centralnym i samorządowym, integrując działania różnych instytucji oraz organizacji pozarządowych. Podstawowym dokumentem określającym kierunki polityki w tym zakresie jest Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026, przyjęty uchwałą Rady Ministrów nr 242 z dnia 8 grudnia 2023 r.

Cele strategiczne polityki ochrony zabytków

Cel główny

Podstawowym celem krajowej polityki ochrony zabytków jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego, co oznacza zarówno poprawę jego stanu technicznego, jak i wzmocnienie jego roli w polityce zrównoważonego rozwoju.

Cele szczegółowe

W ramach realizacji polityki państwa przyjęto trzy kluczowe cele szczegółowe:

1. Weryfikacja zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości
 - Udoskonalenie ewidencji i rejestrów zabytków,
 - Identyfikacja obiektów o szczególnym znaczeniu historycznym i kulturowym,
 - Wzmocnienie ochrony zabytków archeologicznych i nieruchomych,
 - Rozwój systemów informacji o zabytkach i ich dostępności online.
2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków
 - Optymalizacja struktur administracyjnych w zakresie ochrony dziedzictwa,
 - Zwiększenie kompetencji organów konserwatorskich i administracji samorządowej,
 - Wspieranie współpracy między instytucjami ochrony zabytków, organizacjami pozarządowymi i społecznościami lokalnymi,
 - Wykorzystanie nowych technologii w dokumentacji i zarządzaniu zabytkami.
3. Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja społeczna)

- Wzmacnianie roli zabytków w budowaniu lokalnej i narodowej tożsamości,
- Upowszechnienie wiedzy na temat ochrony zabytków poprzez edukację i kampanie społeczne,
- Wspieranie inicjatyw społecznych i wolontariatu w zakresie ochrony dziedzictwa,
- Zwiększenie roli zabytków w turystyce i rozwoju lokalnym.

Do 2026 r. polityka państwa koncentruje się na następujących działaniach priorytetowych:

- Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, w tym obiektami wpisanymi na listę UNESCO oraz Pomnikami Historii,
- Realizacja zobowiązań międzynarodowych, wynikających m.in. z konwencji UNESCO i Rady Europy,
- Cyfryzacja procesów administracyjnych w ochronie zabytków,
- Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w dokumentacji, konserwacji i zarządzaniu zabytkami,
- Dostosowanie systemu ochrony zabytków do zmian klimatycznych i minimalizacja zagrożeń związanych z ekstremalnymi warunkami pogodowymi,
- Podnoszenie świadomości społecznej w zakresie wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego.

Powiązania z innymi dokumentami strategicznymi

Polityka państwa w zakresie ochrony zabytków jest ściśle powiązana z kluczowymi dokumentami strategicznymi:

- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.), która podkreśla rolę kultury i dziedzictwa w rozwoju kraju,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, uwzględniająca ochronę dziedzictwa jako element budowania więzi społecznych,
- Polityka Ekologiczna Państwa 2030 (PEP 2030), przewidująca działania na rzecz adaptacji zabytków do zmian klimatycznych,
- Europejski Zielony Ład, który wspiera modernizację zabytków w kierunku zrównoważonego użytkowania.

Rola samorządów w realizacji polityki ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków, jednostki samorządu terytorialnego odgrywają kluczową rolę w ochronie dziedzictwa kulturowego. Obowiązki gmin obejmują:

- Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków,
- Opracowanie i wdrażanie Gminnego programu opieki nad zabytkami,
- Zapewnienie ochrony zabytków poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- Podejmowanie działań edukacyjnych i promocyjnych w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków koncentrują się na poprawie stanu ich zachowania, udoskonaleniu dokumentacji oraz wdrażaniu nowoczesnych narzędzi zarządzania dziedzictwem kulturowym. -+Kluczowym aspektem jest wzmacnianie roli społeczności lokalnych i samorządów, które są odpowiedzialne za wdrażanie działań na poziomie gminnym. Priorytetem na lata 2023–2026 jest również cyfryzacja ochrony zabytków, edukacja społeczna oraz dostosowanie systemu ochrony do wyzwań klimatycznych.

2.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla miasta Cieszyna na lata 2026-2029 wpisuje się w szerszy kontekst polityki ochrony dziedzictwa kulturowego realizowanej na poziomie województwa śląskiego oraz powiatu cieszyńskiego. Dokument ten stanowi narzędzie implementacji wojewódzkiego i powiatowego programu ochrony zabytków, dostosowując ich ogólne założenia do lokalnych uwarunkowań Cieszyna.

Zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa, relacje między dokumentami strategicznymi na różnych poziomach administracyjnych powinny gwarantować spójność działań konserwatorskich i rozwój polityki ochrony zabytków w skali regionalnej. W związku z tym niniejszy Program został opracowany w ścisłej korelacji z wojewódzką strategią rozwoju, programami planowania przestrzennego oraz regionalnymi i lokalnymi dokumentami ochrony dziedzictwa kulturowego.

POWIĄZANIA Z WOJEWÓDZKIMI DOKUMENTAMI OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

I. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2022-2025

Województwo śląskie, dzięki swojemu strategicznemu położeniu na przecięciu głównych europejskich szlaków handlowych, przez wieki pozostawało przestrzenią intensywnych kontaktów kulturowych, gospodarczych i społecznych. Krzyżowanie się wpływów Europy Zachodniej i Południowej sprawiło, że region ten stał się obszarem o bogatym i różnorodnym dziedzictwie, które przejawia się zarówno w materialnych zabytkach, jak i w dziedzictwie niematerialnym. Ta wielokulturowość jest nie tylko świadectwem historycznych przemian, lecz także istotnym zasobem rozwojowym województwa.

Zabytki stanowią kluczowy element dziedzictwa kulturowego, odzwierciedlając rozwój społeczny, artystyczny i technologiczny minionych pokoleń. Są one nieodwracalnymi świadectwami przeszłości, które kształtują tożsamość miejsc i społeczności. Aby zachować ciągłość między dziedzictwem historycznym a przyszłymi pokoleniami, konieczne jest

skuteczne zarządzanie ochroną zabytków w oparciu o długoterminową strategię. Odpowiednie planowanie w tym zakresie wymaga współpracy interdyscyplinarnej oraz narzędzi umożliwiających skuteczną realizację działań konserwatorskich, w tym programów ochrony zabytków na poziomie województwa, powiatów i gmin.

Zgodnie z europejskimi trendami oraz krajową polityką ochrony dziedzictwa, kluczowe działania w zakresie opieki nad zabytkami koncentrują się na poziomie regionalnym. To właśnie województwa i ich jednostki administracyjne mają największy potencjał w zakresie skutecznego wdrażania polityki ochrony zabytków. Projekty związane z kulturą i dziedzictwem, finansowane ze środków krajowych i funduszy europejskich, stanowią ważny element strategii rozwoju regionu. Zabytki nie są postrzegane wyłącznie jako obiekty wymagające ochrony, lecz jako zasób mogący przyczynić się do wzrostu atrakcyjności turystycznej, pobudzania lokalnej gospodarki oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

Programy ochrony zabytków na poziomie województwa, powiatów i gmin, są narzędziem realizacji tej strategii, pozwalającym na harmonijną integrację ochrony dziedzictwa z procesami rozwoju lokalnego.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami Województwa Śląskiego określa strategiczne kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego regionu, które stanowią punkt odniesienia dla polityki ochrony zabytków na poziomie gminnym. Program określa nadrzędny cel ochrony dziedzictwa jako harmonijne zarządzanie krajobrazem kulturowym oraz optymalne zachowanie autentycznego materialnego i niematerialnego dziedzictwa, wspierające rozwój społeczny i gospodarczy regionu. Wśród kluczowych zagadnień, które mają znaczenie dla Cieszyna, znajdują się:

- ochrona historycznych układów urbanistycznych w miastach o wysokiej wartości kulturowej,
- zarządzanie dziedzictwem w sposób zrównoważony, zgodnie z zasadami planowania przestrzennego,
- rewitalizacja obszarów zabytkowych i adaptacja ich do nowych funkcji,
- tworzenie systemów monitorowania i ewidencjonowania zabytków,
- współpraca międzysektorowa na rzecz ochrony dziedzictwa,
- aktywizacja społeczna i edukacja na temat dziedzictwa kulturowego.

Cieszyn, jako miasto o wielowiekowej historii i bogatej spuściźnie kulturowej, wpisuje się w te zagadnienia poprzez działania na rzecz ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa, zarządzanie układem urbanistycznym oraz rozwój turystyki kulturowej.

II. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” podkreśla znaczenie dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Województwo śląskie akcentuje w Strategii znaczenie tradycji i kultury oraz powiązań zewnętrznych (w tym współpracy transgranicznej z Ostrawą i Żyliną), dysponując bogatymi zasobami dziedzictwa, które mogą wzmacniać rozwój społeczno-gospodarczy.

Strategia „Śląskie 2030 – Zielone Śląskie” wyznacza cele i kierunki działań do 2030 r. w układzie celów strategicznych A–D oraz odpowiadających im celów operacyjnych. Wprost akcentuje współpracę transgraniczną oraz ochronę i promocję miejsc i obiektów o wartości historycznej.

GPOZ Cieszyna wpisuje się w cele/kierunki SRW poprzez:

- Rewitalizację i podnoszenie jakości przestrzeni historycznych → C.3 „Atrakcyjne warunki zamieszkania...” (m.in. rewitalizacja obszarów zdegradowanych, poprawa jakości przestrzeni publicznych).
- Promocję i ekspozycję dziedzictwa oraz współpracę Cieszyn–Czeski Cieszyn → D.2 „Aktywna współpraca z otoczeniem i kreowanie silnej marki regionu” (w tym „ochrona i promocja miejsc i obiektów o wartości historycznej”).
- Partycypację społeczną, partnerstwa i edukację o dziedzictwie → D.1 „Zrównoważony rozwój terytorialny” (partnerstwa, instrumenty terytorialne, partycypacja).
- Wykorzystanie dziedzictwa w ofercie kulturowej i sektorach kreatywnych → A.2 „Innowacyjna gospodarka” (rozwój przemysłów kreatywnych).

W ten sposób Cieszyn, jako miasto o bogatej historii i wielokulturowym dziedzictwie, realizuje założenia regionalnej polityki rozwoju w kontekście ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego, spójnie z C.3 / D.2 / D.1 / A.2 SRW „Śląskie 2030”.

III. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ stanowi podstawowy dokument określający politykę przestrzenną województwa oraz kształtujący ramy rozwoju przestrzennego w sposób zintegrowany z polityką ochrony dziedzictwa kulturowego. Dokument ten uwzględnia zarówno aspekty ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego, jak i zasady zrównoważonego gospodarowania zasobami środowiska oraz zabytkami.

Cieszyn, jako miasto o wyjątkowym znaczeniu historycznym i kulturowym, znajduje się w obszarze o szczególnych wartościach krajobrazowych i urbanistycznych, co wymaga dostosowania jego polityki ochrony zabytków do ogólnowojevodzkich ustaleń planistycznych.

Plan wyróżnia kilka kluczowych obszarów strategicznych istotnych z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego Cieszyna:

- Ochrona i kształtowanie krajobrazów kulturowych – plan wyznacza specjalne obszary, gdzie ochrona krajobrazu kulturowego jest kluczowa dla zachowania tożsamości regionu. W przypadku Cieszyna dotyczy to historycznego układu urbanistycznego miasta oraz jego otoczenia.
- Obszary wymagające rewitalizacji – plan uwzględnia konieczność przeprowadzania rewitalizacji terenów o znaczeniu historycznym, w tym zdegradowanych obszarów miejskich. Cieszyn, jako miasto o dużym zasobie zabytkowej zabudowy, może korzystać z tych wytycznych, wprowadzając lokalne programy rewitalizacyjne.
- Zintegrowane zarządzanie przestrzenią miejską – plan podkreśla konieczność harmonijnego łączenia ochrony zabytków z nowoczesnym planowaniem urbanistycznym, co ma kluczowe znaczenie w kontekście rozwoju infrastruktury miejskiej Cieszyna.
- Współpraca międzysektorowa – PZP WŚ 2020+ wskazuje na potrzebę koordynacji działań pomiędzy samorządami lokalnymi, wojewódzkimi i instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę dziedzictwa, co może wspierać realizację Gminnego programu opieki nad zabytkami w Cieszynie.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ stanowi ważny dokument odniesienia dla polityki ochrony zabytków w Cieszynie. Określa on priorytety dotyczące ochrony krajobrazów kulturowych, rewitalizacji oraz zrównoważonego zarządzania przestrzenią, które powinny zostać uwzględnione w Gminnym programie opieki nad

zabytkami. Włączenie założeń planu do lokalnych działań konserwatorskich i rewitalizacyjnych zapewni spójność działań ochronnych z polityką przestrzenną województwa, a także umożliwi skuteczne finansowanie projektów związanych z ochroną i adaptacją zabytków.

IV. Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Śląskiego

Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Śląskiego stanowi kluczowy dokument strategiczny, który określa zasady i kierunki działań w zakresie przeciwdziałania degradacji społecznej, przestrzennej i środowiskowej na terenie województwa. Jej głównym celem jest przywrócenie funkcji zdegradowanym obszarom miast i wsi oraz poprawa jakości życia mieszkańców.

W kontekście Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Cieszyna, Regionalna Polityka Rewitalizacji ma istotne znaczenie, ponieważ uwzględnia rehabilitację zabytkowych układów urbanistycznych, ochronę historycznych struktur przestrzennych oraz adaptację obiektów dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb.

Główne założenia Polityki Rewitalizacji istotne dla Cieszyna

1. Ochrona i adaptacja zabytkowych przestrzeni miejskich

- Priorytetem jest zachowanie historycznych układów urbanistycznych i architektonicznych, co ma kluczowe znaczenie dla Cieszyna.
- Promowane są działania zmierzające do adaptacji obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. kulturalnych, edukacyjnych, społecznych).

2. Zintegrowana rewitalizacja obszarów zdegradowanych

- Dokument podkreśla konieczność koordynacji działań konserwatorskich z szeroko pojętą polityką rewitalizacji.
- Wskazuje na potrzebę eliminacji skutków degradacji przestrzeni publicznych i infrastruktury historycznej, co obejmuje zarówno budynki, jak i układy urbanistyczne.

3. Finansowanie projektów rewitalizacyjnych

- Regionalna Polityka Rewitalizacji przewiduje możliwość pozyskiwania środków finansowych na odnowę zabytków i przestrzeni miejskich ze środków wojewódzkich, krajowych i unijnych.

- Istnieją instrumenty wsparcia dla miast takich jak Cieszyn, które mogą aplikować o fundusze strukturalne przeznaczone na ochronę i modernizację obiektów zabytkowych.

4. Współpraca międzysektorowa

- Podkreślana jest rola samorządów, organizacji społecznych oraz prywatnych inwestorów w procesach rewitalizacji historycznych części miast.
- Rewitalizacja zabytków powinna być powiązana z lokalnymi inicjatywami kulturalnymi i turystycznymi, co jest szczególnie istotne dla Cieszyna jako miasta o silnym potencjale turystycznym.

Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Śląskiego stanowi istotny kontekst dla Gminnego programu opieki nad zabytkami Cieszyna, ponieważ określa kierunki działań na rzecz zachowania, adaptacji i finansowania projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Włączenie jej założeń do gminnego programu zapewni lepszą spójność z polityką regionalną oraz umożliwi skuteczniejsze wdrażanie działań rewitalizacyjnych w Cieszynie.

POWIĄZANIA Z POWIATOWYMI DOKUMENTAMI OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

I. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Cieszyńskiego

Powiatowy program opieki nad zabytkami dla Powiatu Cieszyńskiego obowiązywał w latach 2010-2013, co oznacza, że obecnie jest nieaktualny i nie stanowi podstawy do prowadzenia spójnej polityki ochrony dziedzictwa kulturowego w regionie. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem nowej edycji dokumentu.

Program, opracowany w 2008 roku, koncentrował się na:

- Ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego powiatu,
- Uwzględnieniu zabytków w strategiach rozwoju społeczno-gospodarczego regionu,
- Zintegrowaniu polityki ochrony zabytków z planowaniem przestrzennym,
- Wykorzystaniu dziedzictwa jako czynnika rozwoju turystyki i kultury.

Choć dokument zawierał liczne wartościowe założenia, jego przestarzałość oznacza, że nie odnosi się on do aktualnych wyzwań i nowych narzędzi finansowania ochrony zabytków, w tym możliwości pozyskiwania funduszy z Unii Europejskiej czy krajowych programów rewitalizacyjnych.

Z uwagi na dynamiczne zmiany w polityce ochrony zabytków, konieczne jest opracowanie nowego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami, który uwzględni:

- aktualne uwarunkowania prawne i strategiczne, w tym Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami oraz Regionalną Politykę Rewitalizacji,
- zmiany w stanie zachowania i użytkowania zabytków,
- nowoczesne metody zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym partnerstwa publiczno-prywatne oraz wykorzystanie technologii cyfrowych do dokumentacji i promocji dziedzictwa,
- możliwości finansowania działań konserwatorskich, w tym fundusze krajowe i unijne na ochronę i rewitalizację zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Cieszyna na lata 2026–2029, w oczekiwaniu na nową edycję programu powiatowego, powinien pełnić funkcję lokalnego modelu zarządzania dziedzictwem kulturowym, którego doświadczenia mogą zostać wykorzystane przy aktualizacji strategii powiatowej. Działania podejmowane w ramach programu dla Cieszyna mogą stanowić punkt odniesienia dla przyszłych inicjatyw powiatowych.

II. Strategia Rozwoju Powiatu Cieszyńskiego na lata 2017–2025

Strategia Rozwoju Powiatu Cieszyńskiego na lata 2017–2025 jest dokumentem określającym kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, w tym również priorytety w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, turystyki i rewitalizacji.

Strategia powiatowa akcentuje wykorzystanie dziedzictwa, kultury i turystyki dla rozwoju społeczno-gospodarczego oraz współpracę transgraniczną. Treść operacyjna jest ujęta w domenach, m.in.: Turystyka, promocja, sport i organizacje pozarządowe; Kultura; Współpraca transgraniczna.

GPOZ Cieszyna wpisuje się w następujące cele Strategii Powiatu:

- **KULTURA:**
 - Cel strategiczny 2 „Zachowanie i kultywowanie lokalnych tradycji oraz ochrona krajobrazu kulturowego Śląska Cieszyńskiego” → Cel operacyjny 2.2 „Propagowanie idei ochrony dziedzictwa kulturowego” (projekty dot. promocji i wsparcia środowiska kulturowego).

- Cel operacyjny 2.3 ‘Kompleksowa ochrona dóbr kultury’ (m.in. tworzenie i realizacja programów opieki nad zabytkami; wspieranie rewitalizacji zabytków i przestrzeni zabytkowych).
- Cel strategiczny 1 „Umożliwienie powszechnego dostępu do kultury...” → Cel operacyjny 1.1 (edukacja kulturowa i artystyczna – współpraca instytucji kultury/NGO/szkół), co wspiera działania edukacyjne GPOZ.
- Cel strategiczny 3 „Identyfikacja i promocja charakterystycznych walorów kulturowych” → Cele operacyjne 3.1–3.2 (identyfikacja i promocja walorów – wystawy, wydawnictwa, wydarzenia), zgodne z ekspozycją zabytków i ofertą kulturalną miasta.
- **TURYSTYKA:**
 - Cel strategiczny 1 „Stworzenie z turystyki istotnej gałęzi rozwoju gospodarczego” → Cel operacyjny 1.2 (oferta turystyczna, dostępność zabytków kultury i przestrzeni publicznych), bezpośrednio wzmacniany przez rewitalizację i porządkowanie ładu w strefach historycznych.
 - Cel strategiczny 2 „Wykorzystanie promocji...” → Cel operacyjny 2.1–2.2 (marka „Śląsk Cieszyński”, działania promocyjne – także w ujęciu transgranicznym), co koresponduje z promocją dziedzictwa i szlakami tematycznymi w GPOZ.
- **WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA:**
 - Cel strategiczny 2 „Stworzenie systemu koordynującego wspólne działania...” → Cele operacyjne 2.1–2.4 (m.in. planowanie przestrzenne, koordynacja transportu, wymiana informacji), które wzmacniają mechanizmy wdrażania GPOZ na styku Cieszyn–Czeski Cieszyn.

GPOZ realizuje założenia powiatowe wprost poprzez cele Kultura: 2 (→2.2), 1 (→1.1), 3 (→3.1–3.2); Turystyka: 1 (→1.2), 2 (→2.1–2.2); Współpraca transgraniczna: 2 (→2.1–2.4), zapewniając spójność ochrony i rewitalizacji dziedzictwa z polityką powiatową.

Strategia Rozwoju Powiatu Cieszyńskiego na lata 2017–2025 jest ważnym dokumentem dla działań konserwatorskich w Cieszynie, ponieważ określa znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społecznego i gospodarczego regionu. Włączenie jej założeń do Gminnego programu opieki nad zabytkami zapewni spójność działań konserwatorskich z polityką regionalną i lepsze wykorzystanie funduszy na ochronę i rewitalizację zabytków.

2.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

I. Strategia Rozwoju Miasta Cieszyna do 2030 roku

Strategia Rozwoju Miasta Cieszyna do 2030 roku, przyjęta uchwałą Rady Miejskiej Cieszyna nr LXIII/756/24 z dnia 25 kwietnia 2024 r., jest kluczowym dokumentem strategicznym określającym kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego miasta. Obejmuje diagnozę, wizję i cele rozwoju oraz kierunki działań na najbliższe lata.

W strukturze Strategii wyróżniono cztery priorytety rozwoju. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego szczególne znaczenie ma Priorytet 3 – Pozycja w otoczeniu, w ramach którego określono Cel strategiczny C3 „Rozwinięte ponadlokalne funkcje wyróżniające Cieszyn w regionie i otoczeniu transgranicznym” oraz Cel operacyjny C3.1 „Centrum kultury Śląska Cieszyńskiego – o bogatym dziedzictwie kulturowym i urozmaiconej ofercie kulturalnej”.

Strategia zawiera szczegółowe wytyczne dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej – por. rozdz. 7.2. W perspektywie do 2030 roku przyjęto następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej w Cieszynie:

- Dbałość o zasoby dziedzictwa kulturowego, objęcie szczególną opieką atrakcyjnych i zabytkowych obiektów i przestrzeni publicznych, eksponowanie cennych obiektów architektury i budownictwa i ich otoczenia.
- Wprowadzanie stref konserwatorskich do planów miejscowych, w szczególności dla obszarów, w których znajduje się najwięcej zabytków.
- Wzmocnienie działań na rzecz powstrzymania degradacji historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego miasta m.in. poprzez zwiększenie obszaru chronionego krajobrazu.
- Zachowanie i wzmocnienie atrakcyjnych, wyróżniających się cech architektonicznych i urbanistycznych dzielnic i osiedli w mieście.
- Wzmocnienie aspektu kulturowego w polityce przestrzennej miasta, m.in. poprzez eksponowanie zabytków i walorów krajobrazu kulturowego, aby rozwijać turystykę, stworzyć atrakcyjną ofertę dla osób odwiedzających region.
- Zagospodarowanie przedpola Góry Zamkowej od strony ul. Dojazdowej.

Strategia Rozwoju Miasta Cieszyna do 2030 roku stanowi podstawowy kontekst dla Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami – wskazuje znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta oraz ramy realizacyjne. Powiązanie GPOZ ze Strategią: Priorytet 3 → C3 → C3.1 (kultura i dziedzictwo). Wdrożenie ww. zasad (rozdz. 7.2) stanowi instrument realizacji tych celów. Powiązane kierunki działań w tabeli Strategii dla C3.1: K.52–K.62.

II. Gminny Program Rewitalizacji Miasta Cieszyna do roku 2026

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Cieszyna, przyjęty uchwałą Rady Miejskiej nr XXXVIII/367/17 z dnia 26 października 2017 r., jest dokumentem strategicznym wyznaczającym kierunki odnowy zdegradowanych obszarów miasta do roku 2026. Jego istotnym elementem jest integracja działań społecznych, przestrzennych, gospodarczych i środowiskowych, w tym działań związanych z ochroną i rewaloryzacją dziedzictwa kulturowego, w szczególności w granicach obszaru rewitalizacji obejmującego zabytkowe śródmieście oraz tereny przyległe.

W GPR dostrzega się znaczenie dziedzictwa kulturowego jako jednego z zasobów rozwojowych. Działania rewitalizacyjne ukierunkowane są na:

- zachowanie tożsamości historycznej miasta,
- rewaloryzację obiektów zabytkowych,
- aktywizację mieszkańców wokół dziedzictwa.

Jednym z przykładów takich działań jest projekt: „Modernizacja zabytkowego parku szpitalnego przy ul. Bielskiej 4”, którego celem jest poprawa estetyki i dostępności przestrzeni zabytkowej z jednoczesnym uwzględnieniem funkcji rekreacyjnej i integracyjnej dla mieszkańców. Wskazano również działania, takie jak remont i konserwacja murów obronnych i oporowych, realizowane we współpracy z Gminą, Powiatem oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, rewitalizacja przestrzeni wokół Rynku, z uwzględnieniem odnowy elewacji budynków zabytkowych i uporządkowania wystroju wizualnego, adaptacja zabytkowego budynku Muzeum Drukarstwa, jako miejsca działań artystycznych i społecznych.

GPR i GPOZ wzajemnie się uzupełniają. GPR zakłada działania inwestycyjne i społeczne oparte na potencjale zabytków, natomiast GPOZ koncentruje się na systemowej ochronie, dokumentacji i konserwacji dziedzictwa. Wspólne płaszczyzny obejmują:

- konserwację obiektów objętych rejestrami i GEZ,

- działania rewitalizacyjne na obszarach o szczególnym nasyceniu wartościami kulturowymi,
- wykorzystanie zabytków do budowania tożsamości miejsca,
- zwiększanie świadomości społecznej na temat wartości dziedzictwa.

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Cieszyna do 2026 roku dostarcza konkretnego i zintegrowanego instrumentu wsparcia dla ochrony dziedzictwa kulturowego, ujętego zarówno w wymiarze przestrzennym, społecznym, jak i funkcjonalnym. Wskazane przedsięwzięcia, mają bezpośredni wpływ na stan i postrzeganie zabytków w strukturze miasta.

Wpisanie celów GPOZ w założenia GPR pozwala na spójne zarządzanie rewitalizacją i dziedzictwem, z jednoczesnym wykorzystaniem narzędzi finansowych, społecznych i urbanistycznych oferowanych przez politykę rewitalizacyjną.

III. Uchwała krajobrazowa Miasta Cieszyna

Uchwała krajobrazowa Miasta Cieszyna, przyjęta 28 listopada 2019 r. (nr XIII/133/19), reguluje zasady sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń na terenie całego miasta. Dokument ten realizuje zapisy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wspierając ochronę ładu przestrzennego oraz dziedzictwa kulturowego.

Celem uchwały jest ochrona i wzmocnienie krajobrazu kulturowego Cieszyna, w szczególności poprzez:

- ograniczenie chaosu reklamowego w historycznym układzie urbanistycznym,
- uporządkowanie zasad sytuowania szyldów, tablic reklamowych, ogrodzeń i obiektów małej architektury,
- ujednolicenie estetyki przestrzeni miejskiej, szczególnie na obszarach objętych ochroną konserwatorską.

Uchwała ma bezpośrednie znaczenie dla przestrzennej ochrony zabytków, ponieważ:

- zabrania sytuowania reklam w formie agresywnej (np. cyfrowych, dominujących formatów) w historycznym układzie urbanistycznym miasta oraz na budynkach wpisanych do rejestru i GEZ,

- nakłada ograniczenia dotyczące gabarytów i lokalizacji szyldów na elewacjach zabytkowych budynków (np. wymóg formy ażurowej, zakaz zasłaniania detali architektonicznych, wymóg dostosowania do osi elewacji),
- zakazuje stosowania ogrodzeń z siatki czy paneli zgrzewanych w obrębie nieruchomości zabytkowych,
- chroni wartości estetyczne, np. przez obowiązek utrzymania standardów kolorystycznych, materiałowych i kompozycyjnych elementów przestrzeni publicznej.

Uchwała krajobrazowa Miasta Cieszyna stanowi ważny element polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, wpływając nie tylko na fizyczne obiekty zabytkowe, ale także na sposób ich odbioru i funkcjonowania w przestrzeni publicznej. Jej skuteczna realizacja wspiera cele Gminnego programu opieki nad zabytkami i powinna być traktowana jako dokument komplementarny wobec GPOZ.

IV. Plan ogólny miasta Cieszyna (etap analiz)

Plan ogólny miasta Cieszyna, zgodnie z nowelizacją ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ma zastąpić dotychczasowe Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Jest to kluczowy dokument określający politykę przestrzenną gminy, w tym zasady ochrony i zagospodarowania terenów cennych przyrodniczo i kulturowo.

Obecnie plan ogólny jest na wstępnym etapie analiz, a jego uchwalenie planowane jest na czerwiec 2026 r.

Ponieważ Plan ogólny jest w trakcie opracowywania, jego zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego nie są jeszcze znane. W przyszłości GPOZ powinien być z nim spójny i uwzględniać rozwiązania dotyczące ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz zasad rewitalizacji historycznych obiektów. Współpraca w procesie planistycznym pozwoli na skuteczniejsze zarządzanie dziedzictwem miasta i jego ochronę w kontekście przyszłego zagospodarowania przestrzennego.

V. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na obszarze miasta Cieszyna

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP) są podstawowym narzędziem planowania przestrzennego, określając przeznaczenie terenów, zasady ich

zabudowy oraz ochrony wartości przyrodniczych i kulturowych. Ich zapisy wpływają bezpośrednio na możliwości ochrony zabytków.

Miasto Cieszyn posiada obecnie 23 obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (MPZP), z czego część zawiera bezpośrednie odniesienia do kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego, co wynika z występujących na ich obszarze obiektów zabytkowych podlegających ochronie ustaleniami miejscowych planów.

W świetle zaleceń Narodowego Instytutu Dziedzictwa miejscowe plany powinny kompleksowo uwzględniać ochronę nie tylko pojedynczych zabytków, lecz także historycznych układów urbanistycznych i krajobrazów kulturowych. Ustalenia ochronne nie mogą ograniczać się do zapisów ogólnych, lecz powinny wskazywać konkretne wymagania dotyczące kształtowania i przekształceń substancji zabytkowej oraz jej otoczenia, w tym robót budowlanych w rozumieniu art. 3 Prawa budowlanego: budowy (obejmującej w szczególności rozbudowę, nadbudowę i odbudowę), przebudowy, remontu, montażu czy rozbiórki, a także zmiany sposobu użytkowania obiektu lub jego części. W ustaleniach planu należy wprost określać m.in.: dopuszczalne gabaryty i wysokości, linie zabudowy i intensywność, geometrię i pokrycia dachów, materiały i kolorystykę elewacji, zasady ochrony osi i panoram widokowych, zasady kształtowania zieleni oraz urządzeń technicznych w strefach ekspozycji zabytków.

Szczególnie istotnym zagadnieniem w kontekście planowania przestrzennego jest obszar historycznego śródmieścia Cieszyna, który charakteryzuje się największym zagęszczeniem zabytków. Dla przedmiotowego terenu 25 czerwca 2025 r. Rada Miejska Cieszyna podjęła uchwałę nr XVI/213/25 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Śródmieścia Cieszyna. Dokument ten, o randze prawa miejscowego, nie tylko uwzględnia występujące na obszarze śródmieścia zabytki, ale przede wszystkim określa konkretne zasad zagospodarowania, jak również wyznacza strefy ochrony konserwatorskiej w celu ochrony występujących na tym obszarze zabytków.

MPZP mogą skutecznie wspierać ochronę dziedzictwa m.in. poprzez:

- wskazywanie granic obszarów chronionych (np. stref ochrony konserwatorskiej, archeologicznej),
- określanie warunków zabudowy i zagospodarowania dostosowanych do wartości kulturowych.

VII. Miejski plan adaptacji do zmian klimatu dla miasta Cieszyna do roku 2030

Miejski Plan Adaptacji (MPA) został przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Cieszyna nr L/603/23 z dnia 23 lutego 2023 roku. Stanowi on element strategii dostosowywania struktur miejskich do prognozowanych zmian klimatycznych, mających wpływ zarówno na środowisko naturalne, jak i przestrzeń zabytkową miasta.

Głównym celem dokumentu jest zwiększenie odporności miasta na skutki zmian klimatu poprzez ograniczenie ryzyk związanych m.in. z:

- intensywnymi opadami i powodzią miejską,
- suszami i deficytem wody,
- falami upałów i skrajnymi temperaturami,
- silnym wiatrem i zjawiskami ekstremalnymi (np. burze, mrozy, nawałnice).

MPA opiera się na diagnozie warunków klimatycznych Cieszyna, analizie ryzyka i podatności sektora miejskiego oraz wypracowaniu konkretnych działań technicznych, organizacyjnych i edukacyjnych w horyzoncie do 2030 roku. Zabytki i historyczna zabudowa miasta należą do zasobów szczególnie narażonych na skutki zmian klimatu – w tym:

- zawilgocenie murów wskutek podtopień i opadów nawałnych,
- degradację materiałów budowlanych w wyniku skrajnych temperatur i wilgotności,
- uszkodzenia spowodowane przez wiatr i intensywne burze,
- przeciążenia strukturalne wynikające z obciążenia śniegiem lub lodem.

Miejski Plan Adaptacji do zmian klimatu dla Miasta Cieszyna do 2030 roku to dokument kluczowy dla polityki zrównoważonego rozwoju miasta. W jego założeniach mieści się również wzmacnianie odporności zasobów dziedzictwa kulturowego, które – jako materialna pamięć miejsca – wymaga szczególnej ochrony wobec rosnących wyzwań klimatycznych. Integracja zapisów MPA z GPOZ stanowi podstawę nowoczesnego podejścia do opieki nad zabytkami w warunkach dynamicznie zmieniającego się środowiska.

VIII. Program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Cieszyn na lata 2024-2028

Dokument został przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Cieszyna nr LVIII/696/23 z dnia 30 listopada 2023 r. Jego celem jest określenie zasad zarządzania komunalnym zasobem mieszkaniowym, planowania remontów i modernizacji, polityki czynszowej oraz inwestycji mieszkaniowych.

W dokumencie nie ma bezpośredniego rozdziału poświęconego zabytkom, jednak wiele z ujętych w planie remontowym budynków znajduje się w obszarze objętym ochroną konserwatorską oraz ujętych jest w ewidencji zabytków. Część budynków objętych planami remontowymi wymaga dostosowania planowanych prac do wytycznych konserwatorskich.

W Programie zaplanowano dla wielu budynków:

- remonty elewacji, dachów, gzymsów, kominów,
- osuszanie fundamentów i ścian,
- wymianę instalacji oraz docieplenia,
- dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami,
- prace związane z termomodernizacją (w tym zmniejszaniem niskiej emisji w rejonie ul. Głębokiej).

Zabytkowy charakter wielu z tych budynków wymaga ścisłej współpracy z konserwatorem zabytków oraz uwzględnienia aspektów estetycznych i materiałowych właściwych dla dziedzictwa architektonicznego miasta.

Program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Cieszyn obejmuje szereg działań, które dotyczą bezpośrednio lub pośrednio zabytkowych budynków mieszkalnych.

IX. Wymiana witryn lokali użytkowych w budynkach zabytkowych – procedury i znaczenie konserwatorskie

W obrębie historycznego centrum Cieszyna, objętego wpisem do rejestru zabytków, obowiązują szczególne zasady dotyczące remontu i wymiany witryn w lokalach użytkowych. Dotyczą one najemców lokali użytkowych będących własnością Gminy. Zmiana witryny jest działaniem ingerującym w substancję obiektu i podlega przepisom ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zasady te zostały określone w uchwale Zarządu Budynków Miejskich w Cieszynie, który jako zarządca zasobu komunalnego, w tym obiektów zabytkowych, określa obowiązki najemców i sposób postępowania przy planowanych pracach remontowych w przestrzeni elewacyjnej.

W przypadku zamiaru wymiany witryny konieczne jest uzyskanie pozwolenia konserwatorskiego – wymagane jest złożenie wniosku do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach, Delegatura w Bielsku-Białej.

Uwzględnienie zaleceń konserwatorskich – projekt nowej witryny powinien być dostosowany do charakteru budynku i jego elewacji, z zachowaniem proporcji, materiałów i detali architektonicznych. Niedopuszczalne są rozwiązania agresywne wizualnie lub nieczytelnie kontrastujące ze stylistyką obiektu.

Podział kosztów między wynajmującego a najemcę – standardowo przyjęta zasada przewiduje, że koszty wykonania nowej witryny są pokrywane po połowie przez Gminę (jako właściciela lokalu) i najemcę. Rozliczenie może nastąpić jednorazowo lub w ratach – zgodnie z zapisami aneksu do umowy najmu.

X. Zasady sytuowania wolnostojących reklam (potykaczy) w przestrzeni publicznej historycznego centrum Cieszyna

W dniu 24 lipca 2024 r. Burmistrz Miasta Cieszyna wydał Zarządzenie nr 0050.384.2024 w sprawie określenia zasad sytuowania wolnostojących reklam niezwiązanych z gruntem, tzw. „potykaczy”, na terenie Gminy Cieszyn, ze szczególnym uwzględnieniem historycznego układu urbanistycznego.

Zarządzenie ma na celu:

- uporządkowanie przestrzeni publicznej, w tym w szczególności reprezentacyjnych ulic śródmieścia,
- zapewnienie ochrony estetyki historycznego krajobrazu miejskiego,
- pogodzenie potrzeb promocyjnych lokali usługowych z zasadami ładu przestrzennego i ochrony zabytków.

Zgodnie z załącznikiem do zarządzenia, dopuszcza się ustawienie potykacza wyłącznie:

- po uzyskaniu decyzji o zatwierdzeniu lokalizacji reklamy w pasie drogowym od Miejskiego Zarządu Dróg,
- po uzyskaniu pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, jeśli reklama ma stanąć w obrębie układu zabytkowego,
- z zachowaniem min. 1,5 m wolnego pasa dla pieszych na chodniku,
- w godzinach otwarcia lokalu – potykacz powinien być usuwany na noc,
- przy sprzyjających warunkach pogodowych – zabrania się ustawiania potykaczy przy silnym wietrze.

Zarządzenie precyzuje zasady sytuowania potykaczy, w tym:

- dopuszczalność tylko jednej reklamy na lokal,
- zakaz sytuowania reklamy, jeśli lokal posiada ekspozycyjną witrynę przy głównym ciągu pieszym (z wyjątkiem lokali gastronomicznych, które mogą umieścić nośnik z menu),
- zakaz ustawiania reklam na jezdni oraz w miejscach szczególnie wrażliwych (m.in. szyny tramwajowe, kostka porfirowa na ul. Głębokiej, pola uwagi dla osób niewidomych),
- wymogi konstrukcyjne i materiałowe:
 - tylko drewno lub metaloplastyka w stonowanej kolorystyce (brąz, szarości, czerni, zieleni),
 - zakaz stosowania plastiku i PCV,
 - maksymalna wysokość 1,1 m, powierzchnia ekspozycyjna do 0,5 m²,
 - spójność kolorystyczna z elewacją lub witryną danego lokalu,
 - czytelność dla osób z niepełnosprawnościami wzrokowymi – reklama musi być ustawiona tak, by nie stwarzać zagrożenia.

XI. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla miasta Cieszyna został opracowany w 2005 r. zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Dokument stanowi podstawę dla wdrażania procedur zabezpieczenia zasobów dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym. Mimo upływu czasu, wiele założeń tego planu zachowuje aktualność, jednak w kontekście zmian legislacyjnych i zagrożeń geopolitycznych, niezbędna jest jego aktualizacja i dostosowanie do aktualnych potrzeb i standardów ochrony.

W ostatnich latach podjęto liczne działania na rzecz opracowania lub aktualizacji indywidualnych planów ochrony dla obiektów zabytkowych w Cieszynie. Obejmują one zarówno budynki publiczne, jak i zasób mieszkaniowy komunalny i prywatny m.in.:

- Teatr im. A. Mickiewicza – 2024 r.
- Muzeum Śląska Cieszyńskiego (ul. Regera 6) – 2022 r.
- COK Dom Narodowy (Rynek 12) – 2013 r., aktualizacja 2021 r.
- Biblioteka Miejska (ul. Głęboka 15) – 2012 r.
- Książnica Cieszyńska (ul. Mennicza 46) – 2021 r.
- Kościół filialny pw. św. Krzyża (ul. Szersznika) – 2022 r.
- Liceum im. M. Kopernika i SP nr 4 (pl. Wolności 7) – 2022 r.
- Zespół Wzgórza Zamkowego (Wieża Piastowska, Rotunda, zamek i teren wzgórza w części administrowanej przez Zamek Cieszyn) – plan opracowany w 2005 r.

W 2023 r. opracowano plany ochrony na wypadek sytuacji kryzysowej dla szeregu budynków zabytkowych stanowiących własność wspólnot mieszkaniowych, administrowanych przez spółkę ZAPON. Są to przede wszystkim kamienice usytuowane w ścisłym centrum miasta, przy ulicach: Głębokiej, Menniczej, Sejmowej, Bielskiej, Szerokiej, Srebrnej oraz w bezpośrednim sąsiedztwie Rynku. Obiekty te charakteryzują się wysokimi walorami architektonicznymi i historycznymi, często pochodzą z XIX w. lub początków XX w., a ich bryły, detale elewacyjne oraz usytuowanie w pierzejach ulic stanowią ważny element krajobrazu kulturowego Cieszyna.

W 2023 r. zatwierdzono również plan ochrony dla grupy kamienic pozostających w zarządzie ZBM. Są to obiekty zlokalizowane w historycznych kwartałach Śródmieścia – m.in. przy ul. Głębokiej, Nowe Miasto, Rynek, Ratuszowej, Śrutarskiej czy Górnym Rynku. Budynki te reprezentują typowy zasób komunalny Cieszyna, a ich wartość kulturowa wynika z zachowanej historycznej struktury, detalu architektonicznego oraz funkcji społecznych.

3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA CIESZYNA

3.1. ZARYS HISTORII MIASTA¹

Cieszyn położony jest w południowej Polsce, w południowo-zachodniej części województwa śląskiego. Leży tuż przy granicy z Czechami, nad rzeką Olzą, która od 1920 r. wyznacza granicę pomiędzy polskim Cieszynem a Czeskim Cieszynem. Od strony północnej graniczy z gminą Hażlach, od strony północno-zachodniej z gminą Dębowiec, od strony wschodniej i południowej z gminą Goleszów. Miasto znajduje się w regionie Pogórza Śląskiego, na styku Kotliny Ostrawskiej i Beskidu Śląskiego, co sprawia, że otoczone jest wzgórzami i dolinami, nadającymi mu wyjątkowy krajobraz.

Przez wieki, aż do zakończenia I wojny światowej, Cieszyn i obecnie Czeski Cieszyn stanowiły jedność, będąc stolicą Księstwa Cieszyńskiego. Dzieje miasta są bogate i złożone, ukształtowane przez jego kluczową rolę jako siedziby księstwa oraz późniejsze oddziaływanie polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej kultury. Przełomowym momentem w jego historii był rok 1920, kiedy to geopolityczna sytuacja Europy po I wojnie światowej doprowadziła do podziału Śląska Cieszyńskiego, w wyniku czego zachodnie przedmieścia Cieszyna stały się samodzielnym miastem Czeski Cieszyn w Czechosłowacji, obecnie w Republice Czeskiej.

1 oprac. na podstawie: Brzezicki, S., Nielsen, C. [red.], *Zabytki Sztuki w Polsce. Śląsk*, Warszawa 2006; Chlebowczyk, J. [red.], *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*, Katowice, 1973; Chojcka E., Gorzelik J., Kozina I., Szczypka-Gwiazda B., *Sztuka Górnego Śląska od średniowiecza do końca XX wieku*, Katowice 2009; Chromik, G., Chorąży, Czwojdrak, B., B, Gojniczek, W., Gryc, Jagosz-Zarzycka, Z., J., Łukaszewski, Ł., Rodzińska-Chorąży, T., Tyc, A., *Rotunda na Górze Zamkowej w Cieszynie. Badania archeologiczne – architektoniczne 1941-2017*, Cieszyn – Kraków 2020; Czernek, P., *Szlakiem cieszyńskiej moderny* [publikacja elektroniczna]; Czerwińska, K., *Dziedzictwo kulturowe Śląska Cieszyńskiego jako istotny element strategii turystycznej regionu*, [w:] *Turystyka Kulturowa* 2015, nr 1, s. 6-16; *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, T.1-3, Cieszyn 2010; Fołtyn, J., *Teatr im. A. Mickiewicza*, [w:] Mrózek, R., *Cieszyński Rocznik Muzealny 1970-1971*, Cieszyn 1972; Iwanek W., *Architektura historyzmu i secesji w Cieszynie (Próba zarysu)*, [w:] Chojcka, E., *Z dziejów sztuki Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego*, Katowice 1982; Iwanek W., *Świecka architektura Cieszyna*, [w:] *Rocznik Cieszyński III*, Cieszyn 1976; Iwanek, W., *Klasycyzm w architekturze Cieszyna*, Wrocław 1970; Kruczek, J., *Rusznikarstwo szkoły cieszyńskiej*, Pszczyna 2001; Kuś, W., *Tymczasowe sprawozdanie z badań archeologicznych średniowiecznej wieży cylindrycznej na górze zamkowej w Cieszynie*, [w:] *Pamiętnik Cieszyński*, t.11, Cieszyn 1996; Kwaśny, I., *Madonna ze Starego Targu w Cieszynie*, [w:] *Pamiętnik Cieszyński*, t. 17, Cieszyn 2002; Panic, I., [red.], *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, t.1-3, Cieszyn 2010; Rejduch-Samkowa, I., Samek, J., [red.], *Katalog zabytków sztuki w Polsce, T. VI, woj. katowickie, z. 3: Miasto Cieszyn i powiat cieszyński*, Warszawa 1974; Sosna, W., *Cieszyn przewodnik*, 1993; Spyra J., *Via sacra. Kościoły i klasztory w Cieszynie i Czeskim Cieszynie*, Cieszyn 2008; Świba, J., *Cieszynka. Rzemiosło, które stało się sztuką*, Cieszyn 2022; Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Archiwalne plany miasta, nr inwent.: MC/K/03292, 03293, 01595, 00846, 01681/001, 00592, 00557, 00551, 01687/001, 00835; Urząd Miasta w Cieszynie, Archiwalne plany miasta; Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach, Karty ewidencyjne zabytków; Gminny program opieki nad zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017, Załącznik do Uchwały nr XLVI/482/14 Rady Miejskiej Cieszyna z dnia 28 sierpnia 2014 r.; Ochrona Zabytków Kresy Michał Horbowicz, *Określenie zasad ochrony zabytków zlokalizowanych na obszarze objętym uchwałą Nr V/52/19 Rady Miejskiej Cieszyna z dnia 27 lutego 2019 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Śródmieścia Cieszyna*, Cieszyn 2020; Decyzja nr K-RD-KL/4160/9355/199/09 w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych woj. Śląskiego historycznego układu urbanistycznego miasta Cieszyn z dnia 27.04.2018 r.; źródła internetowe.

Pomimo tego podziału, historyczne i kulturowe więzi między oboma miastami pozostają silne, symbolizowane przez mosty łączące ich wspólną przeszłość nad rzeką Olzą.

Historia miasta Cieszyn rozpoczęła się na Wzgórzu Zamkowym, strategicznym wzniesieniu, gdzie odkryto najstarsze ślady osadnictwa datowane na 38-24 tys. lat p.n.e.. Trwalsze ślady pochodzą z okresu 900-550 p.n.e. i są związane z kulturą łużycką, następne z okresu 750-450 lat p.n.e. z epoki żelaza. Od końca IV w. n.e. mogła nastąpić przerwa w osadnictwie na Wzgórzu. Początków trwałego zasiedlenia tego terenu można doszukiwać się w VI lub VII wieku. Ten okres pokrywa się z obecnością zachodniosłowiańskiego plemienia Gołęszyców, którzy zamieszkiwali ten region Śląska. Posiadali oni m. in. Gród w Kocobędzu-Podoborze zwany „Starym Cieszynem” lub „Cieszyniskiem”. Zniszczenie grodziska pod koniec IX w. przez Świętopełka doprowadziło do powstania nowej osady na obecnej Górze Zamkowej. Przeprowadzone badania archeologiczne wskazały na obecność człowieka na tym terenie na przełomie IX i X w. Pierwsza osada otoczona była drewniano-ziemnym wałem obronnym. Wewnątrz znajdowały się niewielkie chaty i ziemianki.

Z biegiem czasu pierwotna osada na Wzgórzu Zamkowym przekształciła się w gród, który stopniowo zyskiwał na znaczeniu, stając się ważnym ośrodkiem administracyjnym i religijnym. Dalszy rozwój zaowocował wzniesieniem zarówno zamku, jak i romańskiej kaplicy w obrębie fortyfikacji grodu, co umocniło jego status kluczowego ośrodka regionalnego.

W początkowej fazie zabudowy na terenie grodu powstała romańska kaplica, która przez długi czas była jedynym murowanym obiektem w jego obrębie. W dotychczasowej literaturze przyjmowano, że budowla powstała w połowie XI wieku. W świetle najnowszych badań archeologicznych należy jednak przypuszczać, że fundacja mogła nastąpić w drugiej połowie XII wieku. Jest to jeden z najcenniejszych i najstarszych zabytków architektury romańskiej w Polsce i jednocześnie najstarszy na Górnym Śląsku obiekt typu kaplicy grodowej o formie rotundy. Wzorowana była na wczesnoromańskiej architekturze sakralnej z terenu Czech, Moraw i Polski. Charakteryzuje się surową i masywną bryłą, grubymi murami oraz niewielkimi, półkolistymi oknami. Budowla wzniesiona została z miejscowego kamienia wapiennego w wątku opus emplectum. Założona na planie centralnym – składa się z cylindrycznej nawy oraz półkolistej apsydy od strony wschodniej. Obie części są przykryte gontowym dachem stożkowym. W późnym średniowieczu rotunda uległa częściowym modyfikacjom, a jej funkcja liturgiczna stopniowo malała. W XIX w. Józef Kornhäusel nadał jej kształt kaplicy klasycystycznej. Wtedy też teren Góry Zamkowej został zniwelowany i nadano mu formę romantycznego parku. Dopiero w XX wieku podjęto przy rotundzie

pierwsze badania architektoniczne, archeologiczne i działania konserwatorskie, które wykazały romański styl budowli, po których przywrócono pierwotny wygląd obiektu.

Rotunda była częścią grodu strażniczo-kasztelańskiego na Górze Zamkowej, który stanowił kluczowy punkt strategiczny na pograniczu polsko-czeskim. Początkowo pełniła funkcję kaplicy grodowej, połączonej z siedzibą dowódcy grodu będąc miejscem modlitwy dla lokalnych możnowładców oraz kasztelana. Jednocześnie pełniła rolę ośrodka administracji kościelnej i kościoła parafialnego.

Stolica Księstwa Cieszyńskiego

Po rozbiciu Polski na mniejsze, niezależne księstwa w okresie feudalnym, Śląsk, w tym obszar Cieszyna, znalazł się pod panowaniem książąt piastowskich z linii śląskiej. Kluczowy moment w historii miasta nastąpił około 1290 r., kiedy Cieszyn stał się stolicą nowo utworzonego Księstwa Cieszyńskiego. To podniesienie statusu stanowiło znaczący zwrot w dziejach Cieszyna, przekształcając go z przygranicznej warowni, założonej pierwotnie w celu obrony południowej granicy Polski, w administracyjne i polityczne serce autonomicznego terytorium. Pierwszym księciem rezydującym w Cieszynie po podziale Księstwa Opolsko-Raciborskiego był Mieszko I. Jego decyzja o uczynieniu Cieszyna swoją siedzibą umocniła jego rolę centralnej władzy w nowo powstałym księstwie. Za jego panowania w latach 1290-1315 przystąpiono do budowy murowanego zamku. To, że istniał w 2 poł. XIII w. potwierdziły przeprowadzone w latach 90. XX w. badania archeologiczne. W północno-zachodniej części założenia odkryto pozostałości cylindrycznej wieży zwanej „wieżą ostatecznej obrony”, w której mogło mieścić się więzienie, znajdującej się obok kuchni oraz murów obronnych.

Potomkowie Mieszka – syn Kazimierz I oraz wnuk Przemysław I Noszak rozpoczęli budowę gotyckiej rezydencji. Powstało wówczas założenie z czterema wieżami, otoczone murami obronnymi z basztami. Jego pozostałością jest wzniesiona w XIV w., mierząca 29 m gotycka wieża mieszkalno-obronna, tzw. Wieża Piastowska.

Załączek obecnego miasta istniał już zapewne w drugiej połowie XII w. Według źródeł obok grodu i podgrodzia, położonego prawdopodobnie na Górze Zamkowej, istniało także miasto. Osadnicy zajmowali teren po północno-wschodniej stronie Wzgórza. Zajmowało ono niewielki teren ograniczony rzeką Olzą i Bobrówką, w rejonie obecnego Placu Teatralnego, obejmując ulicę Fredy, część Menniczej i sięgało po Stary Targ. Pozostałością dawnego

rozplanowania jest widoczny do dziś przebieg północno-zachodniej części Placu Teatralnego oraz kształt parceli budowlanych.

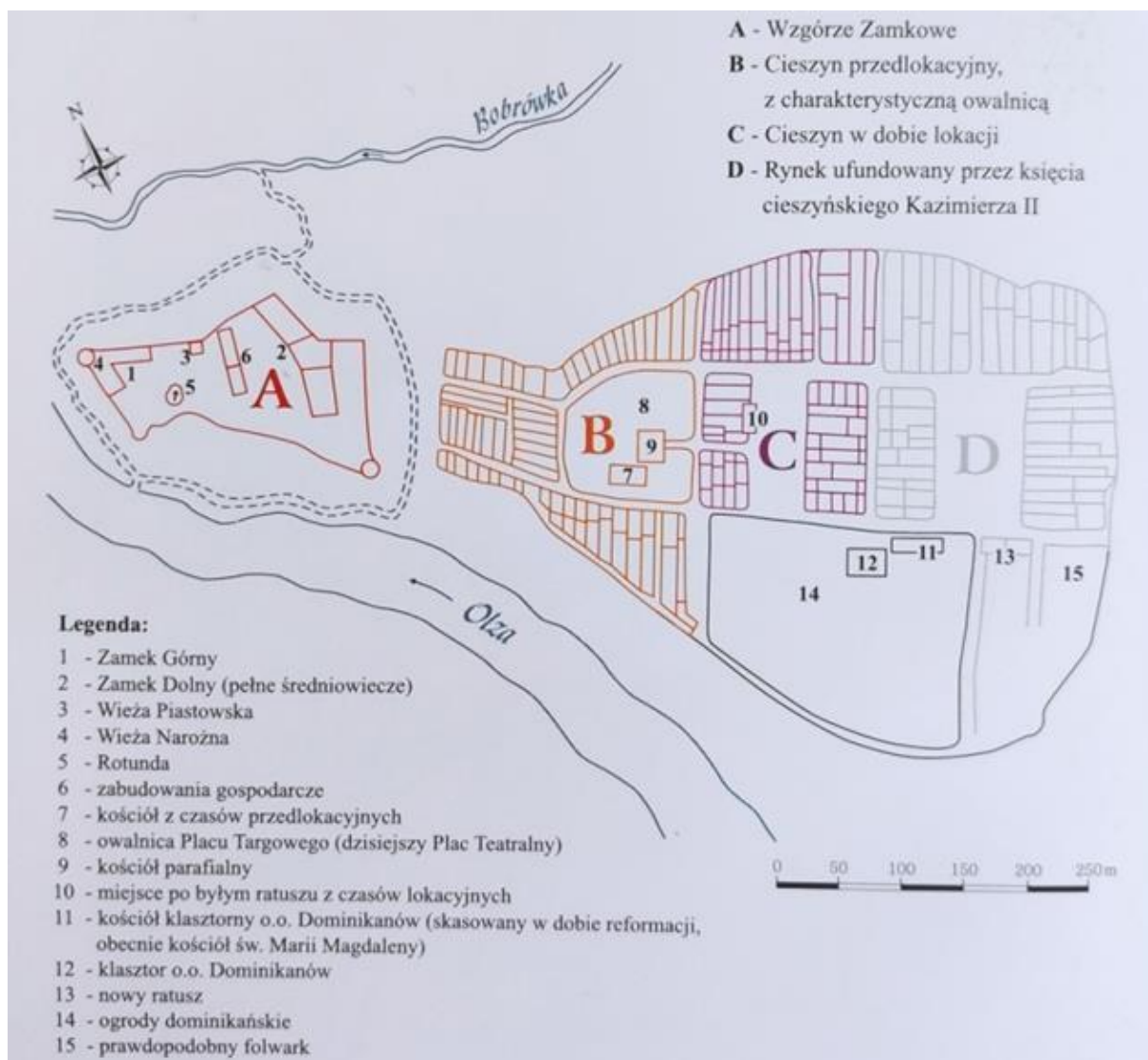
Jako stolica Księstwa Cieszyńskiego, miasto przeżywało okres szybkiego rozwoju, zyskując na znaczeniu. Kluczowa zmiana polityczna nastąpiła w 1327 roku, kiedy książę Kazimierz I złożył hołd królowi czeskiemu Janowi Luksemburskiemu. Ten akt uczynił Cieszyn autonomicznym lennem Korony Czeskiej, osadzając go w większej strukturze politycznej, przy jednoczesnym zachowaniu pewnego stopnia samorządności. Panowanie księcia Przemysława I Noszaka było szczególnie przełomowe. W 1374 roku z powodzeniem uzyskał on dla Cieszyna prawa miejskie, co stanowiło znaczący postęp prawny i społeczny, wzmacniający pozycję mieszkańców miasta. Ponadto, dostrzegając potrzebę bardziej znaczącej siedziby władzy, rozpoczął przebudowę drewnianego zamku na Wzgórzu Zamkowym w bardziej okazałą, murowaną konstrukcję. W tym okresie pojawiły się również formalne instytucje miejskie, wraz z ustanowieniem urzędu burmistrza i rady miejskiej. Pierwszy znany burmistrz Cieszyna, Mikołaj Giseler, został odnotowany w 1387 roku, a na potrzeby rozwijającej się administracji miejskiej zbudowano ratusz.

Centralnym punktem lokacji nowego miasta na prawie niemieckim stał się obecny Stary Targ, w formie prostokątnego placu o wymiarach 30 x 70 m, z którego rozchodziły się poszczególne ulice, m.in. ul. Fredry. Połączyła ona rynek z placem targowym (Plac Teatralny), na którym znajdował się drewniany kościół parafialny. Na rynku stanął ratusz, browar mieszczański i składy handlowe. Wokół rynku rozlokowano 36 parcel budowlanych o szerokości od 6 do 9 m. Podczas badań archeologicznych odkryto świadectwo istnienia murowanych obwałowań, które wcześniej musiały być drewniano-ziemne. Domy były drewniane, w większości parterowe. Część obiektów była piętrowa i posiadała drewniane podcienia. Zabudowa rozlokowana była głównie wzdłuż ulic Głębokiej i Menniczej, które były głównymi drogami biegnącymi od zamku. Prostopadle do nich znajdowały się ulice o drugorzędnym znaczeniu. W panoramie miasta wyróżniał się kościół z klasztorem Dominikanów.

Postęp trwał za panowania księcia Kazimierza II, który znacząco inwestował w infrastrukturę miasta, w tym w budowę murów obronnych. Założył również nowy rynek, który do dziś pozostaje centralnym punktem Cieszyna i hojnie przekazał dwa domy na potrzeby nowej, murowanej siedziby rady miejskiej. Rozpoczął też budowę murowanej świątyni na miejscu drewnianej fary. Z nowego placu wytyczono sześć ulic, trzy w kierunku wschodnim, dwie w zachodnim oraz jedną w północnym. Całość nowego organizmu miejskiego otoczono murami, których przebieg wytyczały dzisiejsze ulic Przykopa, Limanowskiego,

Kochanowskiego, Michejdy i łączyły się bezpośrednio z murami zamku. Miasto posiadało trzy bramy. Pierwsza tzw. Wodna znajdowała się przy zamku, nad rzeką przy drewnianym moście na Olzie, druga, Frysztacka - u zbiegu ulic Zamkowej i Michejdy, trzecia, Wyższa - u wylotu ul. Szersznika. Przy ulicy Śrutarskiej znajdowała się furta zwana Młyńską Bramą, łącząca miasto z młynem. Kolejna furta znajdowała się u wylotu ul. Matejki.

Rozwój poszczególnych części średniowiecznego Cieszyna obrazuje grafika opracowana przez M. Fiodora:

Rozwój przestrzenny Cieszyna od czasów przedlokacyjnych do schyłku średniowiecza, opr. M. Fiedor, źródło: Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych, T.1, Cieszyn 2010

Poza murami miejskimi zaczęło rozwijać się Przedmieście Frysztackie, którego centralnym punktem był Kościół św. Jerzego. Został on zbudowany na przełomie XIV i XV w., pierwotnie nosił wezwanie św. Krzyża. Prawo magdeburskie nadane w 1274 r. oraz liczne

przywileje przyczyniły się do rozwoju miasta i poszerzenia jego zasięgu. Charakter rolniczy zastępowany był przez handel i rzemiosło. Między miastem a Olzą rozwijała się dzielnica tkaczy, garbarzy, białoskórników, którzy osiedlali się wzdłuż sztucznego kanału wodnego zwanego Przykopą. Znajdował się tu młyn wzmiankowany już w 1461 r. oraz łąźnia. Rozwój zabudowy nastąpił w tym miejscu po 2 poł. XVII w. Rozwój handlu i produkcji spowodował wzrost zapotrzebowania na wodę, w związku z czym w mieście zbudowano drewniane wodociągi.

Poza rolami polityczną i administracyjną, Cieszyn zyskał również na znaczeniu religijnym, stając się ośrodkiem religijnym księstwa po utworzeniu dekanatu na początku XIV wieku. XVI wiek był okresem znacznego rozkwitu gospodarczego Cieszyna. Miasto prosperowało jako ważny ośrodek handlu i rzemiosła, zyskując sławę dzięki znaczącej produkcji broni i biżuterii. Ten okres był również świadkiem rozprzestrzeniania się nowych idei religijnych, a Cieszyn stał się znaczącym ośrodkiem reformacji protestanckiej w regionie. Po przejściu księcia Wacława wraz z ludnością księstwa na protestantyzm Jan IV z Pernsteinu, regent księstwa cieszyńskiego działający w imieniu małoletniego księcia, wydał rozporządzenie, na mocy którego odebrano grunty dominikanom i przeznaczono je pod zabudowę. Prawdopodobnie na miejscu drewnianego kościoła z 1225 r. wzniesiono gotycki kościół pod ówczesnym wezwaniem Narodzin Najświętszej Marii Panny ufundowany przez księżną Eufemię, żonę księcia opolskiego Władysława I. Prócz funkcji liturgicznych obiekt został także miejscem spoczynku cieszyńskich Piastów zmarłych w XVI i XVII w. Po jego południowej stronie wzniesiono klasztor Dominikanów. Parcelacja gruntów i rozwój na nich zabudowy trwał od połowy XVI w. do k. XVII. Rozwinęła się wówczas dzielnica zwana Nowym Miastem, której główną arterią komunikacyjną była ulica o tej samej nazwie. W obrębie dzielnicy znalazły się też ulica Śrutarska, Trzech Braci, Sejmowa oraz Srebrna. Zabudowie uległ także teren po północnej stronie kościoła wzdłuż ul. Głębokiej.

Na wygląd miasta w owym czasie wpływ miały liczne pożary trawiące miasto. Pierwszy pożar miał miejsce w 1552 r. i zniszczył niemal całą zabudowę miasta, z wyjątkiem ulicy Srebrnej. Zmiany związane z odbudową widoczne były przy Rynku, gdzie kamienice zaczęto przekształcać w okazałe rezydencje, a drewniane podcienia kamienic zastąpiono murowanymi. Większość zabudowy wciąż pozostawała jednak drewniana. W konstrukcji murowanej zaczęto za to stawiać obiekty użyteczności publicznej, jak m.in. ratusz.

W końcu XVI w. ukształtowany był już układ przestrzenny miasta, w formie, która przetrwała prawie niezmiennie do czasów obecnych. W kolejnych latach następował rozwój terytorialny miasta na tereny przedmieść. Za Wyższą Bramą, na terenie dawnych ogrodów

i folwarków, w rejonie ulic Kochanowskiego, placu Londzina, Garncarskiej, Wyższa Brama rozwinęło się Przedmieście Górne. U wylotu ul. Matejki w 1594 r. wzniesiono gotycko-renesansowy kościół pw. Trójcy Świętej. Jego powstanie związane było z cmentarzem poepidemicznym powstałym w tym miejscu w 1584 r.

Duży rozwój zabudowy miał miejsce na przedmieściu Frysztackim. Wpływ na to miało połączenie tych terenów z Przedmieściem Górnym poprzez wytyczenie ul. Michejdy. Z kolei wzdłuż ul. Bednarskiej zaczęły się pojawiać zabudowania przemysłowe, jak młyn czy kuźnia. Wytyczono także dzisiejsze ul. Liburnia czy Hażlaską, przy której w 1647 r. założono cmentarz żydowski.

Wspomnieć należy także o rozwijających się przedmieściach po drugiej stronie rzeki Olzy. Most znajdujący się na przedłużeniu ul. Zamkowej prowadził do przedmieścia Kamieniec i Brandys.

Koniec panowania Piastów – początek panowania Habsburgów

Długie i wpływowe panowanie cieszyńskiej dynastii Piastów ostatecznie dobiegło końca w 1653 roku wraz ze śmiercią księżnej Elżbiety Lukrecji, ostatniej z rodu. Bez bezpośrednich spadkobierców, Księstwo Cieszyńskie, po 363 latach pod panowaniem Piastów, powróciło bezpośrednio do królów Czech, którzy w tym czasie byli członkami dynastii Habsburgów, a tron sprawował Ferdynand IV. To przejście oznaczało znaczącą zmianę w krajobrazie politycznym Cieszyna, ponieważ miasto i jego księstwo znalazły się pod bezpośrednią kontrolą jednego z najpotężniejszych rodów panujących w Europie.

Przejście pod panowanie Habsburgów przyniosło Cieszynowi okres zauważalnej stagnacji gospodarczej i politycznej, która trwała do końca XVII wieku. W przeciwieństwie do poprzednich książąt piastowskich, którzy rezydowali w księstwie i aktywnie nim zarządzali, Habsburgowie, ze swoim rozległym i dalekosiężnym imperium, początkowo wykazywali ograniczone zainteresowanie swoim nowo nabytym terytorium. W rzeczywistości, przez około sto lat po objęciu władzy w Cieszynie, żaden członek habsburskiej rodziny panującej nie odwiedził miasta, co wskazuje na jego postrzegany prowincjonalny status w obrębie ich szerszych posiadłości. Ten brak bezpośredniego zaangażowania ze strony nowych władców przyczynił się do spowolnienia rozwoju miasta i poczucia oderwania od centralnych władz.

Znaczącą instytucją utworzoną w pierwszych latach panowania Habsburgów była Komora Cieszyńska (Teschener Kammer), założona w 1653 roku po śmierci księżnej Elżbiety Lukrecji. Ten organ pełnił funkcję administracyjną, odpowiedzialną za zarządzanie rozległymi

posiadłościami ziemskimi i majątkami należącymi bezpośrednio do książąt cieszyńskich, którzy jako cesarze habsburscy i królowie Czech często rezydowali daleko od księstwa. Komora Cieszyńska, z siedzibą w Cieszynie, odgrywała kluczową rolę w rządzeniu księstwem, reprezentując Habsburgów w ich roli panów feudalnych. Jednak jej działania czasami były sprzeczne z interesami mieszkańców miasta. Na przykład w 1654 r. Komora założyła browar w zamku, co bezpośrednio podważyło długoletni monopol piwny, którym cieszyli się mieszczaństwo Cieszyna. Podczas gdy inne miasta w księstwie były generalnie podporządkowane Komorze Cieszyńskiej, Cieszynowi udało się uzyskać status miasta królewskiego, choć nigdy nie zostało to formalnie potwierdzone. Niemniej jednak, na początku XIX wieku wszystkie sprawy Cieszyna, zarówno prawnie, jak i praktycznie, podlegały władzy Komory Cieszyńskiej, co oznaczało okres feudalnej zależności od Habsburgów, trwający aż do rewolucyjnego roku 1848.

Pod panowaniem Habsburgów Cieszyn doświadczył znaczącej zmiany w swoim krajobrazie religijnym wraz z przymusowym wprowadzeniem kontrreformacji. Wysiłki te były prowadzone przez zakon jezuitów, który sprowadzono do Cieszyna w 1670 roku. Początkowo Towarzystwo Jezusowe zaadaptowało do swoich potrzeb nieczynną mennicę książęcą. W 1674 roku jezuita założyli w mieście szkołę łacińską, która stała się pierwszym gimnazjum w całym Śląsku Cieszyńskim. Wzmoczona presja na dostosowanie się do katolicyzmu doprowadziła do emigracji znacznej liczby mieszkańców wyznania luterańskiego z Cieszyna, co jeszcze bardziej pogłębiło i tak już słabnącą gospodarkę miasta. Pod koniec XVII wieku większość mieszkańców Cieszyna deklarowała się jako katolicy, a luteranie byli zmuszeni praktykować swoją wiarę w tajemnicy.

XVII-wieczny wygląd miasta odtworzyć można na podstawie ryciny pochodzącej z 1640 roku. Miasto opasane murami posiadało wyraźne dominanty w postaci wież kościołów, a także Wzgórza Zamkowego. Na podstawie ryciny odtworzyć można także wygląd bramy miejskiej, który znajdowała się u wylotu ul. Szersznika.

Rycina przedstawiająca Cieszyn w 1640 r. wg. Meriana, źródło: Chlebowczyk, J., Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu, Katowice 1973

Rozwój gospodarczy i społeczny

XVII i XVIII wiek były dla Cieszyna okresem trudności gospodarczych, głównie z powodu powszechnego spustoszenia spowodowanego wojną trzydziestoletnią i późniejszymi konfliktami prowadzonymi przez Habsburgów w drugiej połowie XVII wieku. Pomimo tych wyzwań, miasto zachowało swoją różnorodną populację, składającą się z Polaków, Niemców, Czechów, Żydów, a później także Węgrów, z których każdy wносił wkład w kulturową tkankę regionu. Zauważalna zmiana w postawie Habsburgów wobec Cieszyna nastąpiła w 1766 r. wraz z wizytą cesarza Józefa II, pierwszego habsburskiego władcy, który wykazał osobiste zainteresowanie swoimi prowincjonalnymi posiadłościami. To z kolei zapoczątkowało szerszą zmianę w polityce cesarskiej w drugiej połowie XVIII wieku, która kładła nacisk na rozwój przemysłowy i handlowy. W ramach tej inicjatywy w 1775 roku rozpoczęto budowę drogi cesarskiej, łączącej Cieszyn z ważnymi ośrodkami, takimi jak Ołomuniec, Wiedeń, Kraków i Lwów, co sprzyjało handlowi i komunikacji. W 1779 roku Cieszyn zyskał międzynarodowe uznanie, gdy w mieście odbyła się konferencja pokojowa, która zaowocowała podpisaniem traktatu cieszyńskiego, kończącego wojnę o sukcesję bawarską. Absolutni władcy austriaccy, Maria Teresa i jej syn Józef II, przeprowadzili liczne reformy w różnych aspektach życia, prowadząc do podporządkowania zarówno szlachty, jak i Kościoła.

Kluczowym wydarzeniem dla Cieszyna w XVIII wieku były wojny śląskie w połowie stulecia, które zadecydowały o jego pozostaniu pod panowaniem austriackim, w przeciwieństwie do większości Śląska, która przeszła pod władzę Prus. W 1779 roku w Cieszynie podpisano traktat pokojowy kończący wojnę o sukcesję bawarską, co podkreśliło rolę miasta na arenie dyplomatycznej. Od 1783 roku stał się siedzibą obwodu cieszyńskiego, będącego jedną z ośmiu jednostek administracyjnych w nowo utworzonym gubernium morawsko-śląskim. Po Opawie, Cieszyn był drugim najważniejszym miastem na Śląsku Austriackim. Takie znaczenie administracyjne w ramach Imperium Habsburgów prawdopodobnie przyczyniło się do stabilności i inwestycji w mieście, co z kolei wpłynęło na jego rozwój urbanistyczny.

Miasto rozwijało się powoli, ograniczone pozostałościami murów miejskich. Funkcjonowało jako ośrodek administracyjny, rzemieślniczy i handlowy dla okolicznych ziem. Choć ważne administracyjnie, w dużej mierze zachowywało swój średniowieczny, drewniany charakter, szczególnie poza ścisłym centrum skupionym wokół Rynku. Dominowała zabudowa drewniana. Murowane były głównie budowle sakralne (jak kościół św. Marii Magdaleny), Zamek Cieszyński (choć już wtedy częściowo w ruinie po wojnie trzydziestoletniej) oraz nieliczne kamienice bogatszego mieszczaństwa i szlachty.

W 1775 r. sporządzono plan miasta, który bardzo wyraźnie ukazywał zabudowę kwartałów i parceli. Poszczególne budynki opatrzone zostały numerami. Zabudowa parceli była wyraźnie frontowa, w tylnych częściach działek znajdowały się ogrody lub sady. Wyraźnie zaznaczone były mury zamkowe i miejskie. Na planie wciąż widoczny był zachowany średniowieczny układ urbanistyczny. Czytelne były kolejne place targowe oraz ukształtowanie ulic Nowe Miasto, Srebrna, Elżbietanek, Szpitalna, Kościelna, Stary Targ czy Główny Rynek. W formie kropek oznaczono także podcienia znajdujące się przed kamienicami.

Miasto doświadczyło kilku poważnych pożarów, w tym w latach 1718, 1720 i 1785, które spowodowały znaczne zniszczenia i wpłynęły na jego zabudowę. Jednak najbardziej znaczącym wydarzeniem dla rozwoju przestrzennego Cieszyna był wielki pożar, który wybuchł 6 maja 1789 roku i zniszczył niemal całe miasto. Ta katastrofa, choć tragiczna, stała się przyczyną urbanistycznego rozrostu i gospodarczego rozwoju miasta. Przystąpiono do odbudowy miasta na podstawie nowego planu regulacyjnego Karla Jacobiego von Eckholma, który zachowując stary układ przestrzenny, zakładał rozbiórkę pozostałości murów obronnych i bram, regulację głównych arterii, w tym m.in. poszerzenie ulicy Szersznika i Głębokiej poprzez likwidację podcieni na jej lewostronnym odcinku lub wyburzenie frontowych traktów. Planowano też wyburzenie podcieni z północno-wschodniej części Rynku oraz przy

ul. Menniczej i Starym Targu. Poprzez likwidację obwarowań miejskich nastąpił też zdecydowany rozrost przedmieść, w tym m.in. Przedmieścia Górnego. Wzdłuż ulic Wyższa Brama, Trzech Braci czy Bielskiej powstała klasycystyczna zabudowa. Poszerzona ulica Głęboka stała się główną, reprezentacyjną arterią. Jej znaczne rozszerzenie u podnóża Góry Zamkowej otworzyło widok na kompleks zamkowy.

Architekturę Cieszyna w XVIII wieku cechowało przejście od stylu barokowego do wczesnego klasycyzmu. Barok, choć dotarł do Cieszyna stosunkowo późno, jest w pełni reprezentowany przez liczne osiemnastowieczne budowle, głównie użyteczności publicznej i sakralne. Kościół i klasztor Bonifratów wybudowane w latach 1697-1706, fundacji Adama Borka tworzyły zwarty czworobok, typowy dla kompleksów klasztornych. Na początku XVIII w. powstał także kościół św. Krzyża w formie jednonawowej, trójprzęsłowej budowli na planie prostokąta o charakterze już późnobarokowym. Ważnym punktem w mieście był wybudowany w latach 1709-1750 (na mocy ugody altransztadzkiej) ewangelicki Kościół Jezusowy – jeden z tzw. Kościołów łaski, będący świadectwem pewnej tolerancji religijnej w monarchii Habsburgów. Zaprojektowany przez Jana Hausruckera z Opawy, miał pomieścić jak największą liczbę wiernych, co zaowocowało monumentalną pięcionawową bazyliką z kwadratową wieżą dobudowaną później. Kościół do dziś pozostaje największą świątynią luterańską w Polsce. W 1754 r. w kamienicy przy Rynku założono niewielki klasztor Sióstr Elżbietanek, mieszczący kaplicę św. Józefa, szpital i niewielki cmentarz. Brak miejsca na dalszą rozbudowę oraz zwiększające się potrzeby spowodowały przeniesienie klasztoru do nowego neobarokowego budynku wybudowanego w latach 1900-1903 r na wzgórzu zwanym Liburnią przy ul. Katowickiej.

Wczesny klasycyzm reprezentuje Pałac Larischów, wzniesiony w 1796 roku nieopodal Rynku na miejscu dwóch wcześniejszych kamienic, charakteryzujący się bogatymi malowidłami wewnątrz, co sygnalizuje odejście od bardziej ozdobnego baroku. Dwuskrzydłowe założenie, zostało rozbudowane w 1831 r. o kolejne skrzydło. Obok budynku, w miejscu później zasypanej fosy utworzono tzw. Park Pokoju.

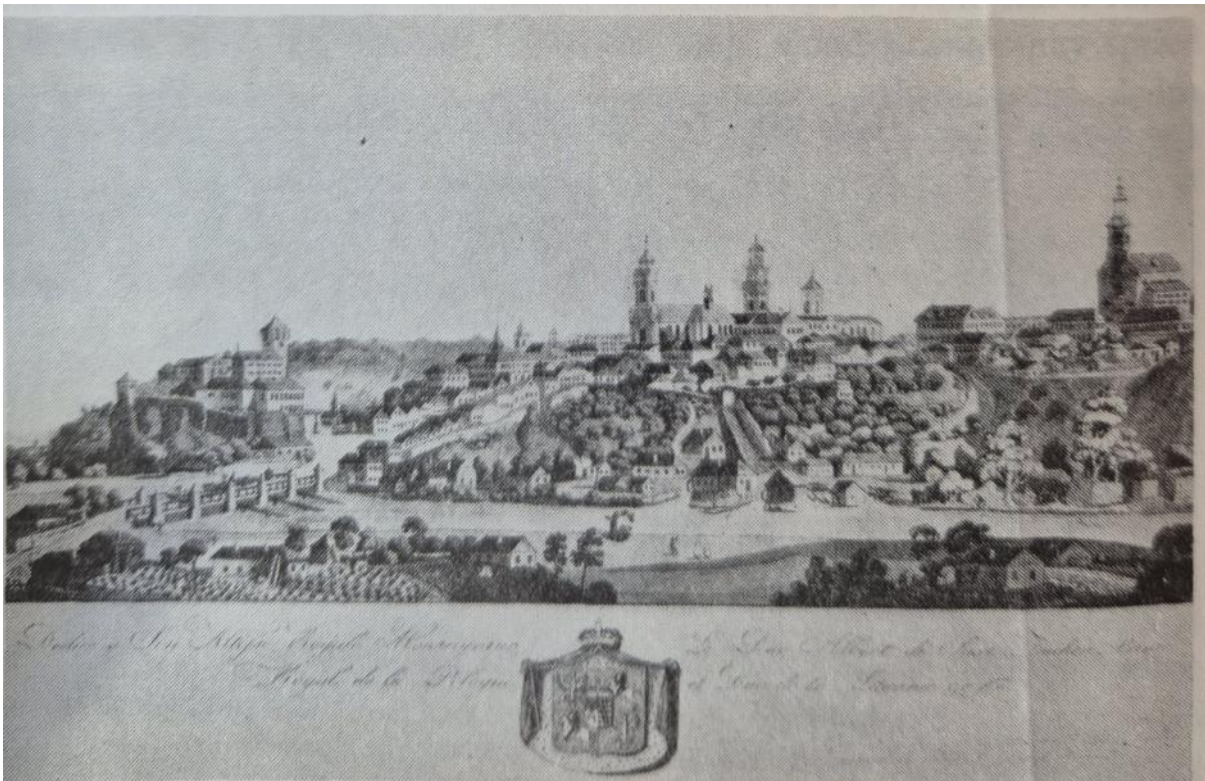
Obecność budynków w obu stylach sugeruje okres przemian i zmieniających się preferencji architektonicznych. Kamienice wokół rynku, odbudowane po pożarach, zachowały pewne elementy renesansowe, zwłaszcza na poziomie piwnic i parteru, co świadczy o trwałości wcześniejszych elementów architektonicznych.

Znaczący wpływ na urbanistykę Cieszyna w XVIII wieku wywarł książę Albert Sasko-Cieszyński. Założył dzielnicę tkaczy „Młynówka” nad Olzą, aby ożywić sukiennictwo, która później stała się znana jako Cieszyńska Wenecja. Nadzorował również rozwój lewobrzeżnych

przedmieść Cieszyna, nazwanych na jego cześć Saską Kępą, co świadczy o jego roli w ekspansji przestrzennej miasta. Książę Albert zainicjował również stworzenie alei (obecnie Sady Masaryka po Czeskiej stronie) prowadzących od Mostu Głównego w stronę parku Grabina, przyczyniając się do rozwoju terenów zielonych. Uruchomienie międzynarodowych targów w 1775 roku, choć miało przede wszystkim charakter gospodarczy, z pewnością wymagało rozwoju infrastruktury i mogło wpłynąć na charakter architektoniczny budynków komercyjnych. Aktywne zaangażowanie księcia Alberta w rozwój gospodarczy i inicjatywy urbanistyczne znacząco ukształtowało fizyczny krajobraz Cieszyna w końcu XVIII wieku, pozostawiając trwałe ślady w jego organizacji przestrzennej i charakterze.

Życie społeczne i kulturalne Cieszyna w XVIII wieku kwitło, silnie nawiązując do trendów wiedeńskich. W mieście rozwinęło się regularne życie muzyczne i kulturalne, w Sali teatralnej przylegającej do Ratusza od 1726 roku odbywały się spektakle teatralne i operowe. W Cieszynie działało wiele zajazdów i gospód, w tym hotel „Pod Brunatnym Jeleniem” przy Rynku, który gościł wiele znakomitych osobistości. W drugiej połowie XVIII wieku Cieszyn zyskał na znaczeniu strategicznym dla Wiednia jako ważny punkt komunikacyjny z Rzeczpospolitą, a później z Galicją.

Odbudowa miasta po wielkim pożarze trwała aż do końca XIX w. Stanowiła kluczowy moment transformacji urbanistycznej Cieszyna, otwierając drogę do nowych stylów architektonicznych i potencjalnie bardziej uporządkowanego planu miasta. Centrum miasta, zwłaszcza Rynek, zyskało nowy, bardziej jednolity i murowany charakter. Zaczęto kształtować miasto o bardziej reprezentacyjnym wyglądzie, godnym stolicy księstwa. Powstał wtedy szereg budowli użyteczności publicznej jak szkoły, urzędy itp. Średniowieczny układ działek nie uległ jednak znaczącym zmianom, co pokazywały kolejne plany miasta z 1836 czy 1886 roku. Wyraźnie ukształtowana była zabudowa pierzejowa wzdłuż ul. Górny Rynek i ul. Garncarskiej. Pozostałe tereny poza linią murów wciąż były słabo zagospodarowane. Najważniejszą zmianą urbanistyczną była ich likwidacja w ostatnim dziesięcioleciu XVIII w. i częściowe zasypanie fosy, dzięki czemu możliwy był dalszy rozwój miasta. Jednym z ostatnich działań było rozebranie pozostałości Górnego i Dolnego Zamku na Wzgórzu Zamkowym. Obraz miasta po wyburzeniu murów zachował się na rycinie I. Chambreza z 1802 roku:

Rycina przedstawiająca Cieszyn w 1802 r. wg. Ig. Chambręza, źródło: Chlebowczyk, J., Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu, Katowice 1973

XIX wiek przyniósł Cieszynowi dynamiczny rozwój, napędzany rewolucją przemysłową i nowymi ideami. Pierwsza połowa wieku to kontynuacja odbudowy i budowy w duchu klasycyzmu. Powstawały solidne, murowane kamienice, budynki użyteczności publicznej. Druga połowa wieku to dominacja historyzmu. W architekturze Cieszyna pojawiły się style neorenesansowe, neobarokowe i neogotyckie. Powstały wówczas liczne reprezentacyjne budowle. Przy ul. Garncarskiej w 1878 r. wzniesiono więzienie, obok którego w 1905 r. wybudowano gmach Sądu Rejonowego. Przy Górnym Rynku w 1875 r. wzniesiono klasztor Sióstr Boromeuszek z kaplicą. Przy ul. Bielskiej wzniesiono w latach 1882-1892 Szpital Śląski w otoczeniu parkowym. Nieopodal założono nowy cmentarz ewangelicko-augsburski. Na przedmieściu Frysztackim założono w 1891 r. rozległy Cmentarz komunalny z reprezentacyjną bramą wjazdową, zaś przy ul. Hażlaskiej założono nowy cmentarz żydowski w 1905 r. Pomiedzy ulicami Kraszewskiego i Sikorskiego w 1895 r. wybudowano rozległy kompleks nowych koszar wojskowych z budynkami szpitala, magazynów, piekarni, a nawet remizy strażackiej. Wytyczono nową ulicę 3 Maja, która prowadziła do nowego mostu na Olzie. W jej rejonie znajdowała się cegielnia, których właścicielem był Alfons Matter. Powstały też liczne budynki szkolne głównie w stylu neobarokowym i secesyjnym – przy ul. Wolności 7 w 1879 r., przy ul. Słowackiego w 1900 r., przy ul. Matejki secesyjny gmach w 1906 r. oraz

przy Pl. Londzina budynek obecnego Zespołu Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych w 1908 r.

W 1800 r. wg projektu I. Chambrez de Ryvosa odbudowano w stylu klasycystycznym budynek ratusza. Po kolejnym pożarze w 1836 r., budynek odbudowano w 1844 r. wg. projektu wiedeńskiego architekta Józefa Kornhäusela i połączono z sąsiednią kamienicą w 1869 r. Gmach wzniesiony na planie prostokąta otrzymał centralnie umieszczoną wieżę zegarową i barokowo-klasycystyczną oprawę.

W miejscu Dolnego Zamku wzniesiono w latach 1838-1840 Pałac Myśliwski. Obiekt przeznaczony na letnią rezydencję arcyksięcia Karola Habsburga zaprojektował w stylu klasycystycznym również Józef Kornhäusel. Ostatecznie zamiast rezydencji Habsburgów budynek pełnił jednak funkcję siedziby administracji Komory Cieszyńskiej. Obecnie mieści się w nim Państwowa Szkoła Muzyczna im. I. Paderewskiego. Na północnym zboczu wzgórza w 1846 r. usytuowano także, funkcjonujący do dziś, arcyksiążęcy browar zamkowy z towarzyszącą mu zabudową przemysłową. Kornhäusel przekształcił także w tym czasie romańską rotundę nadając jej formę klasycystyczną.

Powstały także liczne kamienice czynszowe dla rosnącej liczby mieszkańców, wille bogatych przemysłowców i urzędników. Charakterystyczne stały się bogato zdobione fasady.

Powstawały zakłady przemysłowe, zwłaszcza w branży meblarskiej (słynne gięte meble), metalowej, tekstylnej i drukarskiej (np. Drukarnia Prochaski). Choć Cieszyn nie stał się wielkim ośrodkiem przemysłowym na miarę miast Górnego Śląska, przemysł miał znaczący wpływ na rozwój miasta. Przełomowym momentem było doprowadzenie do Cieszyna kolei żelaznej (Kolej Północna Cesarza Ferdynanda) w 1869 roku. Połączenie z Boguminem, a później kolejne linie, otworzyły miasto na świat, ułatwiły transport towarów i ludzi, stymulując dalszy rozwój gospodarczy i przestrzenny. Wokół dworca kolejowego zaczęła rozwijać się nowa dzielnica.

Miasto zaczęło wykraczać poza dawne granice. Rozwijały się przedmieścia, wytyczano nowe ulice i place. Wprowadzano nowoczesne rozwiązania: gazowe oświetlenie ulic, pierwsze systemy wodociągowe i kanalizacyjne, utwardzano nawierzchnie ulic. Dbano o zielen miejską, parki i aleje.

XIX wiek to również czas narastania świadomości narodowej Polaków i Niemców. Cieszyn stał się ważnym ośrodkiem polskiego życia narodowego w austriackiej części Śląska. Powstawały polskie (i niemieckie) towarzystwa kulturalne, oświatowe, gazety, budowano siedziby tych organizacji co również znajdowało odzwierciedlenie w architekturze i układzie miasta. M.in. na przełomie XIX i XX w. wybudowano Dom Narodowy w północnej pierzei

Rynku, w którego pomieszczeniach miała odtąd swoje siedziby większość polskich organizacji działających w Cieszynie.

Podsumowując, XVIII i XIX wiek to dla Cieszyna okres fundamentalnej transformacji. Wielki pożar z końca XVIII wieku zapoczątkował przejście od miasta o przewodze drewnianej zabudowy do murowanego, reprezentacyjnego ośrodka w stylu klasycystycznym. Wiek XIX przyniósł industrializację, rozwój infrastruktury (zwłaszcza kolei), ekspansję przestrzenną i architekturę historyzmu, a także uczynił Cieszyn ważnym centrum administracyjnym, gospodarczym i kulturalnym, w którym ścierały się i współistniały wpływy polskie, niemieckie i austriackie.

Przełom XIX i XX w. charakteryzował się intensywnym rozwojem. Dominująca w architekturze europejskiej na przełomie XIX i XX wieku secesja, znalazła także swoje odzwierciedlenie w zabudowie Cieszyna, który ze względu na jej charakter zaczęto nazywać „Małym Wiedniem”. Na rozwój stylu wpływ mieli cieszyńscy architekci, którzy kształcili się w wiedeńskich uczelniach, jak Albrecht Dostal czy Robert Lewak. Wymienić także należy firmę Eugeniusza Fuldy, która wystawiła w mieście wiele kamienic i prywatnych willi.

W XX w. duże zmiany zaobserwować można było przy Rynku. Prócz wspomnianej rozbudowy Ratusza, we wschodniej pierzei w 1912 r. przebudowano w stylu neobarokowo-secesyjnym hotel „Pod Brunatnym Jeleniem”, w północnej na miejscu dawnego klasztoru Elżbietanek w 1910 r. powstała secesyjna poczta, w zachodniej w 1891 r. neorenesansowa Miejska Kasa Oszczędności. Należy również wspomnieć o budynku Domu Niemieckiego przy ul. Głębokiej 15 w stylu renesansu niderlandzkiego. Wiele budynków zostało zastąpionych wysokimi kamienicami czynszowymi w stylu eklektycznym, secesyjnym oraz historyzującym i modernistycznym. Zburzono koszary powstałe na przełomie XVIII i XIX w. w miejscu spalonej podczas pożaru fary, a na ich miejscu wybudowano okazały gmach teatru według projektu Fellnera & Helmera, słynnych wiedeńskich architektów.

Początek XX wieku oraz lata poprzedzające wybuch I wojny światowej to również czas budownictwa jednorodzinnego zapoczątkowanego przez urbanistów wiedeńskich oraz angielskich. Rozwijało się budownictwo willowe w otoczeniu ogrodów, głównie secesyjne, później modernistyczne. Zabudowano wówczas teren cegielni, który od nazwiska jej właściciela nazwano „Matterówką”. W rejonie ul. Sienkiewicza, 3 Maja, Miarki czy Błogockiej powstało osiedle willowe, nieopodal urządzono Lasek Miejski. Wymienić tu należy jedną z pierwszych realizacji jaką była willa własna Mattera przy ul. Sienkiewicza 6 powstała w 1891 r. z charakterystyczną narożną wieżą lub reprezentującą styl wiedeńskiej secesji

geometrycznej willę Roberta Lewaka przy ulicy 3 Maja 10 powstałą zapewne w latach 20. XX wieku.

W północnej części miasta w rejonie ulic Nestora Bucewicza, Pięknej i Słonecznej powstała w latach 1927-1930 również kolonia dziesięciu budynków jednorodzinnych przeznaczonych dla urzędników i robotników.

Wyraźny ślad w architekturze Cieszyna odcisnął także modernizm, który oprócz kilku nowoczesnych kamienic jak m.in. zaprojektowana przez E. Fuldę kamienica znajdująca się w narożniku ulic Głęboka i Św. Krzyża, szczególnie widoczny był w zabudowie willowej, m.in. przy ul. Błogockiej. Do dziś zachowało się wiele budynków, które wyróżniają się prostymi formami, funkcjonalnością oraz nowoczesnymi rozwiązaniami konstrukcyjnymi

W 1910 r. powstała elektrownia, która przyczyniła się do utworzenia w 1911 r. linii tramwajowej łączącej dworzec główny z Górnym Przedmieściem. Tramwaje cieszyńskie niestety likwidowano po podziale miasta w 1920 r.

W czasie I wojny światowej Cieszyn pełnił kluczową rolę na zapleczu frontu wschodniego monarchii Habsburgów. Od sierpnia 1914 r. do końca listopada 1916 r. mieściła się tu Kwatera Główna Naczelnego Dowództwa armii austro-węgierskiej. Formalnym głównodowodzącym był arcyksiążę Fryderyk, zaś realne kierownictwo operacyjne sprawował szef Sztabu Generalnego, feldmarszałek Franz Conrad von Hötzendorf.

W przededniu wojny Cieszyn był miastem zróżnicowanym językowo i wyznaniowo. Spis powszechny z 1910 r., oparty na kryterium „języka potocznego (Umgangssprache)”, a nie „narodowości”, wykazał przewagę ludności niemieckojęzycznej w obrębie miasta przy istotnych mniejszościach polsko- i czeskojęzycznej. Interpretacja danych spisowych wymaga ostrożności (kategoria „języka potocznego”, mobilizacja narodowa i presja polityczna), ale ogólny obraz wielojęzycznego miasta i polskojęzycznego zaplecza jest w badaniach stabilny.

Okres międzywojenny, podział Śląska Cieszyńskiego i II wojna światowa

Po zakończeniu I wojny światowej w 1918 r. i rozpadzie Austro-Węgier Cieszyn wraz z całym Księstwem Cieszyńskim stał się terytorium spornym między odradzającą się Polską a nowo powstałą Czechosłowacją. Obie strony rościły sobie prawa do tego strategicznie i gospodarczo ważnego regionu. Aby złagodzić narastające napięcia 5 listopada 1918 r. lokalne władze obu stron zawarły tymczasowe porozumienie o podziale administracji nad regionem według kryterium etnicznego, które pozostawiało większość historycznego miasta Cieszyna po stronie polskiej. Porozumienie to zostało zerwane w styczniu 1919 r., gdy wojska

czechosłowackie wkroczyły na tereny administrowane przez Polskę, rozpoczynając tzw. wojnę siedmiodniową. Bezpośrednim powodem czeskiej inwazji była decyzja Polski o zorganizowaniu wyborów do polskiego parlamentu (Sejmu) na spornym terytorium. Walki zostały przerwane pod naciskiem głównych mocarstw europejskich.

Spór miał zostać rozstrzygnięty w drodze plebiscytu, jednak napięta sytuacja międzynarodowa i lokalne konflikty sprawiły, że ostatecznie do niego nie doszło. Decyzją Rady Ambasadorów z 28 lipca 1920 r. w Spa, Śląsk Cieszyński został podzielony między Polskę a Czechosłowację. Granicę wytyczono w dużej mierze wzdłuż rzeki Olzy. Polska otrzymała wschodnią, historyczną część miasta z Rynkiem i Wzgórzem Zamkowym, która zachowała nazwę Cieszyn. Czechosłowacja otrzymała zachodnią, przemysłowo – kolejową część miasta, która została nazwana Czeski Cieszyn. Podział ten przeciął więzi gospodarcze, społeczne, a nawet rodzinne. Główny dworzec kolejowy znalazł się po stronie czechosłowackiej, co utrudniło komunikację polskiej części.

Czeski Cieszyn dynamicznie rozwijał się jako ważny węzeł kolejowy i ośrodek administracyjny dla czechosłowackiej części regionu. Polski Cieszyn stał się stolicą powiatu cieszyńskiego w województwie śląskim. Mimo utraty części przemysłowej i dworca, rozwijał się jako centrum administracyjne i handlowe. Był ważnym ośrodkiem kultury i edukacji polskiej na Śląsku Cieszyńskim. Po podziale Śląska Cieszyńskiego w 1920 roku większa, wschodnia część miasta stała się częścią Polski. Podział niegdyś zjednoczonego miasta oraz nienajlepsza sytuacja gospodarcza spowodowała pewien zastój. Przerwanie powiązań infrastrukturalnych i gospodarczych doprowadziło do znacznej recesji. Nie zaniechano jednak całkowicie inwestycji przemysłowych, zlokalizowanych teraz głównie na pustych działkach znajdujących się w centrum miasta. Zabudowie uległy bulwary położone wzdłuż Al. Jana Łyska, gdzie wzniesiono zakłady dziewiarskie “Lewiński i Syn” oraz fabrykę silników “Brown & Boveri”, a także na Przedmieściu Frysztackim, gdzie przy ul. Michejdy wybudowano drukarnię Mitręgi i Hławiczki, a przy ul. Liburnia budynek fabryki wafli “Olza”. Dwie sąsiednie wsie, Błogocice w 1923 roku i Bobrek w 1932 roku, zostały włączone do granic administracyjnych Cieszyna, powiększając jego terytorium. Pod koniec okresu międzywojennego, w późnych latach 30. XX wieku, Cieszyn zaczął doświadczać ponownego rozwoju, wraz z budową nowych budynków i infrastruktury niezależnej od swojego czeskiego sąsiada.

Relacje między obiema częściami były napięte, a granica na Olzie stanowiła realną barierę. Strona Polska nigdy nie pogodziła się z utratą tzw. Zaolzia. Wykorzystując osłabienie Czechosłowacji po układzie monachijskim, Polska wystosowała ultimatum, żądając zwrotu

Zaolzia. W 1938 r. Wojsko Polskie wkroczyło na Zaolzie, w tym do Czeskiego Cieszyna. Obie części zostały na krótko (do września 1939 r.) połączone administracyjnie w jeden organizm miejski pod polską władzą.

1 września 1939 r. Niemcy hitlerowskie zaatakowały Polskę. Cieszyn został zajęty już w pierwszych dniach wojny.

Krótki okres ponownego zjednoczenia dobiegł końca wraz z wybuchem II wojny światowej. Cały Cieszyn, wraz z resztą Polski, znalazł się pod niemiecką okupacją do 1945 roku. Reżim nazistowski wdrożył brutalną politykę okupacyjną, wymierzoną w lokalną ludność polską. W latach 1939 i 1940 przeprowadzono masowe aresztowania polskich intelektualistów, nauczycieli, dyrektorów szkół, księży i działaczy w ramach akcji Intelligenzaktion, wielu z nich uwięziono w nowo utworzonym nazistowskim więzieniu w Cieszynie, a następnie deportowano do obozów koncentracyjnych, gdzie zostali zamordowani. Nazistowskie więzienie w Cieszynie prowadziło również podobozы pracy przymusowej w mieście oraz w pobliskich Karwinie i Końskiej. Tragicznie, niemieccy okupanci założyli również obóz dla małych dzieci, gdzie były one poddawane okrutnemu znęcaniu się i eksperymentom medycznym. Żydowska społeczność Cieszyna, która przez wieki stanowiła ważną część miasta, została niemal całkowicie unicestwiona przez nazistów podczas Holokaustu. Pod niemiecką okupacją Cieszyn i Czeski Cieszyn zostały ponownie tymczasowo połączone. Nazistowska administracja mianowała niemieckiego p.o. burmistrza i obsadziła większość stanowisk urzędniczych osobami z Rzeszy, skutecznie marginalizując lokalną polską administrację. Publiczne używanie języka polskiego było surowo zabronione. Pomimo powszechnego cierpienia i represji, sam Cieszyn przetrwał wojnę bez znaczących szkód materialnych, choć niektóre budynki miejskie i szkoły, w których kwaterowały wojska niemieckie, doznały pewnych uszkodzeń. W 1939 r. Niemcy spalili główną synagogę przy ul. Bóźniczej, co symbolicznie rozpoczęło zagładę miejscowej społeczności żydowskiej. Wysadzone zostały także wszystkie mosty na Olzie i Bobrówce.

Rozwój miasta po 1945 r.

Po zakończeniu II wojny światowej Cieszyn znalazł się w nowej rzeczywistości politycznej i społecznej. Na szczęście, miasto przetrwało konflikt bez poważnych zniszczeń materialnych, z wyjątkiem mostów zniszczonych przez okupacyjne siły niemieckie. Niemniej jednak wiele budynków miejskich oraz szkół, w których stacjonowały wojska niemieckie,

uległo uszkodzeniom. Bezpośrednio po wojnie populacja Cieszyna zmniejszyła się do około 16 500 mieszkańców.

Normalne funkcjonowanie miasta zaczęło przywracać stosunkowo szybko. Już we wrześniu 1945 roku uruchomiono wodociągi, co było ostatnim z kluczowych elementów infrastruktury, który wymagał naprawy. Powracający właściciele wznowili działalność swoich sklepów i fabryk, a także pracę szkół i urzędów.

Wraz z odbudową materialną, w życie miasta wkroczyła nowa rzeczywistość polityczna. Po wycofaniu się Niemców na początku maja 1945 roku, władzę w mieście przejęły nowe, komunistyczne organy. Działalność niekomunistycznych partii i stowarzyszeń była stopniowo ograniczana, a następnie całkowicie zakazana, co stanowiło trudność dla aktywnej społeczności lokalnej. Powojenna sytuacja polityczna charakteryzowała się utworzeniem w Cieszynie powiatowych urzędów UBP (Urząd Bezpieczeństwa Publicznego), potężnego ramienia reżimu komunistycznego, które aktywnie tłumiło polski ruch oporu zbrojnego na całym Śląsku Cieszyńskim. Nowe władze komunistyczne wdrożyły również szeroko zakrojoną politykę nacjonalizacji, przejmując dawne majątki i większe przedsiębiorstwa przemysłowe, takie jak Fabryka Maszyn i Fabryka Waflí Olza. Władze komunistyczne wprowadziły nowy system gospodarczy, który wpłynął na charakter urbanizacji miasta.

Wraz z końcem II wojny światowej przywrócono przedwojenną granicę między Polską a Czechosłowacją, ponownie dzieląc Cieszyn i Czeski Cieszyn. Zgodnie z postanowieniami układu poczdamskiego, większość niemieckiej ludności zamieszkującej Cieszyn uciekła lub została przymusowo wysiedlona. Zastąpili ich Polacy wysiedleni z wschodnich terenów Polski, które zostały zaanektowane przez Związek Radziecki. W ramach wysiłków mających na celu zatarcie śladów niemieckiej obecności, powołano specjalną komisję do usuwania niemieckojęzycznych znaków i innych pozostałości okupacji. Podział miasta na część polską i czechosłowacką, nadal miał istotny wpływ na jego funkcjonowanie. Granica na Olzie stała się ściśle zamknięta, co utrudniało kontakty między mieszkańcami i ograniczało potencjał gospodarczy miasta.

Równolegle z akcją likwidacji szkód wojennych przystąpiono do odbudowy i rozbudowy miasta. W latach 50. i 60. XX wieku Cieszyn zaczął się intensywnie rozrastać. Jego obszar administracyjny został powiększony poprzez włączenie kilku sąsiednich wsi, w tym Krasnej, Mnisztwa, Boguszwic i Markłowic. Później, w 1973 r., do Cieszyna włączono także Kalembice i Pastwiska. Te zmiany terytorialne miały istotne konsekwencje dla urbanistyki miasta, wymagając rozbudowy infrastruktury, w tym dróg, sieci wodno-kanalizacyjnej oraz elektrycznej, aby połączyć i obsłużyć nowo włączone obszary. Wraz

z rozrostem terytorialnym następowały zmiany demograficzne. W 1946 roku Cieszyn liczył 16 500 mieszkańców, a do 1950 roku liczba ta wzrosła do 19 500. W 1970 roku w mieście żyło już 23 000 osób. Ten stopniowy wzrost populacji, choć nie tak dynamiczny jak w innych miastach Śląska, generował potrzebę budowy nowych mieszkań i rozbudowy istniejącej infrastruktury. Struktura narodowościowa miasta uległa znacznym zmianom, stając się po raz pierwszy w historii jednorodna etnicznie.

Po zakończeniu II wojny światowej opracowano „Program zagospodarowania przestrzennego Cieszyna”, który oparto na przedwojennych koncepcjach. Za podstawę przyjęto powstały w okresie międzywojennym projekt poprawy układu komunikacyjnego, co wiązać się miało z poważnymi wyburzeniami w zabytkowym śródmieściu. Przewidywano też wyburzenie ul. Stawowej i połączenie jej z ul. Bielską. Planowanie przestrzenne w Cieszynie, podobnie jak w całej Polsce, było silnie determinowane przez ideologię i politykę państwową. W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej urbanistyka podlegała centralnemu planowaniu gospodarczemu, co miało bezpośredni wpływ na kierunki rozwoju miasta. W planach zagospodarowania przestrzennego priorytetem była często rozbudowa przemysłu i budownictwa mieszkaniowego dla pracowników. Plan rozwoju miasta na lata 1960-1965, opracowany przez Miejską Komisję Planowania przewidywał między innymi rozbudowę budynku dworcowego oraz budowę nowych torów kolejowych.

W PRL-u Cieszyn rozwijał się jako ośrodek przemysłowy i administracyjny. W latach 60. i 70. powstały nowe zakłady pracy, takie jak: Fabryka Maszyn Elektrycznych CELMA – jeden z największych zakładów przemysłowych w mieście, Zakłady Przemysłu Drzewnego, Cieszyński Browar Zamkowy – choć istniejący od XVIII wieku, w PRL-u przeszedł proces modernizacji.

W tym okresie rozbudowano także sieć dróg i komunikację miejską. Powstały nowe arterie łączące centrum miasta z dzielnicami peryferyjnymi, a także pierwsze linie autobusowe.

Rozwój przemysłu i usług wiązał się z rosnącą liczbą mieszkańców, co z kolei wiązało się z koniecznością rozbudowy infrastruktury mieszkaniowej. W latach 1955-1965 zabudowywano puste parcele na terenie śródmieścia przy ulicach Matejki, Bielskiej, Górnej, czy Regeera. Rosnące potrzeby spowodowały, że wznoszono nowe osiedla mieszkaniowe w stylu socrealistycznym, a później modernistycznym. Jedną z pierwszych powojennych inwestycji była budowa osiedla Mały Jaworowy, którego budowę w 1948 r. zainicjował Zakład Osiedli Robotniczych (ZOR) w południowo-wschodniej części miasta przy ul. Puńcowskiej. Zespół kilkunastu wolnostojących 3-kondygnacyjnych bloków przeznaczonych dla pracowników Celmy został zaprojektowany w 1953 r. przez Jędrzeja Badnera. Zrealizowano

jedynie niewielką część projektu, który zakładał powstanie tutaj nowej, samowystarczalnej dzielnicy obejmującej szkołę, przedszkole, zakłady usługowe, pocztę oraz sklepy. Następnie powstawały kolejne osiedla, realizowane również przez większe zakłady pracy. Od 1958 roku budową osiedli zajmowały się spółdzielnie mieszkaniowe Cieszynianka i Olza.

Kolejną realizacją było położone w północnej części miasta Osiedle Liburnia, wzniesione na potrzeby rozwijającego się przemysłu, które przeznaczone było na ok 7 tys. mieszkańców. Powstały tam pierwsze 11-piętrowe wieżowce, które bezpowrotnie zmieniły panoramę miasta od strony ul. Katowickiej. Innym negatywnym przykładem kształtowania przestrzeni jest powojenna rozbudowa drukarni zlokalizowanej u zbiegu ulic Pokoju i Schodowej, która przesłoniła widok na tę część miasta od strony południowej.

W latach 70. na peryferiach miasta powstał kompleks bloków mieszkalnych tworzących Osiedle Podgórze. Powstało też Osiedle Piastowskie - typowe osiedle z lat 80., charakteryzujące się wielkopłytowymi blokami mieszkalnymi. Nowa zabudowa była funkcjonalna, ale nie zawsze estetyczna – dominowały szare, betonowe bloki, a historyczna zabudowa była często zaniedbywana.

Jednym z pierwszych osiedli domków jednorodzinnych było zrealizowane w północno-zachodniej części miasta przy ul. Frysztackiej, osiedle zwane „Karolinką”.

W 1975 r. przygotowano „Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta na lata 1976-1990”, który określał lokalizację budynków przemysłowych oraz budownictwa wielo- i jednorodzinnego. Zaproponowano również rozwiązania komunikacyjne usprawniające ruch, w tym niezrealizowaną koncepcję budowy tunelu pod Placem Kościelnym. Kolejne opracowania przyjęto w 1979 r., 1986 r. (Plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego i rewaloryzacji zespołu staromiejskiego w Cieszynie).

Po przełomowych przemianach politycznych i społecznych w Polsce po 1989 roku, władze Cieszyna stanęły przed złożonym zadaniem normalizacji administracji miasta, rozpatrzenia roszczeń właścicieli, których majątki zostały bezprawnie przejęte w okresie komunistycznym, nadzorowania komunalizacji mienia oraz inicjowania nowych programów rozwoju, w tym modernizacji kanalizacji i zagospodarowania terenów poprzemysłowych. Planowanie przestrzenne w Cieszynie uległo zmianom, zyskując większą autonomię na poziomie lokalnym. W 1992 r. przyjęto Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Cieszyna, który stracił ważność w 2003 r. Uchyleniu uległa także decyzja o wpisie do rejestru zabytków staromiejskiego układu urbanistycznego z 1985 r. W 2018 r. decyzją Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach zespół ponownie został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa śląskiego. W 2015 r. sporządzono miejscowy

plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu między ulicami Liburnia i Czarny Chodnik, a 2024 r. dla obszaru Małej Łąki i Boguszowic.

Transformacyjny okres dla Cieszyna rozpoczął się wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, a następnie do strefy Schengen. Doprowadziło to do zniesienia kontroli granicznych między Polską a Czechami, umożliwiając swobodne przemieszczanie się mieszkańców między Cieszynem a Czeskim Cieszynem, skutecznie zacierając fizyczną barierę, która dzieliła miasto przez dziesięciolecia. Cieszyn ponownie stał się miejscem transgranicznej wymiany handlowej, a targowiska i sklepy przygraniczne zaczęły odgrywać kluczową rolę w lokalnej ekonomii. Zaczęto także przykładać większą wagę do ochrony zabytków. W latach 90. rozpoczęto intensywne prace nad rewitalizacją zabytkowego centrum. Wyremontowano wiele kamienic, przywracając im historyczny wygląd.

W zakresie infrastruktury drogowej, ważnym projektem była budowa drogi ekspresowej S1, łączącej Bielsko-Białą z Cieszynem i granicą czeską. Realizacja tego projektu, zakończona w latach 2005-2007, znacząco poprawiła połączenie komunikacyjne Cieszyna z regionem i Europą. W ostatnich latach prowadzone są również prace modernizacyjne dróg gminnych. Ważnym elementem infrastruktury jest także komunikacja miejska. W planach z lat 60. XX wieku rozważano budowę nowoczesnego dworca kolejowego i wprowadzenie komunikacji autobusowej, a nawet trolejbusowej. Choć nie wszystkie te plany zostały w pełni zrealizowane, świadczą o ówczesnych dążeniach do poprawy mobilności mieszkańców.

Dziś Cieszyn jest znaczącym miastem granicznym w południowej Polsce. Jest siedzibą powiatu cieszyńskiego w województwie śląskim. Zajmuje centralną pozycję w obrębie Śląska Cieszyńskiego, który stanowi najbardziej wysuniętą na południowy wschód część Górnego Śląska. Zamieszkiwany jest obecnie przez około 30 700 mieszkańców i zajmuje powierzchnię ok 28 km². Historyczne i kulturowe więzi między Cieszynem a Czeskim Cieszynem pozostają silne, ułatwione przez mosty łączące oba miasta oraz zniesienie kontroli granicznych po przystąpieniu Polski i Czech do strefy Schengen Unii Europejskiej. Oba miasta są integralną częścią historycznego regionu Śląska Cieszyńskiego, który niegdyś stanowił jedną jednostkę administracyjną jako stolica Księstwa Cieszyńskiego. Jego strategiczne położenie na granicy polsko-czeskiej nadal czyni go ważnym centrum tranzytowym. Cieszyn jest także siedzibą fabryki słodczy Mondelez (dawniej Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Olza” w Cieszynie), znanej z produkcji popularnych wafelków Prince Polo oraz siedzibą Browaru.

Historia Cieszyna naznaczona była okresami prosperity jako stolicy autonomicznego księstwa pod panowaniem dynastii Piastów, jak i stagnacji, ale i znaczących przemian społecznych i gospodarczych pod panowaniem Habsburgów. Burzliwe wydarzenia XX wieku,

w tym I wojna światowa i późniejszy podział Śląska Cieszyńskiego, głęboko przekształciły tożsamość miasta i jego relacje z czeskim sąsiadem, Czeskim Cieszynem. Pomimo trudności i podziałów przeszłości, Cieszyn przetrwał, zachowując swoje bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe, widoczne w licznych zabytkach i tradycjach. Dziś stanowi świadectwo swojego trwałego dziedzictwa jako miasta o znaczeniu historycznym i kulturowym, ukształtowanego przez unikalne położenie geograficzne i różnorodne wpływy, z którymi się zetknął na przestrzeni swojej długiej historii.

3.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, krajobraz kulturowy jest definiowany jako: „Przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca produkty cywilizacyjne oraz elementy przyrodnicze” (art. 3 pkt 14). Oznacza to, że krajobraz kulturowy obejmuje zarówno zabytkowe budowle, układy urbanistyczne i wiejskie, jak i naturalne ukształtowanie terenu oraz elementy przyrody, które współtworzą unikalny charakter danej przestrzeni. Definicja wskazuje, że krajobraz kulturowy to nie tylko zbiór budowli, zabytków czy elementów przyrody, ale przede wszystkim właśnie przestrzeń, która odzwierciedla historię, tradycję, działalność człowieka i relacje między naturą a kulturą. Aby przestrzeń ta była wartościowa i funkcjonalna, musi charakteryzować się ładem przestrzennym i harmonijną całością.

Przestrzeń krajobrazu kulturowego to miejsce, w którym spotykają się historia, natura i współczesność. W takim ujęciu obejmuje on: obszary miejskie – historyczne centra miast, rynki, place, starówki oraz współczesne dzielnice, które muszą harmonizować z istniejącą zabudową, obszary wiejskie – wsie, gospodarstwa rolne, tradycyjną architekturę drewnianą, a także krajobraz pól i lasów, który został ukształtowany przez działalność człowieka, szlaki komunikacyjne – drogi, mosty, trakty handlowe, które od wieków wpływają na rozwój miast i wsi, obszary sakralne i historyczne – miejsca kultu religijnego (kościół, kapliczki, cmentarze), dawne pola bitew, zamki, pałace, kopalnie czy twierdze, które odgrywały istotną rolę w dziejach regionu.

Przestrzeń krajobrazu kulturowego jest dynamiczna, co oznacza, że ulega ciągłym zmianom, ale jej kształtowanie powinno odbywać się w sposób świadomy i zgodny z zasadami ochrony dziedzictwa.

Ład przestrzenny to harmonijne współistnienie elementów krajobrazu, które pozwala na zachowanie wartości estetycznych, historycznych i funkcjonalnych danej przestrzeni. W kontekście krajobrazu kulturowego ład przestrzenny oznacza: zachowanie historycznej tkanki urbanistycznej – ochronę dawnych układów miast i wsi oraz unikanie chaotycznej zabudowy, regulacje dotyczące reklam i zabudowy – ograniczenie ingerencji współczesnych form architektonicznych, takich jak wielkoformatowe reklamy czy niepasujące do otoczenia budynki, integrację z naturą – dbałość o to, by nowe inwestycje nie niszczyły walorów krajobrazowych (np. unikanie budowy wieżowców w pobliżu historycznych zespołów staromiejskich, parków, lasów), spójność estetyczną – stosowanie materiałów budowlanych zgodnych z lokalną tradycją (np. drewno, kamień, cegła zamiast betonu i plastiku w obszarach

zabytkowych), planowanie zgodne z tożsamością miejsca – rozwój miast i wsi w taki sposób, by zachować ich unikalny charakter, a nie kopiować schematy z innych regionów. Brak ładu przestrzennego prowadzi do chaosu architektonicznego, degradacji krajobrazu i utraty jego wartości kulturowej.

Harmonia w krajobrazie kulturowym oznacza: spójne współistnienie elementów przyrodniczych i kulturowych, tak by tworzyły one logiczny, estetyczny i funkcjonalny układ. Jest to także równowaga między tradycją a nowoczesnością – współczesne budynki mogą powstawać w zabytkowych miastach, ale powinny nawiązywać do lokalnej architektury. To również dopasowanie do otoczenia – nowoczesne inwestycje powinny uwzględniać kontekst historyczny, np. poprzez użycie odpowiednich materiałów i form architektonicznych. W kontekście harmonii należy mieć także na uwadze zachowanie krajobrazu naturalnego – rzeki, wzgórza, parki i lasy powinny być traktowane jako integralna część krajobrazu kulturowego, a nie jedynie jako „puste przestrzenie” do zabudowy. Harmonijna całość oznacza, że krajobraz nie jest przypadkowy, lecz wynika z przemyślanych działań, w których uwzględnia się historię, funkcjonalność i estetykę.

Krajobraz kulturowy to żywa przestrzeń, która powinna być kształtowana zgodnie z zasadami ładu przestrzennego i harmonii. Odpowiedzialne podejście do planowania przestrzeni i ochrony dziedzictwa pozwala zachować unikalny charakter miast i wsi, tworząc miejsca atrakcyjne zarówno dla mieszkańców, jak i turystów.

Krajobraz kulturowy odbierany jest ponadto wszystkimi zmysłami. Składają się na niego zarówno elementy naturalne i historyczne jak zieleń, widoki, panoramy, wygląd ulic i zabytków, ale także niejako dodane do niego elementy związane z funkcjonowaniem w tej przestrzeni człowieka, jak znaki, szyldy czy reklamy. Oprócz zmysłu wzroku, postrzegamy go także słuchowo oraz węchowo. Krajobraz kulturowy tworzą bowiem także lokalnie występujące dźwięki – m.in. lokalna gwara, muzyka, dźwięki określonej natury, a także zapachy – wody w przypadku występowania jezior, morza, gospodarstw czy przemysłu. Ochronę krajobrazu pojmować zatem należy w szerszym kontekście – poprzez ochronę nie tylko samego cennego dla nas obiektu, ale także jego otoczenia, badanie jego sąsiedztwa i wzajemnych wpływów.

W przypadku Cieszyna ochrona jego krajobrazu kulturowego wiąże się ze stałym rozwojem inwestycyjnym miasta. Celem ochrony winno być pogodzenie potrzeb inwestorów w zakresie planów rozwoju nowoczesnego budownictwa z walorami dziedzictwa kulturowego oraz zachowania jego historycznej panoramy i sylwety. Formy ochrony krajobrazu zgodnie

z Ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym winny być określane w planach zagospodarowania.

Zasięg planów zagospodarowania przestrzennego wciąż jest niewystarczający. Ich brak otwiera drogę do niekontrolowanych, często nieodwracalnych przekształceń krajobrazu, likwidacji zabytkowego budownictwa, niszczenia panoram oraz powstawania chaosu przestrzennego. Widoczne to jest często na przedmieściach miast, terenach tzw. „wjazdowych”, gdzie, tak jak w przypadku Cieszyna, rozwija się niekontrolowana zabudowa usługowa, przemysłowa, przeplatana gospodarstwami oraz reklamami. Ze względu na bogactwo zasobu zabytkowego Cieszyna oraz jego unikalny charakter oraz konieczność jego zachowania i ochrony, koniecznym jest zintensyfikowanie prac planistycznych.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej Polski opracowanej przez Jerzego Kondrackiego, Cieszyn należy do Pogórza Śląsko-Morawskiego, a dokładniej do Pogórza Śląskiego. Pogórze Śląsko-Morawskie to pas przejściowy między Niziną Śląską a Karpatami, obejmujący tereny na pograniczu Polski i Czech. Charakteryzuje się łagodnie falistym ukształtowaniem terenu, z wysokościami dochodzącymi do około 500 m n.p.m. Cieszyn leży w jego północnej części. Pogórze Śląskie, jako mezoregion, obejmuje obszar przejściowy między Beskidami Zachodnimi a Kotliną Oświęcimską. Cechuje je pagórkowaty krajobraz z wysokościami od 250 do 400 m n.p.m., doliny rzeczne, zwłaszcza dolina Olzy, kształtująca przestrzeń miasta, podłoże geologiczne – osady fliszowe i iły mioceńskie, które wpływają na stabilność gruntów oraz klimat umiarkowany przejściowy, z większymi opadami niż na nizinach.

Warunki fizycznogeograficzne miały zdecydowany wpływ m.in. na rozwój osadnictwa i urbanistyki Cieszyna. Miasto rozwinęło się jako strategiczny ośrodek handlowy i obronny nad Olzą, wykorzystując dogodne warunki naturalne Doliny Olzy, jako szlaku komunikacyjnego i źródło wody. Wzgórza Pogórza Śląskiego zapewniały dogodne miejsce do obrony, zaś bliskość Beskidów, wpłynęła na rozwój gospodarki pasterskiej i leśnictwa. Pogórze Śląskie odznacza się mozaiką lasów liściastych, łąk i terenów uprawnych, które wkomponowują się w historyczny krajobraz Cieszyna. Parki miejskie oraz dolina Olzy stanowią ważne elementy zielonego krajobrazu miasta. Park Pokoju, Lasek Miejski oraz tereny nad Olzą są miejscami, gdzie historia przenika się z naturą. Szczególnie ważnym elementem krajobrazu jest Most Przyjaźni, łączący polski Cieszyn z czeskim Cieszynem, będący symbolem współpracy między dwoma narodami.

Warunki fizycznogeograficzne miały też wpływ na rozwój przemysłu i urbanizacji. Obszar ten był dogodnym miejscem dla rozwoju przemysłu, zwłaszcza hutnictwa i rzemiosła. Bliskość węglowego Zagłębia Górnosląskiego wpłynęła na rozwój Cieszyna w XIX i XX w.

W Cieszynie wciąż niestety widoczne są dawne zaniedbania w zakresie planowania przestrzennego. Na terenie zabytkowego centrum, pojawiły się współczesne obiekty, takie jak bloki mieszkaniowe, budynki przemysłowe, sklepy, czy niespójne architektonicznie obiekty usługowe, itp., które nie komponują się z historyczną zabudową. Jako przykłady można podać m.in. znajdujący się w bezpośrednim sąsiedztwie Starego Miasta oraz Wzgórza Zamkowego teren pomiędzy ul. Michejdy a ul. Czarny Chodnik, gdzie znajdują się obecnie opuszczone i zdewastowane budynki poprzemysłowe czy współczesne bloki mieszkaniowe z wielkiej płyty znajdujące się pomiędzy ulicami Korfanteo i Bobreckiej, znajdujące się na osi widokowej gmachu obecnego Zespołu Szkół Ekonomiczno – Gastronomicznych. Jednym z najbardziej wyraźnych przykładów jest teren znajdujący się po północnej stronie torów kolejowych, wzdłuż ulicy Liburnia oraz w sąsiedztwie skrzyżowania Liburnia/Katowicka/Stawowa. Przy ulicy Katowickiej usytuowany jest niezwykle wartościowy zabytkowy zespół klasztorno - szpitalny Zgromadzenia Sióstr Św. Elżbiety wpisany do rejestru zabytków. Obiekt ten położony na niewielkim wzgórzu, stanowi zdecydowaną dominantę tej okolicy. W jego sąsiedztwie niestety poprowadzona została szeroka i ruchliwa główna arteria przelotowa miasta oraz duża strefa usługowa - z obiektami galerii handlowej, wielkopowierzchniowych sklepów, stacji benzynowej oraz dużego parkingu i targowiska. Liczne, współczesne i niespójne ze sobą budynki usługowe tworzą wrażenie chaosu architektonicznego, a widok zabytkowego obiektu, patrząc ze Starego Miasta w kierunku północnym, przesłonięty jest przez duże podświetlane reklamy i szyldy z nazwami sklepów.

Cieszyn to jedno z najstarszych i najbardziej malowniczych miast w Polsce, charakteryzujące się niezwykle bogatym krajobrazem kulturowym. Jego unikalny charakter wynika z położenia na granicy polsko-czeskiej, wielowiekowej historii oraz wielokulturowego dziedzictwa. Zachował historyczny układ urbanistyczny, z centralnie położonym rynkiem otoczonym zabytkowymi kamienicami. Stare Miasto odzwierciedla rozwój urbanistyczny od średniowiecza po współczesność, łącząc elementy gotyckie, renesansowe, barokowe oraz secesyjne. Wiele budowli, takich jak Ratusz, Kościół Marii Magdaleny czy Teatr im. Adama Mickiewicza, stanowi przykład wysokiej klasy architektury. Na krajobraz miasta duży wpływ ma Wzgórze Zamkowe, gdzie znajdują się jedne z najcenniejszych zabytków Śląska Cieszyńskiego, rotunda św. Mikołaja i św. Wacława, jeden z najlepiej zachowanych zabytków romańskich w Polsce oraz Wieża Piastowska.

Dodatkowym walorem krajobrazowym i cechą charakterystyczną miasta jest jego położenie i ukształtowanie terenu. Klimat miasta oddają liczne, strome uliczki oraz piętrząca się zabudowa, co szczególnie widoczne jest od strony rzeki Olzy patrząc w kierunku północno – wschodnim na zabudowę miasta. Takie położenie tworzy niezwykle potencjał widokowy. W przypadku Cieszyna niestety stwarza to także duże ryzyko zaburzenia widoków „z” obiektów zabytkowych, a pagórkowaty teren otwiera szerokie panoramy widokowe, na już niekoniecznie zabytkowe tereny. Dobrym przykładem takiej sytuacji jest widok na kościół św. Trójcy w kierunku północnym, zza którego zabytkowej elewacji wyłaniają się współczesne wieżowce znajdujące się na przedmieściach, w rejonie ul. Hażlaskiej.

Cieszyn przez wieki był miejscem spotkań i przenikania kultur. Polacy, Niemcy, Czesi i Żydzi, a także społeczność śląska współtworzyli rozwój miasta, co znajduje odzwierciedlenie w jego krajobrazie kulturowym. Silne piętno pozostawił także okres habsburski (austriacka administracja i wojskowość). Ślady tej różnorodności widoczne są w układzie urbanistycznym, świątyniach i cmentarzach, detalach architektonicznych oraz inskrypcjach.

Ponadto, na terenie miasta działają m.in. parafie rzymskokatolickie, ewangelickie, czy Kościół Zielonoświątkowy co podkreśla jego religijną różnorodność. Śladem obecności społeczności żydowskiej są unikatowe w skali kraju zabytkowe cmentarze żydowskie - „stary” i „nowy” przy ul. Hażlaskiej. O ich wysokiej wartości świadczy wielkość tych założeń, a także stopień zachowania. Niestety krajobraz tych miejsc został zaburzony poprzez lokalizację w ich bezpośrednim sąsiedztwie współczesnych osiedli mieszkaniowych. Tłem dla zabytkowej przestrzeni stały się wysokie wieżowce oraz budynki garażowe, co niekorzystnie wpływa na charakter miejsca oraz odbiór tych zabytkowych założeń.

Aby przeciwdziałać degradacji krajobrazu kulturowego Cieszyna 28 listopada 2019 r. Rada Miasta przyjęła Uchwałę w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania na terenie Cieszyna obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane – tzw. uchwałę krajobrazową – niezwykle ważny dokument mający na celu ochronę i wzmocnienie unikatowych walorów krajobrazowych miasta. Uchwała reguluje zasady i warunki sytuowania na terenie Cieszyna obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, określając ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane. Wśród głównych założeń uchwały znalazły się szczegółowe zapisy regulujące poszczególne aspekty miejskiego krajobrazu, m.in.:

- Obiekty małej architektury – winny być wykonane z materiałów nawiązujących do lokalnych tradycji (kamień, drewno, metal);
- Szyldy – ograniczenie ilości szyldów na danej nieruchomości, ogrodzeniach, małej architekturze oraz stosowanie ich w odpowiednich formach, lokalizacji i rozmiarach;
- Tablice reklamowe i urządzenia reklamowe – ograniczenie ilości i rozmiaru reklam w przestrzeni miejskiej, zakaz umieszczania wielkoformatowych banerów na zabytkowych budynkach;
- Ogrodzenia – w obszarze historycznym preferowanie stosowania ogrodzeń metalowych, drewnianych lub kamiennych oraz zakaz stosowania ogrodzeń betonowych i plastikowych w miejscach o wysokiej wartości krajobrazowej.

Uchwała obejmuje zarówno grunty prywatne, jak i publiczne, a zasady są jednakowe dla wszystkich podmiotów funkcjonujących w mieście. Szczególną uwagę poświęcono regulacjom dotyczącym obiektów zabytkowych, kierując się zasadą: mniej i ładniej. Celem jest wprowadzenie odpowiedniego układu szyldów na budynkach, zadbanie o ich spójność i jednorodność względem elewacji oraz ochrona przed nadmierną ilością reklam w przestrzeni publicznej. Uchwała weszła w życie 25 grudnia 2019 roku, a dla istniejących szyldów i reklam przewidziano okres dostosowania. Pierwszy termin dostosowania minął 25 grudnia 2020 roku, a kolejny wyznaczono na 25 grudnia 2023 roku. Jest to niezwykle ważny krok w stronę zachowania krajobrazu kulturowego i ładu przestrzennego. Działania te należy zdecydowanie kontynuować. Wprowadzenie uchwały widoczne jest już w przestrzeni miasta w postaci zastosowanych szyldów czy likwidacji wielu bannerów reklamowych z ogrodzeń. Wciąż jednak odnaleźć można wiele miejsc, gdzie widoczne są zbyt duże reklamy czy krzykliwe witryny sklepowe.

Przyjęta przez Instytut Ochrony Środowiska i Główny Urząd Geodezji i Kartografii nowa typologia krajobrazów Polski opracowana przez T. J. Chmielewskiego, U. Mygę-Piątek i J. Solona, pozwala na bardziej precyzyjne określenie i analizę krajobrazów miejskich, wiejskich i przyrodniczych. Cieszyn wpisuje się w kilka typów krajobrazu kulturowego, co podkreśla jego wielowarstwowość i różnorodność przestrzenną. Główną grupą, do której należy przypisać miasto są krajobrazy kulturowe, w których struktura i funkcja są w pełni ukształtowane przez działalność ludzką. W tej grupie wyróżniamy kilka typów krajobrazów – Cieszyn zaliczyć należy w głównej mierze do typu wielkomiejskiego. Wyróżnić w nim można kilka podtypów, wśród nich: zespoły urbanistyczne o zachowanych założeniach historycznych.

Cieszyn posiada klasyczny układ średniowiecznego miasta lokacyjnego, który do dziś kształtuje jego przestrzeń. Najważniejsze jego elementy to: Wzgórze Zamkowe, pełniące funkcję dominanty krajobrazowej z Rotundą św. Mikołaja, jednym z najlepiej zachowanych zabytków architektury romańskiej w Polsce; Stare Miasto z rynkiem – historyczny układ ulic i kamienic barokowych oraz klasycystycznych; kościoły i zabytkowe budowle – m.in. Kościół Jezusowy, największy ewangelicki kościół w Polsce oraz kościół św. Marii Magdaleny; zachowane fortyfikacje i pozostałości murów miejskich, świadczące o dawnym systemie obronnym.

Miasto w dużej mierze można przypisać także do podtypu „obszary zabudowy mieszkaniowej”. Wyraźną granicą pomiędzy Starym Miastem a pozostałą częścią miasta są tory kolejowe. Po ich północnej stronie rozwinęły się współczesne osiedla mieszkaniowe składające się z bloków mieszkalnych lub domków jednorodzinnych. Również południowo-wschodnie obrzeża miasta stanowią osiedla mieszkaniowe. Wymienić można m.in. osiedla na Piastowskim Wzgórzu, Osiedle Mały Jaworowy, Osiedle Podgórze, Dzielnicę Bobrek.

Jak w większości miast, tak i w Cieszynie występują pewne obszary przemysłowe i usługowe, które spełniać mogą kryteria podtypu „wielkie centra handlowe, logistyczne i składowo-magazynowe” choć na mniejszą skalę. Można tu przypisać obszary znajdujące się na obrzeżach miasta, jak tereny, które pełnią funkcje składowo-magazynowe. Część z nich może być zlokalizowana w obrębie stref przemysłowych, np. w rejonie ul. Katowickiej, ul. Bielskiej czy ul. Stawowej. W Cieszynie znajdują się centra handlowe, choć są one mniejsze w porównaniu do dużych aglomeracji – jednym z większych jest wspomniana już wyżej strefa, przy ul. Liburnia, w sąsiedztwie ul. Katowickiej. Wymienić także można teren dużego sklepu budowlanego Castorama i innych w północno-zachodniej części miasta, między ulicami Langer a Kościelną. Duże tereny przemysłowe znajdują się w dzielnicy Cieszyn-Markłowice oraz wzdłuż Olzy, po prawej stronie ulicy Frysztackiej jadąc w kierunku centrum miasta.

W Cieszynie znajdują się także tereny należące do podtypu „duże tereny sportowo-rekreacyjne”. Przede wszystkim wymienić należy tutaj tereny zielone wzdłuż Olzy i Lasek Miejski, gdzie przy Alei Jana Łyska znajduje się Stadion miejski oraz Kąpielisko miejskie.

Ostatnim podtypem, którym można opisać część krajobrazu miasta, są „wielkie nekropolie – wyodrębnione (grodzone) wielkopowierzchniowe cmentarze z obiektami architektury sakralnej i sepulkralnej (kaplice, grobowce) o uporządkowanej kompozycji zieleni”. Cieszyn posiada szereg cennych nekropolii, z których każda stanowi świadectwo epok i kultur współtworzących miasto. Obok nekropolii żydowskich (Stary Cmentarz Żydowski, XVII w., ul. Hażlaska, z zachowanym domem przedpogrzebowym; oraz Nowy Cmentarz

Żydowski, od 1907 r., ul. Hażłaska, z relikтами domu przedpogrzebowego projektu Jakoba Gartnera i monumentalną bramą), ważną rolę odgrywa Cmentarz Ewangelicko-Augsburski przy ul. Bielskiej (z reprezentacyjną bramą i kaplicą), a także Cmentarz Komunalny przy ul. Katowickiej – największa współczesna nekropolia miasta, na której znajduje się kwatera wojenna (I wojna światowa). Ślady różnorodności wyznaniowej i społecznej są czytelne w układach alei, kompozycji zieleni, typach nagrobków i inskrypcjach.

Jako główne wyzwania Cieszyna w kontekście ochrony krajobrazu kulturowego należy wymienić rozwój przestrzeni miejskiej – budowę nowoczesnych obiektów, przy jednoczesnej ochronie dziedzictwa, nie niszcząc historycznego charakteru miasta. Problemem są także zaniedbane zabytki – wiele kamienic wymaga renowacji, ich obecny stan źle wpływa na odbiór całości krajobrazu. Dużym zagrożeniem są reklamy i chaos wizualny. Pomimo uchwały krajobrazowej, reklamy wciąż dominują w przestrzeni miejskiej. Wyzwanie stanowi także ochrona zieleni miejskiej – zachowanie parków i bulwarów przy rosnącej urbanizacji. Do tego dodać należy zaznaczany już kontrast pomiędzy historycznymi budynkami a współczesną zabudową, która wdziera się w zabytkową tkankę oraz widoczne w panoramie miasta wieżowce czy przemysłowe wysokie kominy.

3.3. ZABYTKI NIERUCHOME

Podstawową formą ochrony zabytków w Polsce jest wpis do rejestru zabytków. Wpisu danego obiektu do rejestru dokonuje się na mocy decyzji wydanej przez właściwego dla danego województwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Rejestr prowadzony jest na mocy art. 8 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz Rozporządzenia Ministra Kultury w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę z dnia 14 maja 2004 r.

Na terenie miasta Cieszyna tą formą ochrony prawnej aktualnie objętych jest 117 obiektów i zespołów. Oprócz obiektów sakralnych, mieszkalnych czy użyteczności publicznej, zasób ten stanowią również cmentarze, parki i ogrodzenia. Są to także wpisy obszarowe, jak historyczny układ urbanistyczny miasta czy mury oporowe wraz z ulicą Przykopa oraz stanowisko archeologiczne na Wzgórzu Zamkowym. Szczegółowy wykaz umieszczono w formie tabeli w punkcie 4.1. niniejszego opracowania. Na liście (sporządzonej na podstawie wykazu prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach) znajduje się jeden obiekt już nieistniejący, tj. zajazd w Boguszowicach z 2 poł. XVIII w.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada także na gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Powinna ona zawierać zarówno zabytki wpisane do rejestru, jak też inne zabytki znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz zabytki wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta)². W punkcie 4.4. opracowania w tabeli umieszczono wszystkie obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji miasta Cieszyna. Znajdują się w niej 904 obiekty, z tym, że nie są to tylko obiekty nieruchome w rozumieniu ustawy jak budynki mieszkalne, sakralne, użyteczności publicznej, przemysłowe czy cmentarze i parki, ale też stanowiska archeologiczne a także elementy mniejszej architektury jak kapliczki czy związane na stałe z gruntem lub budynkiem, krzyże i figury.

Cieszyn to jedno z najstarszych miast w Polsce, o bogatej historii. Dzięki swojemu położeniu, gdzie krzyżowały się wpływy kultury polskiej, czeskiej i austro-węgierskiej, miasto zachowało wiele cennych zabytków architektonicznych. Cieszyn stał się miejscem realizacji

² Ostatni punkt uznany za niezgodny z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z dniem 18 maja 2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

wielu obiektów reprezentujących różne style. Budynki użyteczności publicznej, wille i licznie zachowane kamienice stanowią wybitne przykłady architektury i działalności znanych architektów jak m.in. pochodzący z Wiednia Józef Kornhäusel, czy spółka Fellner & Helmer. Wszystko to sprawiło, że Cieszyn stał się „Małym Wiedniem” – miastem o architekturze wysokiej klasy na skalę europejską. Wspomniane wyżej liczby i dołączone tabele szczegółowo ukazują ten bogaty zasób, którego nie sposób ująć w niniejszym opracowaniu w całości. Poniżej wymieniono zatem tylko wybrane obiekty. Przyjęto podział na architekturę sakralną, użyteczności publicznej, pałace i dwory oraz mieszkalną w postaci kamienic i willi. Ostatnią, niezwykle bogatą grupę dodatkowo podzielono pod względem czasu powstania i przynależności stylowej.

Cieszyn swą wyjątkową wartość zabytkową zawdzięcza przede wszystkim swojemu położeniu i zachowanemu układowi urbanistycznemu. Zarówno w skali regionalnej, na tle innych miast województwa śląskiego, jak i krajowej, stanowi on wyjątkowy przykład nie tylko dobrze zachowanego, ale i wciąż dobrze czytelnego zespołu miejsko-zamkowego. Sprzężone ze Wzgórzem Zamkowym Stare Miasto zachowało historyczną siatkę ulic. Czytelny jest także kierunek rozwoju miasta dzięki zachowanym trzem placom miejskim, które w ciągu wieków funkcjonowały jako kolejne place targowe. Obecny Plac Teatralny w okresie wczesnego średniowiecza był głównym placem targowym funkcjonującym jeszcze przed lokacją miasta. Pamiątką po lokacji w latach 1217-1223 jest obecny Stary Targ [Il.1.], ówczesny plac rynkowy. Kolejnym placem jest obecny Rynek [Il. 2.], funkcjonujący od przełomu XV/XVI wieku. Na terenie Starego Miasta lokalizowane były najważniejsze gmachy urzędów, kościoły i szkoły. Do dziś zachowały się tu najbardziej reprezentacyjne i wartościowe przykłady architektury. Cieszyńskie Stare Miasto zachowało ponadto swoją wartość funkcjonalną, wciąż pełniąc rolę faktycznego centrum miasta.

Potwierdzeniem tych wartości jest wpis historycznego układu urbanistycznego miasta Cieszyna do rejestru zabytków pod numerem A/317/2018 decyzją z dnia 27.04.2018 r. W sentencji uzasadnienia wpisu czytamy: *„Miasto Cieszyn zaliczane jest do jednych z najstarszych, najpiękniejszych i najcenniejszych pod względem historycznym, artystycznym i naukowym miast woj. śląskiego. Wyróżnia się m.in. bogatą historią sięgającą początków średniowiecza i związana jest z rolą stolicy Księstwa Cieszyńskiego, malowniczym położeniem nad rzeką Olzą, doskonale zachowanym układem przestrzennym z czytelnymi kolejnymi fazami rozwoju (począwszy od XI w. do pocz. XX w.) oraz licznymi zabytkami architektury, pochodzącymi z różnych czasów i reprezentującymi różne style architektoniczne.”.*

Niewątpliwie jednym z najważniejszych obiektów nieruchomych na terenie miasta jest romańska kaplica grodowa (rotunda) pw. św. Mikołaja i Wacława [Il. 3.] znajdująca się na Wzgórzu Zamkowym. Jest to jeden z najcenniejszych i najstarszych zabytków architektury romańskiej w Polsce. O wysokiej wartości obiektu świadczy ponadto jego stan zachowania. Jest najlepiej zachowanym (z dwóch znanych), jednocześnie najstarszym na Górnym Śląsku, obiektem typu kaplicy grodowej o formie rotundy. W dotychczasowej literaturze przyjmuje się, że budowla powstała w połowie XI wieku. W świetle najnowszych badań archeologicznych należy jednak przypuszczać, że fundacja mogła nastąpić w drugiej połowie XII wieku. Wzorowana była na wczesnoromańskiej architekturze sakralnej z terenu Czech, Moraw i Polski. Rotunda była częścią grodu strażniczo-kasztelańskiego na Górze Zamkowej, który stanowił kluczowy punkt strategiczny na pograniczu polsko-czeskim. Początkowo pełniła funkcję kaplicy grodowej, połączonej z siedzibą dowódcy grodu będąc miejscem modlitwy dla lokalnych możnowładców oraz kasztelana. Jednocześnie pełniła rolę ośrodka administracji kościelnej i kościoła parafialnego. W późniejszych wiekach, wraz z rozwojem Cieszyna, jej rola ulegała zmianom, a sama rotunda uległa licznym przebudowom i restauracjom. Rotunda w Cieszynie reprezentuje klasyczny styl romański, charakteryzujący się surową i masywną bryłą, grubymi murami oraz niewielkimi, półkolistymi oknami. Budowla wzniesiona została z miejscowego kamienia wapiennego. Założona na planie centralnym – składa się z cylindrycznej nawy oraz półkolistej apsydy od strony wschodniej. Obie części są przykryte gontowym dachem stożkowym. W późnym średniowieczu rotunda uległa częściowym modyfikacjom, a jej funkcja liturgiczna stopniowo malała. W XIX w. Józef Kornhäusel, wybitny przedstawiciel wiedeńskiego klasycyzmu nadał rotundzie kształt kaplicy klasycystycznej. Wtedy też teren Góry Zamkowej został zniwelowany i nadano mu formę romantycznego parku. Dopiero w XX wieku podjęto przy rotundzie pierwsze badania architektoniczne, archeologiczne i działania konserwatorskie, po których przywrócono pierwotny wygląd obiektu.

Obiektem o wysokiej wartości jest również gotycka Wieża Piastowska [Il. 4.] będąca pozostałością dawnego gotyckiego zamku górnego. Pierwsza wzmianka o zamku cieszyńskim pojawia się w dokumentach z XIII wieku. Z inicjatywy Mieszka I lub jego następców - Kazimierza I oraz wnuka Przemysława I Noszaka na terenie Góry Zamkowej rozpoczęto budowę gotyckiej rezydencji. Jej pozostałością jest zbudowana prawdopodobnie w XIV w. siedmiokondygnacyjna wieża. Jest to budowla wzniesiona z kamienia łamanego, na planie kwadratu o bokach mierzących około 10 metrów. Jej wysokość wynosi około 29 metrów,

a mury mają grubość dochodzącą do 2,4 metra. Spełniała ona funkcje mieszkalne, więzienne i obronne – jako dogodny punkt strażniczy umożliwiający obserwację okolicy.

Spśród zachowanych obiektów średniowiecznych wymienić także należy znajdujący się w samym centrum cieszyńskiej starówki kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny [Il. 5.]. W skali miasta jest jednym z najstarszych i najważniejszych obiektów sakralnych, zaś w skali regionu jest materialną pozostałością po konwencie dominikańskim funkcjonującym na Górnym Śląsku w okresie XIII-XIX wieku. Kościół wzniesiony został ok. 1300 r. jako integralna część założenia klasztorowego. Wybudowany na potrzeby konwentu pełnił dodatkowo rolę nekropolii cieszyńskich Piastów. W 1789 r. wskutek pożaru miasta znaczna część świątyni uległa zniszczeniu. Została ona odbudowana w duchu barokowo – klasycystycznym jako świątynia parafialna z inicjatywy księcia Alberta Sasko – Cieszyńskiego i Marii Krystyny. Wtedy to po stronie zachodniej wybudowano masyw wieżowy, zaś od strony południowej kaplice.

Kolejnym obiektem sakralnym o wysokiej wartości jest protestancki Kościół Jezusowy [Il. 6.], należący do nielicznej grupy śląskich świątyń ewangelicko – augsburskich, tzw. kościołów Łaski wznoszonych po 1709 r., w wyniku ugody z Altranstädt. Zezwolono wówczas na budowę sześciu tzw. kościołów łaski, z których jedynie kościół cieszyński nieprzerwanie funkcjonuje do dziś jako kościół ewangelicki. Oprócz funkcji sakralnej, obiekt jest także siedzibą muzeum oraz Biblioteki i Archiwum im. B.R. Tschammera. Obiekt wyróżnia się znacząco na tle miasta ze względu na swoje gabaryty. Jest istotną dominantą, a także wyróżnikiem dzielnicy Przedmieście Górne. O jego wyjątkowości stanowi także zachowana i odmienna od pozostałych kościołów Łaski forma o charakterze barokowo-monumentalnym, dostosowana do liturgii ewangelickiej. Kościół wzniesiony został w latach 1710-1730 według projektu Jana Jerzego Hausrückera z Opawy. Wygląd kościoła, jego spiętrzona bryła, monumentalizm wnętrza z emporami oraz skala (przewidziany na ok. 3,5 tys. miejsc) były w owym czasie rozwiązaniem wyjątkowo nowoczesnym.

W grupie architektury sakralnej dużą wartością odznacza się także kościół i klasztor Bonifratrów pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny [Il. 7.]. Zakon Szpitalny Świętego Jana Bożego, znany jako bonifratrzy, przybył do Cieszyna w XVIII wieku. Budowę klasztoru i kościoła, ufundowanego przez marszałka ziemi księstwa cieszyńskiego Adama Borka rozpoczęto w 1696 roku, a zakończono na początku XVIII wieku. Kompleks był nie tylko miejscem kultu religijnego, ale przede wszystkim ośrodkiem działalności charytatywnej i leczniczej. Obiekt wzniesiony w latach 1697-1706, w 1788 r. został przekształcony przez Józefa Drachnego. W XIX wieku nastąpiła przebudowa kościoła i klasztoru, która nadała mu

klasycystyczny charakter. Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny został konsekrowany w 1719 r. Jest to budowla barokowo-klasycystyczna, z prostą fasadą i jednokondygnacyjną wieżą. Na tle dość prostego wnętrza świątyni wyróżnia się wyposażenie w postaci bogato zdobionych ołtarzy i ambony.

Nieco wcześniejszy, bo pochodzący z XVI w. jest sąsiadujący z zabudowaniami klaszternymi kościół pw. Trójcy Świętej [Il. 8.]. Usytuowany poza obrębem ówczesnych średniowiecznych murów miasta na Placu ks. Londzina odznacza się prostą bryłą o charakterystycznej kolorystyce dachu i gzymsów oraz jednonawowym wnętrzem z wyodrębnionym prezbiterium. Nad całością dominuje neogotycka wieża. Jego powstanie związane jest z epidemią, która w 1585 r. dotknęła miasto.

Obiektem zdecydowanie wyróżniającym się po północnej stronie Śródmieścia jest, górujący nad skrzyżowaniem ulic Katowicka i Liburnia, zespół klasztorno - szpitalny Zgromadzenia Sióstr Św. Elżbiety [Il. 9.]. Budynek powstał w latach 1900-1903 na zboczu zwanym Liburnią wg projektu Jana Müllera z Opawy pod kierunkiem Antoniego Jonkisch. Budynek składa się ze skrzydła głównego, w którym znajdują się pomieszczenia klasztorne oraz kaplica (ob. kościół parafialny) pw. św. Elżbiety oraz dwóch skrzydeł bocznych, gdzie znajdują się pomieszczenia o funkcji opiekuńczo - leczniczej. Obiekt charakteryzuje się wysoką wartością artystyczną ze względu na bogato zdobione elewacje w stylu neobarokowym. Na elewacji kościoła znajdują się figury świętych Józefa i Franciszka, elewacje skrzydeł bocznych zdobią rzeźby Matki Bożej Królowej Pokoju oraz Elżbiety Węgierskiej. Na osi centralnej budynku głównego usytuowana jest wieża zwieńczona cebulastym hełmem. Zwrócić należy jednak uwagę na niefortunne otoczenie obiektu – sąsiedztwo jednej z głównych arterii przelotowych miasta, współczesnego osiedla mieszkaniowego, a zwłaszcza znajdującej się naprzeciwko dużej strefy usługowej w postaci galerii handlowych, sklepów, stacji benzynowej oraz targowiska i parkingu. Wszystko to sprawia wrażenie dużego, niestety negatywnego kontrastu, co powinno być dodatkowym przyczynkiem do ochrony tego wyjątkowego obiektu.

Przykładem reprezentującym z kolei sakralne budownictwo jezuickie jest pochodzący z XVIII w. kościół filialny pw. Świętego Krzyża [Il. 10.]. Posiada on charakterystyczną trójosiową, barokową fasadę z umieszczonymi w niszach figurami św. Franciszka z Asyżu oraz św. Józefa. Na osi centralnej usytuowana została wieża zwieńczona latarnią oraz flankowana formą attyki ze spływami wolutowymi. Wspomnieć także należy o usytuowanym na Przedmieściu Frysztackim niewielkim kościele parafialnym pw. św. Jerzego [Il. 11.]. Wzniesiony został w stylu gotyckim na przełomie XIV i XV w., rozbudowany w 1806 r. przez dobudowanie wieży. Pierwotnie pełnił rolę kościoła szpitalnego.

Cieszyn może poszczycić się bogatą i zróżnicowaną architekturą obiektów użyteczności publicznej. W jego przestrzeni odnaleźć można m.in. budynki administracyjne czy kulturalne, które reprezentują różne style architektoniczne – od średniowiecza po XX wiek.

Na Wzgórzu Zamkowym prócz wspomnianych powyżej zabytków średniowiecznych należy zwrócić uwagę na wzniesiony w latach 1838-1840 na miejscu dawnego Zamku Dolnego klasycystyczny Pałac Myśliwski [Il. 12.]. Obiekt przeznaczony na letnią rezydencję arcyksięcia Karola Habsburga zaprojektował w stylu klasycystycznym wiedeński architekt Józef Kornhäusel. Ostatecznie zamiast rezydencji Habsburgów budynek pełnił jednak funkcję siedziby administracji Komory Cieszyńskiej. Obecnie mieści się w nim Państwowa Szkoła Muzyczna im. I. Paderewskiego oraz instytucja „Zamek Cieszyn”. Na północnym zboczu wzgórza w 1846 r. usytuowano także, funkcjonujący do dziś, arcyksiążęcy browar zamkowy z towarzyszącą mu zabudową przemysłową.

Na Starym Mieście należy przede wszystkim zwrócić uwagę na budynek Ratusza [Il. 13.] położony w południowej pierzei Rynku. Pierwszy, drewniany Ratusz istniał w tym miejscu już w XV w. W 1552 roku powstał nowy, renesansowy budynek, jednak w 1720 roku został zniszczony przez pożar. W 1789 roku, z inicjatywy ówczesnych władz miejskich, rozpoczęto budowę nowego ratusza w stylu klasycystycznym. Obecny wygląd obiektu zawdzięcza przebudowie z 1846 roku, kiedy to dodano neoklasycystyczne elementy oraz charakterystyczną wieżę zegarową. Pomimo wielokrotnych przebudów na przestrzeni wieków budynek zachował swój historyczny charakter i do dziś pełni swoją pierwotną funkcję. Na uwagę zasługuje znajdująca się w budynku sąsiedniego skrzydła sala posiedzeń Rady Miejskiej z 1906 r.

Kolejnymi przykładami są znajdujące się w sąsiednich pierzejach Rynku budynki ukazujące różne style architektoniczne. Szczególnie reprezentacyjna jest pierzeja północna gdzie po dwóch stronach dochodzącej do Rynku ul. Jana Matejki znajduje się gmach Poczty z 1910 r. [Il. 14.], w stylu secesji w typie wiedeńskim oraz powstały na przełomie XIX/XX w. (uroczyście otwarcie w 1901 r.) eklektyczny Dom Narodowy [Il. 15.]. We wschodniej pierzei Rynku zdecydowanie wyróżnia się wyjątkowa secesyjna bryła hotelu „Pod Brunatnym Jeleniem” [Il. 16.]. Jego obecna forma jest wynikiem przebudowy z 1912 r. Hotel był jednym z najbardziej ekskluzywnych obiektów w mieście, posiadał nowoczesne wyposażenie w postaci centralnego ogrzewania, oświetlenia elektrycznego oraz wind. Odbywały się w nim najważniejsze uroczystości miasta. Wśród goszczących w nim osób należy wymienić cesarza Józefa II czy cara Aleksandra.

Wysokimi wartościami artystycznymi wyróżnia się także reprezentacyjny gmach Sądu Rejonowego [Il. 17.]. Został on wzniesiony w 1905 r. przy ul. Garncarskiej (na rogu z ul. Chrobrego), w sąsiedztwie wybudowanego w 1896 r. więzienia. Budynek zaprojektowany przez Eugeniusza Fuldę otrzymał niezwykle bogato zdobioną elewację frontową o cechach neobarokowych. Na uwagę zasługuje portal główny z posągami przedstawiającymi putta z mieczem i wagą.

W przestrzeni historycznej tkanki Starego Miasta zdecydowanie wyróżniającym się obiektem jest neobarokowy Teatr im. Adama Mickiewicza [Il. 18.]. Budynek jest jednym z najcenniejszych obiektów teatralnych nie tylko w skali regionu. Wybudowany został w latach 1908-1910 według projektu Fellnera & Helmera, słynnych wiedeńskich architektów. Zaprojektowali oni 48 gmachów teatralnych na terenie całej Europy, m.in. w Wiedniu, Berlinie, Salzburgu, Toruniu czy Łańcucie. Pracami budowlanymi kierował cieszyński architekt Eugeniusz Fulda. Bogate sztukatorskie dekoracje oraz prace rzeźbiarskie wykonali wiedeńscy artyści Henryk Heydner i Henryk Völkel. Nowoczesny gmach w stylu zmodernizowanego baroku otrzymał widownię zdolną pomieścić 770 osób, własne kotłownię, magazyny, garderoby czy salę baletową oraz w późniejszym czasie obrotową scenę i żelazną kurtynę przeciwpożarową. We wnętrzu znajduje się trzykondygnacyjna widownia z emporami i łozami nakryta owalną kopułą. W obiekcie zachował się oryginalny neobarokowy wystrój z połączanymi sztukateriami i wyposażenie z pocz. XX w.

Należy także zwrócić uwagę na znajdujący się naprzeciwko gmachu teatru budynek dawnej mennicy [Il. 19.]. Pierwsza mennica cieszyńska założona została pod koniec XIII w. i funkcjonowała do wygaśnięcia linii Piastów cieszyńskich w 1655 r., później obiekt użytkowali jezuici. W 1719 r. obiekt został całkowicie przebudowany przez nowego właściciela barona Jerzego Fryderyka Bludowskiego (z tego okresu zachowana spiżowa tablica na fasadzie). W latach 1993-2000 obiekt został zaadaptowany na Książnicę Cieszyńską, na skutek czego zachowana została jedynie elewacja frontowa przekomponowana w 1902 r. do obecnej formy, z zachowaną bogatą dekoracją sztukatorską.

W przestrzeni Starego Miasta, w sąsiedztwie Rynku znajduje się także wyjątkowy przykład barokowo – klasycystycznego pałacu miejskiego w postaci dawnego pałacu Larischów [Il. 20.], będącego obecnie siedzibą Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Jest to również obiekt mocno związany z dziejami miasta i Śląska Cieszyńskiego. Pałac powstał na miejscu zniszczonych w czasie pożaru w 1789 r. dwóch domów – Larischów i Smolańskich. W latach 1790-1795 wybudowano dwupiętrowy pałac otoczony ogrodem, jako siedzibę hrabiego Johanna Larisch von Moennich, marszałka krajowego i prezydenta Sejmu Ziemskiego. Od

1809 r. budynek stał się siedzibą księcia Alberta Sasko – Cieszyńskiego, następnie arcyksięcia Karola Ludwika Habsburga. W latach 30. XIX w. z inicjatywy nowego właściciela hrabiego Philipa Ludwiga St. Genois d'Anneaucourt obiekt został rozbudowany o południowe skrzydło, w którym znalazła się stajnia o oryginalnym kolistym założeniu wg proj. wiedeńskiego architekta J. Kornhaeusla. W 1931 r. budynek przeznaczono na siedzibę muzeum miejskiego, obecnie Muzeum Śląska Cieszyńskiego. O wyjątkowej wartości budynku świadczą także zachowane na reprezentacyjnym drugim piętrze pomieszczenia z wysokiej klasy polichromie datowane na 1796 r. oraz 2 ćw. XIX w., m.in. Gabinet Chiński, Sala Egipska, a także klasycystyczne i eklektyczne piece.

W granicach miasta znajdują się także inne przykłady zachowanej zabytkowej architektury rezydencjonalnej. Są szczególnie warte podkreślenia ze względu na swój XVI wieczny rodowód. W dzielnicy Markłowice znajduje się wyjątkowy w skali miasta późnorennesansowy dwór obronny [Il. 21.]. Obiekt wiązany jest z księżną Katarzyną Sydonią, małżonką księcia cieszyńskiego Wacława III. Jest to obiekt murowany z kamienia i cegły, założony na planie prostokąta o prostej i surowej bryle. Pierwotnie na piętrze znajdowała się loggia, zamurowana w pierwszej połowie XX wieku. Obiekt w wyniku kolejnych zmian, m.in. poprzez wymianę stolarki okiennej i zamurowanie otworów okiennych i drzwiowych obecnie traci swój unikalny charakter.

Po przeciwnej stronie miasta, tuż przy jego południowej granicy, znajduje się tzw. Zameczek w Błogocicach [Il. 22.]. Murowany dwór powstał w XVI w. na miejscu folwarku należącego do cieszyńskich książąt, który istniał tu już w XV wieku. Renesansowy dwór z dwukondygnacyjną mieszkalną wieżą wybudowany został przez szlachecką rodzinę Mitmayerów. Do 1906 r. obiekt należał do kolejnych rodów szlacheckich Sobków, Marklowskich czy Spensów, a także do cieszyńskich książąt z rodziny Habsburgów. Należy także zwrócić uwagę na znajdującą się przed budynkiem figurę św. Jana Nepomucena pochodzącą z 1729 r. ufundowaną przez Jana Anroniego de Lechniti. Oba dwory obecnie są własnością prywatną.

Prócz reprezentacyjnych gmachów sakralnych i publicznych należy zwrócić uwagę na niezwykle bogaty zasób zachowanej architektury mieszkalnej. Znaczną część tego typu zabudowy miasta stanowią liczne kamienice, z których najstarsze pochodzą z przełomu XV i XVI w. Większość jednak powstała głównie po wielkim pożarze miasta w 1789 r., od XVIII do początku XX wieku. Był to okres przełomowy w kształtowaniu się oblicza architektonicznego Cieszyna. Wtedy bowiem średniowieczno-nowożytna zabudowa w wyniku zmian wymuszonych odbudową po pożarze przekształciła się w nowoczesny organizm miejski

Styl architektoniczny kamienic ewoluował od baroku i klasycyzmu, przez historyzm i eklektyzm, po secesję. Należy także zwrócić uwagę na zachowane liczne przykłady drewnianych witryn sklepowych, które tworzą niepowtarzalny klimat miasta. Zasób architektury mieszkalnej wzbogaca także duża ilość obiektów reprezentujących zabudowę willową.

Wymienić w tym miejscu należy zespół zabudowy znajdującej się przy Rynku. Kształtowała się ona głównie od XVI do XVIII wieku reprezentując cechy późnobarokowe i klasycystyczne, z elementami neobarokowymi i neorenesansowymi. Wiele obiektów była wielokrotnie przebudowywana, czego odzwierciedleniem są ich fasady ukazujące różnorodność stylów i zmian. Najmniej liczną grupę stanowią kamienice pochodzące z XVI-XVII w. Szczególnie malownicza jest zachodnia pierzeja rynkowa, z zachowanym ciągiem podcieni reprezentująca najstarszą część zabudowy (Rynek 4 [Il. 23.], 6 [Il. 24.], 8 [Il. 25.], 9 [Il. 26.]). Szczególnie wyróżnia się kamienica pod nr 9 ze względu na dekoracyjne opracowanie fasady w stylu neobarokowym i umieszczony w niszy na osi posąg Merkurego. Powstała ona w XVI w. na miejscu budynku XV-wiecznego (zachowane piwnice).

Pomimo zewnętrznego wystroju klasycystycznego i secesyjnego XVI-wieczny rodowód mają też kamienice wschodniej pierzei pod nr 14 i 15 [Il. 27.], a także kamienica pod nr 19 [Il. 28.]. Ta ostatnia od 1878 r. należała do rodziny Konczakowskich - właścicieli sklepu z wyrobami żelaznymi, późniejszych znanych kolekcjonerów broni i wyrobów artystycznych, we wnętrzu znajdziemy zachowane XVI-XVII-wieczne wyposażenie w postaci sklepień, kamiennych portali czy metalowych kutych drzwi. Nieco późniejsze, bo pochodzące z XVII w. lub przełomu XVII/XVIII w. są kamienice z charakterystycznymi wysokimi attykami pod nr 3 i 18 [Il. 29.-30.].

Cieszyn może poszczycić się wieloma zabytkowymi budynkami, które reprezentują późny barok i klasycyzm. Pierwszy styl dotarł do Cieszyna stosunkowo późno i reprezentują go przede wszystkim budowle użyteczności publicznej. W budownictwie mieszczańskim styl ten odznaczył się w zdecydowanie mniejszym stopniu. Do chwili obecnej w Cieszynie zachował się za to bogaty zbiór architektury klasycystycznej wykazującej wysoki poziom i duże związki z klasycyzmem wiedeńskim. Budynki wyróżniają się harmonią i elegancją. Obiekty te znajdują się głównie w obrębie Rynku oraz wzdłuż ulicy Głębokiej, Sejmowej, Menniczej czy Wyższa Brama.

Przy ul. Głębokiej, najważniejszej arterii miasta, znajduje się wiele przykładów tego stylu, jak m.in. kamienice pod nr 23 [Il. 31.], 31 [Il. 32.], 39 [Il. 33.] czy 43. Zdecydowanie wyróżniającą się jest kamienica pod nr 23 z zachowanym podcieniem, symetryczną dekoracją

fasady oraz ozdobnymi detalami. Typowymi przykładami klasycyzmu w zabudowie miejskiej są także kamienice przy ul. Menniczej 12 [Il. 34.], 22 [Il. 35.] czy 24 oraz zabudowa ul. Sejmowej. Wyróżniającym się na tle sąsiadującej zabudowy ze względu na swą zachowaną prostotę formy jest parterowy budynek przy ul. Sejmowej 4 [Il. 36]. Wymienić także należy zespół zabudowy wzdłuż ul. Wyższa Brama, przede wszystkim obiekty pod nr 10 [Il. 37.] i 16 [Il. 38] z klasycznymi portykami i trójkątnymi tympanonami czy budynek przy ul. Trzech Braci 8 [Il. 39]. Wyjątkowym obiektem jest także dom z charakterystycznymi pilastrami w wielkim porządku wzniesiony przy ul. Bielskiej 3 [Il. 40], należący pierwotnie zapewne do adwokata Friedricha Mentela.

Jedną z bardziej urokliwych części miasta jest tzw. Cieszyńska Wenecja - znajdująca się wzdłuż ul. Przykopa [Il. 41.-43.]. Nazwa ta nawiązuje do charakterystycznego układu urbanistycznego, gdzie zabudowa znajduje się tuż nad przepływającym tędy kanałem Młynówka. Wysoka wartość tego terenu potwierdzona została poprzez wpis części ulicy do rejestru zabytków pod nr A-442/86 z 11.07.1986. Obszar ten powstał w XVIII wieku jako dzielnica rzemieślnicza. Wzdłuż ulicy Przykopa osiedlali się rzemieślnicy, głównie sukiennicy, garbarze, kowale i młynarze, którzy wykorzystywali bliskość wody do swojej działalności. Charakterystyczne dla tego miejsca są niewielkie, malownicze domy o zwartym układzie, często wyposażone w drewniane galerie lub przejścia nad wodą. Powstały one w okresie od XVIII w. do poł. XIX w. Do rejestru zabytków wraz z zabudową ulicy wpisane zostały zachowane tu fragmenty dawnych murów oporowych, ponad którymi znajdują się pozostałości systemu obronnego średniowiecznego Cieszyna.

Zdecydowanie najliczniejszą grupę cieszyńskich kamienic stanowią te powstałe w XIX w. i na pocz. XX w. Wpływ na to miał wspomniany już, najgroźniejszy w skutkach pożar miasta w 1789 r., który paradoksalnie był przyczyną jego dynamicznego urbanistycznego rozwoju. Kamienice wznoszone w tym okresie odzwierciedlały zmieniające się trendy architektoniczne, nosząc już wyraźne znamiona eklektyzmu. W tym stylu łączono elementy różnych epok i stylów, tworząc bogato zdobione fasady z detalami neorenesansowymi, neobarokowymi czy neogotyckimi. Kamienice eklektyczne wyróżniały się dekoracyjnymi balkonami, wykuszami oraz różnorodnymi formami okien.

Wymienić w tym miejscu należy wyróżniającą się kamienicę pod adresem Głęboka 15 - dawny Dom Niemiecki [Il. 44.]. Autorem projektu kamienicy w stylu renesansu niderlandzkiego oraz jednocześnie jej właścicielem był architekt Alois Jedek. Kolejnymi przykładami są kamienice pod adresem Głęboka 26 oraz 28 [Il. 45.-46.] o bogato zdobionych fasadach. Kamienica przy ul. Głębokiej 26 została wzniesiona w 1896 roku przez Fritza Fulde

na miejscu wcześniejszego budynku należącego do rodziny Scholtisów. Na uwagę zasługują bogate dekoracje nadokiennie oraz rzeźba przedstawiająca popiersie Merkurego nad portalem głównym. Kamienica pod nr 28 do obecnego kształtu została rozbudowana w 1901 r. przez Adalberta Krasnego. Tu również zachwycają dekoracyjnie opracowane gzymsy, zwieńczenia okien czy spływające girlandy z maskami zwierzęcymi w kondygnacji mezzanina. Imponującym przykładem eklektyzmu w miejskiej architekturze Cieszyna jest także powstała w 1897 r. kamienica narożna pod nr 44 [Il. 47.], znana jako kamienica Wilhelma Bergera. Jej bogato zdobiona fasada odzwierciedla wpływy neorenesansu i neobaroku. Wyróżnia się bogatą sztukaterią w formie girland, medalionów, naczółków, maszkaronów czy wici roślinnych, a także zaakcentowanym narożnikiem w formie bogato zdobionego wykusza zwieńczonego formą kopuły z latarnią. Przy ul. Menniczej wymienić należy kamienice pod nr 8 oraz 10 [Il. 48.] z wyraźnymi elementami neorenesansowymi.

Dominująca w architekturze europejskiej na przełomie XIX i XX wieku secesja, znalazła także swoje odzwierciedlenie w zabudowie Cieszyna. Charakterystyczne dla secesji asymetryczne, falujące linie w Cieszynie przyjęły odmianę wiedeńską, często w formie płaskich ornamentów geometrycznych. Na rozwój stylu wpływ mieli cieszyńscy architekci, którzy kształcili się w wiedeńskich uczelniach, jak Albrecht Dostal czy Robert Lewak. Wymienić także należy firmę Eugeniusza Fuldy, która wystawiła w mieście wiele kamienic i prywatnych willi.

Wszystkie charakterystyczne cechy secesji bardzo dobrze oddaje kamienica przy ul. Głębokiej 55 [Il. 49.]. Znajdziemy tu bogatą dekorację elewacji frontowej w postaci kobiecych głów umieszczonych w przestrzeniach między oknami, dekoracyjne obramienia okien w formie roślinnych gałęzi i liści kasztanowca, a także płaskorzeźbione kwiaty malw na wysokości poddasza.

Kolejnym obiektem jest wzniesiona w 1903 r. narożna kamienica przy ul. 3 Maja 6 [Il. 50.]. Budynek według projektu E. Fuldy otrzymał roślinną dekorację m.in. w postaci kwiatów róż, gałęzi, liści i płomieni w obramieniach okien, a także płaskorzeźbionych owadów w zwornikach nadokiennych.

Wyjątkowy przykład stylu znajdziemy także w sąsiadujących ze sobą kamienicach przy ul. Jordana 3 i 5 [Il. 51.]. Zbudowane zostały zapewne w latach 1904 – 1905 przez Johanna Schneidera dla Alfonsa Mattera. Zastosowane tutaj ornamenty secesyjne w postaci głów kobiecych, postaci dziecięcych, roślinno – owocowych girland itp., harmonijnie przeplatają się z formami klasycystycznymi. W niedalekiej odległości znajduje się kolejny obiekt związany z powyższymi nazwiskami, mianowicie wybudowana w 1906 r. duża narożna kamienica przy

ulicy ks. Świeżego 12 [Il. 52.]. Mimo obecnego złego stanu zachowania elewacji, obiekt wciąż jest niezwykle efektowny. Zastosowana dekoracja jest wybitnym przykładem połączenia form geometrycznych z roślinnymi. Zwracają uwagę bogate dekoracje wokół okien zwłaszcza w pozornych ryzalitach oraz wykuszu.

Niezwykłe formy secesyjne odnajdziemy także pod adresem Michejdy 27 [Il. 53.]. Kamienica wzniesiona została w 1904 r. przez Johanna Schneidera. Jej pierwszym właścicielem był Franz Stiller. Elewacja frontowa kamienicy zdecydowanie wyróżnia się w przestrzeni ulicy. Przede wszystkim zwracają uwagę dużych rozmiarów głowy kobiece w partii gzymsu międzykondygnacyjnego, uskrzydłone twarze umieszczone w pseudoryzalitach, a także formy roślinne w postaci liści kasztanowca nad oknami drugiej kondygnacji.

Przy ul. Pokoju 3 [Il. 54.] znajduje się kamienica wzniesiona w 1907 r. przez Josefa Nosska dla Aloisa Scholtisa. Jest to z kolei bardzo ciekawy przykład secesji o dekoracji już zdecydowanie zgeometryzowanej.

Jedną z ciekawszych kamienic secesyjnych w Cieszynie jest zdecydowanie kamienica tzw. „Pod Kasztanem” znajdująca się przy ul. Nowe Miasto 11 [Il. 55.]. Wprawdzie obiekt powstał w wieku XVIII, jednak w późniejszym okresie otrzymał wyjątkową dekorację fasady w postaci sztukaterii w formie drzewa kasztanowca.

Należy też wspomnieć o zastosowaniu secesji w budynkach użyteczności publicznej. Przykładem takiej realizacji jest powstały w 1906 r. budynek Sali gimnastycznej przy ul. Michejdy [Il. 56.] znajdujący się przy Szkole Podstawowej nr 1. Powstał on przy udziale wiedeńskich architektów Ernsta Lindnera i Theodora Schreiera.

Analizując zabudowę mieszkaniową miasta należy także wspomnieć o zachowanych willach miejskich. W XIX w. po wyburzeniu murów miejskich możliwy był rozwój miasta w kierunku przedmieść. Na przełomie XIX i XX w. i w latach poprzedzających wybuch I wojny światowej zaczęło rozwijać się budownictwo willowe w otoczeniu ogrodów, głównie secesyjne, w późniejszym czasie modernistyczne. W tym okresie powstaje zabudowa tzw. Matterówki w rejonie ulic 3 Maja, Sienkiewicza i Miarki, czy zabudowa ul. Błogockiej. Pierwsza dzielnica swą nazwę zawdzięcza wieloletniemu właścicielowi gruntów i budowniczemu Alfonsowi Matterowi, który w tym miejscu posiadał cegielnię oraz wyrobiska gliny potrzebne do produkcji. Jedną z pierwszych realizacji była willa własna Mattera przy ul. Sienkiewicza 6 [Il. 57.], powstała w 1891 r. z charakterystyczną narożną wieżą nawiązującą do baszty. W 1899 r. przy ul. Pokoju 5 [Il. 58.] powstała okazała willa o bogatych dekoracjach neobarokowych. Głównym wyróżnikiem były jest południowo-wschodni narożnik

zwieńczony attyką oraz wysokim hełmem iglicą oraz drewniana weranda przed elewacją frontową.

Obiektem zdecydowanie godnym uwagi, reprezentującym styl wiedeńskiej secesji geometrycznej jest willa przy ulicy 3 Maja 10 [Il. 59.], powstała zapewne w latach 20. XX wieku. Jej twórcą i właścicielem był cieszyński architekt Robert Lewak, który umieścił swoje inicjały nad głównym wejściem, na bocznym zaś atrybuty architekta.

Kolejnym stylem, który w pierwszych dekadach XX wieku odcisnął wyraźny i ważny ślad na architekturze Cieszyna był modernizm. Styl ten zrewolucjonizował sposób myślenia o zabudowie miast, a jego wpływy wciąż widoczne są w strukturze miejskiej Cieszyna, stanowiąc ważny element jego historii architektonicznej. Do dziś zachowało się wiele budynków, które wyróżniają się prostymi formami, funkcjonalnością oraz nowoczesnymi rozwiązaniami konstrukcyjnymi.

Jedną z najwcześniejszych realizacji w nowym nurcie była kamienica znajdująca się przy Rynku pod numerem 7 [Il. 60.]. Gruntownie przebudowana i nadbudowana w 1912 r. wg projektu Eugeniusza Fuldy zyskała nowoczesne stropy i klatkę schodową. Na elewacji frontowej zwraca uwagę wykusz, po którego obu stronach umieszczono płaskorzeźby o tematyce mitologicznej. Kolejne przykłady znajdują się przy ul. Menniczej 2 oraz 11. Kamienica o nr 2 zaprojektowana przez Josefa Nosska, została wzniesiona najprawdopodobniej w 1910 roku. Odznacza się ona prostym, geometrycznym detalem. Na rogu ul. Menniczej i Starego Targu należy zwrócić uwagę na kamienicę pod nr 11 powstałą w 1911 r. We wnętrzu zastosowano nowoczesne, niemal całkowite przeszklenie klatki schodowej.

Modernizm zaznaczył swą obecność również na głównej arterii handlowej miasta, jaką jest ul. Głęboka. Wśród zabudowy, która w dużej mierze reprezentuje wcześniejsze style, można znaleźć również budynki nawiązujące do modernizmu, wyróżniające się uproszczoną formą, funkcjonalnością i oszczędnym detalem. Pod nr 4 znajduje się pochodząca z lat 1912-1913 kamienica zaprojektowana przez wiedeńskiego architekta Kiliana Köhlera. Cechują ją „kanciaste” wykusze, geometryczne dekoracje oraz nowoczesne rozwiązania we wnętrzu. Kolejnym bardzo ciekawym obiektem jest zaprojektowana przez E. Fuldę i wzniesiona pomiędzy 1912 a 1920 r. kamienica narożna Głęboka/Pl. Świętego Krzyża 1 [Il. 61.]. Jest to masywny budynek z charakterystycznymi gzymsami i balkonami poprowadzonymi faliście. Fragmenty ścian balkonów ozdobione zostały połyskującymi kaflami przypominającymi macicę perłową. Kamienica należała w owym czasie do najnowocześniejszych, w której umieszczono m.in. pierwszą w mieście, działającą do dziś windę.

Wyjątkową grupą obiektów zaliczanych do „cieszyńskiej moderny” są licznie zachowane przykłady miejskich willi o niezwyklej rozwiązaniach brył, m.in. na terenie wspomnianej już „Matterówki” czy przy ul. Błogockiej. Również przy ul. 3 Maja odnaleźć można ciekawe przykłady tej architektury, jak willa Jerzego Grycza pod nr 7 zaprojektowana przez A. Wiedermanna [Il. 62.]. Zbudowana w latach 1935 – 1936 otrzymała prostopadłościenną bryłę z charakterystycznie zaokrąglonym narożnikiem z tarasem i otwartą pergolą wspartą na tokańskich kolumnach.

Pod adresem Miarki 2 [Il. 63.] znajduje się przykład luksusowej willi Elzy Niemcowej. Budynek należy do grupy obiektów projektowanych dla najzamożniejszych elit. Wzniesiona w latach 1932-1933 również według projektu Wiedermanna zyskała nowoczesną, zgeometryzowaną bryłę i doskonale rozplanowane wnętrza. W bryle budynku umieszczono też zaokrąglony taras otwierający się na założenie ogrodowe.

W latach 20. i 30. XX w. również wzdłuż ul. Błogockiej wzniesiono liczne okazałe wille o zróżnicowanych formach. Zwraca uwagę przede wszystkim zrealizowana przez Józefa Raszkę rezydencja ówczesnego wicewojewody śląskiego Zygmunta Żurawskiego pod nr 20 [Il. 64.]. Zastosowanie nowoczesnego żelbetowego szkieletu, opływowe kształty fasady, horyzontalny układ okien i elementy stylu okrętowego sprawiają, że budynek stanowi przykład dojrzałej fazy modernizmu.

Ciekawymi obiektami są także wille nawiązujące do stylu dworskiego. Przykładem jest willa znajdująca się przy ul. Błogockiej 14 [Il. 65] powstała w 1926 r. Zaprojektował ją A. Wiedermann dla inż. Henryka de Riessa – cenionego architekta, ówczesnego kierownika Wojewódzkiego Urzędu Budowlanego w Cieszynie. Kolejnym przykładem tego stylu może być także willa Franza Siegmunda przy ul. Błogockiej 44 zaprojektowana przez Roberta Lewaka. Ciekawą realizacją jest także willa przy ul. Błogockiej 42 o charakterystycznej bryle nawiązującej do architektury tyrolskiej.

Wśród budynków użyteczności publicznej zrealizowanych w okresie dwudziestolecia międzywojennego wymienić należy dawną Powiatową Kasę Chorych przy ul. Bielskiej 37. Monumentalna, zaokrąglona fasada stanowi architektoniczne zamknięcie ul. Bielskiej. W zastosowanym detalu można doszukiwać się wpływów art déco i stylu okrętowego.

Niezwykle ważny element dziedzictwa kulturowego miasta stanowią także zachowane zabytkowe cmentarze. Odzwierciedlają one wielokulturową historię Cieszyna, upamiętniając dawnych mieszkańców i stanowiąc świadectwo obecności różnych wyznań.

Największą nekropolią miasta jest Cmentarz Komunalny przy ul. Katowickiej [Il. 66.], założony w XIX w. Należy do najcenniejszych i najlepiej zachowanych tego typu kompleksów

w skali regionu. W środkowej części założenia, znajduje się tzw. Panteon Zasłużonych w formie zaokrąglonej, kolumnowej pergoli. Znajdują się tam groby wielu zasłużonych mieszkańców miasta, m. in. Karola Miarki, Pawła Stalmacha, księdza Ignacego Świeżego, księdza Józefa Londzina, Władysława Michejdy, Franciszka Popiołka i Gustawa Morcinka. Na cmentarzu wyróżniają się liczne monumentalne nagrobki i kaplice grobowe w stylu neogotyckim oraz eklektycznym. Główne wejście na cmentarz prowadzi przez ozdobną bramę wjazdową w stylu austriackiego baroku zwieńczoną kopułą.

Przy ul. Bielskiej położony jest z kolei cmentarz ewangelicko – augsburski [Il. 67.]. Założony został w 1887 r. Poza nielicznymi przykładami, większość nagrobków ma z reguły prosty, współczesny kształt. Przy tej samej ulicy znajdują się także cmentarze ewangelickie z 1908 r. oraz niewielki cmentarz parafialny rzymsko-katolicki z 1899 r.

Wyjątkowymi nie tylko w skali miasta, ale także ze względu na swój stan zachowania, w skali kraju, nekropoliami są zachowane dwa cmentarze żydowskie, „stary” i „nowy” zlokalizowane przy ul. Hażlaskiej. Stary cmentarz [Il. 68.] założony został już w 1647 r. i początkowo należał do najstarszego żydowskiego rodu w Cieszynie – Rodziny Singerów. Do dziś na jego terenie zachowało się ponad 1500 nagrobków, najstarszy z nich pochodzi z 1686 r. W 2 poł. XIX w. wybudowano zachowany do dziś w formie ruiny dom przedpogrzebowy [Il. 69.]. Ostatni pogrzeb na tym cmentarzu odbył się w 1928 r. Nekropolia wyróżnia się swym położeniem i ukształtowaniem terenu, a także ilością zachowanych macew. W 1907 r. z powodu braku miejsc po drugiej stronie ulicy założony został „nowy” cmentarz [Il. 70.-72.]. Z powstaniem nekropolii związana jest postać Josepha Philippa Glesingera – prezesa gminy żydowskiej. Do dziś zachował się okazały grobowiec rodziny Glesinger. W centralnej części założenia znajdują się pozostałości domu przedpogrzebowego. Należy zwrócić uwagę na najbliższe otoczenie cmentarzy. Sąsiedztwo wysokich współczesnych wieżowców oraz budynków garażowych niekorzystnie wpływa na charakter miejsca oraz odbiór tych zabytkowych założeń.

Na zakończenie wymienić należy jeden z najbardziej symbolicznych i znaczących obiektów dla miasta. Jest to Studnia Trzech Braci [Il. 73.] znajdująca się na miejscu dawnej studni dominikańskiej, wzmiankowanej w 1434 r. Nazwa studni związana jest z legendą o założeniu miasta w 810 r. przez trzech braci Bolka, Leszka i Cieszka. W 1868 r. w związku z uroczyscie obchodzoną rocznicą tego wydarzenia wybudowano nad studnią żelazną altankę w stylu neogotyckim. Obiekt jest ukryty w jednej z bocznych uliczek Starego Miasta, a jego otoczenie nie jest zagospodarowane, przez co ten symboliczny obiekt niejako „ginie” w miejscu, w którym się znajduje.

Analiza stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru wskazuje na wyraźną przewagę obiektów znajdujących się w stanie średnim i dostatecznym, wymagających bieżącej konserwacji oraz działań prewencyjnych. Najliczniej reprezentowane są budynki w stanie przeciętnym lub tylko częściowo zadowalającym – wykazują one widoczne ślady zużycia, lecz nie znajdują się jeszcze w stanie krytycznym. Tylko nieliczne obiekty zachowane są w stanie bardzo dobrym, co świadczy o ograniczonej skali kompleksowych remontów lub o jednostkowych przykładach wzorcowej opieki konserwatorskiej. Z drugiej strony, stan określony jako bardzo zły dotyczy zaledwie kilku przypadków – m.in. budynku przy ul. Śrutarskiej 39c oraz dawnego żydowskiego domu pogrzebowego przy ul. Hażlaskiej.

Najczęściej występujące problemy techniczne dotyczą złego stanu tynków, zastosowania nieoryginalnych elementów stolarki okiennej (głównie wykonanej z PVC), osłabienia pokryć dachowych oraz obecności nieestetycznych nalotów i graffiti. W wielu przypadkach widoczne są także zawilgocenia, zniszczenia detalu architektonicznego oraz nieudane przekształcenia estetyczne – m.in. zastosowanie nieodpowiednich tynków (np. tynk baranek) czy nietrafiony dobór kolorystyki elewacji. Wskazane problemy najczęściej występują w obrębie historycznego śródmieścia, gdzie koncentracja zasobu zabytkowego jest najwyższa.

W zasobie nieruchomości będących własnością Gminy Cieszyn znajduje się szereg obiektów objętych ochroną konserwatorską – zarówno wpisanych do rejestru zabytków, jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Własność Gminy Cieszyn dotyczy zarówno budynków użyteczności publicznej, takich jak szkoły, biblioteki czy obiekty kultury, jak i licznych kamienic mieszkalnych, w których udział Gminy bywa pełny lub częściowy (np. w ramach współwłasności wspólnot mieszkaniowych).

Niemal 70% tych budynków posiada podstawową formę ochrony konserwatorskiej – poprzez ujęcie w gminnej ewidencji zabytków, a część również przez wpis do rejestru zabytków. Ze względu na swój status własnościowy i funkcję publiczną, obiekty te powinny być traktowane priorytetowo w zakresie planowania działań remontowo-konserwatorskich oraz długofalowego zarządzania zasobem. Ich lokalizacja w obszarach o wysokiej wartości krajobrazu kulturowego dodatkowo podkreśla potrzebę stosowania spójnych i uwzględniających uwarunkowania konserwatorskie rozwiązań przestrzennych i funkcjonalnych.

3.4. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Najważniejszą formą ochrony stanowisk archeologicznych jest wpis do rejestru zabytków. Dla zabytków archeologicznych prowadzona jest odrębna księga pod lit. „C”. Zabytki archeologiczne także podlegają krajowej ewidencji zabytków. Ewidencja tworzona jest na podstawie informacji z Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Jest to rozpoczęty w 1978 r. program badawczo – konserwatorski ewidencjonujący stanowiska archeologiczne na terenie Polski metodą badań powierzchniowych. Na potrzeby programu obszar Polski podzielono na prostokątne obszary o określonej powierzchni, które zostały opatrzone dwucyfrowym numerem i kolejno przebadane. Na tej podstawie tworzone były karty ewidencji zabytku archeologicznego (KEZA). Wyniki badań AZP przekształcone zostały w wojewódzką i krajową ewidencję zabytków archeologicznych. Jest ona podstawowym narzędziem służącym do ochrony dziedzictwa archeologicznego we wszelkich procesach inwestycyjnych. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są wszelkie informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe zebrane dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP może być źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i zabytkach archeologicznych.

O tym, czy planowana inwestycja znajduje się na terenie stanowiska archeologicznego lub w strefie ochrony konserwatorskiej, rozstrzygają ustalone dla danego obszaru formy ochrony zabytków (art. 7 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami). Co do zasady możliwe są m.in. następujące formy ochrony: wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, ustanowienie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Na terenie Cieszyna, na dzień opracowania niniejszego dokumentu, formy te nie obejmują stanowisk archeologicznych w postaci Listy Skarbów Dziedzictwa, pomnika historii ani parku kulturowego. Ich zastosowanie w przyszłości pozostaje jednak prawnie dopuszczalne przy spełnieniu ustawowych przesłanek.

Ponadto informacje o ochronie danego terenu powinny być zawarte w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, o warunkach zabudowy, o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminę miasto Cieszyn obowiązek sporządzenia ewidencji zabytków archeologicznych znajdujących się na terenie miasta. Na ich podstawie założono ewidencję zabytków archeologicznych dla miasta Cieszyna, którą należy na bieżąco uzupełniać o nowe dane nt. wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP.

Cieszyn o udokumentowanej metryce sięgającej wczesnego średniowiecza stanowi obszar o intensywnym nagromadzeniu reliktyw archeologicznych. Najcenniejszym zabytkiem, nie tylko dla miasta, ale całego terenu Śląska Cieszyńskiego jest stanowisko nr 1 znajdujące się na Wzgórzu Zamkowym. Wartość stanowiska podkreślona została poprzez wpis do rejestru zabytków pod nr A-680/92 z dnia 3.02.1992 r. Przeprowadzone na przestrzeni lat 1941-2017 badania archeologiczne wykazały, że osadnictwo na tym terenie ma bardzo długą historię. Odkryto pojedyncze ślady bytności człowieka na tym terenie już w okresie neolitu. Zasadniczo jednak wskazać można dwa główne etapy zasiedlenia: 800-400 p.n.e. – osadnictwo z okresu kultury łużyckiej u schyłku epoki brązu i wczesnej epoki żelaza; 100 p.n.e. – 30 n.e. – osadnictwo z okresu kultury Puchowskiej z okresu lateńskiego i początków wpływów rzymskich. Synteza wszystkich wyników dotychczas przeprowadzonych badań archeologicznych, analiza struktury architektonicznej i źródeł pisanych pozwoliła badaczom na zweryfikowanie dotychczasowej daty powstania rotundy oraz jej późniejszych przebudów. Dotychczas obiekt datowano na XI w., według najnowszej wiedzy powstał on zapewne jednak nieco później - w drugiej połowie XII wieku. Oprócz odkryć związanych z samą rotundą, podczas badań archeologicznych odkryto też pozostałości średniowiecznych murów obronnych i fundamenty zamku.

Oprócz stanowiska na Wzgórzu Zamkowym, w gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna znajduje się jeszcze 8 stanowisk archeologicznych. Część z nich znajduje się na obszarze AZP opatrzonym numerem 109-44 (nr stanowiska w miejscowości: 7, 13, 14, 19) oraz część na obszarze AZP 108-44 (nr stanowiska w miejscowości: 15, 16, 17, 18,). W rejonie ulic Kossak-Szatkovskiej i Siennej na stanowisku nr 7 odnaleziono ślady osadnictwa z okresu neolitu. Stanowisko nr 13 obejmuje średniowieczny układ urbanistyczny miasta. Obejmuje ono obszar zawarty pomiędzy ulicami Bednarska, Michejdy, Kochanowskiego, Limanowskiego, Schodowa, Przykopa, Zamkowa. Na stanowisku nr 14 zlokalizowanym na wschód od ul. Mlecznej stwierdzono obecność osady/obozowiska, które funkcjonować mogły w okresie od epoki kamiennej przez wczesną epokę żelaza oraz w okresie średniowiecznym/nowożytnym. W pobliżu budynku przy ul. Szarotka 22 oznaczono

stanowisko pod nr 15, gdzie natrafiono na ślady osadnictwa pradziejowego, podobnie w rejonie ul. Bukowej (st. nr 16), gdzie odnaleziono pozostałości osady mogącej funkcjonować od pradziejów do późnego średniowiecza. Po północno – wschodniej stronie rezerwatu Kopce oznaczono stanowisko nr 17, na którym odkryto osadę z okresu późnego średniowiecza. U zbiegu ulic Sarniej i Dzikiej oraz po północnej stronie ul. Ustrońskiej znajdują się stanowiska nr 18 i 19, gdzie natrafiono na osady z okresu pradziejowego.

Przebudowa układów urbanistycznych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym, wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

W ostatnich latach w Cieszynie przeprowadzono istotne badania archeologiczne, szczególnie skoncentrowane na obszarze Rynku. Prace poprzedzające rewitalizację placu dostarczyły cennych informacji na temat historii miasta i jego struktury urbanistycznej. Podczas badań przeprowadzonych w latach 2022-2023 odkryto fragmenty piwnic budynku, który znajdował się na środku Rynku (być może wchodzący w skład starego ratusza lub sukiennic). Kolejnym obiektem były fundamenty domu strażnika miejskiego z okresu nowożytnego. Odsłonięto także relikty średniowiecznego budynku drewnianego. Prace ujawniły ogromne połacie bruku kamiennego datowanego na przełom XV i XVI w. oraz późniejszego – XVIII i XIX-wiecznego, co umożliwia lepsze zrozumienie układu komunikacyjnego ówczesnego Cieszyna. W pierzei północnej odsłonięto relikty drewnianych podcieni oraz kamienny, okrągły zbiornik na wodę. Opisane stanowiska archeologiczne ujęto w tabelach w częściach 4.2. oraz 4.4. niniejszego opracowania.

Zasięg stanowisk archeologicznych wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych, nie zawsze jednak dokładnie musi odpowiadać zasięgowi występowania reliktyw archeologicznych. Dlatego, należy go traktować orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne występują także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Na terenie Cieszyna największymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych jest rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa mieszkaniowego – wszelkie inwestycje, których zakres związany jest z zagospodarowywaniem danego terenu. Wprowadzanie nowego budownictwa, budowa dróg itp. wymagają prowadzenia

szerokopłaszczyznowych prac ziemno-budowlanych, często związanych z wykonywaniem niwelacji terenu, które bez wiedzy o ich istnieniu bezpowrotnie mogą naruszyć lub zniszczyć nawarstwienia kulturowe. Należy bezwzględnie pamiętać, że zasoby dziedzictwa archeologicznego są nieodnawialne i niezwykle narażone na zniszczenie przez człowieka i przyrodę. Wyniki badań archeologicznych niejednokrotnie są jedynym źródłem wiedzy o przeszłości danego terenu oraz o kulturze materialnej byłych mieszkańców.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Śląskiego Konserwatora Zabytków.

3.5. ZABYTKI RUCHOME

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością. Muszą one stanowić świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, a ich zachowanie powinno leżeć w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Na podstawie art. 6, ust. 1, pkt 2 ww. ustawy, ochronie i opiece podlegają zabytki ruchome niezależnie od ich stanu zachowania, będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Ponadto do rejestru zabytków ruchomych mogą być wpisane części nieruchomości, tj. elementy architektoniczne i dekoracyjne o wartości artystycznej, takie jak polichromie, sztukaterie, epitafia, kominki, piece czy rzeźby ogrodowe. Wpisywane są także nie wymieniane w ustawie obiekty, których „ruchomość” jest problematyczna, jak detale czy dekoracje architektoniczne, połączone na stałe z podłożem elementy wyposażenia wnętrz (epitafia, struktury ołtarzowe, kominki, piece) oraz elementy małej architektury w postaci rzeźb ogrodowych, wodotrysków, kapliczek, krzyży przydrożnych czy nagrobków cmentarnych.

Do rejestru zabytków ruchomych nie wpisuje się zaś obiektów chronionych na podstawie odrębnych przepisów, takich jak:

- Ustawa o muzeach z dnia 21 listopada 1996 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 5, ze zm.),

- Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. nr 85, poz. 539, ze zm.),
- Ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z dnia 14 lipca 1983 r. (Dz.U. z 2002 r. nr 171, poz. 1396 i nr 241, poz. 2074),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. nr 84, poz. 789).

Do rejestru zabytków ruchomych miasta Cieszyna wpisane zostały przede wszystkim elementy wyposażenia kościołów i klasztorów – kościoła pw. św. Marii Magdaleny, kościoła św. Jerzego, kościoła i klasztoru pw. Wniebowzięcia NMP, kościoła pw. Świętego Krzyża oraz Kościoła Jezusowego. Ponadto wpisem objęto także tarcze herbowe z Wieży Piastowskiej, a także polichromie i piece kaflowe znajdujące się w budynku przy ul. Ratuszowej 1 oraz Pałacu Larischów. Jednym z najcenniejszych pod względem wartości artystycznej, ale też historycznej i symbolicznej dla miasta Cieszyna jest również objęta tą formą ochrony figura Madonny z Dzieciątkiem przechowywana obecnie w Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Wymienione zabytki opisane zostały dokładniej w rozdziale 4.3. niniejszego opracowania.

W Gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna oprócz obiektów nieruchomych znalazło się także 25 obiektów ruchomych lub takich, których pojęcie „ruchomości” jest niejednoznaczne, tj. pomniki, krzyże czy figury. Prócz tego w GEZ znalazło się 8 kapliczek, jednak z racji ich form i gabarytów (głównie są to kapliczki tzw. „domkowe”) przypisano je do grupy zabytków nieruchomych.

Oryginalna figura Madonny z Dzieciątkiem pochodząca z XIV w., jak już wspomniano, objęta jest ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków ruchomych i znajduje się w Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Uznając jej wartość historyczną i artystyczną, na pocz. XX w. wierna kopia rzeźby została umieszczona w jej dawnej, eksponowanej lokalizacji na Starym Targu, zapewniając jej ciągłą obecność w tkance miejskiej. Objęta jest ochroną poprzez ujęcie w ewidencji. Podobnie jak oryginalna kolumna, na której została umieszczona.

Wyjątkowym obiektem ze względu na czas powstania jest także datowany na okres XIV-XVI w. krzyż pokutny znajdujący się przy ul. Majowej. Obiekty tego typu są zabytkami związanymi z jurysdykcją karną. Stawiane były zwyczajowo przez mordercę, chcącego uniknąć kary. Mógł to zrobić zawierając z rodziną ofiary tzw. traktat pokutny. Prócz pokrycia kosztów sądowych, kościelnych oraz pogrzebu ofiary, musiał także odbyć bosą pielgrzymkę do miejsca świętego. Obowiązkiem było też finansowe utrzymywanie rodziny ofiary. Krzyże pokutne były symbolicznym zakończeniem odbytej pokuty. Zwyczaj ten przetrwał do 1532 r.

Krzyż wykonany został z lokalnego kamienia, nie zachowały się jednak żadne inskrypcje ani przedstawienia mogące pomóc w ustaleniu pochodzenia.

Pod względem chronologicznym następne zachowane w mieście zabytki ruchome pochodzą z XVIII w. Przede wszystkim wymienić należy znajdującą się w centralnym punkcie Rynku fontannę, gdzie na wysokim postumencie umieszczona została w 1777 r. figura św. Floriana autorstwa Wacława Donaya. Basen fontanny założony na planie ośmioboku znajduje się na miejscu XVI-wiecznej miedzianej fontanny gdzie gromadzono wodę na potrzeby mieszkańców. Cysterna na wodę będąca częścią miejskich wodociągów powstała już w 1679 r. Po pożarze, w roku 1880 obiekt przeszedł gruntowną renowację. W 1942 r. fontannę rozebrano i poddano konserwacji, wymieniając przy tym fragment podstawy figury świętego.

Nieco inne przedstawienie Św. Floriana odnaleźć można na terenie klasztoru Boromeuszek, w sąsiedztwie kaplicy klasztornej. Niejako ukryta pod dachem podcienia łączącego budynki klasztorne znajduje się polichromowana figura świętego umieszczona na postumencie.

Z 1740 r. pochodzi znajdującą się przed murem kościoła pw. Św. Jerzego figura św. Jana Nepomucena. Usytuowana została na szerokiej podstawie w formie występu z muru kościoła. Św. Nepomucen ujęty w pozycji bocznej, klęczy na głazach leżących na prostokątnej podstawie ujętej spływami wolutowymi. Po bokach podstawy i na froncie znajdują się figury i płaskorzeźba przedstawiające putta.

Kolejne przedstawienie św. Jana Nepomucena znajduje się na elewacji budynku pod adresem Zamkowa 4. Rzeźba umieszczona jest w półkolistej niszy w rodzaju kapliczki znajdującej się w południowej elewacji budynku. Postać ustawiona w kontrapoście, w prawej ręce trzyma krucyfiks, w lewej zaś biret. Nad głową umieszczono aureolę z pięcioma gwiazdami. Według Gminnej ewidencji zabytków figura datowana jest na 1905 r. Data ta została prawdopodobnie zaczerpnięta z daty znajdującej się na płycinie umieszczonej w górnej części elewacji. Sama rzeźba wydaje się jednak być starsza i reprezentuje cechy XVIII-wieczne.

W Cieszynie odnaleźć można wiele przykładów wysokiej klasy artystycznej rzeźb, które związane są trwale z nieruchomościami poprzez umieszczenie w różnych formach na elewacjach budynków. Kolejnymi takimi przykładami mogą być pochodzące z XX w. rzeźby świętych Józefa i Franciszka, Matki Bożej Królowej Pokoju oraz Elżbiety Węgierskiej znajdujące się na elewacjach klasztoru Zgromadzenia Sióstr Św. Elżbiety przy ul. Katowickiej, a także dużych rozmiarów rzeźba przedstawiająca postać kobiety z dwójką małych dzieci umieszczoną na północnej elewacji gmachu Szkoły Podstawowej na rogu ulic Matejki 3/Michejdy 1.

Również elewacje wielu kamienic ozdobione zostały rzeźbami, które same w sobie prezentują duże wartości artystyczne, jak m.in. figury Merkurego znajdujące się na fasadach kamienic przy Rynku 9 oraz ul. Głębokiej 26. Zwrócić można także uwagę na kapliczki z przedstawieniami Matki Boskiej Niepokalanej umieszczone na elewacjach kamienic z których szczególnie wyróżnia się kapliczka wnękowa na kamienicy znajdującej się w narożniku ulic Stary Targ i Menniczej.

XVIII-wieczne przedstawienia św. Jana Nepomucena odnaleźć można także m.in. w sąsiedztwie dworu zwanego Zameczkiem w Błogocicach. Przed budynkiem, na skrzyżowaniu ulic Żeromskiego i Reymonta należy zwrócić uwagę na figurę św. Jana Nepomucena pochodzącą z 1729 r. ufundowaną przez Jana Anroniego de Lechniti.

Z kolei na skrzyżowaniu przy ul. Górny Rynek, przed południowo – zachodnią elewacją budynku o adresie Kochanowskiego 2 znajduje się figura św. Jana Nepomucena pochodząca z 1750 r.

W znajdującym się nieopodal kościele św. Trójcy warto zwrócić uwagę na wmurowane w ściany, m.in. renesansowe, epitafia, a także na zachowane i wyeksponowane w przykościelnym parku elementy nagrobków oraz epitafia z nieistniejącego już cmentarza ewangelickiego, niegdyś mieszczącego się w tym miejscu.

Przy ul. Górny Rynek znajdują się dwa cenne obiekty przedstawiające figury Chrystusa. Pierwsza z nich przypisana do adresu Górny Rynek 6 datowana jest na 1770 r. Druga usytuowana została na skwerze pośrodku skrzyżowania. Jest to figura Chrystusa, tym razem w typie Chrystusa Króla, pochodząca z 1901 r. Rzeźba ustawiona została na masywnym postumencie. Przedstawia Chrystusa kroczącego w obszernych szatach, trzymającego w lewej ręce jabłko, prawa ręka uniesiona jest w geście błogosławieństwa.

Cennym obiektem jest znajdujący się na Placu Świętego Krzyża, przed bocznym wejściem do Kościoła pw. Marii Magdaleny, pochodzący z 1765 r. krzyż z Chrystusem Ukrzyżowanym. Pierwotnie stał on mniej więcej pośrodku placu, co potwierdzone zostało badaniami archeologicznymi. W obecnym miejscu znajduje się od ok. 1915 r. Obiekt wyróżnia się poprzez zastosowanie chronostychu w łacińskich inskrypcjach, dzięki któremu możliwe jest poznanie daty powstania krzyża.

XIX-wieczne zabytki ruchome odnaleźć można m.in. przy ul. Frysztackiej, gdzie znajdują się dwa krzyże z figurą Ukrzyżowanego. Jeden z nich, pochodzący z 1898 r. znajduje się pod adresem Frysztacka 51, przed zabudowaniami dawnego młyna. Kolejny, datowany na 1899 r., znajduje się na terenie działki o numerze 64/10 obr. 64, ogrodzony jest niskim metalowym ogrodzeniem.

Wśród obiektów datowanych na początek XX w. należy wymienić krzyże z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego znajdujące się przy ul. Pikiety, Reymonta oraz Przepilińskiego 17. Ujęte w GEZ Krzyże z figurą Ukrzyżowanego znajdują się także przy budynku pod adresem Gen. Hallera 126 oraz przy ul. Katowickiej. XIX-wieczne żeliwne krzyże przydrożne znajdują się m.in. przy ul. Bielskiej - ufundowany w 1878 r. przez Gminę Bobrek, przy ul. Krętej – ufundowany przez Jana Brannego w 1870 r. Z 1887 r. pochodzi także najstarszy w parafii kamienny krzyż przydrożny przy ul. Pikiety/Żniwnej 1. Z inskrypcji umieszczonej na trzonie wynika, że ufundowany został przez Maryannę Żebrok.

Na dziedzińcu klasztoru franciszkanów przy ul. Szersznika 3 cennym obiektem jest polichromowana figura św. Franciszka umieszczona na ceglany postumencie. Warto zwrócić także uwagę na znajdujące się na elewacji kościoła pw. Św. Krzyża, umieszczone we wnękach rzeźby św. Franciszka i św. Józefa.

Z Cieszynem silnie związany był wybitny krakowski rzeźbiarz Jan Raszka. Stworzył on w mieście kilka znaczących dzieł rzeźbiarskich. W Parku Mieszka I w miejscu dawnego pomnika cesarza Franciszka Józefa I pochodzącego z 1908 r. w latach 20. XX w. z inicjatywy Józefa Londzina wznosił pomnik Mieszka I Cieszyńskiego. Wykorzystując pozostałości dawnego pomnika dodał do nich wykonaną z brązu figurę Mieszka I. Odsłonięcie nowego obiektu miało miejsce w 1931 r. Pomnik ten został zniszczony podczas II wojny światowej, ale w 1951 r. został zrekonstruowany. Raszka jest również autorem „Cieszyńskiej Nike”, pomnika odsłoniętego w 1934 r. przed Pałacem Myśliwskim Habsburgów. Obiekt również zniszczony podczas wojny zrekonstruowano w 2005 r.

Jednym z głównych miejsc przechowywania i prezentacji ruchomego dziedzictwa kulturowego Cieszyna, w tym znaczącej kolekcji detali architektonicznych jest Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Szczególnym aspektem jego kolekcji jest znajdujące się na dziedzińcu pałacowym i przyległym Parku Pokoju lapidarium. Jest to zewnętrzny zbiór znaczących fragmentów architektonicznych, które zostały uratowane z wielu obiektów w Cieszynie i okolicy. Znajdują się tam zachowane z dawnych rezydencji cieszyńskich rodzin detale architektoniczne jak m.in. portale oraz ocalone z kościołów rzeźby, m.in. barokowa figura św. Antoniego czy figura św. Floriana.

Na liście GEZ znajdują się oprócz wspomnianych kapliczek także mniejsze obiekty trwale związane z gruntem w postaci pomników. Wymienić tu należy znajdujący się przy ul. Bielskiej Pomnik Bohaterów Gminy Krasnej, poległym 1914-1920 z 1928 r. oraz Pomnik ku uczczeniu odzyskania niepodległości przez Polskę przy ul. Gen. Hallera pochodzący z 1918 r.

3.6. ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH

Prócz licznych zabytków architektury, niezwykle cenne dla miasta obiekty można również odnaleźć wśród eksponatów znajdujących się w muzeach Cieszyna. Wyjątkowe dziedzictwo miasta i regionu znajduje odzwierciedlenie w znajdujących się na jego terenie placówkach, które gromadzą i prezentują zbiory związane z historią, sztuką, rzemiosłem i kulturą regionu.

Najważniejszą instytucją jest założone w 1802 r. przez ks. Leopolda Jana Szersznika Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Jest to jedno z najstarszych muzeów publicznych w Polsce i Europie Środkowej. Muzeum mieści się w zabytkowym pałacu hrabiów Larischów, otoczonym przez Park Pokoju. Obecnie muzeum posiada około 120 tysięcy eksponatów, z czego ponad 80 tysięcy znajduje się w głównej siedzibie w Cieszynie, a pozostałe w oddziałach w Skoczowie, Wiśle i Górkach Wielkich. Misją muzeum jest *ochrona i upowszechnianie materialnego i duchowego dziedzictwa Śląska Cieszyńskiego w jego historycznych granicach i wielokulturowym charakterze, w kontekście historii Europy i Polski*. W strukturze muzeum funkcjonują poszczególne działy, które gromadzą eksponaty z danej dziedziny. Dział Archeologii prezentuje artefakty dokumentujące najdawniejsze dzieje Cieszyna i Śląska Cieszyńskiego, ukazując rozwój osadnictwa i kultury materialnej na przestrzeni wieków. Historia działu archeologii związana jest z kolekcją ks. Szersznika, który zgromadził liczne zabytki archeologiczne, jak monety rzymskie, gliniane naczynia kultury łżyckiej, czy malowane naczynia antycznej Grecji i Rzymu. Liczną grupę stanowią także zabytki zgromadzone przez istniejące od 1901 r. Muzeum Miejskie oraz przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Dział Sztuki liczący ponad 9 tys. eksponatów zawiera przedmioty nie tylko pochodzące z terenów Śląska Cieszyńskiego. Znajduje się w nim kolekcja malarstwa, rzeźby oraz rzemiosła artystycznego, w tym wyroby z porcelany, prezentujące różne okresy powstania i pochodzące z całego świata. Zbiory pochodzące z kolekcji ks. Szersznika, obejmujące księgozbiór, minerały, czy przedmioty przyrodnicze, należą do grupy najcenniejszych w muzeum. W dziale sztuki znajduje się także duża liczba eksponatów sakralnych pochodzących z kościołów cieszyńskich i okolicznych, datowane na okres XV-XVIII wieku. Kolekcję uświetniają obiekty pochodzące ze zbiorów Bruna Konczakowskiego, wśród których niezwykle cennymi eksponatami są 4 sztuki oryginalnych cieszynek, majoliki włoskie, fajanse hiszpańskie, niemiecka i austriacka porcelana, szkło, meble francuskie czy dywany pochodzące z Bliskiego Wschodu.

Dział Etnografii gromadzi przedmioty związane z kulturą ludową regionu, takie jak stroje, narzędzia czy rękodzieło, odzwierciedlając tradycje i zwyczaje mieszkańców Śląska Cieszyńskiego. W zbiorze ponad 6 tysięcy eksponatów największą część stanowi kolekcja Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego oraz Towarzystwa Przemysłu Ludowego i Domowego w Cieszynie. Wśród zbiorów etnograficznych wymienić należy m.in. malowane skrzynie i szafy, obrazy na szkle, bogaty zbiór elementów strojów ludowych wraz ze stanowiącą ich dopełnienie unikatową biżuterią cieszyńską, przedmioty codziennego użytku, koronki i ceramikę. Dział Historii liczący prawie 14 tys. eksponatów, skupia się na dokumentowaniu dziejów politycznych, społecznych i gospodarczych regionu, prezentując m.in. dokumenty, pieczęcie, medale (m.in. wybite z okazji podpisania Pokoju Cieszyńskiego w 1779 roku), fotografie oraz pamiątki historyczne. Dużą część zbiorów zajmują militaria eksponowane w Zbrojowni Muzeum. Niezwykle cennym obiektem jest sztandar księcia Adama Wacława z 1605 r. czy chorągiew z 1662 r.

Dział Techniki liczy około 800 eksponatów, prezentujących rozwój przemysłu i techniki na Śląsku Cieszyńskim, ukazując wpływ industrializacji na życie mieszkańców. Są to m.in. narzędzia kuchenne, instrumenty muzyczne, maszyny do pisania, lampy itd. Wyróżniającym się eksponatem jest bicykl, wyprodukowany w Coventry (Anglia) około 1880 roku. Z kolekcji ks. L. J. Szersznika pochodzi globus nieba, datowany na 1602 r.

Dział Fotografii ukazuje za pomocą swych zbiorów ponad 160-letnią historię fotografii w regionie, ilustrując krajobrazy, kulturę oraz przemiany społeczne. Obejmują one również szklane klisze negatywowe, zdjęcia stereoskopowe, widokówki oraz sprzęt fotograficzny. Kolekcja zapoczątkowana została przez Oskara Weismanna, założyciela Muzeum Miejskiego. Sam dział powstał w 1981 r. i liczy ok. 20 000 eksponatów. Zbiór tworzy także ok. 1500 fotografii mieszkańców Cieszyna z lat 1860-1900, a także widoki Cieszyna i Śląska Cieszyńskiego.

W Dziale Numizmatyki znajdziemy nowożytny monety krajów europejskich. Najcenniejszą część zbiorów tworzy niewielka kolekcja cieszyńskich monet, będąca próbą odtworzenia dawnej kolekcji. Znajdująca się w Muzeum dawna kolekcja monet bitych w mennicy cieszyńskiej zaliczana jest do strat wojennych.

Muzeum Śląska Cieszyńskiego posiada także bogaty zbiór map i planów powstałych od 2. poł. XVI w. do czasów współczesnych. Gromadzone są one w Dziale Kartografii. Najcenniejsze obiekty pochodzą z kolekcji Wincentego Zająca. W zbiorach znajdują się m.in. XIX-wieczne mapy katastralne Cieszyna, mapy Śląska Cieszyńskiego. Najstarszymi obiektami są miedziorytne mapy nieba, świata, Europy, Polski i Śląska.

Jednym z najcenniejszych i unikatowych eksponatów o niezwykle znaczeniu zarówno ze względu na historię miasta, jak i historię sztuki jest przechowywany w Muzeum oryginał gotyckiej figury Madonny z Dzieciątkiem pochodzącej ze Starego Targu w Cieszynie. Wykonana w warsztacie praskiego mistrza Piotra Parlera, jest jedną z niewielu kamiennych gotyckich rzeźb postaciowych zachowanych na terenie dawnego Księstwa Cieszyńskiego. Wyjątkowym eksponatem w kolekcji Muzeum jest także tarcza kamienna z II poł. XIV wieku. Jest to tarcza z wizerunkiem orła piastowskiego, która pierwotnie, do czasu remontu Wieży Piastowskiej dawnego zamku w latach 80- tych XX wieku, znajdowała się na jednym z jej narożników. Sposób wykonania dekoracji rzeźbiarskiej jest niemal identyczny jak w przypadku m.in. tarcz na tumbie nagrobnej Spitihneva II w praskiej katedrze św. Wita.

Kolejną placówką muzealną jest Muzeum Protestantyzmu, otwarte w 2009 r., mieszczące się w budynku Kościoła Jezusowego. Instytucja ta gromadzi i prezentuje eksponaty związane z historią protestantyzmu na Śląsku Cieszyńskim. W zbiorach znajdują się m.in. stare druki, rękopisy, dokumenty, księgi parafialne oraz przedmioty liturgiczne, które ukazują bogate dziedzictwo ewangelików w tym regionie. Jest to placówka muzealno – biblioteczna, składająca się z istniejącej od XVIII wieku Biblioteki i Archiwum im. B.R. Tschammera. Prócz ponad 23 tysięcy zbiorów bibliotecznych w kolekcji muzeum znajdują się także pamiątki związane z historią protestantyzmu w Cieszynie. Najcenniejszym obiektem jest orzeł cesarski z wizerunkiem Józefa I, który pochodzi z tzw. łaski łaski, którą w 1709 r. hr. Ludwik Zizendorf miał wyznaczyć miejsce pod budowę kościoła. Biblioteka Tschammera to najstarsza i największa zabytkowa biblioteka ewangelicka w Polsce.

Warto wspomnieć także o działającym od 1996 r. Muzeum Drukarstwa, które powstało z inicjatywy entuzjastów cieszyńskiej tradycji drukarskiej. Jego misją jest zachowanie i popularyzacja dziedzictwa drukarskiego, które rozwijało się w Cieszynie już od XVIII wieku. Placówka mieści się przy ul. Głębokiej 50, w historycznej części miasta. Cieszyn był jednym z najważniejszych ośrodków drukarskich na Śląsku, gdzie działały znane drukarnie, m.in. Drukarnia Prochaski, która w XIX i XX wieku wydawała książki, gazety i dokumenty urzędowe w kilku językach. Podstawą ekspozycji jest typograficzna drukarnia zabytkowej drukarni dawnej firmy „Prodruk” z całym wyposażeniem czcionek, matryc, klisz chemigraficznych i drzeworytniczych, urządzeń i maszyn odlewniczych, urządzeń drukujących, pras dociskowych i urządzeń introligatorskich.

Na terenie miasta działa także prywatne Muzeum 4 Pułku Strzelców Podhalańskich, które powstało w 2008 r. Jest ono poświęcone historii pułku, który stacjonował w mieście od 1920 r. oraz historii walk powietrznych na terenie Śląska Cieszyńskiego. Zgromadzone zbiory

pochodzą z rąk prywatnych i znajduje się w nich m.in. zrekonstruowany wóz pod ciężki karabin maszynowy Biedka wz.33, motocykl łącznikowy Elfa-Sachs z 1938 r., części samolotów, (m.in. Messerschmitt Bf 109, Jak-9, Liberator), części umundurowania czy repliki broni. Muzeum to ponadto sprawuje opiekę nad schronem bojowym z 1939 r. znajdującym się na terenie miasta.

Cieszyn jest jedynym miastem na terenie Górnego Śląska, w którym od stuleci przetrwały niemal całkowicie zachowane zasoby archiwalne i niezwykle cenne kolekcje biblioteczne. Funkcjonująca w mieście Książnica Cieszyńska, oprócz roli bibliotecznej, pełni także funkcję archiwum oraz gromadzi cenne zbiory rękopisów, starodruków i dokumentów związanych z historią regionu. Zgodnie ze statutem, placówka ta gromadzi, ochrania, opracowuje, popularyzuje i udostępnia dawne i współczesne cieszyńskie dziedzictwo piśmiennicze oraz stwarza podstawowy warsztat do badań regionalnych i bibliologicznych. W skład książnicy wchodzi zabytkowe kolekcje biblioteczne, a mianowicie: biblioteka ks. Leopolda Jana Szersznika, biblioteka Czytelni Ludowej, biblioteka Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, biblioteka Tadeusza Regera, biblioteka pomuzealna (Muzeum Miejskiego) oraz biblioteka Józefa Ignacego Kraszewskiego. Za wyjątkiem tej ostatniej, wszystkie powstały w Cieszynie pomiędzy drugą połową XVIII w. a początkiem XX w. Ich losy oraz zbiory ściśle związane są z dziejami miasta i regionu.

Najstarszy i najcenniejszy zbiór znajduje się w bibliotece ks. Leopolda Szersznika i liczy ok 17 tysięcy obiektów (w tym ponad 12 tysięcy starodruków). Biblioteka ta otwarta w 1802 r., była pierwszą publiczną placówką o takim charakterze na terenie Śląska Austriackiego i jedną z pierwszych w Polsce. Obdarzona została tytułem biblioteki „cesarsko – królewskiej”. Znajdują się w niej druki przede wszystkim pochodzące z XVIII i XIX w., ale także starsze obiekty XVI- i XVII-wieczne. Biblioteka posiada niezwykle cenne zbiory, wśród których wyróżniają się rękopiśmienne kodeksy, starodruki oraz unikatowe polonika. Do najstarszych i najcenniejszych rękopisów należą XIII-wieczne „Libri Decretorum”, husyckie tłumaczenie Ksiąg Prorockich i Nowego Testamentu, znane jako „Prorocy Cieszyńscy” (powstałe w latach 1419-1439), a także XV-wieczny modlitewnik na pergaminie, zdobiony iluminacjami i według tradycji należący do Elżbiety Lukrecji – ostatniej piastowskiej księżnej Cieszyna. Wśród wyjątkowych rękopisów znajduje się również Graduał Maryjny z przełomu XV i XVI wieku, zawierający zapis nutowy „Bogurodzicy”, oraz dzieło Witruwiusza „De Architectura libri Decem” z XV-XVI wieku. Biblioteka może poszczycić się także unikatowymi starodrukami. W jej zbiorach znajdują się m.in. „Etymologiae” Izydora z Sewilli (1472), „Quaestiones de duodecim Quodlibet” Tomasza z Akwinu (1474) oraz

niemieckojęzyczne wydanie „Gesta Romanorum” (1489). Kolekcja zawiera również renesansowe i nowożytnie dzieła, jak „Lexicon Graeco-Latinum” Johanna Crastona (1497), „De genealogia deorum” Giovanniego Boccaccia (1511), a także fundamentalne prace z zakresu geografii, m.in. „Geographica” Strabona (1539) czy „Geographia universalis” Ptolemeusza (1542). Wśród zbiorów biblioteki znajdują się również rzadkie polonika. Warto wymienić jeden z dwóch znanych egzemplarzy dzieła Henryka Bullingera „Krótkie opisanie wiary świętej” oraz jeden z najrzadszych cieszyńskich pierwodruków – „Modlitwy z włoskiego przetłumaczone na język niemiecki, a z niemieckiego na ten, który jest w Księstwie Cieszyńskim zwyczajny” (wydane w Brnie w 1788 roku). Choć polonika stanowią niewielką część zbiorów, ich wyjątkowość sprawia, że są one niezwykle cenne dla historii piśmiennictwa polskiego.

Czytelnia Ludowa posiada niezwykle cenny księgozbiór, obejmujący polskie dzieła literackie, historyczne, filozoficzne i teologiczne, a także XIX-wieczne czasopisma emigracyjne. W jej zbiorach znajdują się unikatowe egzemplarze Biblii, m.in. Leopolicy, brzeskiej, nieświeskiej czy pierwodruku przekładu Jakuba Wujka. Można tu również znaleźć XVI i XVII-wieczne kroniki autorstwa Wincentego Kadłubka, Jana Długosza, Macieja Miechowity i Marcina Kromera, a także „Statut” Jana Łaskiego z 1506 roku czy „Nowe Ateny” Benedykta Chmielowskiego z dedykacją autora. W zbiorach Czytelni znajdują się również cenne wydawnictwa zagraniczne, takie jak kompletna „Wielka Encyklopedia Francuska”, dzieło Samuela Pufendorfa „De rebus a Carolo Gustavo gestis” oraz unikatowe w Polsce egzemplarze „Quadragesimale de christiana religione” Bernardyna ze Sieny (wydane około 1490 roku w Lyonie) i „Epistola de morte Hieronymi” Euzebiusza z Cremony (wydane w 1470 roku w Kolonii).

Biblioteka zawierająca zbiory Józefa Ignacego Kraszewskiego odzwierciedla zarówno zainteresowania historyczne Kraszewskiego, jak i jego bibliofilską pasję. Znajdują się w niej liczne dzieła z zakresu historii Polski i świata, literatury społecznej, filozofii, pedagogiki oraz beletrystyki. Oprócz tego zawiera wartościowe periodyki naukowe z całej Europy. Wśród szczególnie cennych egzemplarzy można znaleźć m.in. „Quaestiones librorum de anima Johannis Versoris” Jana z Głogowa (1501), „Złotą legendę” Jakuba z Woraginy (1516), pięć XVI-wiecznych wydań „Boskiej Komedii” Dantego, XVII-wieczne edycje kronik Dithmara i Helmolda, a także druki ariańskie, w tym „Bibliotheca Anti-trinitariorum” Krzysztofa Sandiusza (1684) i „Catechesis Ecclesiarum” (1609). Obecnie biblioteka Kraszewskiego obejmuje niemal tysiąc starodruków oraz około 13 tysięcy druków z XIX wieku, stanowiąc niezwykle cenne świadectwo polskiej kultury i historii.

Biblioteka Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego stanowi ważny element dziedzictwa kulturowego Cieszyna. Towarzystwo to, założone w 1901 roku z inicjatywy księdza Józefa Londzina, miało charakter naukowy i gromadziło zabytki kultury materialnej i duchowej Śląska, które były podstawą badań nad dziejami regionu. Kluczowym elementem zbiorów były książki. Większość z nich powstała lub była czytana na Śląsku, co czyni z kolekcji najcenniejszy zabytek kultury śląskiej. Wśród zgromadzonych obiektów znalazły się XVIII-wieczne druki brzeskie, Biblie, postylle, kancjonały, żywoty świętych oraz kalendarze, często przekazywane z pokolenia na pokolenie. Istotnym elementem zbiorów są egzemplarze z oznaczeniami własnościowymi miejscowych rodzin chłopskich, co świadczy o wysokim poziomie kultury i otwartości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego na dorobek intelektualny różnych tradycji narodowych i wyznaniowych. Oprócz księgozbioru Towarzystwo zgromadziło także bogaty zbiór rękopisów i dokumentów. W jego skład wchodzi m.in. oryginalne i kopiowane dokumenty, utwory literackie i naukowe, korespondencja, ikonografia, nuty oraz druki ulotne, dokumentujące życie polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturalne Śląska Cieszyńskiego od XVI do XX wieku.

Największym zbiorem bibliotecznym w Książnicy Cieszyńskiej jest tzw. księgozbiór „pomuzealny”, który został wydzielony z biblioteki Muzeum w Cieszynie w 1960 roku. Decyzja o jego oddzieleniu była podyktowana dużą różnorodnością tematyczną ówczesnej biblioteki muzealnej, która przez lata gromadziła książki przekazane przez prywatnych darczyńców oraz pochodzące z likwidowanych bibliotek instytucjonalnych. Zbiory te obejmowały szeroką gamę tematów, często niezwiązanych bezpośrednio z profilem muzeum. Wydzielony księgozbiór składa się z kilkuset rękopisów, około 2 tys. starodruków, 24 tys. książek wydanych po 1800 roku oraz licznych roczników czasopism. Wśród tych zbiorów znajdują się także fragmenty bibliotek takich instytucji jak Techniker Club, Albrechts Gymnasium, Teschener Kammer, czy różnych szkół i sądów z terenu Śląska Cieszyńskiego. Zawiera on również materiały z Muzeum Macierzy Szkolnej w Czeskim Cieszynie, szkół ludowych, kół Macierzy Szkolnej i innych. Zbiory obejmują zarówno wartościowe, jak i mniej cenne dokumenty, które ilustrują ważne zjawiska historyczne. W tej drugiej grupie znajdują się m.in. książki propagandowe z okresu hitlerowskiego i stalinowskiego. Ponadto, księgozbiór obfituje w XIX- i XX-wieczne publikacje z zakresu historii, prawa, statystyki, pedagogiki oraz literatury pięknej. Dominują w nim wydawnictwa w językach polskim i niemieckim.

3.7. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Zgodnie z Konwencją UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzoną w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. 2011 nr 172 poz. 1018): „*Niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.*”

Jak wynika z powyższej sentencji w centrum działań związanych z dziedzictwem niematerialnym jest człowiek. W przeciwieństwie do dziedzictwa materialnego, dziedzictwo niematerialne nie jest związane stricte z fizycznymi obiektami, lecz żywą kulturą - przejawami aktywności ludzkiej społecznej i duchowej. Buduje ono tożsamość kulturową i poczucie przynależności do społeczności lokalnej czy też narodowej, łączy pokolenia i wzmacnia więzi, chroni różnorodność kulturową, jest dynamiczne i zmieniające się w czasie, jednocześnie zachowujące tradycje i korzenie. Według Konwencji UNESCO obejmuje ono:

- Tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego – m.in. legendy, opowieści, baśnie, pieśni, przysłowia oraz gwary i dialekty,
- Sztuki widowiskowe – m.in. muzyka, taniec, teatr ludowy, śpiew tradycyjny, widowiska karnawałowe, religijne
- Zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne – m.in. ceremonie religijne i świeckie, obrzędy przejścia (np. wesela, pogrzeby), zwyczaje odpustowe
- Wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata – m.in. tradycyjną medycynę, zielarstwo, ekologię ludową,
- Umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym - np. kowalstwo, hafciarstwo, rusznikarstwo, garncarstwo, koronkarstwo.

Ratyfikowana przez Polskę Konwencja nakłada obowiązek ochrony, inwentaryzacji i prowadzenia rejestrów dziedzictwa niematerialnego znajdującego się na terytorium kraju

zgodnie z jej zaleceniami i standardami. W Polsce od 2013 r. prowadzona jest Krajowa Lista Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, za którą odpowiedzialny jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Stanowi ona formę dokumentacji, ochrony oraz promocji polskich tradycji, przekazów ustnych, zwyczajów, obrzędów czy wiedzy związanej z rzemiosłem. Decyzja o wpisie na Listę Krajowego Dziedzictwa Niematerialnego podejmowana jest przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na wniosek grup, wspólnot i organizacji pozarządowych, czyli Depozytariuszy danego elementu dziedzictwa, na podstawie rekomendacji Rady ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Dziedzictwo niematerialne Cieszyna to bogaty zbiór tradycji, zwyczajów, języka i rzemiosła, które od wieków kształtują tożsamość miasta i jego mieszkańców. Jako miasto o długiej historii, położone na styku kultur polskiej, czeskiej i śląskiej, Cieszyn wyróżnia się unikalnym dziedzictwem, przekazywanym z pokolenia na pokolenie.

Jednym z pierwszych wpisów na Krajowej Liście Dziedzictwa Niematerialnego było wpisane w 2014 r. „*Rusznikarstwo artystyczne i historyczne – wyroby według tradycyjnej szkoły cieszyńskiej*”. Cieszyńska szkoła rusznikarska to unikalna tradycja rzemieślnicza, która rozwijała się od XVII wieku, osiągając swój szczyt w XVIII i XIX wieku. Wytwarzane tutaj strzelby, pistolety oraz broń paradna wyróżniały się niezwykle precyzją wykonania oraz bogatym zdobnictwem, co czyniło je nie tylko funkcjonalnymi, ale również dziełami sztuki. Wysoki kunszt wykonania sprawiał, że wyroby znane były także poza granicami Europy. Cieszyńscy rusznikarze byli specjalistami w zakresie wyrobu lekkiej małokalibrowej strzelby myśliwskiej przeznaczonej do polowań na ptactwo siedzące – stąd zwana ona była *ptasznicką*. Pod względem technologii wyróżniała się swym specyficznym mechanizmem zapalającym – tzw. zamkiem kołowym. Z powodu skomplikowanej budowy produkowany był on przez cech ślusarzy-zameczników. Cieszyńskie strzelby charakteryzowały się także niezwykle bogatym zdobnictwem przy użyciu inkrustacji z kości, rogów jelenich, masy perłowej, złota, srebra czy mosiądzu. Często stosowano też grawerowanie oraz technikę niello. Dekorację broni wykonywali rzemieślnicy zajmujący się zapomnianym już *szyftarstwem*. Wśród tematów zdobniczych pojawiały się zwierzęta, fantastyczne stwory, sceny myśliwskie, religijne. Najbardziej jednak charakterystycznym motywem był florystyczny ornament w postaci *kwiatu cieszynianki* (byliny występującej na Pogórzu Cieszyńskim). Broń wyróżniała także kolba w kształcie sarniej nóżki i gwintowana lufa. Wysoka jakość wykonania elementów oraz zdobnictwo były tak charakterystyczne, że *ptaszniczka* wykonywana przez lokalnych mistrzów nazwana została *cieszynką*. Wśród znanych rusznikarzy działających w Cieszynie wyróżniali się Józef Gussner – mistrz rusznikarstwa z XVIII w., Jan Stübler – znany

z precyzyjnych mechanizmów spustowych i misternych inkrustacji czy rodzina Korabów – rusznikarzy pracujących na zlecenie szlachty i arystokracji. Ważnym twórcą był także Jan Waligóra. Kolejni rusznikarze swoje warsztaty mieli m.in. przy ul. Głębokiej.

Choć tradycyjne rusznikarstwo w Cieszynie zanikło wraz z uprzemysłowieniem produkcji broni, jego dziedzictwo jest nadal kultywowane przez kolekcjonerów, konserwatorów i pasjonatów broni historycznej. Wyroby według szkoły cieszyńskiej można podziwiać w Muzeum Śląska Cieszyńskiego, a niektórzy współcześni rzemieślnicy starają się odtwarzać dawne techniki zdobnicze i konstrukcyjne. Od lat 70. XX w. rusznikarskie tradycje rzemieślnicze podtrzymuje wywodzący się z cieszyńskiego środowiska Jerzy Wałga, który tworzy nowe i rekonstruuje stare cieszynki. Ze względu na doskonały kunszt i warsztat odtwarzający broń zgodnie z tradycją, wykonywane przez niego strzelby uznawane są za autentyczne, nie zaś za repliki. Z jego inicjatywy powstała także Izba Cieszyńskich Mistrzów, prezentująca sylwetki wybitnych rzemieślników regionu. W 2023 r. Zamek Cieszyn uruchomił w Cieszynie Szkołę Rzemiosł, gdzie Jerzy Wałga starając się podtrzymać rusznikarską tradycję prowadzi lekcje warsztatowe.

Broń wykonana w tradycyjnym stylu cieszyńskim jest dziś ceniona nie tylko jako eksponaty muzealne, ale także jako elementy kolekcji historycznych i artystycznych, będące świadectwem niezwykłego kunsztu dawnych mistrzów rusznikarstwa. Współczesną formą kultywowania tego niematerialnego dziedzictwa jest powstały w 2023 r. mural przedstawiający cieszynekę, który umieszczony został na północno-wschodniej elewacji bloku mieszkalnego przy ul. Kamiennej 1. Mural ten jest częścią realizowanego w ramach Budżetu Obywatelskiego projektu „Murale po cieszyńsku”.

Kolejnym przykładem dziedzictwa niematerialnego miasta jest język. Cieszyn jest reprezentacyjnym centrum Śląska Cieszyńskiego, regionu o charakterystycznej gwarze cieszyńskiej (lub dialekcie śląsko – polskim) łączącej wpływy polskie, czeskie i niemieckie. Jest to jedna z najstarszych gwar na Śląsku. Nadal używana przez starszych mieszkańców po obu stronach granicy polsko – czeskiej i stanowi ważny element lokalnej tożsamości. Również i ten przykład niematerialnego dziedzictwa regionu uzyskał swoją „współczesną” formę w postaci muralu o tytule „Po naszymu” na elewacji budynku przy ul. Barteczka 23. Przedstawia on 70 wybranych słów z gwary cieszyńskiej – rzeczowników i czasowników.

Charakterystycznym elementem dziedzictwa Cieszyna są pieśni i tańce ludowe, które wykonywane są m.in. przez Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Cieszyńskiej im. Janiny Marcinkowej. Od ponad 1951 r. pielęgnuje on tradycje muzyczne, taneczne i obrzędowe Śląska Cieszyńskiego. Zespół kultywuje te tradycje prezentując m.in. pieśni ludowe –

charakterystyczne dla regionu utwory, często śpiewane gwarą cieszyńską; tańce regionalne, jak taniec cieszyński, tromf, dziadek, obyrtka oraz poprzez inscenizacje dawnych obrzędów i zwyczajów, takich jak gody, dożynki czy kolędowanie. Muzyka ludowa Śląska Cieszyńskiego często oparta jest na dźwiękach skrzypiec i dud, a tradycyjne tańce, jak „Cieszyniok” czy „Kołomajka”, do dziś pojawiają się na lokalnych uroczystościach. Zespół ponadto dba o autentyczność, występując w oryginalnych strojach cieszyńskich, zdobionych charakterystycznym haftem i ozdobami. W zespołach ludowych takich jak ten działa często kilka grup wiekowych, co pozwala na ciągłość tradycji i jej przekazywanie kolejnym pokoleniom.

Istotną częścią kultury cieszyńskiej jest rzemiosło i sztuka ludowa. Wspominając o stroju ludowym, przede wszystkim należy zwrócić uwagę na cieszyńską sztukę zdobniczą, tzw. filigran cieszyński – charakterystyczną dla stroju cieszyńskiego biżuterię wykonywaną z cienkiego, skręcanego i walcowanego srebrnego (rzadziej złotego) drutu, formowanego w ażurowe motywy. Wyroby te (m.in. hoczki, napierśnik/„or pant”, pas, broszki) stanowiły nieodzowną część odświętnego ubioru kobiet, a ich wytwórcami byli miejscowi złotnicy i pasiarze; tradycja ta rozwinęła się szczególnie w XIX i na początku XX w.

Strój cieszyński należy do nielicznych w Polsce miejskich (mieszczańskich) strojów odświętnych i jest trwałym wyróżnikiem Śląska Cieszyńskiego. W obrębie miasta przywdziewali go mieszczaństwo już pod koniec XVIII w. W XIX w. zanikł strój męski, natomiast ubiór kobiety rozwijał się i upowszechnił w regionie. Jego cechy to m.in. żywotkowa suknia (z haftami metalowymi), koszulka („ciasnocha”) i kabotek, chusty („hacki”), kaftany (spencer, jakła), czerwone pończochy oraz bogata biżuteria metalowa: hoczki, napierśnik/„or pant”, pas. To właśnie zestaw odświętnego stroju kobiecego z filigranową biżuterią stał się ikoną regionalnej tożsamości.

Autentyczne wyroby filigranowe można podziwiać w Muzeum Śląska Cieszyńskiego, a niektóre warsztaty wciąż zajmują się ich odtwarzaniem. Filigran i strój cieszyński także stały się częścią projektu „Murale po cieszyńsku” i zdobią bloki mieszkalne przy ul. Popiołka 2 oraz Szymanowskiego 3.

Nieodłącznym elementem dziedzictwa niematerialnego jest także kuchnia. Położenie Śląska Cieszyńskiego na styku kultur sprawia, że cieszyńska kuchnia stanowi połączenie wpływów polskich, czeskich, austriackich i niemieckich. Można w niej znaleźć takie specjały jak: strudel cieszyński – tradycyjne ciasto z jabłkami, bakaliami i cynamonem, murzin wielkanocny – placek drożdżowy przypominający chleb z wtopionymi wewnątrz kawałkami wędlin, kołocze – słodkie ciasto drożdżowe z serem, makiem lub jabłkami, tradycyjnie

podawane na weselach, czy moczka – gęsta, słodka zupa przygotowywana na bazie piernika, suszonych owoców, bakalii, tradycyjnie podawana na Boże Narodzenie.

Cieszyn to miasto pełne legend, z których najbardziej znana jest opowieść o trzech braciach – Bolku, Leszku i Cieszku, którzy według podań założyli miasto. Legenda o trzech braciach to jedna z najstarszych i najbardziej znanych opowieści związanych z Cieszynem. Przekazywana z pokolenia na pokolenie, tłumaczy powstanie miasta i podkreśla jego historyczne korzenie. Związana jest z wpisana do rejestru zabytków Studnią Trzech Braci. Według legendy trzej bracia, którzy wyruszyli w świat, aby odnaleźć miejsce, gdzie mogliby założyć własne osady, po długiej i wyczerpującej wędrówce spotkali się ponownie przy źródle czystej wody w pięknej dolinie otoczonej wzgórzami. Szczęśliwi z tego przypadkowego spotkania, zdecydowali się tu osiedlić i nazwać nowo powstałe miasto Cieszynem – od słowa „cieszyć się”, symbolizującego ich radość. Na pamiątkę tego wydarzenia w miejscu, gdzie odnaleźli źródło, powstała Studnia Trzech Braci.

Z legendą związana jest także organizowana wspólnie przez Cieszyn i Czeski Cieszyn coroczna, wyjątkowa uroczystość Święta Trzech Braci. Jest ono symbolem przyjaźni obu miast, podzielonych od 1920 r. granicą państwową. Święto po raz pierwszy odbyło się w 1992 r. jako inicjatywa mająca na celu zacieśnienie więzi między Polakami i Czechami, a także promocję wspólnej kultury i tradycji Śląska Cieszyńskiego. Głównym punktem wydarzenia jest symboliczne spotkanie przedstawicieli obu miast na Moście Przyjaźni, który łączy Cieszyn i Czeski Cieszyn.

Na zakończenie warto wymienić także placówki kulturalne i oświatowe Cieszyna, których działalność ma na celu m.in. promocję dziedzictwa kulturowego miasta i regionu. Wiele z nich poprzez realizację swych projektów przyczynia się do kultywowania i zachowywania dziedzictwa niematerialnego regionu. Towarzystwo Miłośników Regionu – Macierz Ziemi Cieszyńskiej jako cele swej działalności stawia *budzenie postawy patriotycznej umiłowania Ziemi Cieszyńskiej oraz krzewienie wiedzy o jej kulturze materialnej i duchowej. Towarzystwo otacza opieką, ochrania dobra kultury na obszarze Śląska Cieszyńskiego lub z nim związane.*

Książnica Cieszyńska gromadzi, ochrania i konserwuje regionalne dziedzictwo piśmiennictwa. Jednym z głównych celów placówki jest także prowadzenie badań regionalnych i bibliologicznych czy popularyzacja wiedzy o historii i kulturze regionu. Książnica Cieszyńska była liderem projektu realizowanego m.in. we współpracy z Polskim Archiwum Historycznym, Archiwum i Biblioteką oo. Bonifratrów związanego z zachowaniem niematerialnego dziedzictwa pod nazwą „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”.

Instytucją zajmującą się ochroną i upowszechnianiem materialnego i duchowego dziedzictwa regionu jest także Muzeum Śląska Cieszyńskiego.

Z punktu widzenia dziedzictwa niematerialnego niezwykle ważną placówką jest Zamek Cieszyn – Ośrodek Badań i Dokumentacji nad Kulturą Materialną i Wzornictwem, który poprzez swoją działalność w zakresie trzech obszarów jak design, przedsiębiorczość i turystyka zajmuje się promocją wzornictwa w różnych dziedzinach aktywności. Prowadzi szereg działań w zakresie ochrony i popularyzacji rzemiosła artystycznego i ginących zawodów Śląska Cieszyńskiego oraz inicjuje badania dotyczące kultury materialnej na Śląsku. Instytucja ta prowadzi uznane międzynarodowe warsztaty projektowe, a także otwarte warsztaty jak Akademia Tradycyjnego Rzemiosła, budując przy okazji bazę danych z informacjami o rzemieślnikach. Zamek Cieszyn przyczynił się do opracowania trasy rowerowej „Szlak tradycyjnego rzemiosła” i szlaku „Śladami stroju cieszyńskiego”. Jest także organizatorem wydarzenia „Skarby z cieszyńskiej trówały” – festiwalu kultury regionalnej, podczas którego odbywają się wystawy poświęcone tradycyjnemu, cieszyńskiemu rzemiosłu oraz jego współczesnym formom, Cieszyński Jarmark Rzemiosła, warsztaty kulinarne i rzemieślnicze, spotkania i wykłady poświęcone lokalnym tradycjom i rzemiosłu.

Wymienić tu także należy Centrum Folkloru Śląska Cieszyńskiego otwarte w 2019 r. w ramach projektu Cieszyńskiego Ośrodka Kultury Dom Narodowy pn. „Kaj indzi Kaj indzi inakshi – u nas po naszymu. Kultura ludowa Śląska Cieszyńskiego”. Misją tego miejsca jest pielęgnowanie i promowanie dziedzictwa kulturowego regionu Śląska Cieszyńskiego. Centrum prowadzi szereg działań związanych z edukacją regionalną, warsztatami, koncertami czy wystawami. Wśród realizowanych projektów w 2024 r. znalazła się m.in. wystawa kobiecego stroju cieszyńskiego z kolekcji Danuty Chwajol.

4. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

4.1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
1.	3-go Maja	10	willa (budynek mieszkalny)		lata 20. XX w.	willa, nr rej.: A-537/87 z 15.10.1987
2.	Bednarska	6	budynek dawnego browaru książęcego			A/921/68 z 28.06.1968
3.	Bielska	3	budynek mieszkalny (dawne koszary)		1 ćw. XIX w.	koszary, ob. dom mieszkalny, nr rej.: 230/60 z 3.03.1960 r. i A-258/77 z 19.12.1977 i 23.06.2006
4.	Bielska		cmentarz ewangelicko - augsburski		XIX w.	A/695/2020 z 14.09.2020 i A-443/86 z 11.07.1986
5.	Błogocka	14	willa teren działki ogrodzenie		1926 r.	A/1215/23 z 30.06.2023
6.	Błogocka	19	Szkoła (willa rodziny von König wraz z najbliższym otoczeniem)		1905 r.	willa, ob. szkoła, z otoczeniem, nr rej.: A/932/2022 z 24.01.2022
7.	Fredry Aleksandra	3	kamienica mieszczańska		1 poł. XIX w.	A-417/87 z 27.01.1987
8.	Fredry Aleksandra	5	kamienica mieszczańska		1 poł. XIX w.	A-418/87 z 27.01.1987
9.	Fredry Aleksandra	7	dom		pocz. XIX w.	A-419/86 z 11.07.1986
10.	Fredry Aleksandra	9	dom		pocz. XIX w.	A-420/86 z 11.07.1986
11.	Fredry Aleksandra	11/11A	dom (z oficyną)		XVIII/XIX w.	A/1336/24 z 7.07.1986
12.	Garncarska	8	Sąd Rejonowy	zespół zabudowań Sądu Rejonowego i Zakładu Karnego	lata 90. XIX w.	A-533/87 z 15.10.1987
13.	Garncarska	8	więzienie	zespół zabudowań Sądu Rejonowego i Zakładu Karnego	lata 90. XIX w.	nr rej.: j. w.
14.	Głęboka	1	kamienica mieszczańska		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 226/60 z 3.03.1960 r. i A-233/77 z 1.12.1977
15.	Głęboka	8	kamienica mieszczańska		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 277/60 z 3.03.1960 i A-224/77 z 14.10.1977

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
16.	Głęboka	9	kamienica mieszczańska		XVII/XVIII, XIX w.	kamienica nr rej.: 897/68 z 28.06.1968 r., A-225/77 z 1.12.1977 r. i A-539/87 z 15.10.1987
17.	Głęboka	11	kamienica mieszczańska		k. XIX w.	kamienica, nr rej.: A-535/87 z 15.10.1987
18.	Głęboka	15	kamienica mieszczańska		pocz. XX w.	kamienica, nr rej.: A-536/87 z 15.10.1987
19.	Głęboka	17	kamienica (obiekt w ramach parceli)		XVIII w., 2 poł. XIX w.	kamienica, nr rej.: A/262/2022 z 30.06.2022, 898/68 z 29.07.1968 i A-226/77 z 2.12.1977
20.	Głęboka	19	budynek mieszkalny z oficyną		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 896/68 z 28.06.1968, A-227/77 z 2.12.1977, A/258/2022 z 29.06.2022
21.	Głęboka	21	budynek mieszkalny z oficyną		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 228/60 z 3.03.1960 i A-228/77 z 2.12.1977
22.	Głęboka	23	kamienica mieszczańska		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 229/60 z 3.03.1960 i A-229/77 z 2.12.1977
23.	Głęboka	28	kamienica mieszczańska		1 poł. XIX w., 1901 r.	kamienica, nr rej.: A/811/2021 z 7.05.2021
24.	Głęboka	31	kamienica mieszczańska		pocz. XIX w.	A-415/86/87 z 27.01.1987
25.	Głęboka	37	kamienica mieszczańska		XVII/XVIII, XIX w.	899/68 z 29.07.1968 i A-230/77 z 3.12.1977
26.	Głęboka	39	budynek mieszkalny z oficyną		XVII/XVIII w.	dom, nr rej.: 900/68 z 29.07.1968 i A-231/77 z 3.12.1977
27.	Głęboka	41	budynek mieszkalny		XVII/XVIII, XIX w.	dom, nr rej.: 901/68 z 29.07.1968 i A-232/77 z 3.12.1977
28.	Głęboka	43	budynek mieszkalny		XVII/XVIII, XIX w.	dom, nr rej.: 902/68 z 29.07.1968 i A-233/77 z 14.12.1977
29.	Głęboka	48	budynek mieszkalny		XVII/XVIII, XIX w.	dom, nr rej.: 903/68 z 29.07.1968 i A-234/77 z 14.12.1977
30.	Górny Rynek	6	budynek użyteczności publicznej z liczną zabudową towarzyszącą		XVIII/XIX w.	dom, nr rej.: 248/60 z 3.03.1960 (dec. pl. Inwalidów)
31.	Górny Rynek	7	budynek mieszkalny		XVIII/XIX w.	dom, nr rej.: 904/68 z 29.07.1968 i 210/77 z 30.11.1977
32.	Górny Rynek	8	budynek mieszkalny		XVIII/XIX w.	dom, nr rej.: A/183/06 z

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
			z zabudową oficynową			23.06.2006; 905/68 z 20.07.1968 i A- 211/77 z 30.11.1977
33.	Górny Rynek	9	budynek mieszkalny z zabudową oficynową		XVIII/XIX w.	dom, nr rej.: 906/68 z 29.07.1968 i 212/77 z 30.11.1977
34.	Górny Rynek	11	budynek mieszkalny		XVIII/XIX w.	dom, nr rej.: A/184/06 z 23.06.2006, 907/68 z 29.07.1968 i A- 213/77 z 30.11.1977
35.	Graniczna		schron bojowy		1939 r.	schron bojowy nr 6, nr rej.: A/408/2013 z 5.09.2013
36.	Hażłaska		cmentarz żydowski		XVII w.	cmentarz żydowski „stary”, nr rej.: A- 411/86 z 11.07.1986 A/906/2021 z 18.11.2021
37.	Hażłaska	39	synagoga		1906 r.	synagoga, nr rej. j. w.
38.	Hażłaska		cmentarz żydowski		pocz. XX w.	cmentarz żydowski „nowy”, nr rej.: A/412/86 z 11.07.1986 i A/907/2021 z 18.11.2021
39.	Hażłaska		bożnica		-	bożnica (resztki), nr. rej. : j. w.
40.	Katowicka	1	budynek klasztoru	zespół klasztorny Zgromadzenia Sióstr Świętej Elżbiety	1900-1903	nr rej.: A/77/02 z 30.12.2002
41.	Katowicka	1	kościół parafialny	zespół klasztorny Zgromadzenia Sióstr Świętej Elżbiety	1900-1903	nr rej. j. w.
42.	Katowicka	1	szpital	zespół klasztorny Zgromadzenia Sióstr Świętej Elżbiety	1900-1903	nr rej. j. w.
43.	Katowicka		cmentarz komunalny		XIX w.	cmentarz komunalny, nr rej.: A/1121/23 z 11.07.1986
44.	Kochanowskiego	7	budynek użyteczności publicznej	zespół budynków d. gimnazjum katolickiego	2 poł. XIX w.	d. gimnazjum katolickie (z terenem parceli), nr rej.: A/1061/22 z 20.10.2022 i A/715/95 z 28.08.1995
	Szeroka	13				
45.	Kochanowskiego	14	Urząd Miejski w Cieszynie		1820-1824	dom (Urząd Miasta), nr rej.: 231/60 z 3.03.1950 i A-259/77 z 19.12.1977

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
46.	Liburnia	1	kościół pw. Św. Jerzego		XIV/XV, 1806, XX w.	kościół szpitalny, ob. par. pw. Św. Jerzego, nr rej.: A/908/2021 z 18.11.2021, A/204/60 z 2.03.1960 i A/236/77 z 14.12.1977
47.	Łyska	2	budynek starego młyna			A/429/54 z 15.02.1954
48.	Mennicza	12	budynek mieszkalny		XVIII/XIX w.	dom, nr rej. 908/68 z 29.07.1968 i A-208/77 z 29.11.1977
49.	Mennicza	22	kamienica mieszczańska		XVI w.	dom, nr rej.: 232/60 z 3.03.1960 i A-207/77 z 29.11.1977 r.
50.	Mennicza	46	Książnica Cieszyńska dawna mennica		1719 r.	mennica, ob. Książnica Cieszyńska, nr rej.: R/467/56 z 2.11.1956, 233/60 z 3.03.1960 i A-206/77 z 29.11.1977
51.	Mennicza	52	budynek mieszkalny		XIII/XIV w.?, poł. XIX w.	dom, nr rej.: A-541/87 z 15.10.1987
52.	Miarki	2	willa z ogrodem (działką)		1932-1933	willa, nr rej. A/1268/23 z 28.09.2023
53.	Michejdy Jana	20	budynek mieszkalny		1836 r.	dom, nr rej.: A-260/77 z 19.12.1977 i 234/60 z 3.03.1960
54.	Nowe Miasto	11	dom		2 poł. XVIII w.	dom, nr rej.: A/186/06 z 23.06.2006; A/235/60 z 3.03.1960 i A-214/77 z 30.11.1977
55.	Nowe Miasto	19	dom		XVIII/XIX w.	dom, nr rej.: 909/68 z 29.07.1968 r. i A-215/77 z 30.11.1977
56.	Nowe Miasto	21	budynek mieszkalny z oficyną		XVIII/XIX w.	dom, nr A/187/06 z 23.06.2006, A/910/68 z 29.07.1968 i 216/77 z 30.11.1977
57.	Nowe Miasto	27	kamienica mieszczańska		XVII/XVIII w.	kamienica, nr rej.: 236/60 z 3.03.1960 i A-217/77 z 30.11.1977
58.	Pl. Dominikański	nr działki: 116	Kościół św. Marii Magdaleny		XIII/XIV, przebudowywany: 1660, po 1789, poł. XIX w.	Kościół dominikanów, ob. par. pw. św. Marii Magdaleny, nr rej.: R/465/56 z 2.11.1956, A-203/60 z 2.03.1960,

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
						A-235/77 z.12.1977 i A/1087/22 z 16.11.2022
59.	Pl. Kościelny	1/2/3	budynek mieszkalny		XVIII w.	szkoła ewangelicka, ob. dom mieszkalny, nr rej.: 249/60 z 3.03.1960 i A-76/77 z 19.12.1977
60.	Pl. Kościelny	4	budynek mieszkalny		1 poł. XVIII w.	dom, nr rej.: 251/60 z 3.03.1960 i A- 140/77 z 12.12.1977
61.	Pl. Kościelny	1	Kościół Jezusowy		1709-1750	kościół ewangelicki pw. Łaski Bożej, nr rej.: R-466/56 z 2.11.1956, 205/60 z 2.03.1960 i A- 237/77 z 14.12.1977
62.	Pl. św. Krzyża	1	kamienica		po 1910 r.	kamienica, nr rej.: A-538/87 z 5.10.1987
63.	Pl. ks. Londzina	1	kościół pw. Wniebowzięcia NMP	zespół klasztorny bonifratrów	1697-1706	Zespół klasztorny bonifratrów, kościół pw. Wniebowzięcia NMP, nr rej.: 208/60 z 2.03.1960 i A-240/77 z 14.12.1977
64.	Pl. ks. Londzina	1	klasztor (ob. Dom Starców)	zespół klasztorny bonifratrów	XVII-XVIII w.	Zespół klasztorny bonifratrów, klasztor, nr rej.: 209/60 z 2.03.1960 i A-241/77 z 15.12.1977
65.	Pl. ks. Londzina	1	ogrodzenie ogrodu klasztornego (mur rozgraniczający ogród klasztorny od parku	zespół klasztorny bonifratrów	XVII	ogrodzenie ogrodu klasztornego, nr rej.: A/367/12 z 14.02.2012
66.	Pl. ks. Londzina	nr działki: 39/2	Kościół Przenajświętszej Trójcy		1594, 2 poł. XVII, pocz. XIX, 1864	kościół ewangelicki, nast. Rzymskokatolicki, ob. fil. pw. Trójcy Przenajświętszej, nr rej.: A-207/60 z 2.03.1960, A- 239/77 z dnia 14.12.1977 r. i A/1086/22 z 16.11.2022
67.	Pl. Teatralny	1	Teatr		1910 r.	Teatr, nr rej.: A- 542/87 z dnia 15.10.1987 r. i A/1095/22 z 2.12.2022
68.	Pl. Wolności	7	budynek użyteczności publicznej – Szkoła podstawowa i Liceum		lata 80. XIX w.	szkoła, ob. SP nr 4 i LO nr 2, nr rej.: A- 540/87 z dnia 15.10.1987 r. i A/1458/24 z 26.09.2024

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
			Ogólnokształcące wraz z otoczeniem			
69.	Pokoju	1, 3	Budynek mieszkalny (bryły i elewacje)		1907-1913	dom, nr rej.: A/1030/22 z 22.08.2022
70.	Pokoju	5	willa, budynek użyteczności publicznej		1899 r.	willa, nr rej.: A/506/2018 z 27.08.2018
71.	Przykopa		Ulica Przykopa, z murami oporowymi (między ulicą Zamkową a Młyńską Bramą)		XVIII/XIX w.	nr rej.: A-442/86 z 11.07.1986
72.	Przykopa	14	budynek użytkowy		1 poł. XIX w.	dom, nr rej.: 911/68 z 29.07.1968 i A- 218/77 z 1.12.1977
73.	Przykopa	15	budynek mieszkalny		poł. XIX w.	dom, nr rej.: 912/68 z 29.07.1968 i A- 219/77 z 1.12.1977
74.	Przykopa	17	budynek usługowy		1790 r.	dom, nr rej.: 913/68 z 29.07.1968 i A- 220/77 z 1.12.1977
75.	Przykopa	25	budynek mieszkalno - usługowy		k. XVIII w., XIX i XX w.	dom, nr rej.: 914/68 z 29.11.1968 i A- 221/77 z 1.12.1977
76.	Ratuszowa	1	budynek użyteczności publicznej		1 poł. XIX w.	dom, nr rej.: A/886/2021 z 8.10.2021 i A/662/95 z 25.01.1995
77.	Ratuszowa	3	kamienica mieszczańska		1 poł. XIX w.	dom, nr rej.: A- 414/87 z 27.01.1987
78.	Regera	6	Pałac Larischa – ob. Muzeum Śląska Cieszyńskiego		1790-1796	Pałac Larischa, ob. Muzeum, nr rej.: R/376/53 z 25.02.1953, 213/60 z 3.03.1960 i A- 245/77 z 15.12.1977
79.	Rynek	1	Ratusz		XV w., 1661, 1670, 1720, 1800 r., k. XIX w.	Ratusz, nr rej.: 214/60 z 3.03.1960 i A-246/77 z 17.12.1977
80.	Rynek	3	budynek narożny - kamienica		XVII/XVIII w.	kamienica, nr rej.: 215/60 z 3.03.1960, 247/77 z 17.12.1977 i A/189/06 z 23.06.2006
81.	Rynek	4	kamienica mieszczańska		XVII/XVIII w.	kamienica, nr rej.: A/216/60 z 3.03.1960 i 248/77 z 17.12.1977
82.	Rynek	5	kamienica mieszczańska		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 217/60 z 3.03.1960 i A-249/77 z 19.12.1977
83.	Rynek	6	kamienica mieszczańska		XVI w.	kamienica, nr rej.: A/218/60 3.03.1960, 250/77 z 19.12.1977 i

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
						A/190/06 z 23.06.2006
84.	Rynek	8	kamienica mieszczańska (obiekt wraz z najbliższym otoczeniem)		XVI w.	kamienica, nr rej.: 219/60 z 3.03.1960, 251/77 z 19.12.1977 i A/191/06 z 23.06.2006
85.	Rynek	9	kamienica mieszczańska		XVI w.	kamienica, nr rej.: 220/60 z 3.03.1960 i A-252/77 z 19.12.1977
86.	Rynek	14	kamienica mieszczańska		XVI w.	kamienica, nr rej.: 221/60 z 3.03.1960 i A-253/77 z 17.10.1977
	Szeroka	2				
87.	Rynek	15	kamienica mieszczańska		XVI w.	kamienica, nr rej.: 222/60 z 3.03.1960 i A-254/77 z 17.10.1978
88.	Rynek	17	kamienica mieszczańska		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 223/60 z 3.03.1960 i A-255/77 z 19.12.1977
89.	Rynek	18	kamienica mieszczańska – budynek narożny		XVII w.	kamienica, nr rej.: 224/60 z 3.03.1960 i A-256/77 z 19.12.1977
	Szersznika 1					
90.	Rynek	19	kamienica mieszczańska – budynek narożny		XVI w.	kamienica, nr rej.: 225/60 z 3.03.1960 i A-257/77 z 19.12.1977
	Szersznika	2				
91.	Sejmowa	4	dom		XVIII/XIX/XX w.	dom, nr rej.: 915/68 z 29.07.1968 i A-222/77 z 1.12.1977
92.	Sejmowa	6	kamienica mieszczańska		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 237/60 z 3.03.1960 i A-261/77 z 9.12.1977
93.	Sejmowa	8	kamienica mieszczańska		XVIII/XIX w.	kamienica, nr rej.: 238/60 z 3.03.1960 i A-262/77 z 9.12.1977
94.	Sienkiewicza	6	willa wraz z ogrodem i ogrodzeniem mur./met.	zespół willowy Mattera	1891 r.	zespół willowy Mattera, nr rej.: A/600/2020 z 10.02.2020
95.	Srebrna	4	dom		XVIII/XIX w.	dom, nr rej.: 916/68 z 29.07.1968 i A-203/77 z 29.11.1977
96.	Srebrna	5	budynek mieszkalny		XIX w.	dom, nr rej.: A-1024/73 z 30.07.1973, A-204/77 z dnia 29.11.1977 r. i A/1024/23 z 23.05.2023
97.	Srebrna	6	kamienica mieszczańska		XVIII, XIX w.	kamienica, nr rej.: A-413/86 z 7.11.1986
98.	Szeroka	1	kamienica mieszczańska (z		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 240/60 z 3.03.1960

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
			zabudową podwórzową)			i A-68/77 z 17.10.1977
99.	Szeroka	3	kamienica mieszczańska		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 241/60 z 03.03.1960 i A-69/77 z 17.10.1977
100.	Szeroka	5-7	kamienica mieszczańska (z zabudową podwórzową)		XVII/XVIII w.	kamienica, nr rej.: 242/60 z 3.03.1960 i A-70/77 z 22.12.1977
101.	Szeroka	13	budynek użyteczności publicznej	zespół budynków d. gimnazjum katolickiego (z terenem parceli)	1802, 1869 r.	d. gimnazjum katolickie (z terenem parceli), nr rej.: A-715/95 z dnia 28.08.1995 r. i A/1061/22 z 20.10.2022
102.	Szersznika	3	kościół pw. Świętego Krzyża	zespół klasztorny jezuitów	XVIII w., XIX w.	Zespół klasztorny jezuitów, kościół, ob. fil. pw. Świętego Krzyża, nr rej.: A/206/60 z 2.03.1960, 238/77 z 14.12.1977 i A/826/2021 9.06.2021
103.	Szersznika	3	Klasztor (ob. budynek mieszkalny)	zespół klasztorny jezuitów	XVIII w., XIX w.	Zespół klasztorny jezuitów, klasztor, nr rej.: 250/60 z 3.03.1960 i A-110/77 z 22.12.1977
104.	Śrutarska	39 a,b,c	budynek mieszkalny (dawny browar)		I poł. XIX w.	browar, nr rej.: 239/60 z 3.03.1960 i A-263/77 z 19.12.1977
105.	Trzech Braci		Studnia Trzech Braci		istniała już w XVI w., w 1868 r. ustawiono żeliwną altankę	nr rej.: R/378/53 z 24.02.1953 i A/1022/22 z 18.07.2022
106.	Wyższa Brama	8	kamienica mieszczańska		XVIII w.	kamienica, nr rej.: 243/60 z 3.03.1960 i A-71/77 z 17.10.1977
107.	Wyższa Brama	10	kamienica mieszczańska		1815 r.	kamienica, nr rej.: 245/60 z 3.03.1960 i A-73/77 z 22.12.1977
108.	Wyższa Brama	16	kamienica mieszczańska		1835 r. (wg. Karty zielonej) XVIII w. (rejestr zabytków)	kamienica, nr rej.: 244/60 z 3.03.1960 i A-72/77 z 22.12.1977
109.	Wyższa Brama	35	kamienica mieszczańska		1817 r.	kamienica, nr rej.: 246/60 z 3.03.1960 i A-74/77 z 22.12.1977
110.	Wzgórze Zamkowe		Pałac Myśliwski	zespół zamkowy	1 poł. XIV, 1829	zamek, nr rej.: R/468/56 z 2.11.1956, 212/60 z 3.03.1960 i A-244/77 z 15.12.1977

Lp.	Ulica	Numer	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
111.	Wzgórze Zamkowe		park „Górka Zamkowa”	zespół zamkowy	-	nr rej. j. w.
112.	Wzgórze Zamkowe		wieża „Piastowska”	zespół zamkowy	1 poł. XIV, XV, XIX w.	nr rej.: R/469/56 z 2.11.1956, A-211/60 z 3.03.1960, A-243/77 z 15.12.1977 i A/1085/22 z 16.11.2022
113.	Wzgórze Zamkowe		rotunda/ kaplica zamkowa pw. św. Mikołaja i św. Wacława	zespół zamkowy	2 poł. XII w., k. XIV w. pocz. XVII w., 1839, 1947-1955	kaplica zamkowa - rotunda pw. św. Mikołaja i Wacława nr rej.: R/332 z 10.09.1951, A/210/60 z 2.03.1960, A/242/77 z 15.12.1977 i A/1084/22 z 16.11.2022,
114.	Wzgórze Zamkowe		otoczenie wzgórza zamkowego	zespół zamkowy	-	nr. rej.: A/1018/22 z 11.07.2022
115.	Zespół staromiejski		Historyczny układ urbanistyczny miasta		XI – XX w.	nr rej.: A/317/2018 z 27.04.2018
116.	Cieszyn – Boguszowice Kręta	1	Budynek (dawny zajazd) [obiekt nie istnieje]		-	nr rej.: A/137/60 z 27.02.1960, A/359/78 z 17.10.1978 i R/577
117.	Cieszyn-Markłowice Akacyjowa	11	Dwór		XVI w.	dwór, nr rej.: R/592 z 1960 (brak daty), A-159/60 z 27.02.1960 i A-360/78 z 17.10.1978

4.2. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Lp.	Adres	Obiekt	Zespół	Datowanie	Nr rejestru
1.	Wzgórze Zamkowe	Stanowisko archeologiczne Nr 1 grodzisko, zamek AZP: 109-44	-	wczesne średniowiecze/ średniowiecze	A-680/92 z dnia 3.02.1992

4.3. ZABYTKI RUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Ze względów bezpieczeństwa szczegółowa lista obiektów ruchomych objętych wpisem do rejestru zabytków nie jest powszechnie udostępniana. Poniżej w sposób ogólny opisano wybrane obiekty.

W wykazie zabytków ruchomych miasta Cieszyna objętych wpisem do rejestru zabytków znajdują się przede wszystkim elementy wyposażenia pochodzące z kościołów i klasztorów. Oprócz tego do obiektów o wyjątkowej wartości zaliczono także zachowane XIV-wieczne tarcze herbowe z Wieży Piastowskiej (B-266/71 z dnia 10.11.1971 r.), XIX –wieczne polichromie z budynku przy ul. Ratuszowej 1 (B-57/1 z dnia 25.01. r.), polichromie i piece ceramiczne z Pałacu Larischów (B-12/1-8 z dnia 20.10.2000 r. i B-13/1-7 z dnia 20.10.2000 r.).

Za obiekt o wysokiej wartości artystycznej uznana została także Figura Madonny z Dzieciątkiem z poł. XIV w. (B/70/09 z dnia 13.03.2006 r.), której oryginał znajduje się w zbiorach Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Na Starym Targu umieszczona została XX-wieczna kopia tej gotyckiej figury. Jest to jeden z najstarszych i najcenniejszych zabytków sakralnych miasta. Rzeźba wykonana została prawdopodobnie na miejscu, z piaskowca pochodzącego z lokalnego kamieniołomu. Jej autorstwo przypisywane jest Peterowi Perlerowi lub jego warsztatowi. Pierwotna lokalizacja figury nie jest znana, znajdowała się prawdopodobnie w jednym z cieszyńskich kościołów. W XVIII w. umieszczona była na filarze przed zamkiem. Lokalizacja ta uwieczniona została na XIX-wiecznych rycinach Ignacego Champleza i Jakuba Alta ukazujących stojącą u podnóża zamku kolumnę z figurą Matki Boskiej, w narożniku ulic Głębokiej i Zamkowej. W połowie XIX w., w wyniku wzniesienia w miejscu dolnego zamku nowego pałacu, kolumna przeniesiona została na Stary Targ (pierwotnie zwany Placem Maryjnym właśnie ze względu na znajdującą się tam rzeźbę), gdzie znajdowała się do 2000 r. Przez wiele lat rzeźbę Madonny datowano na XIX w. Podczas prac konserwatorskich odkryto wielowiekowe nawarstwienia oraz jej pierwotny wygląd, charakterystyczny dla warsztatu Parlera. Po zakończeniu prac zdecydowano o przekazaniu oryginału jako depozyt do Muzeum Śląska Cieszyńskiego.

Ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków ruchomych objęto także elementy wyposażenia cieszyńskich budynków sakralnych:

- Kościoła pw. Św. Marii Magdaleny przy Placu Dominikańskim 2 (B-273/71 z dnia 28.12.1971, B-274/71 z dnia 28.12.1971, B-275/71 z dnia 28.12.1971)

Świątynia o średniowiecznych korzeniach, której obecna forma pochodzi głównie z XVIII wieku w swym wnętrzu skrywa cenne elementy wyposażenia. Są to m.in.

barokowe ołtarze – główny: datowany na 1794 r., ufundowany przez księcia sasko-cieszyńskiego Alberta i jego żonę Marię Krystynę, o bogatej dekoracji rzeźbiarskiej obejmującej figury świętych Piotra i Pawła oraz aniołów oraz w polu głównym umieszczonym obrazem pochodzącym z przełomu XVIII/XIX w. z przedstawieniem św. Marii Magdaleny autorstwa austriackiego malarza z Krems Marcina Jana Schmidta; boczne: o bogatej ornamentyce oraz polichromowanych figurach świętych. Doskonałym przykładem sakralnego rzemiosła artystycznego jest także ambona i nastawa chrzcielnicy z 1792 r. wykonane przez Franciszka Schuberta z Opawy, ambona z bogatą dekoracją obejmującą liczne rzeźby oraz misterne ornamenty, zwieńczona baldachimem z figurą anioła, chrzcielnica, z pokrywą ozdobioną rzeźbioną sceną chrztu Chrystusa w Jordanie. Niezwykle cennymi zabytkami są także: epitafium Kaspra Gamzera z 1597 r., XVII-wieczna płyta nagrobna Mikołaja Ruckiego – kasztelana cieszyńskiego usytuowane w nawie południowej kościoła, a także gotycka tumba Kazimierza II lub księcia cieszyńskiego Przemysława Noszaka – przedstawiająca leżącą postać w zbroi, umieszczona w prezbiterium. Według Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce nagrobek pochodzący z ok. 1380 r., wykonany został przez Piotra Parlera.

- Kościoła pw. Św. Jerzego przy ul. Liburnia 1 (B/327/2016 z dnia 14.10.2016, B/342/2017 z dnia 23.10.2017)

Do rejestru zabytków ruchomych wpisane zostały znajdujące się w kościele XV-wieczne, gotyckie polichromie ściennie, będące świadectwem wysokiej kultury artystycznej dworu Piastów cieszyńskich. W latach 2013-2017 w wyniku przeprowadzonych badań konserwatorskich pod wtórnymi tynkami w nawie kościoła odkryto średniowieczną dekorację ścian. Po 2017 r. odsłonięto kolejne zachowane fragmenty w pozostałych częściach kościoła. Odkryte fragmenty tworzą cztery zespoły dekoracji, z których najstarsze powstały zapewne tuż po wybudowaniu świątyni na pocz. wieku XV. Na ścianie północnej nawy znajduje się wyjątkowe przedstawienie Męczeństwa św. Achacjusza i Dziesięciu Tysięcy Męczenników z góry Ararat, umęczonych na kolcach Żywego Krzyża. Prócz tego wymienić należy znajdujące się na północnej ścianie prezbiterium wyobrażenie biskupa, przypuszczalnie św. Mikołaja, na łuku tęczowym przedstawienia św. Stanisława ze Szczepanowa i św. Klemensa na tle wici roślinnej oraz fragment postaci zakonnika, zapewne św. Franciszka z Asyżu. Zarówno wizerunek św. biskupa, jak i dekoracja podłucha tęczy oraz ściany tęczowej mogą być wiązane z fundacjami artystycznymi księcia cieszyńskiego Kazimierza II.

W Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce wyd. w 1974 r. opisana została także polichromia zachowana fragmentarycznie na strychu, ponad sklepieniem nawy, pochodząca zapewne z ok. poł. XV w. o motywach wici roślinnej oraz z napisem w języku czeskim z nazwiskiem Ditrich i datą 1848.

- Kościoła i klasztoru pw. Wniebowzięcia NMP (Bonifratrów) przy ul. ks. Józefa Londzina 1 (B/172/10 z dnia 30.04.2010, B-56/1 z dnia 05.12.1993)

Wnętrze kościoła reprezentuje styl barokowy. Spośród zachowanego wyposażenia świątyni wymienić należy m.in. późnobarokowe ołtarze. Główny, wykonany w 1734 roku przez Jana Lehnerta z Opawy, z obrazem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny pędzla Ernesta Bayera z 1743 roku oraz figurami św. Elżbiety i św. Jadwigi w otoczeniu aniołów, wyrzeźbionymi przez Antoniego Stanettiego z Cieszyna w 1737 roku. Ołtarze boczne z 1723 r. i 1739 r. z figurami św. Jana Nepomucena i bł. Jana Sarkandra oraz św. Karola Boromeusza i Augustyna. Innym ważnym obiektem jest rokokowa ambona z posągami św. Michała Archanioła w zwieńczeniu, a także drewniana balustrada przed ołtarzem z XVIII w.

- Kościoła pw. Św. Krzyża (B/266/14 z dnia 14.02.2014)

Spośród zachowanego wyposażenia kościoła stanowiącego reprezentatywny przykład niewielkiego kościoła jezuickiego wymienić należy wykonane w 1794 r. i zaprojektowane przez Andreasa Kaspara Schewigla ołtarz główny, złożony z wolnostojącej mensy i tabernakulum ujętego rzeźbami adorujących aniołów, dwa ołtarze boczne oraz barokowo-klasycystyczną ambonę. Z tego samego okresu pochodzi także drewniany chór muzyczny, wsparty na kolumnach.

- Kościoła Jezusowego przy Placu Kościelnym 6 (B/48/03 z dnia 07.11.2003)

Wnętrze ewangelickiego kościoła powstałego w XVIII w. ma charakter oszczędny i jest utrzymane w duchu zredukowanego baroku. Jedynym wyposażeniem jest umieszczony w centralnym miejscu prezbiterium barokowy ołtarz z 1766 r., a także późnobarokowa ambona i barokowo-klasycystyczna chrzcielnica z 1785 r. Ołtarz główny złożony z kolumn w wielkim porządku oraz wielkogabarytowych figur czterech ewangelistów wykonany został przez cieszyńskiego mistrza Józefa Pratzkera według projektu Nikolausa oraz Wenzela Thalherrów z Fulneku. Centralne miejsce zajmuje obraz „Ostatnia Wieczerza”, autorstwa Franza Oesera z Lipska (kopi obrazu Macipa Vincentego Juana z XVI wieku). Całość wieńczy Oko Opatrzności, pod którym pierwotnie znajdował się czarny cesarski orzeł, usunięty pod koniec 1918 r. Wysoka na 9 m ambona zbudowana została przez tego samego autora w stylu barokowo-

manierystycznym, z umieszczoną na baldachimie rzeźbą Chrystusa Zmartwychwstałego. W tylnej części kościoła znajduje się dwukondygnacyjny chór, na którym w późnobarokowej szafie po organach Franza Horziczki z Frydku ulokowano w 1923 największe na Śląsku Cieszyńskim organy firmy Oscara Walckera z Frankfurtu o trakturze pneumatycznej opartej na wiatrownicach kieszeniowych (Taschenlade), mające 2076 piszczałek rozdzielonych pomiędzy 4 sekcje (3 manualy oraz pedały). Do dnia dzisiejszego z pierwotnych organów zachowało się kilkadziesiąt sztuk piszczałek. W bocznych nawach kościoła, od 2 poł. XVIII w., mieści się zabytkowa biblioteka cieszyńskiego zboru ewangelickiego – tzw. Biblioteka Tschammera.

Za obiekty o wysokiej wartości i zasługujące na wpis pod osobnymi numerami rejestru uznano także znajdujące się w kościele płyty epitafijne małżeństwa Kłapsi (B/247/13 z dnia 05.02.2013) oraz płyty nagrobne Jerzego Marklowskiego i rodziny Karwińskich (B/320/2016 z dnia 02.08.2016).

4.4. GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW MIASTA CIESZYNA

Na mocy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent miasta) winien prowadzić gminną ewidencję zabytków (dalej GEZ) w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Zgodnie z art. 22. ust. 5 w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Powyższy punkt 3. wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. sygn. Akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951) uznany został za niezgodny z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z dniem 18 maja 2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia.

Burmistrz Miasta Cieszyna, wypełniając powyższy obowiązek, założył Gminną Ewidencję Zabytków Miasta Cieszyna w formie kart adresowych zabytków. Została ona przyjęta Zarządzeniem Burmistrza Miasta Cieszyna nr 0050.696.2019 z dnia 17.10.2019 r. Nie zawiera ona zabytków nieruchomych wyznaczonych przez Burmistrza Miasta. Należy zaznaczyć, że dla części obiektów posiadających więcej niż jeden adres opracowano po 2 lub 3 karty adresowe, w zależności od liczby posiadanych adresów (np. budynki narożne). Karty adresowe obiektów ujętych w GEZ dostępne są na oficjalnej stronie miasta. Większość kart opracowana została w 2012 r., część w roku 2021 (aktualizacja ewidencji w 2020 r. poprzez włączenie nowych obiektów). W Gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna znajdują się łącznie około 900 kart adresowych. Po odjęciu kart powtarzających się, zwłaszcza tych określających obiekty dwu- lub trzyadresowe otrzymujemy liczbę ok. 860 obiektów zabytkowych, w tym nie tylko zabytki nieruchome, ale także zabytki teoretycznie kwalifikujące się jako ruchome, jak kapliczki, pomniki, krzyże czy figury oraz stanowiska archeologiczne, cmentarze i parki. Około 12% obiektów znajdujących się na liście GEZ wpisanych jest do rejestru zabytków.

Niestety zdecydowana większość obiektów (ponad 80%) skategoryzowana została bardzo ogólnie jako „budynki”, rzadziej „budynki mieszkalne”. W rzeczywistości funkcja

obiektów jest zdecydowanie bardziej różnorodna. W wykazie znajdują się zarówno budynki mieszkalne, jak m.in. kamienice czynszowe, dworki, wille, jak i budynki użyteczności publicznej, jak np. szkoły, a także budynki przemysłowe. Przeważają obiekty pochodzące z XIX i XX w., mniejszą ilość stanowią zabytki XVI, XVII i XVIII wieczne. Najstarszymi zabytkami są 3 obiekty datowane na XV w. oraz jeden obiekt z XIII w. i jeden z XI w. Większość obiektów stanowią budynki murowane, tylko kilka posiada konstrukcję drewnianą. Szczegółowy wykaz zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna został zamieszczony w załącznikach, w tabeli nr 1.

5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Cieszyn, jako jedno z najstarszych miast na obszarze Polski południowej, posiada wyjątkowo bogate i zróżnicowane dziedzictwo kulturowe. Obejmuje ono zarówno zabytki nieruchome, układy urbanistyczne, zabytki archeologiczne, jak i dziedzictwo niematerialne. Miasto wyróżnia się wysokim stopniem nasycenia obiektami o wartościach historycznych, estetycznych i tożsamościowych, co stanowi zarazem potencjał rozwojowy, jak i wyzwanie w zakresie skutecznego zarządzania zasobami dziedzictwa.

Mocne strony

1. Zachowany historyczny układ urbanistyczny i czytelna struktura przestrzenna miasta
 - Śródmieście Cieszyna wpisane do rejestru zabytków jako układ urbanistyczny.
 - Bogaty i zróżnicowany krajobraz kulturowy.
 - Wyjątkowa koncentracja zabytków przy głównych ulicach: Głęboka, Rynek, Sejmowa, Mennicza, Szeroka, Stary Targ.
 - Zachowana historyczna tkanka architektoniczna śródmieścia, wzgórze zamkowego i przyległych dzielnic, tworząca unikalny klimat krajobrazu kulturowego miasta, będącego czytelnym zapisem rozwoju urbanistyczno-architektonicznego od średniowiecza, przez renesans, barok, klasycyzm i eklektyzm oraz secesję, aż po modernizm okresu międzywojennego.
 - Historyczna oś kompozycyjno-funkcjonalna: Wzgórze Zamkowe – Rynek – ul. Głęboka, zachowana i aktywna w użytkowaniu, wzmacniająca czytelność układu miejskiego.
2. Różnorodność form dziedzictwa kulturowego
 - Obiekty sakralne, świeckie, przemysłowe, mieszkaniowe, użyteczności publicznej, archeologiczne i krajobrazowe.
 - Częściowo zachowane obiekty historyczne i miejsca pamięci będące świadectwem wielokulturowości i wielowyznaniowości.
 - Dziedzictwo niematerialne – tradycje Śląska Cieszyńskiego, wielojęzyczność, rzemiosło, religijna wielość (katolicy, luteranie, Żydzi).
3. Lokalna tożsamość i przywiązanie do dziedzictwa

- Wysoka świadomość znaczenia zabytków wśród mieszkańców, silne zakorzenienie kulturowe.
 - Aktywność społeczna i oddolne działania na rzecz rewitalizacji (np. wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, inicjatywy kulturalne).
4. Turystyczny potencjał zabytków
- Ikoniczne obiekty: Rotunda św. Mikołaja, Wzgórze Zamkowe, Most Przyjaźni, teatr, ratusz, dawne szkoły, kamienice rynkowe.
 - Korzystne warunki rozwoju turystyki oparte na dużym potencjale naturalnym i kulturowym.
 - Organizowane wydarzenia i imprezy kulturalne wewnątrz i w otoczeniu przestrzeni historycznych miasta.
5. Systematyczne działania dokumentacyjne i planistyczne
- Rozpoznanie zasobu tkanki zabytkowej w mieście w formie opracowanej i aktualizowanej gminnej ewidencji zabytków (ponad 840 obiektów).
 - Aktualizacje planów ochrony w sytuacjach kryzysowych (ZBM, ZAPON, obiekty publiczne).
 - Opracowywanie i wdrażanie w mieście programów i projektów rewitalizacji miasta, obejmujących ochronę dziedzictwa kulturowego m.in. uchwała krajobrazowa (2019), plan rewitalizacji (2017–2026), wytyczne do wymiany witryn.
 - Oznaczenie znakiem zabytek prawem chroniony znacznej większości zabytków wpisanych do rejestru.
6. Funkcjonowanie dedykowanego stanowiska ds. architektury miejskiej, zabytków i ochrony krajobrazu w strukturze Urzędu Miejskiego
- Obecność wyodrębnionego stanowiska odpowiedzialnego za koordynację działań związanych z dziedzictwem kulturowym umożliwia skuteczniejsze zarządzanie zasobami zabytkowymi, usprawnia komunikację z instytucjami zewnętrznymi (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa) oraz wspiera właścicieli i użytkowników zabytków w procedurach formalno-prawnych.
7. Regularne pozyskiwanie i dystrybucja środków finansowych na remonty zabytków
- Aktywne wspieranie właścicieli zabytków wpisanych do rejestru, corocznie organizując nabory wniosków o dotacje celowe.

- Skuteczne pozyskiwanie środków z programów zewnętrznych (unijnych i krajowych).
- 8. Potencjał współpracy transgranicznej
 - Geograficzne i kulturowe powiązania z Czeskim Cieszynem sprzyjające projektom wspólnej ochrony i promocji dziedzictwa w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński.
- 9. Działalność instytucji kultury na rzecz aktywizacji i reinterpretacji dziedzictwa
 - Książnica Cieszyńska, Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Dom Narodowy (COK), Biblioteka Miejska, Zamek Cieszyn, Zespół Ziemi Cieszyńskiej i inne instytucje prowadzą intensywną działalność badawczą, wystawienniczą, edukacyjną i popularyzatorską, wzmacniając społeczne znaczenie dziedzictwa kulturowego.
- 10. Przebieg regionalnych i tematycznych szlaków turystycznych
 - Przez Cieszyn przebiegają szlaki historyczne, kulturowe i transgraniczne, m.in.: obiekty Szlaku Zabytków Techniki (Browar, Muzeum Drukarnictwa), Szlak Cieszyńskiego Tramwaju, szlak „Śladami Cieszyńskich Żydów” oraz lokalna trasa „Via Sacra” (kościół i klasztor w Cieszynie i Czeskim Cieszynie). Do miasta dochodzi również Beskidzka Droga św. Jakuba (Camino). Ich obecność zwiększa atrakcyjność miasta dla turystyki kulturowej i sprzyja promowaniu zabytków.

Słabe strony

1. Zły stan techniczny znacznej części zabytków
 - Szczególnie niepokojący jest stan techniczny zabytkowej zabudowy mieszkaniowej z XIX i początku XX w., obejmującej zarówno wspólnoty mieszkaniowe, jak i zasób komunalny zarządzany przez miasto. Obiekty te zlokalizowane są głównie w obrębie historycznego śródmieścia i stanowią zasadniczy komponent krajobrazu kulturowego Cieszyna.
 - W wielu przypadkach budynki te nie przeszły kompleksowych remontów od kilkudziesięciu lat, co skutkuje zaawansowaną degradacją substancji zabytkowej. Problemy obejmują:
 - a. uszkodzenia i przecieki dachów,
 - b. zawilgocenia i zagrzybienia piwnic oraz ścian zewnętrznych,
 - c. nieprawidłowe odwodnienie i brak izolacji przeciwwilgociowych,
 - d. zdegradowane tynki i warstwy malarskie,

- e. zniszczenia detalu architektonicznego, zwłaszcza w obrębie portali, gzymsów, stolarki i klatek schodowych.
 - o Niska efektywność energetyczna tych budynków skłania właścicieli do niekontrolowanych ingerencji technicznych (np. dociepleń), które dodatkowo pogłębiają degradację zabytkowej tkanki.
 - o Ograniczone możliwości finansowe właścicieli oraz brak systemowego wsparcia w zakresie dokumentacji projektowej, ekspertyz i dofinansowania robót powodują dalsze pogarszanie się stanu technicznego obiektów oraz ryzyko ich trwałej utraty lub nieodwracalnej przebudowy.
2. Niewystarczająca skuteczność ochrony planistycznej
- o Brak obowiązujących MPZP dla całego obszaru chronionego – niespójność działań przestrzennych.
 - o Brak wpisów indywidualnych dla obiektów o wysokiej wartości.
3. Zbyt ograniczony zasięg realnych narzędzi egzekwowania ładu przestrzennego
- o Trudności w stosowaniu uchwały krajobrazowej – brak wzorników.
 - o Problemy z eliminacją tzw. chaosu reklamowego w skutek wyroku WSA, który uchylił podstawowy termin dostosowania tablic i urządzeń reklamowych do zapisów uchwały.
4. Braki w dokumentacji techniczno-konserwatorskiej wielu obiektów
- o Utrudnia to wnioskowanie o środki i planowanie działań naprawczych.
5. Obecność w centrum opuszczonych i zdewastowanych budynków przemysłowych lub usługowych co negatywnie wpływa na postrzeganie tkanki zabytkowej tej części miasta.
6. Ograniczone środki finansowe oraz niepełne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego
- o Brak wystarczających środków finansowych na prowadzenie szczegółowych badań architektonicznych, historycznych i konserwatorskich, niezbędnych dla opracowania planów ochrony i dokumentacji projektowej.
 - o Niewystarczające fundusze gminne na systemowe wspieranie prac remontowo-konserwatorskich, zwłaszcza w odniesieniu do obiektów niewpisanych do rejestru zabytków.
 - o Niewykorzystany potencjał dziedzictwa kulturowego w polityce rozwoju miasta – brak jego skutecznego powiązania z celami rewitalizacji, turystyki, edukacji i wizerunku Cieszyna jako miasta kultury.

7. Naruszenia zasad ochrony zabytków oraz błędne praktyki modernizacyjne

- Powszechne przypadki samowolnych prac remontowych i adaptacyjnych przy obiektach zabytkowych, prowadzonych bez wymaganych uzgodnień z konserwatorem zabytków.
- Utrwalone błędne praktyki w zakresie termomodernizacji – stosowanie grubych dociepleń zakrywających detal architektoniczny, brak poszanowania dla struktury historycznej elewacji.
- Masowa wymiana stolarki okiennej i drzwiowej na elementy z tworzyw sztucznych (PVC), często niezgodne z historycznym charakterem budynku.

8. Negatywne oddziaływanie ruchu samochodowego w centrum miasta

- Nadmierny ruch kołowy w obrębie historycznego śródmieścia wpływa na degradację jakości przestrzeni publicznej, ogranicza ekspozycję zabytków oraz przyczynia się do ich drgań, zanieczyszczenia powietrza i obniżenia atrakcyjności turystycznej strefy zabytkowej.

Szanse

1. Silna tożsamość kulturowa i świadomość dziedzictwa

- Cieszyn od wieków funkcjonuje jako ośrodek pogranicza, łączący wpływy kultury polskiej, czeskiej, niemieckiej i żydowskiej. Ten unikalny wielokulturowy charakter miasta stanowi zasób o kluczowym znaczeniu dla budowania lokalnej tożsamości i wzmacniania spójności społecznej.

2. Zachowany historyczny układ urbanistyczny i wysoka gęstość zabytków

- Śródmieście Cieszyna objęte jest wpisem do rejestru zabytków. Miasto posiada również ponad 800 obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, co daje możliwość prowadzenia systemowej ochrony w oparciu o aktualną dokumentację.

3. Rozpoznawalność turystyczna i pozycjonowanie marki kulturowej miasta

- Dziedzictwo Cieszyna, ze Wzgórzem Zamkowym, Rotundą św. Mikołaja, Mostem Przyjaźni czy renesansowymi kamienicami, jest znane i cenione w skali ogólnopolskiej. Wzrasta potencjał wykorzystania zabytków w turystyce kulturowej i edukacyjnej.
- Możliwość rozwinięcia oferty szlaków historycznych, gier miejskich, narracji dziedzictwa.

4. Rozwój narzędzi cyfrowych

- Rozwój innowacyjnych metod ochrony dziedzictwa – Digitalizacja, skanowanie 3D, modelowanie wirtualne mogą pomóc w dokumentowaniu zabytków.
- 5. Wzrost zainteresowania społeczną opieką nad zabytkami
 - Obserwuje się rosnącą aktywność stowarzyszeń, grup nieformalnych i mieszkańców w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa, co sprzyja modelowi partycypacyjnemu w zarządzaniu dziedzictwem.
 - Możliwość integrowania działań konserwatorskich z aktywizacją społeczną, kulturą, edukacją, przedsiębiorczością.
- 6. Możliwość pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania
 - Aktualne programy krajowe (m.in. Rządowy Program Odbudowy Zabytków) oraz fundusze europejskie (np. FEnIKS, Interreg, LIFE) dają szansę na kompleksową rewaloryzację zabytków, szczególnie w zakresie rewitalizacji, adaptacji i zabezpieczenia obiektów.
- 7. Współpraca transgraniczna
 - Lokalizacja miasta sprzyja projektom partnerskim z Czeskim Cieszyнем, obejmującym ochronę wspólnego dziedzictwa, co może skutkować rozwojem kulturowych i edukacyjnych szlaków transgranicznych.
- 8. Powrót do tradycyjnych technik rzemieślniczych jako element dziedzictwa niematerialnego
 - Możliwość edukacji i promocji tradycji cieszyńskiego rzemiosła i detalu.

Zagrożenia

1. Ryzyko pogłębiającej się degradacji technicznej obiektów zabytkowych
 - W przypadku braku systemowych działań konserwatorskich i zabezpieczających oraz brak prac remontowych istnieje zagrożenie stopniowej utraty substancji zabytkowej, zwłaszcza w odniesieniu do kamienic mieszczańskich, obiektów sakralnych, przemysłowych i użyteczności publicznej.
2. Postępująca utrata autentyczności zabytków
 - Niewłaściwie prowadzone remonty, wymiana stolarki, zacieranie detalu, termoizolacje prowadzące do zubożenia struktury architektonicznej.
3. Możliwe skutki niewystarczającego planowania przestrzennego
 - Braki w pokryciu miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego mogą w przyszłości prowadzić do niekontrolowanych przekształceń struktury

urbanistycznej, w tym zaburzenia sylwety miasta, zatarcia historycznych osi widokowych oraz niepożądaną intensyfikację zabudowy.

4. Zagrożenie ze strony presji inwestycyjnej i estetycznego zanieczyszczenia przestrzeni
 - Istnieje ryzyko, że brak konsekwentnie realizowanej polityki estetycznej, w połączeniu z presją deweloperską, doprowadzi do chaosu wizualnego.
5. Potencjalne skutki braku aktualnych narzędzi planistycznych i zarządczych
 - Brak dostosowania przepisów, planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej, do współczesnych wyzwań może skutkować ograniczoną gotowością miasta do reagowania na zagrożenia nadzwyczajne, takie jak katastrofy naturalne, kryzysy energetyczne czy działania zbrojne.
6. Ryzyko ograniczenia efektywności administracyjnej ochrony dziedzictwa
 - Możliwe niedobory kadrowe i zasobowe w jednostkach samorządowych, a także brak skoordynowanej współpracy między wydziałami odpowiedzialnymi za zabytki, planowanie, mieszkalnictwo i inwestycje, mogą osłabić skuteczność wdrażania polityk ochrony dziedzictwa.
7. Potencjalne ograniczenia ze strony właścicieli zabytków
 - W przypadku braku wsparcia informacyjnego i finansowego, właściciele prywatni (osoby fizyczne, wspólnoty mieszkaniowe) mogą nie być w stanie właściwie utrzymywać i remontować obiektów zabytkowych, co stwarza ryzyko ich nieprawidłowego przekształcania lub postępującej degradacji.

Analiza SWOT wykazała, że miasto Cieszyn dysponuje znacznym potencjałem w zakresie ochrony, aktywizacji i promocji dziedzictwa kulturowego. Zachowany historyczny układ urbanistyczny, różnorodność form dziedzictwa, aktywność instytucji kultury oraz rozwinięta świadomość lokalna tworzą solidną podstawę dla dalszych działań. Kluczowe wyzwania dotyczą poprawy stanu technicznego zabytków, eliminacji błędnych praktyk modernizacyjnych, skuteczniejszego planowania przestrzennego oraz pełniejszego wykorzystania dziedzictwa w strategiach rozwoju miasta.

Działania powinny koncentrować się na rozwijaniu narzędzi zarządzania dziedzictwem, wspieraniu właścicieli zabytków, aktualizacji dokumentacji oraz integracji ochrony zabytków z turystyką, edukacją i rewitalizacją. Ważnym kierunkiem rozwoju pozostaje także wzmocnienie kadr i kompetencji w administracji publicznej oraz zwiększenie dostępności informacji dla mieszkańców.

Współpraca transgraniczna, wykorzystanie funduszy zewnętrznych, rozwój partycypacji społecznej oraz wdrażanie cyfrowych narzędzi dokumentacji i promocji dziedzictwa mogą stanowić skuteczną odpowiedź na zidentyfikowane zagrożenia i przyczynić się do trwałego wzmocnienia pozycji dziedzictwa kulturowego jako zasobu rozwojowego miasta Cieszyna.

6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Cieszyna na lata 2026–2029 opiera się na kompleksowej diagnozie stanu dziedzictwa kulturowego, analizie SWOT, obowiązujących dokumentach strategicznych gminy oraz zaleceniach Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Jego celem jest zapewnienie zrównoważonej, systematycznej i skutecznej ochrony oraz zagospodarowania dziedzictwa kulturowego w sposób wzmacniający tożsamość miasta, jego atrakcyjność turystyczną i jakość życia mieszkańców.

Program ma charakter strategiczny i operacyjny. Uwzględnia zarówno potrzeby związane z fizyczną ochroną zabytków (rewaloryzacja, konserwacja, remonty), jak i aspekty społeczne, edukacyjne, planistyczne i zarządcze.

Program przewiduje ścisłą współpracę z właścicielami obiektów zabytkowych, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi, mieszkańcami oraz instytucjami publicznymi (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa).

Program został opracowany zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z uwzględnieniem Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026.

Na podstawie przeprowadzonej analizy SWOT określono kluczowe priorytety GPOZ:

1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i poprawa ich stanu technicznego dokumentacja i monitoring.
2. Integracja polityki remontowej obiektów będących w zasobie gminy z ochroną zabytków.
3. Dokumentacja i monitoring.
4. Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem.
5. Finansowanie ochrony zabytków.
6. Zrównoważone kształtowanie krajobrazu kulturowego.
7. Edukacja i promocja dziedzictwa kulturowego.
8. Wzmocnienie współpracy transgranicznej na rzecz wspólnego dziedzictwa Cieszyna i Czeskiego Cieszyna.
9. Rozwój turystyki kulturowej.
10. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

ZAHAMOWANIE PROCESÓW DEGRADACJI ZABYTKÓW I POPRAWA ICH STANU TECHNICZNEGO

Znaczna część zasobu zabytkowego Cieszyna, zwłaszcza zabudowa mieszkaniowa z XIX i początku XX wieku, znajduje się w stanie pogarszającym się lub wymagającym pilnych prac remontowo-konserwatorskich. Dotyczy to zarówno obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jak i tych ujętych w gminnej ewidencji.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Prowadzenie remontów i konserwacji obiektów zabytkowych: m.in. kamienic mieszczańskich z ul. Głębokiej, Sejmowej, Rynku, Menniczej, Michejdy.

Wspieranie procesów adaptacji zabytków na potrzeby społeczne, edukacyjne i kulturalne.

Wsparcie informacyjne wspólnot mieszkaniowych w zabytkowym śródmieściu (m.in. ul. Głęboka, Mennicza, Sejmowa, Rynek) w przygotowywaniu dokumentacji konserwatorskiej i wniosków o dofinansowanie badań i remontów.

Dokumentowanie i modernizacja najcenniejszych obiektów użyteczności publicznej

Przygotowanie dokumentacji techniczno-konserwatorskiej dla obiektów gminnych w złym stanie technicznym i propozycji planu prac/napraw

Poprawa stanu technicznego obiektów Góry Zamkowej (np. przeprowadzenie wymiany pokrycia dachowego Rotundy pw. św. Mikoła i św. Wacława, opracowanie ekspertyzy muru oporowego od str. ul. Dojazdowej i zaplanowaniem prac związanych z jego renowacją oraz wymianą przyległych schodów).

Przeprowadzenie regularnych prac porządkowych na zabytkowych cmentarzach, obejmujących usuwanie roślinności inwazyjnej oraz zabezpieczenie nagrobków. Równolegle wykonanie badań historycznych i inwentaryzacji nagrobków w celu dokumentacji oraz identyfikacji obiektów wymagających pilnej ochrony.

Doprowadzenie do likwidacji barier komunikacyjnych na ul. Głębokiej i ul. Kominiarskiej powstałych po wybuchu budynku przy ul. Głębokiej 32. Odbudowa kamienicy pod nr 32 i przebudowa kamienicy pod nr 30), weryfikacja stanu technicznego sąsiednich kamienic, uregulowanie kwestii formalnych związanych z ochroną konserwatorską oraz powołanie zespołu interdyscyplinarnego do opracowania koncepcji odtworzenia zabudowy pierzejowej.

Dokonanie przeglądu stanu zabytkowych obiektów małej architektury i miejsc pamięci Województwa Śląskiego (leżących na terenie gminy Cieszyn)

INTEGRACJA POLITYKI REMONTOWEJ OBIEKTÓW BĘDĄCYCH W ZASOBIE GMINY Z OCHRONĄ ZABYTKÓW

W zasobie Gminy Cieszyn znajduje się istotna część historycznej zabudowy miasta – w tym obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków i położone w granicach zabytkowego układu urbanistycznego centrum. Priorytet ten zakłada powiązanie polityki gospodarowania mieszkaniowym zasobem komunalnym z wymogami ochrony dziedzictwa kulturowego.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Włączenie obiektów zabytkowych (ujętych w GEZ i rejestrze zabytków) będących w zasobie Gminy Cieszyn (zarządzanym przez ZBM i inne jednostki) do aktualnych i przyszłych programów gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy -- uwzględnienie potrzeby większych nakładów finansowych na remont / prace restauratorskie elementów historycznych

Opracowanie wieloletniego planu remontów i prac konserwatorskich budynków zabytkowych, z podziałem na obiekty komunalne, wspólnoty z udziałem Gminy i instytucje kultury. Plan powinien uwzględniać hierarchię pilności remontów, stan techniczny, wartości historyczne, koszty i możliwości dofinansowania (środki własne, RPO, Rządowy Program Odbudowy Zabytków, Interreg, FEnIKS).

Uwzględnianie ochrony (zachowanie) zabytkowego charakteru obiektów w procesach planowania remontów, termomodernizacji, wymiany stolarki i innych działań budowlanych – w przypadku inwestycji realizowanych przez Urząd Miasta i podległe jednostki organizacyjne.

Wdrożenie konsultowania planowanych inwestycji budowlanych w obiektach zabytkowych z wyznaczonym pracownikiem ds. ochrony dziedzictwa w UM.

Zachęcanie wspólnot mieszkaniowych z udziałem Gminy do planowania etapowych remontów z uwzględnieniem zaleceń konserwatorskich – poprzez doradztwo, pomoc przy składaniu wniosków dotacyjnych.

DOKUMENTACJA I MONITORING
Efektywna ochrona dziedzictwa kulturowego wymaga systematycznej aktualizacji wiedzy o stanie zachowania obiektów oraz ich wartości. Priorytet ten zakłada rozwój narzędzi i procedur służących dokumentowaniu oraz monitorowaniu zmian zachodzących w substancji zabytkowej miasta Cieszyna – zarówno w odniesieniu do obiektów indywidualnych, jak i całych zespołów zabytkowych.
KIERUNKI DZIAŁAŃ
Wdrożenie systemu cyklicznej aktualizacji GEZ oraz włączenie nowych obiektów.
Cykliczne przeglądy techniczne obiektów zabytkowych należących do UM.
Systematyczna ocena stanu technicznego obiektów ujętych w ewidencji zabytków będących w zasobie gminy w celu przeciwdziałania degradacji i zniszczeniom.
Wykorzystanie nowoczesnych metod digitalizacji do rejestrowania i archiwizowania stanu zabytków.
Aktualizację Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla miasta Cieszyna w kontekście nowych zagrożeń i praktyk oraz nowej ustawy
Opracowanie lub aktualizacja indywidualnych planów ochrony dla kolejnych budynków wpisanych do rejestru zabytków (po stronie właścicieli obiektów).
Nawiązanie współpracy z placówkami oświaty i uczelniami w zakresie praktyk uczniów, które mogą dotyczyć projektów dokumentacyjnych i inwentaryzacyjnych.
Przeprowadzanie badań architektonicznych i konserwatorskich w kamienicach, które historycznie mogły posiadać dekoracyjne fasady (m.in. Rynek 17, Srebrna 4 i 5, Ratuszowa 1) w przypadku planowanego remontu
Monitorowanie stanu istniejących witryn oraz prowadzenie ewidencji zmian wprowadzanych w witrynach budynków zabytkowych.
Inwentaryzacja historycznego bruku na terenie miasta i opracowanie zaleceń konserwatorskich dla jego ochrony, utrzymania i ewentualnej rekonstrukcji.
Wykonanie koncepcji nawierzchni ulic w śródmieściu w obrębie dawnych murów miejskich.
Wykonanie inwentaryzacji aktualnego stanu obiektów małej architektury ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz obiektów ujętych w ewidencji miejsc pamięci Województwa Śląskiego, a następnie opracowanie harmonogramu prac naprawczych i konserwatorskich.

ZINTEGROWANE ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM

Skuteczna ochrona i wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego wymaga spójnych działań wielu podmiotów – samorządu, instytucji publicznych, właścicieli obiektów, organizacji społecznych oraz mieszkańców. Priorytet ten zakłada rozwój mechanizmów koordynacji i współpracy między wszystkimi uczestnikami procesu zarządzania dziedzictwem, z uwzględnieniem powiązań z planowaniem przestrzennym, rewitalizacją, polityką mieszkaniową i turystyką.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Współpraca ze służbami konserwatorskimi oraz Narodowym Instytutem Dziedzictwa

Tworzenie programów partnerskich z organizacjami pozarządowymi i instytucjami naukowymi.

Zapewnienie wsparcia merytorycznego i konsultacyjnego wydziałów merytorycznych Urzędu Miejskiego w Cieszynie przy przygotowywaniu projektów witryn. |Wsparcie informacyjne i promocyjne ze strony ZBM w zakresie reguł sposobu finansowania wymiany i remontu witryn w budynkach gminnych.

Współpraca Zamku Cieszyn z przedsiębiorcami w celu tworzenia estetycznych, historycznie uzasadnionych rozwiązań wizualnych dla przestrzeni handlowo-usługowych w zabytkowym centrum miasta.

Wsparcie doradcze dla właścicieli zabytków, obejmującego konsultacje konserwatorskie i informacje odnośnie możliwości pozyskania dotacji.

FINANSOWANIE OCHRONY ZABYTKÓW

Pozyskiwanie środków z funduszy krajowych, unijnych oraz mechanizmów wsparcia dla właścicieli prywatnych obiektów zabytkowych.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Udzielanie dotacji celowych właścicielom zabytków wpisanych do rejestru.

Tworzenie nowych mechanizmów finansowych wspierających prywatnych właścicieli zabytków ujętych w gminnej ewidencji (dotacje, ulgi podatkowe, doradztwo konserwatorskie, dokumentowanie).

Aktywne pozyskiwanie funduszy krajowych i unijnych na ochronę zabytków.

Analiza możliwości stworzenia gminnego funduszu ochrony zabytków i uruchomienia mechanizmów wsparcia dla właścicieli prywatnych i instytucji.

Zachęty finansowe dla właścicieli zabytków, takie jak ulgi podatkowe czy dotacje na prace konserwatorskie.

ZRÓWNOWAŻONE KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO
Ochrona historycznego układu przestrzennego poprzez regulacje planistyczne, kontrolę inwestycji oraz wsparcie działań rewitalizacyjnych.
KIERUNKI DZIAŁAŃ
Uwzględniać ochronę zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w zgodzie z ustaleniami planu ogólnego (strefy planistyczne, gminne standardy urbanistyczne), poprzez wprowadzanie konkretnych ustaleń ochronnych dla obiektów, układów urbanistycznych i krajobrazu kulturowego.
Egzekwowanie uchwały krajobrazowej w zakresie reklam i szyldów. Przeciwdziałanie „chaosowi reklamowemu” i estetycznemu zanieczyszczeniu przestrzeni.
Możliwe uwzględnianie w nowych i aktualizowanych MPZP zagadnień związanych z ochroną zabytków i historycznych układów i wnętrz urbanistycznych, tak aby łącznie z uchwałą krajobrazową i innymi regulaminami pozaplanistycznymi (dotyczącymi np. ogródków gastronomicznych) tworzyć kompletny zestaw zasad.
Przeprowadzenie szczegółowych analiz historycznych i przestrzennych w celu identyfikacji zdegradowanego krajobrazu.
Konsultacje społeczne dotyczące projektów ingerujących w krajobraz kulturowy.
Ochrona krajobrazu kulturowego poprzez minimalizację negatywnego wpływu nowoczesnej zabudowy i harmonijny rozwój.

EDUKACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
Podnoszenie świadomości mieszkańców poprzez programy edukacyjne, warsztaty, konferencje oraz publikacje popularyzujące lokalne dziedzictwo.
KIERUNKI DZIAŁAŃ
Udzielanie informacji i pomocy doradczej dla właścicieli zabytków na temat zasad konserwacji i dostępnych form wsparcia.
Publikacje i wydarzenia promujące historię gminy, w tym organizacja prelekcji i konferencji.
Współpraca z placówkami edukacyjnymi w celu wprowadzenia prelekcji na temat ochrony zabytków.
Współpraca z organizacjami turystycznymi oraz instytucjami związanymi z opieką i promocją dziedzictwa kulturowego w zakresie inicjowania i organizacji obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na terenie miasta, wycieczek tematycznych i krajoznawczych przybliżających historię i dziedzictwo miasta.
Promocja lokalnego dziedzictwa poprzez m.in. publikację interaktywnych map zabytków, materiałów promocyjnych.

WZMOCNIENIE WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ NA RZECZ WSPÓLNEGO DZIEDZICTWA CIESZYNA I CZESKIEGO CIESZYNA
Miasto Cieszyn i Czeski Cieszyn, choć rozdzielone granicą państwową, tworzą jeden organizm kulturowy oparty na wspólnej historii, dziedzictwie i tożsamości pogranicza. Priorytet ten zakłada rozwój trwałej i zintegrowanej współpracy w zakresie ochrony, promocji i zagospodarowania wspólnego dziedzictwa materialnego i niematerialnego.
KIERUNKI DZIAŁAŃ
Przygotowanie wspólnego z Czeskim Cieszynem projektu np. wspólnego szlaku turystycznego promującego dziedzictwo
Wspólne projekty z zakresu ochrony krajobrazu historycznego w celu stworzenia wspólnej infrastruktury turystycznej.
Aplikowanie do funduszy Interreg i programów międzynarodowych.

ROZWÓJ TURYSTYKI KULTUROWEJ
Tworzenie lokalnych szlaków historycznych, oznakowanie zabytków, organizowanie wydarzeń promujących historię i kulturę regionu.
KIERUNKI DZIAŁAŃ
Tworzenie strategii rozwoju turystyki kulturowej z uwzględnieniem lokalnego dziedzictwa.
Wykorzystanie obiektów zabytkowych w ofercie turystycznej miasta.
Tworzenie nowych narracji dziedzictwa (np. szlaki).
Rozwój wydarzeń w przestrzeniach zabytkowych (wystawy, festiwale).
Współpraca z organizacjami turystycznymi w zakresie promocji miasta.
Organizowanie wydarzeń kulturalnych podkreślających walory historyczne miasta.
Kultywowanie pamięci o wielokulturowej tradycji Cieszyzna (np. w ramach organizacji imprez i wydarzeń kulturalnych).
Oznakowanie i promocja istniejących tematycznych szlaków turystycznych (np. szlak cieszyńskiej secesji czy modernizmu, dziedzictwa religijnego), ich integracja z nowymi projektami.

OCHRONA NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
Dziedzictwo niematerialne Cieszyna stanowi wyjątkowy zasób kulturowy, zakorzeniony w historii Śląska Cieszyńskiego. Obejmuje ono m.in. tradycje językowe, rzemiosła, obrzędy religijne, muzykę, pieśni, kuchnię regionalną oraz wspólnotowe formy przekazywania pamięci historycznej. Ochrona tego dziedzictwa wymaga działań, które wykraczają poza fizyczną konserwację – opiera się na wspieraniu społecznych nośników tradycji, dokumentowaniu przekazów, ich popularyzacji oraz tworzeniu warunków dla ich współczesnego funkcjonowania.
KIERUNKI DZIAŁAŃ
Stała inwentaryzacja przejawów dziedzictwa niematerialnego w oparciu o współpracę z depozytariuszami (rzemieślnicy, zespoły folklorystyczne, twórcy ludowi, środowiska regionalne).
Utrzymanie i rozwój „Szkoły Rzemiosł Cieszyn”.
Współpraca z Narodowym Instytutem Dziedzictwa w zakresie przygotowania kolejnych wniosków o wpis elementów dziedzictwa niematerialnego na Krajową Listę NDK (m.in. tradycje filigranu, pieśni cieszyńskie.).
Realizacja projektów edukacyjnych i popularyzatorskich wokół dziedzictwa (np. „Po naszymu” – mural + publikacja + gra miejska; „Cieszynka – warsztaty rusznikarskie”, „Filigranowe opowieści”).
Organizacja wydarzeń dedykowanych niematerialnemu dziedzictwu w przestrzeniach zabytkowych (Góra Zamkowa, Rynek, ulice śródmieścia): jarmarki rzemiosła, święta tradycji (np. Skarby z Cieszyńskiej Trówy, Pokaz i konkurs pieczenia strudla im. Kingi Iwanek-Riess), pokazy, inscenizacje obrzędów.
Współpraca w zakresie utrwalenia dorobku środowisk twórczych (Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Cieszyńskiej, Stowarzyszenie Macierz Ziemi Cieszyńskiej, rzemieślnicy) poprzez archiwizację i upowszechnianie ich dorobku.
Utrwalenie tradycji drukarstwa cieszyńskiego – nagrania drukarzy, członków Stowarzyszenia Muzeum Drukarstwa.
Pokazanie i promocja lokalnych mentorów i „ambasadorów dziedzictwa” – osób przekazujących wiedzę i umiejętności, np. w rzemiośle, gwarze, muzyce.
Uwzględnianie dziedzictwa niematerialnego w projektach rewitalizacyjnych i turystycznych (np. szlaki kulturowe typu „Rzemiosło i mistrzowie”, „Szlak języka i legend”).

7. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Cieszyna na lata 2026-2029 wymaga zastosowania skutecznych narzędzi prawnych, organizacyjnych, finansowych, planistycznych i edukacyjnych, zapewniających kompleksowe i długofalowe działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Program opiera się na współpracy pomiędzy samorządem, instytucjami państwowymi, organizacjami pozarządowymi oraz właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych.

Struktura zarządzania:

1. Rada Miejska Cieszyna – uchwała Program i przyjmuje sprawozdania z jego realizacji co dwa lata.
2. Burmistrz Miasta Cieszyna – odpowiada za przygotowanie, nadzór i koordynację wdrażania Programu.
3. Urząd Miejski w Cieszynie oraz jednostki organizacyjne – odpowiada za realizację działań operacyjnych oraz współpracę z partnerami zewnętrznymi.

Instrumenty realizacji:

- A. Ścisła współpraca samorządu z instytucjami i społecznością lokalną. Efektywna realizacja Programu wymaga aktywnego zaangażowania wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za ochronę zabytków:
- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach – Delegatura w Bielsku-Białej,
 - Narodowy Instytut Dziedzictwa,
 - Instytucje kultury (Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Książnica Cieszyńska, Zamek Cieszyn),
 - Organizacje pozarządowe i stowarzyszenia regionalne działające na rzecz dziedzictwa kulturowego,
 - Parafie i wspólnoty religijne,
 - Partnerzy transgraniczni – Czeski Cieszyn, Euroregion Śląsk Cieszyński.

B. Narzędzia prawne i planistyczne:

- Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnych aktach prawnych, w tym w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP),
- Uchwała krajobrazowa (2019),
- Uchwały i regulaminy dotyczące zasad wymiany witryn, i lokalizacji potykaczy,
- Gminna Ewidencja Zabytków – podstawa oceny i planowania ochrony,
- Kontrola inwestycji budowlanych, aby nie naruszały wartości historycznych i krajobrazowych,
- Możliwość wdrożenia porozumienia z WKZ (na mocy art. 96 ustawy o ochronie zabytków) w celu uproszczenia procedur uzgadniania.

C. Instrumenty finansowe:

- Dotacje z budżetu Miasta dla właścicieli obiektów zabytkowych (na dokumentację i prace remontowo-konserwatorskie),
- Środki zewnętrzne: fundusze unijne (FEnIKS, Interreg), programy MKiDN, BGK,
- Wsparcie ze środków budżetu obywatelskiego.

D. Instrumenty zarządcze i edukacyjne:

- Stanowisko bezpośrednio związane z ochroną dziedzictwa,
- Edukacja i promocja dziedzictwa: wystawy, seminaria, publikacje,
- Projekty edukacyjne i popularyzatorskie realizowane we współpracy z instytucjami kultury i szkołami.

E. Pozyskiwanie środków zewnętrznych:

- Fundusze UE i krajowe (w tym RPO, FEnIKS, KPO),
- Współpraca z partnerami czeskimi – aplikacje do programów Interreg,
- Finansowanie partnerskie: programy grantowe, fundacje prywatne.

System monitoringu i ewaluacji**1. Sprawozdawczość dwuletnia:**

- Burmistrz Miasta Cieszyna sporządza i przedkłada Radzie Miejskiej raport z realizacji Programu.

2. Monitoring stanu obiektów zabytkowych:

- Prowadzenie systematycznych inspekcji technicznych obiektów wpisanych do GEZ będących w zasobie gminnym,
 - Dokumentacja fotograficzna i opisowa zmian w substancji zabytkowej, wskazanie obiektów zagrożonych degradacją
3. Ocena skuteczności działań:
- Analiza skali wydatków przeznaczonych na prace konserwatorskie obiektów gminnych oraz wsparcia finansowego udzielonego podmiotom zewnętrznym
 - Analiza efektywności pozyskiwania funduszy – monitoring środków uzyskanych z zewnętrznych źródeł finansowania.
4. Aktualizacja Programu:
- Nowa edycja opracowywana po upływie 4 lat – z wykorzystaniem wyników monitoringu i konsultacji społecznych,
 - Na podstawie wyników ewaluacji i zgłoszonych uwag możliwe będzie dostosowanie priorytetów i narzędzi ochrony zabytków do nowych wyzwań.

Instrumentarium realizacji Programu opiera się na kompleksowych narzędziach zarządzania, finansowania i monitorowania ochrony zabytków. Kluczowe znaczenie mają:

- Zapewnienie stabilnych źródeł finansowania ochrony zabytków, w tym funduszy krajowych i unijnych,
- Ścisła współpraca samorządu z instytucjami kultury i społecznością lokalną,
- Kontrola stanu zabytków oraz ich dokumentacja,
- Mechanizmy oceny skuteczności działań i możliwość aktualizacji Programu.

Wdrożenie powyższego instrumentarium umożliwi skuteczną i spójną realizację celów Gminnego programu opieki nad zabytkami, zapewniając odpowiedzialne zarządzanie dziedzictwem Cieszyna i jego trwałą ochronę.

8. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ocena realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Cieszyna na lata 2026-2029 opiera się na jasnych, mierzalnych i możliwych do weryfikacji wskaźnikach realizacji poszczególnych priorytetów oraz kierunków działań. Celem systemu ewaluacji jest zapewnienie przejrzystości procesu wdrażania Programu, ocena skuteczności podejmowanych działań oraz dostosowanie polityki ochrony zabytków do zmieniających się potrzeb i wyzwań.

Sprawozdanie obejmuje:

- ocenę wykonania założonych priorytetów,
- stopień realizacji zadań i kierunków działań,
- skalę wykorzystania środków finansowych.

Metody opracowania sprawozdania

Sprawozdanie będzie opracowywane na podstawie poniższych, powtarzalnych metod zbierania i analizy danych:

A. Zestawienie działań zrealizowanych przez komórki organizacyjne Urzędu Miejskiego i Miejskich jednostek organizacyjnych

- Każdy wydział lub jednostka zaangażowane w realizację programu przekazuje zestawienie zadań wykonanych w odniesieniu do poszczególnych priorytetów.
- Zestawienia zawierają: nazwę działania, lokalizację, daty realizacji, koszt, źródła finansowania, zasięg, efekty oraz dokumentację fotograficzną (jeśli dotyczy).

B. Zestawienie dotacji i pożyczek udzielonych przez Gminę

- Zbierane są dane z postępowań dotacyjnych: liczba wniosków, liczba pozytywnie rozpatrzonych, wysokość przyznanych środków, rodzaj prac (remont, konserwacja, dokumentacja), adresy obiektów.
- Sporządzany jest wykaz obiektów objętych wsparciem finansowym z Programu.

C. Monitoring aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków

- Weryfikacja liczby kart GEZ zaktualizowanych lub sporządzonych w okresie sprawozdawczym.
- Informacja o nowych wpisach do rejestru zabytków lub GEZ.

D. Monitoring stanu technicznego zabytków (przykładowy wykaz)

- Informacja o obiektach zagrożonych, wskazanych do pilnej interwencji lub objętych postępowaniami konserwatorskimi.

- Ewentualne wykorzystanie uproszczonej skali oceny stanu technicznego (np. wg NID: dobry / pogarszający się / zły).

E. Ewidencja działań edukacyjnych, promocyjnych i badawczych

- Liczba zrealizowanych wydarzeń związanych z dziedzictwem kulturowym (wystawy, warsztaty, spacerzy tematyczne, konferencje, itp).
- Wskazanie partnerów i uczestników.

F. Informacje o współpracy transgranicznej i międzyinstytucjonalnej

- Lista wspólnych projektów z Czeskim Cieszyinem.
- Dane o działaniach w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński w zakresie związanym z dziedzictwem.

G. Zestawienie pozyskanych środków zewnętrznych

- Wartość i źródła pozyskanych dotacji (MKiDN, Interreg, WKZ, FEnIKS itp.).
- Liczba projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych finansowanych z funduszy zewnętrznych.

Procedura sporządzenia sprawozdania

1. Komórka odpowiedzialna w UM (np. stanowisko ds. zabytków) występuje do jednostek miejskich z prośbą o dane za okres dwuletni.
2. W ciągu 30 dni komórki organizacyjne przekazują zestawienia zgodnie z przyjętym formularzem.
3. Opracowywane jest syntetyczne sprawozdanie z realizacji Programu.
4. Sprawozdanie przedstawiane jest Burmistrzowi i Radzie Miejskiej.

Możliwość aktualizacji Programu

Na podstawie wniosków ze sprawozdania możliwa jest aktualizacja:

- listy priorytetów i kierunków działań,
- wskaźników realizacji i planu finansowego.

9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

9.1. DOTACJE I FINANSOWANIE ZE ŚRODKÓW KRAJOWYCH

1. Dotacje z budżetu miasta Cieszyna

Jednym z podstawowych i systematycznie stosowanych źródeł finansowania działań związanych z ochroną zabytków na terenie miasta są środki pochodzące z budżetu Gminy Cieszyn. Corocznie Rada Miejska uchwała pulę środków przeznaczoną na dotacje celowe, zgodnie z zapisami art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Środki te przyznawane są na podstawie uchwały Rady Miejskiej określającej regulamin naboru wniosków. O dofinansowanie mogą ubiegać się właściciele, użytkownicy wieczysti i zarządcy obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w tym także parafie, instytucje kultury, organizacje społeczne oraz osoby fizyczne.

Zakres finansowanego wsparcia obejmuje:

- prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych (po uzyskaniu wymaganych decyzji/pozwoleń);
- doraźne zabezpieczenia w stanie zagrożenia
- koszty dokumentacji, ekspertyz i inwentaryzacji – co do zasady realizowane przed złożeniem wniosku; mogą być kwalifikowane jedynie jako część zadania objętego pozwoleniami.

Dotacje te stanowią ważny instrument wspierający właścicieli w działaniach konserwatorskich, a zarazem mechanizm mobilizujący do zachowania oryginalnej substancji zabytkowej. Nabór prowadzony jest raz w roku, a wnioski poddawane są ocenie pod względem formalnym i merytorycznym (w tym znaczenia obiektu, zakresu prac, stanu technicznego, kompletności dokumentacji).

W latach poprzednich środki te umożliwiły m.in. prace przy elewacjach kamienic mieszczańskich, renowacje stolarki zabytkowej, remonty dachów. Program oparty na gminnych dotacjach stanowi fundament polityki wspierania ochrony lokalnego dziedzictwa w Cieszynie.

2. Dotacje wojewódzkie

Uzupełnieniem środków lokalnych i centralnych są dotacje celowe udzielane przez Zarząd Województwa Śląskiego na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz uchwał Sejmiku Województwa. Wsparcie to przyznawane jest na zadania związane z ochroną i konserwacją zabytków wpisanych do rejestru zabytków, których realizacja ma znaczenie regionalne lub lokalne.

Z dotacji wojewódzkich mogą korzystać m.in.

- kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje kultury,
- osoby fizyczne i prawne będące właścicielami lub zarządcami obiektów zabytkowych.

Zakres dofinansowania obejmuje m.in.:

- prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych,
- opracowanie dokumentacji technicznej i konserwatorskiej,
- badania architektoniczne i archeologiczne,
- prace zabezpieczające i ratunkowe.

Dotacje udzielane są corocznie na podstawie regulaminu ogłaszanego przez Zarząd Województwa Śląskiego – zwykle w pierwszym kwartale roku budżetowego. Aplikacja odbywa się w trybie konkursowym, a przy ocenie brana jest pod uwagę wartość historyczna obiektu, stopień zagrożenia substancji zabytkowej, kompletność dokumentacji oraz znaczenie projektu dla dziedzictwa regionalnego.

Miasto Cieszyn oraz jego instytucje i parafie wielokrotnie korzystały z tego źródła finansowania, np. przy remontach elewacji kościołów, konserwacji wnętrz i detali architektonicznych czy zabezpieczeniach konstrukcyjnych zabytkowych kamienic.

Systematyczne korzystanie z dotacji wojewódzkich powinno być jednym z priorytetów finansowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Cieszyna w kolejnych latach realizacji Programu.

3. Dotacje Powiatu Cieszyńskiego

Dodatkowym, choć mniej stabilnym źródłem finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i remontowych przy zabytkach mogą być dotacje celowe udzielane przez

Powiat Cieszyński. Możliwość ich udzielania wynika z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 81) oraz z uchwał budżetowych i programowych Rady Powiatu.

Dotacje powiatowe przyznawane są na podstawie corocznego naboru, którego warunki określa Zarząd Powiatu. Choć środki te mają ograniczony zasięg i skalę, mogą stanowić istotne wsparcie uzupełniające, zwłaszcza dla obiektów zabytkowych o znaczeniu ponadlokalnym, niebędących w zasobach publicznych.

W ostatnich latach Powiat Cieszyński ogłaszał nabory w ograniczonym zakresie. Wsparcie miało charakter punktowy i było udzielane m.in. parafiom oraz instytucjom oświatowym prowadzącym prace przy zabytkowych budynkach szkolnych.

Ważny jest bieżący monitoring ogłoszeń Zarządu Powiatu oraz informowanie właścicieli zabytków o dostępnych możliwościach wsparcia, traktując to źródło jako uzupełniające dla dotacji miejskich i wojewódzkich.

4. Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Właściciele zabytków wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o dofinansowanie z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zasady udzielania wsparcia:

- Dotacja może wynosić do 50% nakładów koniecznych, a w szczególnych przypadkach nawet 100%,
- Refundacja kosztów poniesionych w okresie do trzech lat wstecz.
- Dotacje mogą obejmować konserwację, remonty, badania architektoniczne, modernizację instalacji i prace zabezpieczające.

5. Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN)

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego na 2025 r. ogłosiło szereg programów mających na celu wspieranie i rozwój różnych obszarów kultury w Polsce. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę wybranych programów, które mogą być istotne dla miasta Cieszyn:

1. Ochrona zabytków: Program ten ma na celu zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych

i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

2. Kultura ludowa i tradycyjna: Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, ich transformacjami oraz współczesnymi kontekstami. Dotacje przeznaczone są na działania edukacyjne, warsztaty, kursy, seminaria oraz popularyzację unikalnych elementów kultur tradycyjnych.
3. Kultura cyfrowa: Program ten ma na celu zwiększenie liczby dostępnych zasobów dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej oraz umożliwienie ich ponownego wykorzystania. W ramach programu można realizować zadania dotyczące cyfryzacji dziedzictwa kulturowego, obejmujące digitalizację i udostępnianie w Internecie zasobów muzealnych, bibliotecznych, audiowizualnych, zabytkowych oraz archiwalnych.
4. Infrastruktura domów kultury: Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.
5. Edukacja kulturalna: Program wspiera projekty z zakresu edukacji kulturalnej, mające na celu rozwijanie kompetencji kulturowych i kreatywnych różnych grup społecznych, w tym dzieci i młodzieży.
6. Partnerstwo dla książki: Celem programu jest wspieranie przedsięwzięć promujących czytelnictwo oraz rozwijających kompetencje czytelnicze w społeczeństwie.
7. Infrastruktura kultury: Program ma na celu wsparcie inwestycji w infrastrukturę kultury, w tym modernizację i rozbudowę obiektów służących działalności kulturalnej.

Dla miasta Cieszyn szczególnie istotne mogą być programy „Ochrona zabytków”, „Kultura ludowa i tradycyjna” oraz „Kultura cyfrowa”, które bezpośrednio wspierają działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, promocją lokalnych tradycji oraz cyfryzacją zasobów kulturowych. Wnioski do ogłoszonych programów można składać elektronicznie za pośrednictwem Systemu Obsługi Programów MKiDN (SOP).

6. Rządowy Program Odbudowy Zabytków – Polski Ład dla Kultury

Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami.

Dofinansowanie jest przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace.

Dofinansowanie będzie wynosi maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii:

- do 150 000 zł
- do 500 000 zł
- do 3 500 000 zł.

7. Fundusz Kościelny

Dotacje przeznaczone na prace konserwatorskie przy zabytkowych kościołach i kaplicach. Możliwe wsparcie na remont dachów, osuszanie, konserwację polichromii i wyposażenia wnętrz.

9.2. ŚRODKI EUROPEJSKIE I FUNDUSZE ZEWNĘTRZNE

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) - Priorytet VII „Kultura”

W ramach tego priorytetu, będą wspierane inwestycje w celu wzmocnienia wpływu kultury i zrównoważonej turystyki na rozwój gospodarczy, włączenie społeczne i innowacje społeczne.

Osiągnięcie tego celu zostanie zapewnione poprzez ukierunkowane wsparcie w dwóch obszarach:

- Obszar 1: Rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej):
- Obszar 2: Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej – Interreg 2021–2027

Gmina Cieszyn, jako miasto przygraniczne o silnych związkach kulturowych, historycznych i społecznych z Czeskim Cieszynem, ma szczególne możliwości korzystania z instrumentów wsparcia oferowanych w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT) – jednego z celów polityki spójności Unii Europejskiej.

EWT w okresie programowania 2021-2027 realizowana jest poprzez instrumenty znane jako programy Interreg, podzielone na trzy główne komponenty:

- Interreg A – współpraca transgraniczna,
- Interreg B – współpraca transnarodowa,
- Interreg C – współpraca międzyregionalna.

Dla Cieszyna kluczowe znaczenie ma Interreg A: Program Interreg Polska–Czechy 2021–2027, którego jednym z priorytetów jest:

Ochrona i wspólne zarządzanie dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym oraz rozwój zrównoważonej turystyki.

Program ten pozwala na realizację projektów transgranicznych, czyli przygotowywanych i wdrażanych wspólnie z partnerami po stronie czeskiej – np. samorządami, instytucjami kultury, placówkami oświatowymi czy organizacjami pozarządowymi.

Przykładowe typy działań możliwych do sfinansowania:

- prace konserwatorskie i adaptacyjne przy obiektach zabytkowych (jeśli mają charakter transgraniczny lub służą wspólnej promocji dziedzictwa),
- tworzenie transgranicznych szlaków turystycznych i narracyjnych (np. szlak wspólnego dziedzictwa Cieszyna i Czeskiego Cieszyna),
- wspólne wystawy, wydawnictwa, działania promujące tradycję i rzemiosło Śląska Cieszyńskiego,
- digitalizacja i udostępnianie zasobów dziedzictwa,
- wydarzenia edukacyjne, artystyczne i historyczne integrujące społeczności lokalne obu miast.

Wnioskodawcami mogą być m.in.:

- jednostki samorządu terytorialnego (Gmina Cieszyn),
- instytucje kultury (Zamek Cieszyn, COK, Biblioteka Miejska, Muzeum Śląska Cieszyńskiego),
- organizacje pozarządowe,
- instytucje oświatowe.

Warunki podstawowe:

- projekt musi być realizowany wspólnie z partnerem z Republiki Czeskiej,
- działania muszą mieć wyraźny wymiar transgraniczny,
- wymagane jest wspólne opracowanie, realizacja i finansowanie projektu.

Program Interreg Polska–Czechy 2021–2027 stanowi strategiczne narzędzie umożliwiające wdrażanie działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w kontekście pogranicza. Z uwagi na złożoność dziedzictwa Cieszyna, jego historyczny i symboliczny charakter jako miasta podzielonego granicą państwową, ważny jest aktywny udział miasta Cieszyn w naborach Interreg, szczególnie w partnerstwie z instytucjami z Czeskiego Cieszyna.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

Wsparcie na ochronę dziedzictwa kulturowego, finansowane przez kraje EOG.

Priorytety:

- Renowacja obiektów zabytkowych,
- Digitalizacja dziedzictwa kulturowego,
- Edukacja i promocja lokalnej historii.

9.3. PARTNERSTWA PUBLICZNO-PRYWATNE I INICJATYWY LOKALNE

1. Partnerstwa publiczno-prywatne (PPP)

- Współpraca samorządu z podmiotami prywatnymi w celu rewitalizacji zabytków,
- Możliwość udostępniania zabytków na potrzeby usług turystycznych i kulturalnych.

2. Lokalne zbiórki i crowdfunding

- Możliwość organizowania zbiórek publicznych na rzecz ratowania lokalnych zabytków,
- Kampanie społeczne w mediach internetowych i lokalnych.

3. Fundusze od organizacji pozarządowych

- Stowarzyszenia i fundacje wspierające ochronę dziedzictwa mogą oferować dofinansowania lub granty.

Najważniejsze źródła finansowania:

- Dotacje gminne, wojewódzkie i krajowe – podstawowe źródło wsparcia dla zabytków w gminie,
- Fundusze unijne – możliwość finansowania większych projektów infrastrukturalnych,
- Programy MKiDN – szczególnie ważne dla ochrony dziedzictwa niematerialnego i obiektów zabytkowych,
- Rządowy Program Odbudowy Zabytków – duże wsparcie dla obiektów gminnych i parafialnych,
- Mechanizm EOG – możliwość pozyskania grantów na ochronę zabytków.

Dobrym rozwiązaniem jest stworzenie *Strategii pozyskiwania środków na zabytki*, obejmującą aktywny monitoring dostępnych dotacji oraz doradztwo dla właścicieli zabytków w zakresie aplikowania o fundusze.

10. PODSUMOWANIE

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Cieszyna na lata 2026-2029 stanowi strategiczną odpowiedź samorządu na wyzwania związane z ochroną, zachowaniem i zarządzaniem unikalnym dziedzictwem kulturowym miasta. Opierając się na dogłębnej diagnozie stanu zabytków, analizie szans i zagrożeń, a także aktualnych priorytetach krajowej i regionalnej polityki ochrony dziedzictwa, Program wyznacza kierunki działań służące nie tylko ratowaniu obiektów historycznych, ale też ich twórczemu wykorzystaniu w procesie rozwoju miasta.

Cieszyn, jako miejsce o wielowiekowej tradycji, pogranicznym charakterze i żywej tożsamości kulturowej, wymaga skoordynowanej polityki zarządzania dziedzictwem, która uwzględni zarówno zabytki nieruchome, jak i bogactwo dziedzictwa niematerialnego. Program integruje działania konserwatorskie z polityką mieszkaniową, edukacyjną, turystyczną, klimatyczną i rewitalizacyjną, czyniąc z ochrony zabytków realne narzędzie rozwoju lokalnego.

Szczególny nacisk położono na zahamowanie degradacji technicznej, rozwój dokumentacji i monitoringu, wzmocnienie kompetencji zarządczych miasta, a także promocję i upowszechnianie wiedzy o lokalnych wartościach kulturowych. Silną stroną Programu jest także jego wymiar partycypacyjny i transgraniczny – otwarcie na współpracę z czeską stroną miasta i organizacjami społecznymi, a także systematyczne angażowanie mieszkańców.

Program ten nie tylko chroni przeszłość – on buduje przyszłość. Zabytki i tradycje Cieszyna nie są w nim postrzegane jako przeszkoda dla rozwoju, lecz jako zasób i fundament lokalnej tożsamości, kreatywności i gospodarki. Dzięki wdrożeniu zaplanowanych działań Cieszyn może nie tylko skuteczniej chronić swoje dziedzictwo, ale także uczynić z niego narzędzie integracji społecznej, innowacji i atrakcyjności przestrzeni miejskiej.

Załącznik Nr 1 do Załącznika Nr 1

SPIS TREŚCI

1. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA CIESZYN	2
2. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	34
3. OBSZAR ZABYTKOWY	35
4. ZDJĘCIA	36

1. GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW MIASTA CIESZYN

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
1.	Budynek	ul. 3 Maja 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
2.	Budynek	ul. 3 Maja 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
3.	Kamienica mieszczańska	ul. 3 Maja 10	Wpis do rejestru zabytków nr A-537/87 dnia 15.10.1987 r.
4.	Budynek	ul. 3 Maja 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
5.	Budynek	ul. 3 Maja 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
6.	Budynek	ul. 3 Maja 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
7.	Budynek	ul. 3 Maja 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
8.	Budynek	ul. 3 Maja 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
9.	Budynek administracji i portiernia	ul. 3 Maja 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
10.	Budynek wraz z altaną i ogrodzeniem od strony Młynówki	ul. 3 Maja 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
11.	Pomnik Mieszka I Cieszyńskiego	ul. 3 Maja	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
12.	Park Mieszka I	ul. 3 Maja	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
13.	Dwór w Markłowicach	ul. Akacyjowa 11	Wpis do rejestru zabytków nr A-360/78 dnia 17.11.1978 r.
14.	Budynek	ul. Bednarska 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
15.	Budynek	ul. Bednarska 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
16.	Budynek	ul. Bednarska 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
17.	Budynek	ul. Bielska 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
18.	Budynek	ul. Bielska 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-258/77 dnia 19.12.1977 r.
19.	Zespół zabudowań, założenie urbanistyczne	ul. Bielska 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
20.	Park przyszpitalny	ul. Bielska 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
21.	Budynek	ul. Bielska 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
22.	Budynek	ul. Bielska 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
23.	Budynek	ul. Bielska 9 / Chrobrego 29	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
24.	Budynek	ul. Bielska 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
25.	Budynek	ul. Bielska 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
26.	Budynek	ul. Bielska 11a	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
27.	Budynek	ul. Bielska 12 / Chrobrego 31	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
28.	Budynek	ul. Bielska 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
29.	Budynek	ul. Bielska 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
30.	Budynek	ul. Bielska 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
31.	Budynek	ul. Bielska 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
32.	Budynek	ul. Bielska 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
33.	Budynek	ul. Bielska 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
34.	Budynek	ul. Bielska 30	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
35.	Budynek	ul. Bielska 31	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
36.	Budynek	ul. Bielska 32	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
37.	Budynek	ul. Bielska 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
38.	Budynek	ul. Bielska 34	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
39.	Budynek	ul. Bielska 35	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
40.	Budynek	ul. Bielska 36	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
41.	Budynek	ul. Bielska 37	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
42.	Budynek	ul. Bielska 40	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
43.	Budynek	ul. Bielska 46	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
44.	Budynek	ul. Bielska 48	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
45.	Budynek	ul. Bielska 50	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
46.	Budynek	ul. Bielska 52	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
47.	Budynek	ul. Bielska 56	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
48.	Budynek	ul. Bielska 58	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
49.	Budynek	ul. Bielska 60	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
50.	Budynek Uniwersytetu Śląskiego	ul. Bielska 62	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
51.	Budynek	ul. Bielska 67	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
52.	Budynek	ul. Bielska 72	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
53.	Budynek	ul. Bielska 74	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
54.	Budynek	ul. Bielska 131	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
55.	Budynek	ul. Bielska 155	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
56.	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	ul. Bielska	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
57.	Cmentarz ewangelicki	ul. Bielska	Wpis do rejestru zabytków nr A-443/86 dnia 11.07.1986 r.
58.	Kościół ewangelicko-augsburski	ul. Bielska	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
59.	Pomnik Bohaterów Gminy Krasnej, poległym 1914-1920	ul. Bielska	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
60.	Żeliwny krzyż przydrożny	ul. Bielska, działka nr 4/1 obręb 39	art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
61.	Cmentarz ewangelicki	ul. Bielska	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
62.	Budynek	ul. Błogocka 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
63.	Budynek	ul. Błogocka 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
64.	Budynek	ul. Błogocka 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
65.	Budynek	ul. Błogocka 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
66.	Budynek	ul. Błogocka 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
67.	Budynek	ul. Błogocka 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
68.	Budynek	ul. Błogocka 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
69.	Budynek	ul. Błogocka 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
70.	Budynek	ul. Błogocka 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
71.	Budynek	ul. Błogocka 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
72.	Budynek	ul. Błogocka 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
73.	Budynek	ul. Błogocka 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
74.	Budynek	ul. Błogocka 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
75.	Budynek	ul. Błogocka 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
76.	Budynek	ul. Błogocka 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
77.	Budynek	ul. Błogocka 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
78.	Budynek	ul. Błogocka 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
79.	Budynek	ul. Błogocka 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
80.	Budynek	ul. Błogocka 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
81.	Budynek	ul. Błogocka 30a	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
82.	Budynek	ul. Błogocka 30b	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
83.	Budynek	ul. Błogocka 30c	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
84.	Budynek	ul. Błogocka 32	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
85.	Budynek	ul. Błogocka 36	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
86.	Budynek	ul. Błogocka 40	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
87.	Budynek	ul. Błogocka 42	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
88.	Budynek	ul. Błogocka 44	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
89.	Budynek	ul. Błogocka 46	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
90.	Kapliczka domkowa	ul. Błogocka 46	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
91.	Budynek	ul. Błogocka 62	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
92.	Dom	ul. Błogocka 63	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
93.	Budynek	ul. Błogocka 64	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
94.	Budynek	ul. Błogocka 66	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
95.	Budynek	ul. Bobrecka 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
96.	Budynek	ul. Bobrecka 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
97.	Budynek	ul. Bobrecka 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
98.	Budynek	ul. Bobrecka 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
99.	Budynek	ul. Bobrecka 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
100.	Budynek	ul. Bobrecka 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
101.	Budynek	ul. Bobrecka 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
102.	Budynek	ul. Bobrecka 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
103.	Budynek	ul. Bobrecka 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
104.	Budynek	ul. Bobrecka 21	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
105.	Willa wraz z murowanym ogrodzeniem, garażem i ogrodem	ul. Bobrecka 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
106.	Budynek	ul. Bobrecka 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
107.	Budynek	ul. Bobrecka 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
108.	Kapliczka domkowa	ul. Bobrecka	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
109.	Budynek	ul. Bóźnicza 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
110.	Budynek	ul. Brodzińskiego 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
111.	Budynek	ul. Brodzińskiego 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
112.	Budynek	ul. Brodzińskiego 31	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
113.	Budynek	ul. Browarna 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
114.	Budynek	ul. Bucewicza 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
115.	Budynek	ul. Bucewicza 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
116.	Budynek	ul. Chopina 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
117.	Budynek	ul. Chrobrego 19 / Wyspiańskiego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
118.	Budynek	ul. Chopina 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
119.	Budynek	ul. Chopina 21	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
120.	Budynek	ul. Chopina 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
121.	Budynek	ul. Chopina 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
122.	Budynek	ul. Chrobrego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
123.	Budynek	ul. Chrobrego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
124.	Budynek	ul. Chrobrego 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
125.	Budynek	ul. Chrobrego 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
126.	Budynek	ul. Chrobrego 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
127.	Budynek	ul. Chrobrego 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
128.	Budynek	ul. Chrobrego 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
129.	Budynek	ul. Chrobrego 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
130.	Budynek	ul. Chrobrego 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
131.	Budynek	ul. Chrobrego 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
132.	Budynek	ul. Chrobrego 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
133.	Budynek	ul. Chrobrego 29 / Bielska 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
134.	Budynek	ul. Chrobrego 31 / Bielska 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
135.	Budynek	ul. Chrobrego 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
136.	Budynek	ul. Chrobrego 37	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
137.	Budynek	ul. Chrobrego 39	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
138.	Budynek	ul. Cienciały 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
139.	Budynek	ul. Cienciały 7 A	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
140.	Budynek	ul. Czytelni Ludowej 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
141.	Zabudowania Browau	ul. Dojazdowa 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
142.	Budynek – dawna zajezdnia tramwajowa	ul. Dojazdowa 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
143.	Budynek	ul. Dworcowa 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
144.	Budynek	ul. Filasiewicza 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
145.	Budynek	ul. Filasiewicza 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
146.	Budynek	ul. Fredry 1 / Stary Targ 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
147.	Kamienica mieszczańska	ul. Fredry 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-417/87 dnia 27.01.1987 r.
148.	Kamienica mieszczańska	ul. Fredry 5	Wpis do rejestru zabytków nr A-418/87 dnia 27.01.1987 r.
149.	Budynek	ul. Fredry 7	Wpis do rejestru zabytków nr A-419/86 dnia 11.07.1986 r.
150.	Dom mieszczański	ul. Fredry 9	Wpis do rejestru zabytków nr A-420/86 dnia 11.07.1986 r.
151.	Budynek	ul. Fredry 11	Wpis do rejestru zabytków nr A-421/86 dnia 11.07.1986 r.
152.	Budynek	ul. Frysztacka 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
153.	Budynek	ul. Frysztacka 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
154.	Budynek	ul. Frysztacka 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
155.	Budynek	ul. Frysztacka 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
156.	Budynek	ul. Frysztacka 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
157.	Budynek	ul. Frysztacka 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
158.	Budynek	ul. Frysztacka 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
159.	Budynek	ul. Frysztacka 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
160.	Budynek	ul. Frysztacka 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
161.	Budynek	ul. Frysztacka 32	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
162.	Budynek	ul. Frysztacka 34	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
163.	Budynek	ul. Frysztacka 35	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
164.	Budynek	ul. Frysztacka 36	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
165.	Budynek	ul. Frysztacka 38	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
166.	Budynek	ul. Frysztacka 40	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
167.	Budynek	ul. Frysztacka 44	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
168.	Budynek	ul. Frysztacka 45	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
169.	Budynek	ul. Frysztacka 46	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
170.	Budynek	ul. Frysztacka 47	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
171.	Budynek	ul. Frysztacka 48	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
172.	Zabudowania dawnego młyna	ul. Frysztacka 51	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
173.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Frysztacka 51	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
174.	Budynek	ul. Frysztacka 169	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
175.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Frysztacka	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
176.	Kapliczka domkowa	ul. Frysztacka	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
177.	Cmentarz ewangelicki	ul. Frysztacka	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
178.	Schron bojowy	ul. Frysztacka	Wpis do rejestru zabytków nr A/408/13 dnia 05.09.2013 r.
179.	Budynek	ul. Garncarska 1 / Górny Rynek 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
180.	Budynek	ul. Garncarska 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
181.	Budynek	ul. Garncarska 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
182.	Budynek	ul. Garncarska 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
183.	Budynek	ul. Garncarska 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
184.	Zespół zabudowań Sądu Rejonowego i Zakładu Karnego	ul. Garncarska 8	Wpis do rejestru zabytków nr A-533/87 dnia 15.10.1987 r.
185.	Budynek	ul. Garncarska 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
186.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-223/77 dnia 1.12.1977 r.
187.	Budynek	ul. Głęboka 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
188.	Budynek	ul. Głęboka 4 / Olszaka 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
189.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 5 / pl. Świętego Krzyża 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-538/87 dnia 15.10.1987 r.
190.	Budynek	ul. Głęboka 6 / Olszaka 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
191.	Budynek	ul. Głęboka 7 / Sejmowa 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
192.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 8	Wpis do rejestru zabytków nr A-224/77 dnia 17.10.1978 r.
193.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 9 / Sejmowa 2	Wpis do rejestru zabytków nr A-225/77, A-539/87 dnia 1.12.1977 r., 15.10.1987 r.
194.	Budynek	ul. Głęboka 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
195.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 11	Wpis do rejestru zabytków nr A-535/87 dnia 15.10.1987 r.
196.	Budynek	ul. Głęboka 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
197.	Budynek	ul. Głęboka 13 / Trzech Braci 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
198.	Budynek	ul. Głęboka 14 / Stary Targ 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
199.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 15 / Trzech Braci 8	Wpis do rejestru zabytków nr A-536/87 dnia 15.10.1987 r.
200.	Budynek	ul. Głęboka 16 / Stary Targ 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
201.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 17	Wpis do rejestru zabytków nr A-226/77 dnia 2.12.1977 r.
202.	Budynek	ul. Głęboka 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
203.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 19	Wpis do rejestru zabytków nr A-227/77 dnia 2.12.1977 r.
204.	Budynek	ul. Głęboka 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
205.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 21	Wpis do rejestru zabytków nr A-228/77 dnia 2.12.1977 r.
206.	Budynek	ul. Głęboka 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
207.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 23	Wpis do rejestru zabytków nr A-229/77 dnia 2.12.1977 r.
208.	Budynek	ul. Głęboka 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
209.	Budynek	ul. Głęboka 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
210.	Budynek	ul. Głęboka 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
211.	Budynek	ul. Głęboka 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
212.	Budynek	ul. Głęboka 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
213.	Budynek	ul. Głęboka 29	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
214.	Budynek	ul. Głęboka 30	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
215.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 31	Wpis do rejestru zabytków nr A-415/86 dnia 27.01.1987 r.
216.	Budynek	ul. Głęboka 32	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
217.	Budynek	ul. Głęboka 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
218.	Budynek	ul. Głęboka 34	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
219.	Budynek	ul. Głęboka 35	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
220.	Budynek	ul. Głęboka 36 / pl. Teatralny 17a	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
221.	Budynek	ul. Głęboka 37	Wpis do rejestru zabytków nr A-230/77 dnia 3.12.1977 r.
222.	Budynek	ul. Głęboka 38	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
223.	Budynek	ul. Głęboka 39	Wpis do rejestru zabytków nr A-231/77 dnia 3.12.1977 r.
224.	Budynek	ul. Głęboka 40	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
225.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 41	Wpis do rejestru zabytków nr A-232/77 dnia 3.12.1977 r.
226.	Budynek	ul. Głęboka 42	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
227.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 43	Wpis do rejestru zabytków nr A-233/77 dnia 14.12.1977 r.
228.	Budynek	ul. Głęboka 44 / Mennicza 54	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
229.	Budynek	ul. Głęboka 45	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
230.	Budynek	ul. Głęboka 46	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
231.	Budynek	ul. Głęboka 47	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
232.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 48	Wpis do rejestru zabytków nr A-234/77 dnia 14.12.1977 r.
233.	Budynek	ul. Głęboka 49	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
234.	Budynek	ul. Głęboka 50	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
235.	Budynek	ul. Głęboka 52	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
236.	Budynek	ul. Głęboka 53	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
237.	Budynek	ul. Głęboka 54	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
238.	Budynek	ul. Głęboka 55	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
239.	Budynek	ul. Głęboka 56	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
240.	Budynek	ul. Głęboka 57 / Przykopa 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
241.	Budynek	ul. Głęboka 58	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
242.	Budynek	ul. Głęboka 59	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
243.	Budynek	ul. Głęboka 60	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
244.	Budynek wraz z oficyną	ul. Głęboka 62	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
245.	Budynek	ul. Głęboka 64 / Zamkowa 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
246.	Budynek	ul. Gołębia 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
247.	Budynek	ul. Górna 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
248.	Budynek	ul. Górna 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
249.	Budynek	ul. Górna 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
250.	Budynek	ul. Górna 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
251.	Budynek	ul. Górna 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
252.	Budynek	ul. Górna 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
253.	Budynek	ul. Górna 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
254.	Budynek	ul. Górna 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
255.	Budynek	ul. Górna 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
256.	Budynek	ul. Górna 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
257.	Budynek	ul. Górna 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
258.	Budynek	ul. Górny Rynek 1 / Szeroka 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
259.	Budynek	ul. Górny Rynek 3 / Garncarska 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
260.	Budynek	ul. Górny Rynek 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
261.	Budynek	ul. Górny Rynek 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
262.	Budynek	ul. Górny Rynek 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
263.	Budynek murowany (Klasztor Boromeuszek)	ul. Górny Rynek 6 / Wyższa Brama 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-248/60 dnia 3.03.1960 r.
264.	Kaplica Świętej Rodziny	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
265.	Figura Chrystusa ul. Górny Rynek 6	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
266.	Figura św. Floriana	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
267.	Budynek św. Anna - skrzydło południowo-wschodnie budynku klasztoru	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
268.	Pensjonat, ob. Budynek Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
269.	Szkoła, ob. Budynek Domu Opieki	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
270.	Sala Gimnastyczna	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
271.	Pawilon św. Józef	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
272.	Budynek pralni, ob. Budynek Usługowo-Mieszkalny	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
273.	Budynek Gospodarczy, ob. Budynki mieszkalne	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
274.	Studnia	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
275.	Budynek Dawnej Świniarni	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
276.	Zabudowania Mieszkalno-Administracyjne	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
277.	Zespół Klasztorny Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia Św. Karola Boromeusza w Cieszynie	ul. Górny Rynek 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
278.	Budynek mieszkalny	ul. Górny Rynek 7	Wpis do rejestru zabytków nr A-210/77 dnia 30.11.1977 r.
279.	Budynek mieszkalny	ul. Górny Rynek 8	Wpis do rejestru zabytków nr A-211/77 dnia 30.11.1977 r.
280.	Budynek mieszkalny	ul. Górny Rynek 9	Wpis do rejestru zabytków nr A-212/77 dnia 30.11.1977 r.
281.	Budynek	ul. Górny Rynek 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
282.	Budynek mieszkalny	ul. Górny Rynek 11	Wpis do rejestru zabytków nr A-213/77 dnia 30.12.1977 r.
283.	Budynek	ul. Górny Rynek 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
284.	Figura św. Jana Nepomucena	ul. Górny Rynek	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
285.	Figura Chrystusa Króla	ul. Górny Rynek	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
286.	Kamienica z przed-ogródkiem i ogrodzeniem przed-ogródka	ul. Hajduka 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
287.	Budynek	ul. Hajduka 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
288.	Budynek	ul. Hajduka 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
289.	Budynek dworca kolejowego	ul. Hajduka 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
290.	Budynek	ul. Hajduka 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
291.	Kamienica z przed-ogródkiem i ogrodzeniem przed-ogródka	ul. Hajduka 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
292.	Kamienica z przed-ogródkiem i ogrodzeniem przed-ogródka	ul. Hajduka 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
293.	Budynek	ul. Gen. Hallera 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
294.	Budynek	ul. Gen. Hallera 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
295.	Budynek	ul. Gen. Hallera 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
296.	Budynek	ul. Gen. Hallera 21	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
297.	Budynek	ul. Gen. Hallera 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
298.	Budynek	ul. Gen. Hallera 29	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
299.	Budynek	ul. Gen. Hallera 31	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
300.	Budynek	ul. Gen. Hallera 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
301.	Budynek	ul. Gen. Hallera 35	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
302.	Budynek	ul. Gen. Hallera 46	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
303.	Kaplica cmentarna	ul. Gen. Hallera 122	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
304.	Budynek	ul. Gen. Hallera 126	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
305.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Gen. Hallera 126	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
306.	Budynek	ul. Gen. Hallera 163	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
307.	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	ul. Gen. Hallera	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
308.	Pomnik ku uczczeniu odzyskania niepodległości przez Polskę	ul. Gen. Hallera	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
309.	Budynek	ul. Hażlaska 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
310.	Budynek	ul. Hażlaska 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
311.	Budynek	ul. Hażlaska 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
312.	Budynek	ul. Hażlaska 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
313.	Budynek	ul. Hażlaska 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
314.	Budynek	ul. Hażlaska 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
315.	Budynek	ul. Hażlaska 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
316.	Budynek	ul. Hażlaska 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
317.	Budynek	ul. Hażlaska 3013	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
318.	Budynek	ul. Hażlaska 52	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
319.	Budynek	ul. Hażlaska 55	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
320.	Budynek	ul. Hażlaska 82	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
321.	Cmentarz żydowski stary wraz z synagogą	ul. Hażlaska	Wpis do rejestru zabytków nr A-411/86 dnia 11.07.1986 r.
322.	Kapliczka domkowa	ul. Hażlaska	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
323.	Cmentarz żydowski nowy wraz z ruinami bożnicy	ul. Hażlaska	Wpis do rejestru zabytków nr A-412/86 dnia 11.07.1986 r.
324.	Budynek	ul. Ks. Janusza 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
325.	Budynek	ul. Ks. Janusza 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
326.	Budynek	ul. Ks. Janusza 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
327.	Budynek	ul. Jordana 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
328.	Budynek	ul. Jordana 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
329.	Budynek	ul. Jordana 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
330.	Budynek	ul. Kantora 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
331.	Klasztor Zgromadzenia Sióstr Św. Elżbiety	ul. Katowicka 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-77/02 dnia 30.12.2002 r.
332.	Budynek	ul. Katowicka 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
333.	Budynek	ul. Katowicka 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
334.	Budynek	ul. Katowicka 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
335.	Cmentarz komunalny	ul. Katowicka 34	Wpis do rejestru zabytków nr A-446/86 dnia 11.07.1986 r.
336.	Budynek	ul. Katowicka 114	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
337.	Kapliczka słupowa	ul. Katowicka	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
338.	Krzyż z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego	ul. Katowicka	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
339.	Budynek	ul. Kiedronia 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
340.	Budynek wraz z oficyną	ul. Kiedronia 1 / Mennicza 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
341.	Budynek	ul. Kochanowskiego 1 / Szersznika 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
342.	Budynek	ul. Kochanowskiego 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
343.	Budynek z murem	ul. Kochanowskiego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
344.	Budynek	ul. Kochanowskiego 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
345.	Budynek – sala gimnastyczna	ul. Kochanowskiego 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
346.	Dawne Gimnazjum Katolickie	ul. Kochanowskiego 7 / Szeroka 13	Wpis do rejestru zabytków nr A-715/95 dnia 28.08.1995 r.
347.	Kapliczka domkowa	ul. Kochanowskiego 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
348.	Budynek	ul. Kochanowskiego 14	Wpis do rejestru zabytków nr A-259/77 dnia 19.12.1977 r.
349.	Budynek - dom opieki	ul. Korfantego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
350.	Budynek	ul. Korfantego 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
351.	Budynek	ul. Korfantego 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
352.	Budynek	ul. Korfantego 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
353.	Budynek	ul. Korfantego 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
354.	Budynek	ul. Korfantego 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
355.	Budynek	ul. Korfantego 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
356.	Budynek	ul. Korfantego 21	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
357.	Budynek	ul. Korfantego 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
358.	Budynek	ul. Korfantego 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
359.	Budynek	ul. Korfantego 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
360.	Budynek	ul. Korfantego 30	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
361.	Budynek	ul. Korfantego 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
362.	Budynek	ul. Korfantego 34	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
363.	Budynek	ul. Korfantego 36	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
364.	Kościół Opatrzności Bożej	ul. Kościelna	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
365.	Cmentarz komunalny	ul. Kościuszki	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
366.	Kościół Imienia Najświętszej Marii Panny	ul. Kościuszki	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
367.	Budynek i ogrodzenie	ul. Kraszewskiego 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
368.	Budynek	ul. Kraszewskiego 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
369.	Budynki	ul. Kraszewskiego 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
370.	Budynek	ul. Kraszewskiego 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
371.	Budynek	ul. Kraszewskiego 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
372.	Budynek	ul. Kubisza 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
373.	Budynek	ul. Kubisza 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
374.	Budynek	ul. Kubisza 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
375.	Budynek	ul. Kubisza 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
376.	Kościół św. Jerzego	ul. Liburnia 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-236/77 dnia 14.12.1977 r.
377.	Budynek	ul. Liburnia 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
378.	Budynek	ul. Liburnia 43	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
379.	Park przy kościele św. Jerzego	ul. Liburnia	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
380.	Budynek	ul. Ligonja 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
381.	Budynek	ul. Ligonja 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
382.	Budynek	ul. Ligonja 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
383.	Budynek	ul. Limanowskiego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
384.	Budynek	ul. Limanowskiego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
385.	Budynek wraz z oficyną	ul. Limanowskiego 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
386.	Budynek	ul. Limanowskiego 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
387.	Budynek	ul. Limanowskiego 10 / Pokoju 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
388.	Budynek	ul. Limanowskiego 11 / pl. Słowackiego 2 / pl. Wolności 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
389.	Cmentarz rzymsko-katolicki	ul. Ładna	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
390.	Budynek	ul. Łączna 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
391.	Budynek	ul. Łączna 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
392.	Budynek	ul. Łączna 21	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
393.	Budynek	ul. Łączna 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
394.	Budynek	ul. Łukowa 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
395.	Budynek	ul. Łukowa 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
396.	Budynek	ul. Łukowa 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
397.	Budynek	ul. Łukowa 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
398.	Budynek	ul. Łukowa 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
399.	Budynek	ul. Łukowa 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
400.	Budynek	ul. Łukowa 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
401.	Budynek	Al. Łyska 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
402.	Budynek	Al. Łyska 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
403.	Budynek	Al. Łyska 9 / Schodowa 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
404.	Budynek kąpieliska	Al. Łyska 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
405.	Budynek dawnej kręgielni	Al. Łyska 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
406.	Budynek	Al. Łyska 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
407.	Budynek	ul. Macierzy Szkolnej 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
408.	Budynek	ul. Macierzy Szkolnej 4a, 4b	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
409.	Kamienny krzyż pokutny	ul. Majowa 77	art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
410.	Dworek	ul. Mała Łąka 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
411.	Budynek szkolny	ul. Matejki 3 / Michejdy 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
412.	Budynek	ul. Mennicza 1 / Rynek 10 / Olszaka 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
413.	Budynek	ul. Mennicza 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
414.	Budynek	ul. Mennicza 3 / Olszaka 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
415.	Budynek	ul. Mennicza 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
416.	Budynek	ul. Mennicza 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
417.	Budynek	ul. Mennicza 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
418.	Budynek	ul. Mennicza 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
419.	Budynek wraz z oficyną	ul. Mennicza 8 / Kiedronia 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
420.	Budynek	ul. Mennicza 9 / Stary Targ 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
421.	Budynek	ul. Mennicza 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
422.	Budynek	ul. Mennicza 11 / Stary Targ 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
423.	Budynek mieszkalny	ul. Mennicza 12	Wpis do rejestru zabytków nr A-208/77 dnia 29.11.1977 r.

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
424.	Budynek	ul. Mennicza 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
425.	Budynek	ul. Mennicza 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
426.	Budynek	ul. Mennicza 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
427.	Budynek	ul. Mennicza 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
428.	Kamienica mieszczańska	ul. Mennicza 22	Wpis do rejestru zabytków nr A-207/77 dnia 29.11.1977 r.
429.	Budynek	ul. Mennicza 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
430.	Budynek	ul. Mennicza 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
431.	Budynek wraz z oficyną	ul. Mennicza 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
432.	Budynek	ul. Mennicza 30	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
433.	Budynek	ul. Mennicza 32	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
434.	Budynek	ul. Mennicza 34	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
435.	Budynek	ul. Mennicza 36	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
436.	Budynek	ul. Mennicza 38	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
437.	Budynek	ul. Mennicza 40	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
438.	Budynek	ul. Mennicza 42	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
439.	Dawna mennica	ul. Mennicza 46	Wpis do rejestru zabytków nr A-206/77 dnia 29.11.1977 r.
440.	Budynek	ul. Mennicza 48	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
441.	Budynek	ul. Mennicza 50	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
442.	Budynek	ul. Mennicza 52	Wpis do rejestru zabytków nr A-541/87 dnia 15.10.1987 r.
443.	Budynek	ul. Mennicza 54 / Głęboka 44	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
444.	Budynek	ul. Miarki 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
445.	Budynek	ul. Miarki 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
446.	Budynek	ul. Miarki 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
447.	Budynek	ul. Miarki 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
448.	Budynek	ul. Miarki 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
449.	Budynek	ul. Miarki 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
450.	Budynek	ul. Miarki 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
451.	Budynek szkolny	ul. Michejdy 1 / Matejki 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
452.	Budynek	ul. Michejdy 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
453.	Budynek szkolny	ul. Michejdy 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
454.	Budynek	ul. Michejdy 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
455.	Budynek	ul. Michejdy 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
456.	Budynek	ul. Michejdy 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
457.	Budynek	ul. Michejdy 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
458.	Budynek	ul. Michejdy 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
459.	Budynek	ul. Michejdy 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
460.	Budynek wraz z oficyną	ul. Michejdy 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
461.	Budynek	ul. Michejdy 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
462.	Budynek	ul. Michejdy 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
463.	Budynek wraz z oficyną	ul. Michejdy 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
464.	Budynek	ul. Michejdy 20	Wpis do rejestru zabytków nr A-260/77 dnia 19.12.1977 r.
465.	Budynek	ul. Michejdy 21	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
466.	Budynek	ul. Michejdy 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
467.	Budynek	ul. Michejdy 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
468.	Budynek	ul. Michejdy 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
469.	Budynek	ul. Michejdy 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
470.	Budynek	ul. Michejdy 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
471.	Budynek	ul. Michejdy 30	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
472.	Budynek	ul. Michejdy 40	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
473.	Park przy kościele św. Trójcy	ul. Michejdy	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
474.	Budynek	ul. Mickiewicza 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
475.	Budynek	ul. Mickiewicza 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
476.	Budynek	ul. Miodowa 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
477.	Budynek	ul. Mostowa 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
478.	Zespół zabudowań dawnej rzeźni miejskiej	ul. Mostowa 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
479.	Budynek	ul. Motelowa 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
480.	Budynek	ul. Nowe Miasto 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
481.	Budynek	ul. Nowe Miasto 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
482.	Budynek	ul. Nowe Miasto 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
483.	Budynek	ul. Nowe Miasto 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
484.	Budynek mieszkalny	ul. Nowe Miasto 11	Wpis do rejestru zabytków nr A-214/77 dnia 30.11.1977 r.
485.	Budynek	ul. Nowe Miasto 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
486.	Budynek	ul. Nowe Miasto 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
487.	Budynek wraz z oficyną	ul. Nowe Miasto 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
488.	Budynek	ul. Nowe Miasto 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
489.	Budynek mieszkalny	ul. Nowe Miasto 19	Wpis do rejestru zabytków nr A-215/77 dnia 30.11.1977 r.
490.	Budynek mieszkalny	ul. Nowe Miasto 21	Wpis do rejestru zabytków nr A-216/77 dnia 30.11.1977 r.
491.	Budynek	ul. Nowe Miasto 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
492.	Budynek	ul. Nowe Miasto 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
493.	Kamienica mieszczańska	ul. Nowe Miasto 27	Wpis do rejestru zabytków nr A-217/77 dnia 30.11.1977 r.
494.	Budynek	ul. Ogrodowa 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
495.	Budynek	ul. Olszaka 1 / Głębocka 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
496.	Budynek	ul. Olszaka 2 / Głębocka 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
497.	Budynek	ul. Olszaka 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
498.	Budynek	ul. Olszaka 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
499.	Budynek	ul. Olszaka 11 / Mennicza 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
500.	Budynek	ul. Olszaka 16 / Mennicza 1 / Rynek 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
501.	Budynek	ul. Paderewskiego 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
502.	Budynek	al. Piastowska 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
503.	Budynek	al. Piastowska 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
504.	Budynek	al. Piastowska 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
505.	Budynek	ul. Piękna 1-3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
506.	Budynek	ul. Piękna 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
507.	Budynek	ul. Piękna 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
508.	Budynek	ul. Piękna 10-12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
509.	Budynek	ul. Piękna 13-15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
510.	Budynek	ul. Piękna 14-16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
511.	Budynek	ul. Piękna 17-19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
512.	Budynek	ul. Piękna 18-20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
513.	Budynek	ul. Piękna 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
514.	Budynek	ul. Piękna 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
515.	Budynek	ul. Piękna 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
516.	Krzyż z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego	ul. Pikiety 107	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
517.	Kamienny przydrożny krzyż	ul. Pikiety przy skrzyżowaniu z ul. Żniwną działka nr 8/2 obręb 02 Cieszyn	Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
518.	Budynek	pl. Dominikański 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
519.	Budynek	pl. Dominikański 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
520.	Budynek	pl. Dominikański 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
521.	Budynek	pl. Dominikański 4 / Sejmowa 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
522.	Kościół św. Marii Magdaleny	pl. Dominikański	Wpis do rejestru zabytków nr A-235/77 dnia 14.12.1977 r.
523.	Dawna szkoła ewangelicka	pl. Kościelny 1 , 2, 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-76/77 dnia 22.12.1977 r.
524.	Budynek mieszkalny	pl. Kościelny 4	Wpis do rejestru zabytków nr A-140/77 dnia 22.12.1977 r.
525.	Dawne Gimnazjum Miejskie	pl. Kościelny 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
526.	Budynek	pl. Kościelny 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
527.	Budynek	pl. Kościelny 7 / Wyższa Brama 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
528.	Budynek	pl. Kościelny 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
529.	Budynek	pl. Kościelny 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
530.	Budynek	pl. Kościelny 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
531.	Kościół Jezusowy	pl. Kościelny	Wpis do rejestru zabytków nr A-237/77 dnia 14.12.1977 r.
532.	Park przy kościele Jezusowym	pl. Kościelny	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
533.	Kościół Wniebowzięcia NMP	pl. Ks. Londzina 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-240/77 dnia 14.12.1977 r.
534.	Klasztor OO Bonifratrów	pl. Ks. Londzina 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-241/77 dnia 15.12.1977 r.
535.	Klasztor OO Bonifratrów – skrzydło „C”	pl. Ks. Londzina 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
536.	Mur przy klasztorze Ojców Bonifratrów	pl. Ks. Londzina 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-367/12 dnia 14.02.2012 r.
537.	Krzyż z Chrystusem Ukrzyżowanym	pl. Ks. Londzina 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
538.	Kościół Przenajświętszej Trójcy	pl. Ks. Londzina	Wpis do rejestru zabytków nr A-239/77 dnia 14.12.1977 r.

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
539.	Budynek szkoły	pl. Ks. Londzina 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
540.	Budynek	pl. Poniatowskiego 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
541.	Budynek	pl. Poniatowskiego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
542.	Budynek - dawne koszary	pl. Poniatowskiego 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
543.	Budynek	pl. Słowackiego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
544.	Budynek	pl. Słowackiego 2 / Limanowskiego 11 / pl. Wolności 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
545.	Teatr	pl. Teatralny 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-542/87 dnia 15.10.1977 r.
546.	Budynek	pl. Teatralny 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
547.	Budynek	pl. Teatralny 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
548.	Budynek	pl. Teatralny 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
549.	Budynek	pl. Teatralny 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
550.	Budynek	pl. Wolności 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
551.	Budynek - Szkoła podstawowa i Liceum Ogólnokształcące	pl. Wolności 7a, 7b	Wpis do rejestru zabytków nr A-540/87 dnia 15.10.1987 r.
552.	Budynek	pl. Wolności 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
553.	Budynek	pl. Wolności 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
554.	Budynek	pl. Wolności 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
555.	Budynek	pl. Wolności 14 / pl. Słowackiego 2 / Limanowskiego 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
556.	Schron przeciwlotniczy z okresu II Wojny Światowej	pl. Wolności /ul. Stalmacha	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
557.	Budynek	ul. Pokoju 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
558.	Budynek	ul. Pokoju 2 / Limanowskiego 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
559.	Budynek	ul. Pokoju 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
560.	Budynek	ul. Pokoju 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
561.	Budynek	ul. Pokoju 5	Wpis do rejestru zabytków nr A/506/2018 z dnia 27.08.2018
562.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
563.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
564.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
565.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
566.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
567.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
568.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
569.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
570.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
571.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 32	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
572.	Budynek	ul. Przepilińskiego 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
573.	Budynek	ul. Przepilińskiego 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
574.	Budynek	ul. Przepilińskiego 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
575.	Budynek	ul. Przepilińskiego 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
576.	Budynek	ul. Przepilińskiego 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
577.	Budynek	ul. Przepilińskiego 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
578.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Przepilińskiego 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
579.	Budynek	ul. Przepilińskiego 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
580.	Budynek	ul. Przepilińskiego 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
581.	Budynek	ul. Przepilińskiego 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
582.	Budynek	ul. Przepilińskiego 44	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
583.	Budynek	ul. Przepilińskiego 46	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
584.	Budynek	ul. Przepilińskiego 49	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
585.	Budynek	ul. Przepilińskiego 50	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
586.	Budynek	ul. Przepilińskiego 52	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
587.	Budynek	ul. Przepilińskiego 94	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
588.	Budynek	ul. Przykopa 2 / Zamkowa 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
589.	Budynek	ul. Przykopa 3 / Głęboka 57	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
590.	Budynek	ul. Przykopa 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
591.	Budynek	ul. Przykopa 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
592.	Budynek	ul. Przykopa 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
593.	Budynek	ul. Przykopa 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
594.	Budynek	ul. Przykopa 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
595.	Budynek	ul. Przykopa 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
596.	Budynek mieszkalny	ul. Przykopa 14	Wpis do rejestru zabytków nr A-218/77 dnia 1.12.1977 r.
597.	Budynek mieszkalny	ul. Przykopa 15	Wpis do rejestru zabytków nr A-219/77 dnia 1.12.1977 r.
598.	Budynek	ul. Przykopa 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
599.	Budynek	ul. Przykopa 16A	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
600.	Budynek mieszkalny	ul. Przykopa 17	Wpis do rejestru zabytków nr A-220/77 dnia 1.12.1977 r.
601.	Budynek	ul. Przykopa 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
602.	Młyn wraz z zabudowaniami elektrowni	ul. Przykopa 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
603.	Budynek	ul. Przykopa 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
604.	Budynek mieszkalny	ul. Przykopa 25	Wpis do rejestru zabytków nr A-221/77 dnia 1.12.1977 r.
605.	Budynek	ul. Przykopa 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
606.	Budynek	ul. Przykopa 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
607.	Budynek	ul. Przykopa 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
608.	Budynek	ul. Przykopa 29	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
609.	Budynek	ul. Przykopa 30	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
610.	Budynek	ul. Przykopa 32	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
611.	Budynek	ul. Przykopa 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
612.	Budynek	ul. Przykopa 34	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
613.	Budynek	ul. Przykopa 36	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
614.	Budynek	ul. Przykopa 37	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
615.	Budynek	ul. Przykopa 38	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
616.	Budynek	ul. Przykopa 39	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
617.	Budynek	ul. Przykopa 40	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
618.	Budynek	ul. Przykopa 40 a	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
619.	Budynek	ul. Przykopa 41	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
620.	Budynek	ul. Przykopa 42	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
621.	Budynek biurowy tzw. leśniczówka	ul. Przykopa 62	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
622.	Mur oporowy wraz z ul. Przykopa na odcinku	ul. Przykopa	Wpis do rejestru zabytków nr A-442/86 dnia 11.07.1986 r.

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
	między ul. Zamkową a Młyńską Bramą		
623.	Budynek	ul. Puńcowska 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
624.	Budynek	ul. Puńcowska 31	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
625.	Budynek	ul. Puńcowska 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
626.	Budynek	ul. Puńcowska 35	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
627.	Budynek	ul. Puńcowska 36	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
628.	Budynek	ul. Puńcowska 46	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
629.	Kapliczka słupowa	ul. Puńcowska 129	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
630.	Kapliczka domkowa	ul. Puńcowska 48	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
631.	Budynek	ul. Ratuszowa 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-662/95 dnia 25.01.1995 r.
632.	Kamieniczka Mieszczańska	ul. Ratuszowa 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-414/87 dnia 27.01.1987 r.
633.	Budynek	ul. Ratuszowa 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
634.	Budynek	ul. Ratuszowa 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
635.	Budynek	ul. Ratuszowa 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
636.	Budynek	ul. Regera 1 / Szeroka 12 / Rynek 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
637.	Pałac Larischa	ul. Regera 6	Wpis do rejestru zabytków nr A-245/77 dnia 15.12.1977 r.
638.	Park Pokoju	ul. Regera	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
639.	Piwnice podziemne pod Parkiem Pokoju	ul. Regera	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
640.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Reymonta	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
641.	Budynek	ul. Rudowska 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
642.	Ratusz	Rynek 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-246/77 dnia 17.12.1977 r.
643.	Skrzydło zachodnie Ratusza, dawny odwach i siedziba Sądu Okręgowego	Rynek 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
644.	Kamienica mieszczańska	Rynek 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-247/77 dnia 17.12.1977 r.
645.	Kamienica mieszczańska	Rynek 4	Wpis do rejestru zabytków nr A-248/77 dnia 17.12.1977 r.
646.	Kamienica mieszczańska	Rynek 5	Wpis do rejestru zabytków nr A-249/77 dnia 19.12.1977 r.
647.	Kamienica mieszczańska	Rynek 6	Wpis do rejestru zabytków nr A-250/77 dnia 19.12.1977 r.
648.	Budynek	Rynek 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
649.	Kamienica mieszczańska	Rynek 8	Wpis do rejestru zabytków nr A-251/77 dnia 19.12.1977 r.

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
650.	Kamienica mieszczańska	Rynek 9	Wpis do rejestru zabytków nr A-252/77 dnia 19.12.1977 r.
651.	Budynek	Rynek 10 / Mennicza 1 / Olszaka 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
652.	Budynek	Rynek 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
653.	Budynek	Rynek 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
654.	Budynek	Rynek 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
655.	Kamienica mieszczańska	Rynek 14 / Szeroka 2	Wpis do rejestru zabytków nr A-253/77 dnia 19.12.1977 r.
656.	Kamienica mieszczańska	Rynek 15	Wpis do rejestru zabytków nr A-254/77 dnia 17.10.1977 r.
657.	Budynek	Rynek 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
658.	Kamienica mieszczańska	Rynek 17	Wpis do rejestru zabytków nr A-255/77 dnia 17.10.1977 r.
659.	Kamienica mieszczańska	Rynek 18 / Szersznika 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-256/77 dnia 19.12.1977 r.
660.	Kamienica mieszczańska	Rynek 19 / Szersznika 2 / Szeroka 10	Wpis do rejestru zabytków nr A-257/77 dnia 17.10.1977 r.
661.	Budynek	Rynek 20 / Regera 1 / Szeroka 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
662.	Fontanna z figura św. Floriana	Rynek	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
663.	Budynek	ul. Schodowa 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
664.	Budynek	ul. Schodowa 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
665.	Budynek	ul. Schodowa 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
666.	Budynek	ul. Schodowa 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
667.	Budynek	ul. Schodowa 19 / Al. Łyska 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
668.	Budynek	ul. Sejmowa 1 / Głęboka 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
669.	Kamienica mieszczańska	ul. Sejmowa 2 / Głęboka 9	Wpis do rejestru zabytków nr A-225/77, A- 539/87 dnia 1.12.1977 r., 15.10.1987 r.
670.	Budynek	ul. Sejmowa 3 / pl. Dominikański 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
671.	Budynek mieszkalny	ul. Sejmowa 4	Wpis do rejestru zabytków nr A-222/77 dnia 1.12.1997 r.
672.	Kamienica mieszczańska	ul. Sejmowa 6	Wpis do rejestru zabytków nr A-261/77 dnia 19.12.1977 r.
673.	Kamienica mieszczańska	ul. Sejmowa 8	Wpis do rejestru zabytków nr A-262/77 dnia 17.10.1978 r.
674.	Budynek	ul. Sejmowa 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
675.	Budynek	ul. Sejmowa 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
676.	Budynek	ul. Sejmowa 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
677.	Budynek	ul. Sejmowa 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
678.	Budynek	ul. Sienkiewicza 1 / Stalmacha 30	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
679.	Budynek	ul. Sienkiewicza 2 / Stalmacha 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
680.	Budynek	ul. Sienkiewicza 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
681.	Budynek	ul. Sienkiewicza 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
682.	Budynek	ul. Sienkiewicza 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
683.	Budynek wraz z ogrodzeniem	ul. Sienkiewicza 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
684.	Budynek wraz z ogrodzeniem	ul. Sienkiewicza 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
685.	Budynek wraz z ogrodzeniem	ul. Sienkiewicza 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
686.	Budynek	ul. Sienkiewicza 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
687.	Budynek	ul. Sienkiewicza 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
688.	Budynek	ul. Sienkiewicza 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
689.	Budynek	ul. Sienkiewicza 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
690.	Budynek	ul. Sienkiewicza 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
691.	Budynek	ul. Sienkiewicza 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
692.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 1 a	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
693.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 1 b	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
694.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 1 c	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
695.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
696.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
697.	Budynek	ul. Słoneczna 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
698.	Budynek	ul. Słoneczna 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
699.	Budynek	ul. Słowicza 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
700.	Budynek	ul. Solna 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
701.	Budynek	ul. Solna 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
702.	Budynek	ul. Solna 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
703.	Budynek	ul. Srebrna 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
704.	Budynek	ul. Srebrna 1 a	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
705.	Budynek	ul. Srebrna 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
706.	Budynek	ul. Srebrna 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
707.	Budynek mieszkalny	ul. Srebrna 4	Wpis do rejestru zabytków nr A-203/77 dnia 29.11.1977 r.
708.	Budynek mieszkalny	ul. Srebrna 5	Wpis do rejestru zabytków nr A-204/77 dnia 29.11.1977 r.
709.	Kamienica mieszczańska	ul. Srebrna 6	Wpis do rejestru zabytków nr A-413/86 dnia 11.07.1977 r.
710.	Budynek	ul. Srebrna 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
711.	Budynek	ul. Srebrna 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
712.	Budynek	ul. Srebrna 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
713.	Budynek	ul. Srebrna 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
714.	Budynek	ul. Srebrna 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
715.	Budynek	ul. Stalmacha 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
716.	Budynek	ul. Stalmacha 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
717.	Budynek	ul. Stalmacha 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
718.	Budynek	ul. Stalmacha 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
719.	Budynek	ul. Stalmacha 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
720.	Budynek	ul. Stalmacha 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
721.	Budynek	ul. Stalmacha 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
722.	Budynek	ul. Stalmacha 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
723.	Budynek	ul. Stalmacha 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
724.	Budynek	ul. Stalmacha 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
725.	Budynek	ul. Stalmacha 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
726.	Budynek	ul. Stalmacha 28 / Sienkiewicza 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
727.	Budynek	ul. Stalmacha 30 / Sienkiewicza 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
728.	Budynek	ul. Stalmacha 32	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
729.	Budynek gimnazjum	ul. Stalmacha 34	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
730.	Schron przeciwlotniczy z okresu II Wojny Światowej	ul. Stalmacha/pl. Wolności	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
731.	Budynek	ul. Stary Targ 1 / Głębocka 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
732.	Budynek	ul. Stary Targ 2 / Fredry 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
733.	Budynek	ul. Stary Targ 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
734.	Budynek	ul. Stary Targ 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
735.	Budynek	ul. Stary Targ 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
736.	Budynek	ul. Stary Targ 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
737.	Budynek	ul. Stary Targ 7 / Mennicza 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
738.	Budynek	ul. Stary Targ 8 / Mennicza 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
739.	Budynek	ul. Stary Targ 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
740.	Budynek	ul. Stary Targ 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
741.	Budynek	ul. Stary Targ 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
742.	Budynek	ul. Stary Targ 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
743.	Budynek	ul. Stary Targ 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
744.	Budynek	ul. Stary Targ 14 / Głęboka 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
745.	Figura Madonny	ul. Stary Targ	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
746.	Kolumna Maryjna z Dzieciątkiem (oryginał rzeźby przechowywany w Muzeum Ziemi Cieszyńskiej)	ul. Stary Targ	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
747.	Budynek	ul. Stawowa 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
748.	Budynek	ul. Stawowa 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
749.	Budynek	ul. Stawowa 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
750.	Budynek	ul. Stawowa 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
751.	Budynek	ul. Stawowa 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
752.	Budynek	ul. Stawowa 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
753.	Budynek	ul. Stawowa 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
754.	Budynek	ul. Stawowa 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
755.	Budynki	ul. Stawowa 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
756.	Budynek	ul. Stawowa 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
757.	Budynek	ul. Stawowa 45	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
758.	Budynek	ul. Stroma 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
759.	Kamienica mieszczańska	ul. Szeroka 1	Wpis do rejestru zabytków nr A-68/77 dnia 17.10.1977 r.
760.	Kamienica mieszczańska	ul. Szeroka 2 / Rynek 14	Wpis do rejestru zabytków nr A-253/77 dnia 19.12.1977 r.
761.	Kamienica mieszczańska	ul. Szeroka 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-69/77 dnia 17.10.1977 r.

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
762.	Budynek	ul. Szeroka 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
763.	Kamienica mieszczańska	ul. Szeroka 5 - 7	Wpis do rejestru zabytków nr A-70/77 dnia 22.12.1977 r.
764.	Kamienica mieszczańska	ul. Szeroka 10 / Rynek 19 / Szersznika 2	Wpis do rejestru zabytków nr A-257/77 dnia 17.10.1977 r.
765.	Budynek	ul. Szeroka 12 / Rynek 20 / Regera 1	
766.	Dawne Gimnazjum Katolickie	ul. Szeroka 13 / Kochanowskiego 7	Wpis do rejestru zabytków nr A-715/95 dnia 28.08.1995 r.
767.	Budynek wraz z murem przy ul. Kochanowskiego	ul. Szeroka 15 / Szersznika 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
768.	Budynek	ul. Szeroka 17 / Górny Rynek 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
769.	Kamienica mieszczańska	ul. Szersznika 1 / Rynek 18	Wpis do rejestru zabytków nr A-256/77 dnia 19.12.1977 r.
770.	Kamienica mieszczańska	ul. Szersznika 2 / Rynek 19 / Szeroka 10	Wpis do rejestru zabytków nr A-257/77 dnia 17.10 1977 r.
771.	Kościół Św. Krzyża	ul. Szersznika 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-238/77 dnia 14.12.1977 r.
772.	Klasztor pojezuicki	ul. Szersznika 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-110/76 dnia 22.12.1977 r.
773.	Figura św. Franciszka	ul. Szersznika 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
774.	Budynek wraz z murem przy ul. Kochanowskiego	ul. Szersznika 5 / Szeroka 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
775.	Budynek	ul. Szersznika 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
776.	Budynek	ul. Szersznika 11 / Kochanowskiego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
777.	Budynek	ul. Śrutarska 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
778.	Budynek	ul. Śrutarska 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
779.	Budynek	ul. Śrutarska 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
780.	Budynek	ul. Śrutarska 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
781.	Budynek	ul. Śrutarska 29	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
782.	Budynek	ul. Śrutarska 31	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
783.	Budynek	ul. Śrutarska 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
784.	Budynek	ul. Śrutarska 35	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
785.	Budynek	ul. Śrutarska 37	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
786.	Dawny browar miejski (trzy budynki browaru oraz piwnica)	ul. Śrutarska 39 a, b, c	Wpis do rejestru zabytków nr A-263/77 dnia 19.12.1977 r.
787.	Budynek	ul. Śrutarska 43	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
788.	Budynek	ul. Śrutarska 45	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
789.	Budynek	ul. Św. Jerzego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
790.	Kamienica mieszczańska	pl. Św. Krzyża 1 / Głęboka 5	Wpis do rejestru zabytków nr A-538/87 dnia 15.10.1987 r.
791.	Krzyż z Chrystusem Ukrzyżowanym	pl. Św. Krzyża	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
792.	Budynek	ul. Św. Sarkandra 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
793.	Budynek	ul. Św. Sarkandra 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
794.	Budynek	ul. Św. Sarkandra 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
795.	Budynek	ul. Św. Sarkandra 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
796.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
797.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
798.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
799.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
800.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
801.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
802.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
803.	Budynek	ul. Trzech Braci 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
804.	Budynek	ul. Trzech Braci 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
805.	Budynek	ul. Trzech Braci 6 / Głęboka 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
806.	Budynek	ul. Trzech Braci 8 / Głęboka 15	Wpis do rejestru zabytków nr A-536/87 dnia 15.10.1987 r.
807.	Budynek	ul. Trzech Braci 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
808.	Studnia Trzech Braci	ul. Trzech Braci	Wpis do rejestru zabytków nr R/378/53 dnia 24.02.1953 r.
809.	Budynek	ul. Wałowa 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
810.	Budynek - dawne koszary	ul. Wojska Polskiego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
811.	Budynek	ul. Wojska Polskiego 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
812.	Budynek - dawne koszary	ul. Wojska Polskiego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
813.	Budynek - dawne koszary wraz z dwoma budynkami magazynów	ul. Wojska Polskiego 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
814.	Budynek	ul. Wysoka 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
815.	Budynek	ul. Wysoka 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
816.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 1 / Chrobrego 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
817.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
818.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
819.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
820.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
821.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
822.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
823.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
824.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
825.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 10	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
826.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
827.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
828.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 20	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
829.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 21	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
830.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
831.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
832.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 28	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
833.	Budynek murowany (Klasztor Boromeuszek)	ul. Wyższa Brama 1 / Górny Rynek 6	Wpis do rejestru zabytków nr A-248/60 dnia 3.03.1960 r.
834.	Budynek	ul. Wyższa Brama 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
835.	Budynek	ul. Wyższa Brama 3	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
836.	Budynek	ul. Wyższa Brama 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
837.	Budynek	ul. Wyższa Brama 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
838.	Kamienica mieszczańska	ul. Wyższa Brama 8	Wpis do rejestru zabytków nr A-71/77 dnia 17.10.1978 r.
839.	Budynek	ul. Wyższa Brama 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
840.	Kamienica mieszczańska	ul. Wyższa Brama 10	Wpis do rejestru zabytków nr A-73/77 dnia 22.12.1977 r.
841.	Budynek	ul. Wyższa Brama 11	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
842.	Budynek	ul. Wyższa Brama 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
843.	Budynek	ul. Wyższa Brama 13	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
844.	Budynek	ul. Wyższa Brama 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
845.	Budynek	ul. Wyższa Brama 15	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
846.	Kamienica mieszczańska	ul. Wyższa Brama 16	Wpis do rejestru zabytków nr A-72/77 dnia 22.12.1977 r.

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
847.	Budynek	ul. Wyższa Brama 17	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
848.	Budynek	ul. Wyższa Brama 18 / pl. Kościelny 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
849.	Budynek	ul. Wyższa Brama 19	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
850.	Budynek	ul. Wyższa Brama 21	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
851.	Budynek	ul. Wyższa Brama 23	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
852.	Budynek	ul. Wyższa Brama 25	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
853.	Budynek wraz z oficyną	ul. Wyższa Brama 27	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
854.	Budynek	ul. Wyższa Brama 29	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
855.	Budynek	ul. Wyższa Brama 31	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
856.	Budynek	ul. Wyższa Brama 33	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
857.	Kamienica mieszczańska	ul. Wyższa Brama 35	Wpis do rejestru zabytków nr A-74/77 dnia 22.12.1977 r.
858.	Wieża Piastowska	Wzgórze Zamkowe	Wpis do rejestru zabytków nr A-243/77 dnia 15.12.1977 r.
859.	Rotunda romańska	Wzgórze Zamkowe	Wpis do rejestru zabytków nr A-242/77 dnia 19.12.1977 r.
860.	Zamek wraz z Górą Zamkową	ul. Zamkowa 3	Wpis do rejestru zabytków nr A-244/77 dnia 15.12.1977 r.
861.	Budynek	ul. Zamkowa 4 / Przykopa 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
862.	Budynek z rzeźbą barokową na elewacji bocznej św. Jana Nepomucena	ul. Zamkowa 4 a	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
863.	Figura św. Nepomucena	ul. Zamkowa 4a	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
864.	Budynek	ul. Zamkowa 5	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
865.	Budynek	ul. Zamkowa 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
866.	Budynek	ul. Zamkowa 7	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
867.	Budynek	ul. Zamkowa 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
868.	Budynek	ul. Zamkowa 9	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
869.	Budynek	ul. Zamkowa 10 / Głęboka 64	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
870.	Budynek	ul. Zamkowa 12	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
871.	Budynek	ul. Zamkowa 14	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
872.	Budynek	ul. Zamkowa 16	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
873.	Budynek	ul. Zamkowa 18	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
874.	Budynek	ul. Zamkowa 22	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Podstawa ujęcia w GEZ
875.	Budynek	ul. Zamkowa 24	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
876.	Budynek strażnicy przejazdowej	ul. Zamkowa 26	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
877.	Dworek	ul. Żeromskiego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
878.	Figura św. Jana Nepomucena	ul. Żeromskiego 1	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
879.	Budynek	ul. Żwirki i Wigury 2	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
880.	Budynek	ul. Żwirki i Wigury 4	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
881.	Budynek	ul. Żwirki i Wigury 6	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
882.	Budynek	ul. Żwirki i Wigury 8	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

2. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Lp.	Nazwa zabytku	Oznaczenie/ lokalizacja	Forma ochrony
883.	Stanowisko archeologiczne	Numer obszaru AZP: 108-44, stanowisko położone po północno-wschodniej stronie rezerwatu przyrody Kopce, numer stanowiska: 17, numer stanowiska na obszarze: 1084412	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
884.	Stanowisko archeologiczne	Numer obszaru AZP: 108-44, stanowisko położone u zbiegu ulic: Sarnia, Dzika, numer stanowiska: 18, numer stanowiska na obszarze: 1084413	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
885.	Stanowisko archeologiczne	Numer obszaru AZP: 108-44, numer stanowiska: 15, numer stanowiska na obszarze: 108447, stanowisko w pobliżu budynku ul. Szarotka 22, numer stanowiska na obszarze: 108447	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
886.	Stanowisko archeologiczne	Numer obszaru AZP: 108-44, stanowisko położone w rejonie ul. Bukowej, numer stanowiska: 16, numer stanowiska na obszarze: 1084411	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
887.	Stanowisko archeologiczne	Numer obszaru AZP: 109-44, numer stanowiska: 13, numer stanowiska na obszarze: 1094417	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
888.	Stanowisko archeologiczne	Numer obszaru AZP: 109-44, stanowisko położone na wschód od ul. Mlecznej, numer stanowiska: 14, numer stanowiska na obszarze: 1094418	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
889.	Stanowisko archeologiczne	Numer obszaru AZP: 109-44, numer stanowiska: nr 19, stanowisko położone na północ od ul. Ustrońskiej, numer stanowiska: 19, numer stanowiska na obszarze: 1094420	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
890.	Stanowisko archeologiczne	Numer obszaru AZP : 109-44, stanowisko położone w rejonie ulic Kossak-Szatkowskiej i Siennej, numer stanowiska: 7, numer stanowiska na obszarze: 109447	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
891.	Stanowisko archeologiczne Nr 1 grodzisko, zamek	Wzgórze Zamkowe	Wpis do rejestru zabytków nr A-680/92 dnia 3.02.1992 r.
892.	Stanowisko archeologiczne	Stanowisko AZP 109-44/19 w części leżącej na terenie Gminy Cieszyn działka nr 37/5 obręb 71 Cieszyn	Ujęcie w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków w gminie Dębowiec

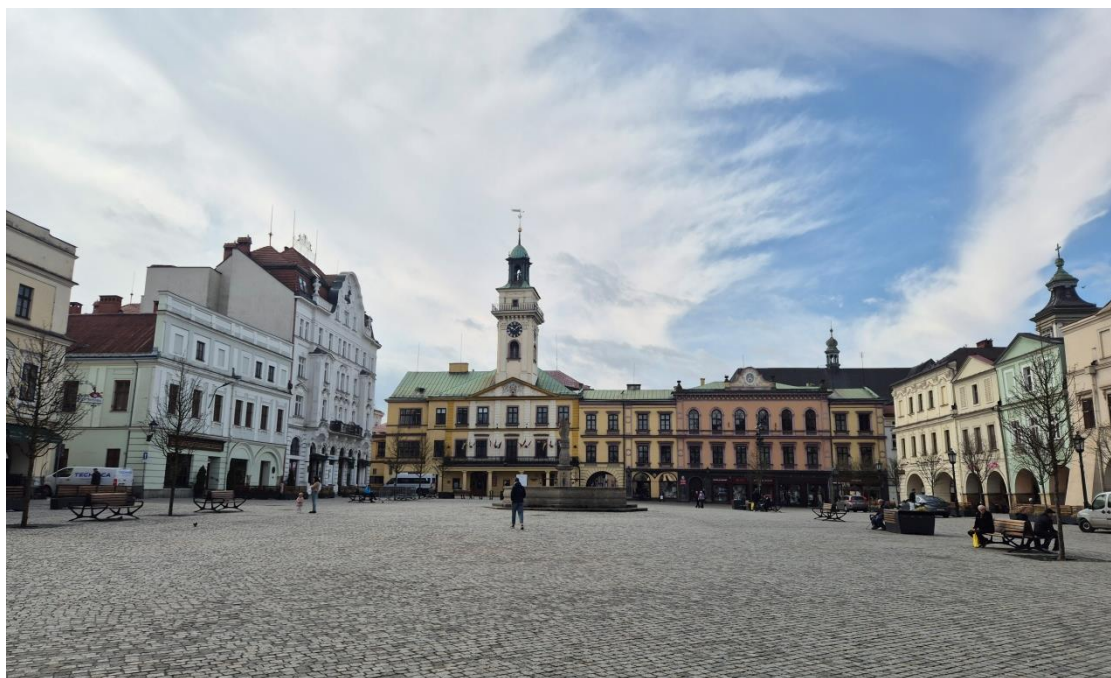
3. OBSZAR ZABYTKOWY

Lp.	Nazwa zabytku	Adres / Lokalizacja	Forma Ochrony
893.	Historyczny układ urbanistyczny miasta Cieszyn		Wpis do rejestru zabytków nr A/317/18 z dnia 27.04.2018

4. ZDJĘCIA

Il. 1. Cieszyn, Stary Targ, widok w kierunku południowym, widoczna kolumna z figurą Madonny z Dzieciątkiem, w tle ul. Głęboka, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

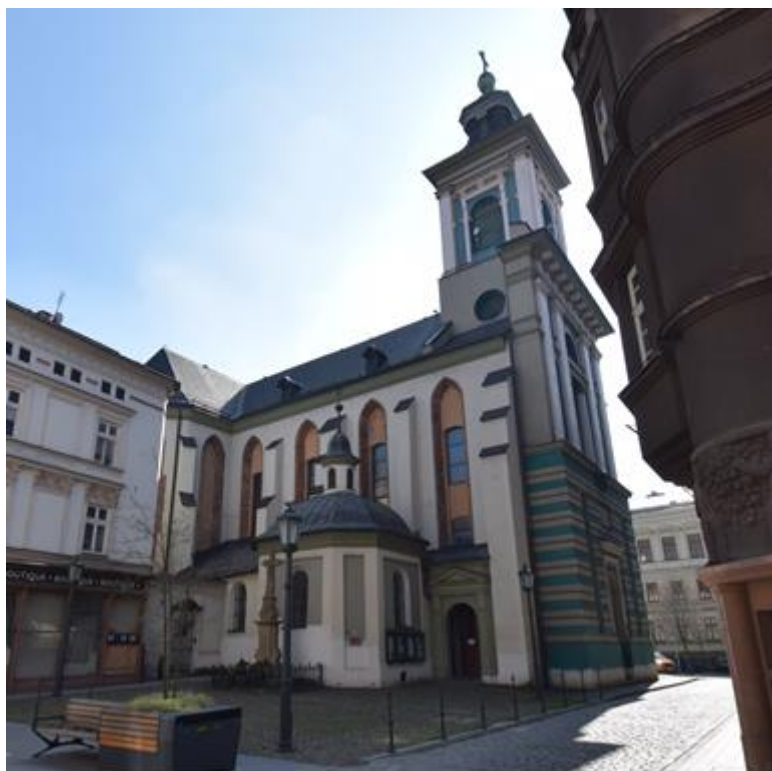
Il. 2. Cieszyn, Rynek, widok w kierunku południowym, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 3. Cieszyn, Rotunda pw. św. Mikołaja i Wacława, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 4. Cieszyn, Wieża Piastowska, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

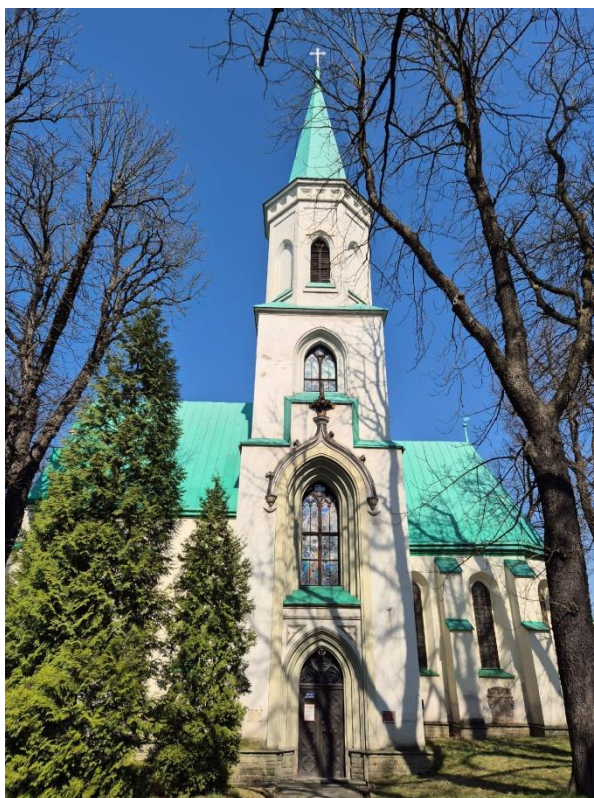
Il. 5. Cieszyn, Kościół pw. św. Marii Magdaleny, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 6. Cieszyn, Kościół Jezusowy, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 7. Cieszyn, Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 8. Cieszyn, Kościół pw. Trójcy Świętej, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 9. Cieszyn, zespół klasztorno - szpitalny Zgromadzenia Sióstr Św. Elżbiety, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 10. Cieszyn, Kościół pw. Św. Krzyża, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 11. Cieszyn, Kościół pw. Św. Jerzego, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 12. Cieszyn, Pałac Myśliwski, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 13. Cieszyn, Ratusz, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 14. Cieszyn, Budynek poczty, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 15. Cieszyn, Dawny Dom Narodowy, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 16. Cieszyn, Hotel „Pod Brunatnym Jeleniem”, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 17. Cieszyn, Sąd Rejonowy, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 18. Cieszyn, Teatr im. Adama Mickiewicza, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 19. Cieszyn, Budynek dawnej mennicy, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il.20. Cieszyn, Dawny Pałac Larischów, ob. Muzeum Śląska Cieszyńskiego, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il.21. Cieszyn, Dwór w Markłowicach, ul. Akacjowa 11, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il.22. Cieszyn, Zameczek w Błogocicach, ul. Żeromskiego 1, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il.23. Cieszyn, Rynek, kamienica pod nr 4, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 24. Cieszyn, Rynek, kamienica pod nr 6, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 25. Cieszyn, Rynek, kamienica pod nr 8, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 26. Cieszyn, Rynek, kamienica pod nr 9, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 27. Cieszyn, Rynek, kamienice pod nr 14 i 15, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 28. Cieszyn, Rynek, kamienica Konczakowskich pod nr 19, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 29. Cieszyn, Rynek, kamienica pod nr 3, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 30. Cieszyn, Rynek, kamienica pod nr 18, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 31. Cieszyn, ul. Głęboka, kamienica pod nr 23, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 32. Cieszyn, ul. Głęboka, kamienica pod nr 31, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 33. Cieszyn, ul. Głęboka, kamienica pod nr 39, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 34. Cieszyn, ul. Mennicza, kamienica pod nr 12, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 35. Cieszyn, ul. Mennicza, kamienica pod nr 22, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 36. Cieszyn, ul. Sejmwowa, kamienica pod nr 4, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 37. Cieszyn, ul. Wyższa Brama, kamienica pod nr 10, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 38. Cieszyn, ul. Wyższa Brama, kamienica pod nr 16, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 39. Cieszyn, ul. Trzech Braci, kamienica pod nr 8, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 40. Cieszyn, ul. Bielska, dom pod nr 3, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 41. Cieszyn, ul. Przykopa, budynek pod nr 14, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 42. Cieszyn, ul. Przykopa, widok w kierunku południowym, widoczne budynki pod nr 15, 17, 19, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 43. Cieszyn, ul. Przykopa, budynek pod nr 25, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 44. Cieszyn, ul. Głęboka, kamienica pod nr 15, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 45. Cieszyn, ul. Głęboka, kamienice pod nr 28 oraz 26 (fragment), fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 46. Cieszyn, ul. Głęboka, kamienice pod nr 28 oraz 26 (fragment), fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 47. Cieszyn, ul. Głęboka, kamienica pod nr 44, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 48. Cieszyn, ul. Mennicza, kamienice pod nr 8 i 10, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 49. Cieszyn, ul. Głęboka, kamienica pod nr 55, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 50. Cieszyn, ul. 3 Maja, kamienica pod nr 6, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 51. Cieszyn, ul. Jordana, Kamienice pod nr 3 (fragment) i 5, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 52. Cieszyn, ul. Księdza Świeżego, kamienica pod nr 12, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 53. Cieszyn, ul. Michejdy, kamienica pod nr 27, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 54. Cieszyn, ul. Pokoju, kamienica pod nr 3, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 55. Cieszyn, ul. Nowe Miasto, kamienica pod nr 11, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 56. Cieszyn, ul. Michejdy 3, Sala Gimnastyczna im. St. Hassewicza, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 57. Cieszyn, ul. H. Sienkiewicza 6, d. willa A. Mattera, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 58. Cieszyn, ul. Pokoju, willa pod nr 5, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 59. Cieszyn, ul. 3 Maja, willa pod nr 10, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 60. Cieszyn, Rynek, kamienica pod nr 7, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 61. Cieszyn, ul. Głęboka/Pl. Świętego Krzyża 1, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 62. Cieszyn, ul. 3 Maja, willa pod nr 7, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 63. Cieszyn, ul. Miarki, willa pod nr 2, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 64. Cieszyn, ul. Błogocka, willa pod nr 20, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 65. Cieszyn, ul. Błogocka, willa pod nr 14, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 66. Cieszyn, ul. Katowicka, Cmentarz komunalny, Główna brama wjazdowa, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 67. Cieszyn, ul. Bielska, Cmentarz ewangelicko - augsburski, Główna brama wjazdowa, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

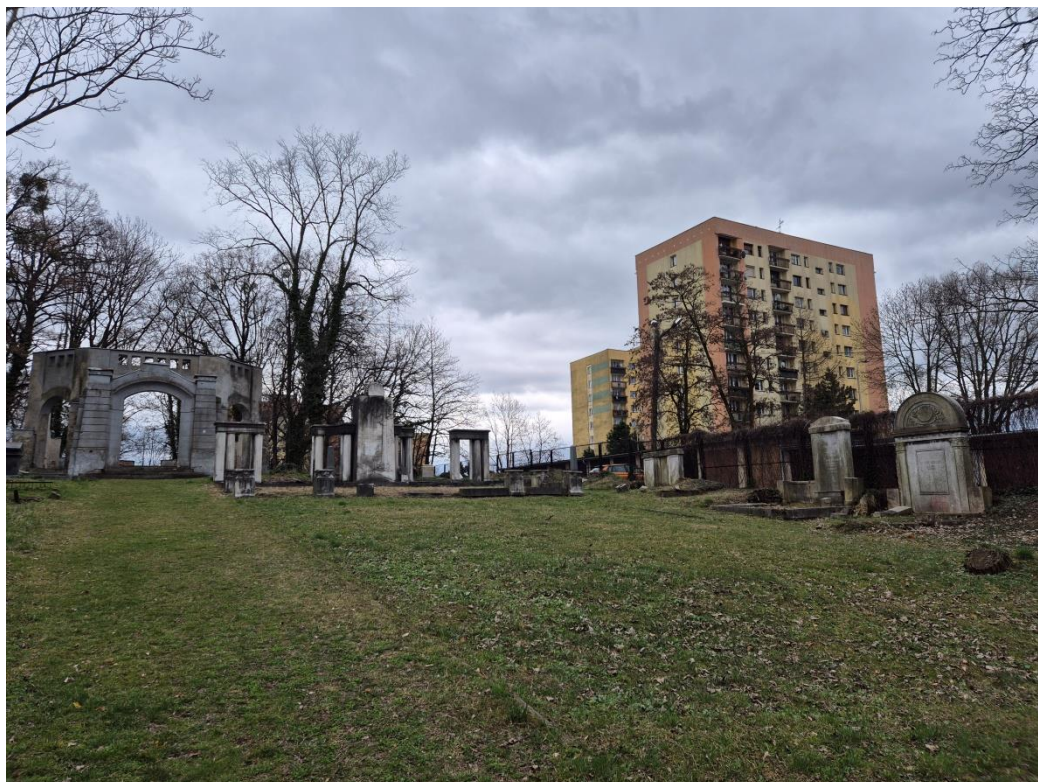
Il. 68. Cieszyn, ul. Hażłaska, Cmentarz żydowski „stary”, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 69. Cieszyn, ul. Hażłaska, Dom Przedpogrzebowy na Cmentarzu żydowskim „starym”, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il. 70. Cieszyn, ul. Hażłaska, Cmentarz żydowski „nowy”, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 71. Cieszyn, ul. Hażłaska, Cmentarz żydowski „nowy”, widok w kierunku wschodnim, fot. Martyna Grabowska, marzec 2025

Il. 72. Cieszyn, ul. Hażłaska, Cmentarz żydowski „nowy”, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

Il.73. Cieszyn, Studnia Trzech Braci, fot. Michał Horbowicz, marzec 2025

